

REPUBLIKA KOSOVO
INSTITUCIJA OMBUDSMANA

JEDANAESTI GODIŠNJI IZVEŠTAJ
2011

upućen
SKUPŠTINI KOSOVA

Telefon: ++381 38 545 303
Telefaks: ++381 38 545 302
e-mail: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org
vebsajt: www.ombudspersonkosovo.org

Objavljeno od strane:
Ombudsman Institucije na Kosovu

Priština, 2011

G. Jakup Krasniqi
Predsednik Skupštine Republike Kosova
Priština

Poštovani gospodine Predsedniče,

Na osnovu člana 135 paragraf 1 Ustava Republike Kosovo i člana 27 paragraf 1 i 2 Zakona o Ombudsmanu, dostavljam Vam *Jedanaesti godišnji izveštaj* Institucije Ombudsmana Republike Kosovo.

Ujedno Vas molim da prihvatite i zahtev za podnošenje ovog izveštaja na plenarnoj sednici Skupštine Republike Kosovo, kao i otvaranje diskusije u vezi sa ovim izveštajem.

S poštovanjem,

Sami Kurteshi

Ombudsman Republike Kosovo

Priština, 13. juli 2012. godine

SADRŽAJ

REČ OMBUDSMANA.....	7
1. UVOD.....	9
1.1. Opšti aspekti.....	9
2. OSNOVNA LJUDSKA PRAVA I SLOBODA U REPUBLICI KOSOVO.....	11
2.1. Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata.....	11
2.2. Ljudsko dostojanstvo.....	12
2.3. Jednakost pred zakonom.....	13
2.3.1. Važeći zakoni na Kosovu sa diskriminatorским odredbama.....	14
2.3.2. Diskriminacija u oblasti penzija.....	15
2.3.3. Diskriminacija u oblasti zdravstva.....	15
2.3.4. Diskriminacija sudstva i od strane sudstva.....	15
2.3.5. Nejednakost u oblasti zapošljavanja.....	16
2.3.6. Diskriminacija lica sa ograničenim sposobnostima.....	16
2.3.7. Diskriminirajući tretman od strane Kosovske agencije za imovinu (KAI).....	18
2.3.8. Diskriminirajući tretman od strane Kosovske Energetske Korporacije (KEK).....	18
2.3.9. Rodna ravnopravnost.....	19
2.4. Pravo na život.....	22
2.4.1. Pojava koja uznemirava kosovsko društvo.....	23
2.5. Pravo na lični integritet.....	24
2.6. Zabrana torture, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana.....	25
2.6.1. Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture.....	28
2.7. Pravo na slobodu i bezbednost.....	30
2.8. Prava optuženog.....	31
2.9. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje.....	34
2.10. Pravo na upotrebu pravnih lekova.....	36
2.11. Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima.....	39
2.12. Sloboda kretanja.....	40
2.13. Pravo na privatnost.....	42
2.13.1. Otklanjanje buke i pravo stanovanja.....	42
2.13.2. Pravo na zdravu sredinu i stanarsko pravo.....	43
2.13.3. Kontrola kuće od strane vlasti.....	43
2.13.4. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja.....	44
2.14. Pravo na sklapanje braka i osnivanje porodice.....	45
2.15. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti.....	47
2.15.1. Verske zajednice.....	48
2.15.2. Islamska verska zajednica.....	48
2.15.3. Srpska pravoslavna crkva.....	49
2.15.4. Rimokatolička crkva na Kosovu.....	50
2.15.5. Protestantska jevanđelistička crkva Kosova.....	50
2.16. Sloboda izražavanja.....	51
2.17. Pravo na pristup javnim dokumentima.....	52
2.18. Sloboda medija.....	55
2.19. Sloboda okupljanja.....	58
2.20. Sloboda udruživanja.....	59
2.21. Pravo na izbor i učešće.....	61
2.22. Pravo na imovinu.....	63
2.23. Pravo na obrazovanje.....	65
2.23.1. Obrazovni sistem za zajednice.....	65

2.23.2.	<i>Predškolsko i predosnovno obrazovanje</i>	66
2.23.3.	<i>Preduniverzitetsko obrazovanje</i>	66
2.23.4.	<i>Visoko obrazovanje</i>	68
2.24.	<i>Sloboda umetnosti i nauke</i>	70
2.25.	<i>Pravo na rad i obavljanje profesije</i>	70
2.26.	<i>Dečija prava</i>	73
2.26.1.	<i>Sprovođenje Strategije i nacionalnog plana delovanja o dečijim pravima</i>	73
2.26.2.	<i>Pravo dece na školovanje</i>	74
2.26.3.	<i>Rad dece</i>	75
2.27.	<i>Zdravstvena i socijalna zaštita</i>	76
2.27.1.	<i>Socijalni problemi i nedostatak zakonodavstva</i>	76
2.27.2.	<i>Ekonomsko i socijalno stanje na Kosovu</i>	76
2.27.3.	<i>Napuštanje školovanja</i>	77
2.27.4.	<i>Pitanje smeštaja</i>	77
2.27.5.	<i>Zdravstvene usluge</i>	78
2.28.	<i>Odgovornost za životnu sredinu</i>	79
2.29.	<i>Sudska zaštita prava</i>	83
2.29.1.	<i>Sudije i tužioci EULEX</i>	85
2.29.2.	<i>Ustavni sud Republike Kosovo</i>	86
2.29.3.	<i>Žalbe građana protiv sudstva</i>	87
2.29.4.	<i>Žalbe građana protiv tužilaštva</i>	89
2.30.	<i>Upotreba jezika</i>	91
2.30.1.	<i>Komisija za jezike</i>	92
2.30.2.	<i>Poterškoće na sprovođenju Zakona o upotrebi jezika</i>	94
2.31.	<i>Prava zajednica i njihovih pripadnika</i>	96
2.31.1.	<i>Srpska zajednica</i>	96
2.31.2.	<i>Ostale zajednice</i>	97
2.31.3.	<i>Obrazovani sistem manjinske zajednice</i>	99
2.31.4.	<i>Mediji i manjinske zajednice</i>	100
3.	AKTIVNOSTI INSTITUCIJE OMBUDSMANA	101
3.1.	<i>Aktivnosti Jedinice za rodnu ravnopravnost</i>	101
3.2.	<i>Aktivnosti Grupe za prava dece</i>	102
3.3.	<i>Aktivnosti Grupe protiv diskriminacije</i>	104
4.	SARADNJA IO	107
4.1.	<i>Sradanja sa domaćim institucijama</i>	107
4.2.	<i>Saradnja sa civilnim društvom</i>	108
4.3.	<i>Sradanja sa međunarodnim organizacijama i podizanje kapaciteta</i>	108
5.	BUDŽET INSTITUCIJE OMBUDSMANA	111
5.1.	<i>Finansiranje Institucije Ombudsmana iz budžeta Kosova</i>	111
5.2.	<i>Intervencije Vlade Kosova na budžet Institucije Ombudsmana</i>	113
5.3.	<i>Razlozi nerealizacije troškova na osnovu izdvojenog budžeta za Instituciju Ombudsmana</i>	114
5.4.	<i>Neisplaćivanje plata zamenicima Ombudsmana</i>	115
5.5.	<i>Finansiranje Institucije Ombudsmana od donatora</i>	116
6.	STATISTIČKI PREGLED ŽALBI I SLUČAJEVA ZA 2011 GODINU	117
7.	ORGANIZACIONA STRUKTURA IO	129
7.1.	<i>Organizaciona šema IO</i>	130
7.2.	<i>Stanje osoblja</i>	130
7.3.	<i>Kretanja službenika</i>	131
7.4.	<i>Struktura osoblja</i>	132
8.	SKRAĆENICE	134

Uvodna reč Ombudsmana

Republika Kosovo nastavlja da se suočava sa jednim od najvećih problema, koji ujedno čini glavni stub razvoja političkog, ekonomskog i društvenog života – nepostojanje pravne države. I četiri godina nakon nezavisnosti, ovo predstavlja izuzetno težak izazov. Zakonska pravda, prihvatljiva i sprovodljiva u praktičnom životu, za sve pojedince bez ikakve razlike, na celoj teritoriji države, čini osnovu pravne države, što, nažalost, na Kosovu, iako je neophodna, ostaje da se mnogo priželjkuje.

U Republici Kosovo, kao posledica neangažovanja državnih mehanizama, naročito u oblasti sprovođenja pravde, gubitak poverenja u pravnu državu, a kao posledica toga i u sve državne institucije, širi se od najsiromašnijih i najnemoćnijih slojeva i grupa društva, do pojedinaca koji se nalaze u vrhu države. I kada se čini da postoji, pravednost države bazirana na zakonu je pitanje odabira. Gubljenje ovog poverenja i nedostatak angažovanja državnih mehanizama za saniranje ovog stanja, odnosno skoro totalni nedostatak jedne svesti za poboljšanje tog stanja, i dalje kao da jača pozicije kaste koja krši ljudska prava i slobode, nasuprot nemoćnog građanina.

Nedostatak osveščivanja za sprovođenje zakona i stvaranje pravne države, pogodila je sve pore pravnog sistema u Republici Kosovo. Kao posledica toga, sve veće gubljenje poverenja građana u mehanizme pravde na Kosovu, prouzrokuje druge mnogo puta veće i opasnije posledice – sve veće pokušaje uzimanja zakona u njihove ruke od strane građana. Nažalost, na Kosovu se stvara jedna pravna anarhija, koja je obuhvatila sve pore našeg društva. Pogoršavanje međudruštvenih i međuljudskih odnosa, kao posledica nefunkcionisanja pravne države, je u stalnom porastu.

Institucija Ombudsmana je stalno skrenula pažnju o stanju ljudskih prava i sloboda na Kosovu, odnosno o razmerama kršenja ljudskih prava i sloboda, od strane državnih institucija Republike Kosova, jedan deo kojih ne čini ni najmanji napor da bi poboljšali to stanje. I dalje je evidentan nedostatak uticaja preporuka Ombudsmana upućene državnim organima koji su pozvani da sprovode zakone i stvaraju mogućnosti građanima da reše njihove probleme, čime bi povećali poverenje u državne organe i pravnu državu.

Institucija Ombudsmana se stalno angažovala i angažuje na poboljšanju ovog stanja, za stvaranje jedne klime u kojoj bi građani imali mogućnost da reše njihove probleme, što se tiče njihovih prava i sloboda, ali nažalost, i pored postizanja nekih skromnih rezultata, mnogo toga ostaje ispod željenog nivoa.

Tokom izveštajne godine 2011, u Instituciji Ombudsmana registrovano je 1453 procediranih slučajeva. 220 procediranih slučajeva više nego u predhodnoj godini.

Najveći broj njih bile su žalbe protiv pravosuđa, na svim nivoima. Žalbe se uobičajeno tiču odugovlačenja sudskih procesa – kašnjenja pravde; nesprovođenja pravosnažnih odluka redovnih sudova – nemoći države da se pravda dovede na mestu. Nažalost, jedan broj žalbi tiče se i nepravednih odluka, sa elementima korupcije i falsifikovanja, što podrazumeva nepravdu onih od kojih se očekuje da pravdu dovode na mestu. U tom pravcu, nemamo neko poboljšanje u poređenju sa ranijim izveštajnim periodom. I tokom 2011 godine, registrovan je uznemiravajući broj žalbi građana koja se tiču nesprovođenja pravosnažnih odluka nezavisnih državnih institucija od samih državnih institucija, ili nezakonite odluke državnih institucija. Raniji godišnji izveštaji Ombudsmana, zajedno sa preporukama, usvojeni su od strane većine poslanika Skupštine Republike Kosovo. Do sada Ombudsman nije dobio nijednu informaciju ili obaveštenje od strane neke institucije, da su sprovedene njegove preporuke. Jedna takva praksa nastavlja se i prati se iz godine u godinu i kao takva je mnogo uznemiravajuća.

U tom pravcu, izuzetno uznemiravajuća je tendencija raznih segmenata državnih institucija za minimiziranje uloge nezavisnih nacionalnih institucija, bilo ignorisanjem njihovih nalaza, bilo nesprovođenjem njihovih preporuka, ili i činjenjem raznih pokušaja, bilo oni zakoniti ili protivzakoniti, za povredu njihove ustavne nezavisnosti.

Obzirom da je sprovođenje zakona jedna od glavnih premisa za funkcionisanje pravne države, u Republici Kosova, iako ima pozitivnih napora, ipak nesprovođenje zakona je glavni indikator za gubljenje poverenja građanina u državne institucije, koje imaju zakonsku i ustavnu obavezu sprovođenje zakona. Dok, ovo gubljenje poverenja, Ombudsmana dovodi u položaj prema kome se postavljaju zahtevi da dovodi pravdu na mesto, upravo zbog nedovoljne brige velikog dela državnih institucija za sprovođenje zakona.

I pored stalnih napora Institucije Ombudsmana za poboljšanje stanja ljudskih prava i sloboda, treba naglasiti da Ombudsman ne deli pravdu. Ombudsman će nastaviti da evidentira i navodi neregularna i nezakonita činjenja i nečinjenja javnih autoriteta, upravo da bi odigrao ulogu koju ima na izgradnji jednog društva baziranog na načelu da su svi jednaki pred zakonom.

Državne institucije su te koje ne bi trebale da gaze nad načelima zakonske pravde, jer ako gaze njih, onda su dirale svakako u funkcionisanje jednog slobodnog i demokratskog društva. Ovo se ne sme dozvoljiti da se desi, jer jednakost pred zakonom treba da obezbede i garantuju, u prvom redu, državni mehanizmi.

I pored nimalo zadovoljavajućeg stanja u oblasti ljudskih prava i sloboda, nada za jednu bolju budućnost, iako kršena, nije izgubljena. Napori za vladavinu reda i zakona su evidentni. Za ovo treba više individualne, društvene i naročito institucionalne posvećenosti i odgovornosti javnih autoriteta za njihova činjenja ili nečinjenja.

I pored poljuljanog poverenja, iskreno nadamo se jednoj boljoj budućnosti. S toga, pozivamo sve državne institucije da preduzmu sve što je moguće da se ne bi ugasila iskrena nadanja.

1. Uvod

Ustavna i zakonska misija Institucije Ombudsmana je zaštita, nadgledanje i promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda fizičkih i pravnih lica, od nezakonitih i nepravilnih delovanja javnih vlasti u Republici Kosovo, kao i od strane ostalih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja u njihovo ime.

Uprkos činjenici da Republika Kosovo ima institucionalne i zakonske mehanizme za zaštitu ljudskih prava, njihovo poštovanje nije na zadovoljavajućem nivou. Jedan od razloga ovakvog stanja su neefikasnost postojećih mehanizama, kao i nedovoljno angažovanje javnih institucija u sprovođenju važećih zakona. Razni oblici kršenja ljudskih prava i sloboda su i dalje evidentni.

Tako da, angažovanje Institucije Ombudsmana nije fokusirano samo na zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, nego i na njihovo promovisanje i nadgledanje.

Jedan od oblika angažovanja je godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana (jedanaesti) u kojem se osim što se reflektira aktuelno stanje ljudskih prava i sloboda na Kosovu, istovremeno predstavlja i opšta delatnost institucije, a posebno delatnost Ombudsmana.

Građani Kosova su podneli mnogobrojne žalbe u vezi kršenja ljudskih prava. Ovi slučajevi su razmatrani sa posebnom pažnjom i u slučajevima konstatovanja da je došlo do kršenja ljudskih prava, Ombudsman je izašao sa preporukama koje su upućene relevantnim institucijama, ali ove preporuke nisu uvek uzete u obzir.

Godišnji izveštaj ima logički redosled koji je strukturiran na osnovu ustavne misije Institucije Ombudsmana, koja se odnosi na zaštitu, nadgledanje i promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Najveći deo godišnjeg izveštaja obuhvata stanje ljudskih prava i sloboda na Kosovu, u skladu sa sadržajem drugog poglavlja Ustava Republike Kosovo, na osnovu redosleda u ovom ustavu. Ovaj deo obuhvata i aktivnosti određenih grupa i jedinica koje deluju u okviru Institucije Ombudsmana, kao što su: Grupa protiv diskriminacije, Jedinica za dečija prava i Jedinica za rodnu ravnopravnost.

Takođe, u izveštaju je predstavljena i saradnja sa domaćim institucijama, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, kao i svakodnevne aktivnosti u Instituciji Ombudsmana, uključujući sastanke (unutar i van), učešće na treninzima, seminarima, studijske posete, zatim pitanje osoblja i finansijska pitanja, kao i statistički pregled žalbi i slučajeva pristiglih u Instituciju Ombudsmana.

1.1. Opšti aspekti

Republika Kosovo je svojim Ustavom obezbedila solidnu pravnu osnovu koja se odnosi na ljudska prava i u potpunom je skladu sa međunarodnim standardima. Čak šta više, Ustav Kosova izričito garantuje direktno sprovođenje skoro svih značajnih međunarodnih sporazuma i instrumenata o ljudskim pravima (član 22).

Zakon o Ombudsmanu, uprkos manama, je zakonski mehanizam koji štiti ljudska prava i slobode, promoviše njihovu zaštitu i nadgledanje, kada se ta prava ne poštuju od strane javnih institucija na Kosovu. Ovaj zakon je uspeo da osnaži glas Ombudsmana, i stvorio je novi duh

u trouglu međuveze ljudskih prava i sloboda: Institucija Ombudsmana – javne institucije - građanin.

I pored postojanja dobre pravne osnove, kao i mehanizama za zaštitu ljudskih prava i sloboda, javne vlasti Republike Kosovo, na svim nivoima, i dalje nastavljaju da se ponašaju nemarno, neefikasno i neretko ravnodušno kada je reč o poštovanju ljudskih prava i sloboda građana, što je posledica neadekvatne primene zakona.

Među glavnim izazovima s kojima se Kosovo i dalje suočava su: efektivno sprovođenje standarda o zaštiti ljudskih prava i važećih zakona, dalje konsolidovanje sudskog i tužilačkog sistema, kao i borba protiv organizovanog kriminala i korrupcije.

Svakako, veliki izazov za zakonodavce i ostale državne vlasti Kosova ostaje donošenje i usvajanje nekoliko značajnih zakona, koji direktno dotiču ljudska prava svih građana Republike Kosovo, kao što su: Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju i Zakon o zdravstvenom osiguranju. Nedostatak ovih zakona predstavlja očigledno kršenje osnovnih ljudskih prava u Republici Kosovo.

Pored toga, značajne poteškoće na efikasnom i relevantnom sprovođenju zakona predstavlja kašnjenje u donošenju podzakonskih akata (uredbi i administrativnih uputstava). Ove poteškoće su konstantno naglašavane i u predhodnim godišnjim izveštajima Institucije Ombudsmana.

U predhodnim izveštajima Institucije Ombudsmana takođe je pominjano pitanje nedostatka upravnog suda koji bi se bavio rešavanjem upravnih sporova. Odlučivanje o upravnim sporovima i dalje je nadležnost Vrhovnog suda Kosova. Ali, usvajanjem Zakona o sudovima, o upravnim sporovima na osnovu tužbi protiv konačnih upravnih akata i drugih pitanja predviđenih zakonom, odlučivaće Odeljenja za upravna pitanja osnovnih sudova u prvom stepenu, (član 12 i 14) i apelacioni sudovi u drugom stepenu (član 20).

Jedno od najvažnijih pitanja kada se radi o vladavini zakona, a istovremeno i osnovu pravne države je i pravilno funkcionisanje sudskog i tužilačkog sistema u Republici Kosovo. Sudstvo i dalje ostaje oblast u kojoj je identifikovan najveći broj podnetih žalbi Instituciji Ombudsmana od strane građana Kosova. Ne izvršavanje sudskih odluka, značajna odugovlačenja sudskih postupaka i korupcija u sudskom sistemu su glavne slabosti koje su identifikovane od strane Ombudsmana, a koje ozbiljno ugrožavaju osnove pravne države.

Još jedan problem u pravnom sistemu Kosova je nedovoljno poznavanje međunarodnih standarda ljudskih prava, a posebno interpretacija domaćih zakonskih normi na osnovu prakse Evropskog suda ljudskih prava u skladu sa EKLJP, kao što je to predviđeno članom 53 Ustava Republike Kosovo.

Ovaj zakon izričito obavezuje da “se interpretacija ljudskih prava i osnovnih sloboda koje su zagarantovane Ustavom, vrši u harmoniji sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava”. Dok, član 22 Ustava zahteva da se ljudska prava i osnovne slobode koje su zagarantovane međunarodnim instrumentima i dogovorima “direktno sprovode u Ustavu Republike Kosovo” i da “u slučaju spora”, navedeni međunarodni sporazumi i dogovori imaju prednost “nad zakonskim odredbama i drugim aktima javnih institucija”.

2. Osnovna ljudska prava i sloboda u Republici Kosovo

2.1. *Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata*

Zaštita i poštovanje ljudskih prava i sloboda je obaveza država. Države moraju da se pridržavaju međunarodnim sporazumima i instrumentima za ljudska prava, odnosno da ih ratifikuju i sprovode. Republika Kosovo je otišla korak dalje uključivanjem ovih instrumenata i sporazuma u njen Ustav i njihovim direktnim sprovođenjem, kao i davanjem prednosti ovim sporazumima i instrumentima u slučaju spora sa odredbama domačeg zakonodavstva i ostalih akata javnih institucija Kosova.

Ustava Republike Kosovo izričito zahteva direktno sprovođenje sledećih međunarodnih dokumenata: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njen dodatni protokol, Međunarodna konvencija o civilnim i političkim pravima i njeni protokoli, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o pravima deteta, Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka.¹

Institucija Ombudsmana je primetila ozbiljna kršenja ovih instrumenata u određenim trenucima. One uglavnom tiču prava na redovni sudski postupak.² Preopterećenje sudova starim nerešenim predmetima, zakašnjenje na razmatranju novih predmeta, ne sprovođenje pravosnažnih odluka su samo nekoliko razloga koji su otežali i nastaljavali da otežavaju godinama rad sudskog sistema ugrožavajući tako i pravo građana Kosova na redovan, pravičan i nepristrasan sudski postupak.

Reorganizacija sudskog i tužilačkog sistema Republike Kosovo pored očiglednog poboljšanja materijalnog stanja sudaca i tužioca koja je postignuta tokom 2011. godine, kao i početak primene posredovanja i očekivana funkcionalizacija Notarske službe očekuje se da će pozitivno uticati na podizanje efikasnosti i efektivnosti rada sudstva, odnosno pozitivan uticaj na rešavanju predmeta.

S ciljem što potpunijeg, efektivnog i ekisnog monitorisanja institucija u kojima se drže osobe lišene slobode, Ombudsman vidi kao potrebno sprovođenje odredbi Opcionalnog protokola Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka. U tom pravcu, Institucija Ombudsmana je u maju 2011. godine formirala radnu grupu sa nekoliko domaćih NVO (Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda - OZLJPS i Centar za zaštitu žrtava preživelih od torture - QKRMT) sa kojima je Institucija potpisivala sporazum o saradnji. Ova radna grupa će delovati kao prethodnik Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, čije se osnivanje predviđa ovim protokolom³. Ovaj mehanizam će omogućiti efektivniju i efikasniju zaštitu ljudskih prava lica koja su lišena slobode. Republika

¹ Ustav Republike Kosovo, član 22.

² Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 6, par. 1. "Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona."

³ Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, član 3: "Svaka država članica uspostaviće, odrediti ili imati jedno ili više tela na nacionalnom nivou koja vrše posete radi prevencije torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka"

Kosovo nije potpisnica protokola, ali ima Ustavnu obavezu da direktno sprovodi Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka.

Ombudsman ponavlja svoju zabrinutost zbog ne uključivanja u Ustav Konvencije o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima, kao i Evropske socijalne povelje. Nekoliko prava koje sadrži ova konvencija, kao što su: pravo na stan, pravo na zadovoljavajuće uslove rada i poštenu nadoknadu, pravo na zdravstvenu zaštitu i niz drugih prava nastaljavaju da ne uživaju adekvatnu zakonsku zaštitu. Uključivanje ove konvencije u Ustav Republike Kosovo je neophodno i bila bi dodatna garancija za građane Kosova i zaštitu njihovih prava.

Vredi istaći da među preporukama iz okruglog stola organizovanog od Institucije Ombudsmana i Misije OEBS na Kosovu, dana 2. decembra 2011. godine, povodom međunarodnog dana osoba sa ograničenim sposobnostima bilo je i uključivanje na Ustavu Kosova Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i fakultativnog protokola. Na osnovu ove konvencije, “*Osobe s invaliditetom uključuju osobe sa dugotrajnim fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima, koje u interakciji s različitim barijerama mogu ometati njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu ravnopravno s ostalim*

članovima tog društva”.⁴

Ombudsman preporučuje da se u Ustavu Kosova obuhvate Konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, odnosno da Ustav garantuje njihovo direktno sprovođenje u Republici Kosovo.

2.2. *Ljudsko dostojanstvo*

Ljudsko dostojanstvo se najvišim pravnim aktom definiše kao *neprikosnovano pravo i osnova svih fundamentalnih prava i sloboda*⁵. Ljudsko dostojanstvo je neodvojivi deo ljudskog bića i njegove ličnosti. Ono nije tvorevina nijednog političkog ili ideološkog sistema, nego prosto izvire iz dubine ljudskog bića i pripada svakom čoveku, bez obzira na njegovu nacionalnu, versku, rasnu, polnu, socijalnu, partijsku i drugu pripadnost.

U preambuli Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima kaže se: “*Urođeno dostojanstvo jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice je temelj slobode, pravde i mira u svetu*”.⁶ Iz ovoga se jasno vidi embrionalna povezanost između ljudskih prava i ljudskog dostojanstva. Ne može biti zaštite ljudskih prava bez poštovanja urođenog dostojanstva i obrnuto.

Institucija Ombudsmana je tretirala žalbe o navodnim kršenjima ljudskog dostojanstva, u slučajevima nekih zaposlenih u međunarodnim institucijama koje rade na Kosovu.⁷ Radnici su konstantno zlostavljani, nad njima je vršen stalan pritisak na poslu, vršeno je fizičko nasilje, kao i vređanje na etničkoj i verskoj osnovi.

Ombudsman je putem posredovanja, obavješten o svim preduzetim merama od strane institucija protiv kojih su podnete žalbe. On je, takođe, od tih institucija zahtevao jednak tretman bez diskriminacije, poštujući zakone na snazi.

⁴ Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, član 1, paragraf 2.

⁵ Ustav Republike Kosovo, član 23.

⁶ Univerzalna Deklaracija o Ljudskim Pravima, Preambula.

⁷ Slučaj lokalnih zaposlenih u EULEX, Ž. br. 147/2011.

Institucija Ombudsmana, tokom poslednjih godina, posebnu pažnju posvećuje posetama institucija gde se drže lica lišena slobode. Njihov tretman u ovim institucijama, zaštita od zlostavljanja i torture, je na pravoj liniji sa zaštitom ljudskog dostojanstva. Kao rezultat ranijih poseta i monitorisanja u ovim institucijama, nalaza i preporuka iz prethodnih godina, Ombudsman je angažovan na stvaranju Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture.⁸ Ovaj mehanizam ima za cilj redovnu inspekciju svih mesta i prostorija gde se drže lica sa ograničenom slobodom kretanja i delovanja. Stvaranje ovog mehanizma uticalo bi u velikoj meri na unapređivanje ljudskog dostojanstva, na mestima gde se ono može više kršiti, kao što su centri za zadržavanje, pritvorni centri, zatvori i bolnice.

IO ocenjuje pozitivnim zatvaranje kampova zajednice Roma, Aškalija i Egipćana u Češmiluku i Osterode, u severnom delu Mitrovice. Nakon jedanaest godina provedenih u ovim kampovima, i njihovog smeštaja u novoizgrađenim kućama u Romskoj mahali, u južnom delu Mitrovice, u punoj koordinaciji sa USAID-om, EZ-om i domaćim institucijama, Ovi kampovi su zatvoreni tokom izveštajnog perioda.⁹ Očekuje se i zatvaranje kampa u Leposaviću, obzirom da se u 2012. godini, predviđa izgradnja i nekoliko novih kuća u Naselju Roma, u južnom delu Mitrovice.

Izazov sa kojim se suočavaju građani i institucije Republike Kosova i dalje je zaštita ljudskog dostojanstva, stanovnika severnog dela Kosova, albanske nacionalnosti i drugih nesrpskih zajednica. Još od završetka rata pa do danas, oni ne mogu da se vrte da žive na svojim imanjima, a zbog ograničene slobode kretanja, primorani su da žive po raznim kućama, pod kirijom ili u kolektivnim centrima za zbrinjavanje, u teškim uslovima za stanovanje, u južnom delu Mitrovice i drugim kosovskim gradovima.

2.3. Jednakost pred zakonom

Biti ravnopravan pred zakonom, znači ne biti diskriminisan. U ovom duhu i Ustav Republike Kosova *jednakost pred zakonom za sve pojedince* ima kao glavnu normu, koja predstavlja osnov vršenja javne vlasti u Republici Kosovo.¹⁰

Jednakost u zakonu i pred zakonom, kao i sprečavanje diskriminacije, jesu opšta načela koja uslovljavaju uživanje i vršenje svih fundamentalnih ljudskih prava i sloboda. Ljudska prava i slobode, zagarantovana međunarodnim sporazumima i instrumentima, direktno se sprovode u Republici Kosovo, preko Ustava Kosova¹¹.

Neobuhvatanje Konvencije o pravima lica sa ograničenim sposobnostima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u Ustavu Kosova, čini da ranjive grupe

⁸ 10. maja 2011. godine, u Prištini, potpisan je sporazum o saradnji na stvaranju Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture, između Institucije Ombudsmana, Kosovskog Centra za Rehabilitaciju Preživelih od Torture (KCPT) i Odbora za zaštitu ljudskih prava (OZLJP) uz podršku OEBS-a.

⁹ IO je objavila dva izveštaja za ove kampove: Izveštaj ex-officio br. 304/2008, objavljen 1. aprila 2009. godine i Izveštaj ex-officio br.50/2010, objavljen 23. februara 2010. Godine. Vidi u vezi ovog: www.ombudspersonkosovo.org.

¹⁰ Ustav *Republike Kosovo*, 2008, član 3.

¹¹ Isto, član 22.

u odnosu na diskriminaciju,¹² imaju veću mogućnost da budu izložene diskriminaciji od strane drugog dela društva i da ne mogu da se odbrane direktno Ustavom.

Skupština Republike Kosova, je 2004 godine usvojila Zakon protiv diskriminacije,¹³ koji zbog određenih nedostataka, i dalje nije sprovodljiv u praksi.

Izmena Zakona protiv diskriminacije, odnosno člana 7 i člana 9, stvorila bi mogućnost da ovaj zakon ne ostane i dalje neprimenljiv u praksi.¹⁴ Takav postupak je neophodan, jer bi dokazao zalaganje odgovornih institucija, odnosno Skupštine i Vlade, da obezbedi jednakost i nediskriminaciju za sve građane Kosova, onako kako je garantovano Ustavom.¹⁵

2.3.1. *Važeći zakoni na Kosovu sa diskriminatorским odredbama*

Iako je o Zakonu o šemama socijalne pomoći na Kosovu¹⁶ diskutovano nekoliko puta, nedostaci koji su evidentirani i u ranijim godišnjim izveštajima IO-a, o kojima je čak raspravljano u susretima sa Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu, i dalje su neke odredbe ovog zakona ostale diskriminatorске za građane Kosova sa teškim ekonomsko-socijalnim stanjem.

Prema članu 4 ovog zakona, na osnovu nefinansijskih kriterijuma za socijalnu pomoć, odvajaju se dve kategorije korisnika socijalne pomoći. Korisnici socijalne pomoći obuhvaćeni drugom kategorijom, treba da ispunjavaju uslov da porodica sa jednim sposobnim članom za rad ima najmanje jedno dete ispod pet (5) godina starosti.¹⁷ Član 4 ovog zakona, u koliziji je sa samim zakonom, jer u članu 2, tačka IV, zavisnim licima smatraju se i "lica do četrnajest (14) godina starosti."¹⁸ Ovaj član je takođe u potpunoj suprotnosti i sa članom 24 i članom 22, tačka 7 Ustava Republike Kosova.¹⁹ Ograničavanje starosti deteta do 5 godina, kao uslov da porodica bude korisnik socijalne pomoći, u suprotnosti je i sa članom 1 Konvencije o dečijim pravima.²⁰

Takođe, član 4 ovog zakona, koji zahteva da "*porodica sa jednim sposobnim članom za rad i (i) jednim detetom ispod pet (5) godina starosti*" da bi bila korisnik socijalne pomoći, krši član 3 Konvencije o dečijim pravima, jer se ne poštuje "*najbolji interes deteta*", koji treba da bude uzeto u obzir.²¹ Ovom prilikom se uopšte nije razmišljalo o interesu deteta starijem od pet godina. Ovaj član (član 4) je u suprotnosti i sa članom 26 i članom 40, tačka 4, Konvencije o dečijim pravima.

¹² Ranjive grupe u odnosu na diskriminaciju su slojevi stanovništva koji veoma lako mogu da budu žrtve diskriminacije, kao deca, lica sa ograničenim sposobnostima, etničke i verske manjine, pojedinci i porodice u teškom ekonomsko-socijalnom stanju, nezaposlene žene ili muškarci, penzioneri i dr.

¹³ Zakon protiv diskriminacije, br. 2004/3, od 20. avgusta 2004.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Ustav Republike Kosovo, 2008, član 3.

¹⁶ Zakon 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.

¹⁷ Isto, član 4.

¹⁸ Isto, član 2, tačka 7.

¹⁹ Ustav Republike Kosovo, 2008, član 24, kao i član 22, tačka 7.

²⁰ Konvencija o dečijim pravima, član 1, po kojoj se detetom podrazumeva "*Svaki pojedinac starosti ispod 18 godina, sa izuzetkom slučajeva kada se punoletstvo stiće ranije, u skladu sa zakonodavstvom kome se on podređuje*".

²¹ Član 3 Konvencije o dečijim pravima utvrđuje da "*U svim postupcima koji se tiču deteta, preduzetih bilo od javnih ili privatnih institucija društvenog zbrinjavanja, od strane sudova, upravnih vlasti ili zakonodavnih organa, najviši interes deteta treba da bude prvenstveni cilj*".

Prema informacijama iz MRSZ, od 8. decembra 2011, ovo ministarstvo je predalo, Vladi Kosova, Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu. Međutim, do zaključenja ovog izveštaja, IO nema nikakvih saznanja o procedurama za eventualnu promenu ovog člana.

2.3.2. Diskriminacija u oblasti penzija

MRSZ, još 2005 godine, pripremiło je Nacrt Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Nacrt zakona poslat je na usvajanje Vladi Kosova, međutim još nije podnet na glasanje Skupštini Republike Kosovo. Ovim se vidi da i dalje zakonska infrastruktura o regulisanju penzija na Kosovu nije upotpunjena. Na Kosovu, se primenjuje samo Zakon o osnovnoj penziji. To čini da situacija penzionera na Kosovu još uvek ostaje nezadovoljavajuća, otežavajući u velikoj meri njihov položaj u društvu.

2.3.3. Diskriminacija u oblasti zdravstva

Imajući u vidu činjenicu da stanovništvo Kosova živi u siromaštvu i u teškim ekonomskim uslovima, elementi koji direktno utiču na njihovo zdravlje, investiranje u zdravstvenu infrastrukturu treba da bude prioritet Vlade Kosova.

Usvajanje Zakona o zdravstvenom osiguranju, koji će biti rešenje za mnoge probleme u zdravstvenom sistemu, i dalje ostaje otvoreno pitanje u Skupštini Kosova. Odugovlačenje oko usvajanja ovog zakona od strane odgovornih institucija, šteti građanima Kosova, koji se nalaze u teškom zdravstvenom stanju.

2.3.4. Diskriminacija sudstva i od strane sudstva

I pored poboljšanja materijalne situacije u sudstvu, kao i reforme sudskog sistema na Kosovu, i nakon reimenovanja sudija, situacija u sudstvo republike Kosovo ostaje skoro ista. Mali broj imenovanih sudija i tužilaca, neprikladni uslovi i nefunkcionalan ambijent, broj nerešenih predmeta koji je u porastu, su faktori koji su skoro paralizovali sudski sistem. Još se ne primećuje neki vidljiv napredak. I dalje se građani suočavaju sa problemom koji se odnosi na dužinu trajanja postupaka pred sudskim organima, kao i sa neefektivnom pravdom.

Na osnovu registrovanih i istraženih slučajeva u Instituciji Ombudsmana, direktno kršenje člana 31 Ustava Republike Kosova, člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i člana 1 dodatnog Protokola EKLJP-a, su žalbe građana Republike Kosova, u vezi sa imovinskim sporovima, podnetih bivšoj Direkciji za imovinsko stambena pitanja, sada prenetih Kosovskoj agenciji za imovinu.

Ovi imovinski sporovi, koji nisu rešeni od strane bivše Direkcije za imovinska i stambena pitanja, preneti su Kosovskoj agenciji za imovinu i oni se sada nalaze u proceduri kod redovnih sudova. Zabrinjavajuća je činjenica da građanima Republike Kosova, treba više od 10 godina da bi došli do konačne sudske odluke, u vezi sa njihovom imovinom.²²

²² U vezi sa ovim u IO registrovan je slučaj Ž.br. 413/2011.

Direktno kršenje člana 31 Ustava Republike Kosovo, člana 6 EKLJP-a i člana 1 dodatnog Protokola EKLJP-a, predstavljaju i slučajevi razmatranja žalbi u okružnim sudovima. U vezi sa ovim, veoma su česti slučajevi žalbi u IO,²³ gde postojano u odgovorima susrećemo rečenicu da će se “o slučaju rešavati kada dođe na red.”

Tokom ovog izveštajnog perioda u IO nije podneta nijedna žalba na rad Ustavnog suda Kosova.

I dalje, Posebno odeljenje Vrhovnog suda Kosova, tokom rada ne poštuje prava građana zagarantovana Ustavom i zakonom. Upotreba službenih jezika za podnošenje tužbi u Posebnom odeljenju Vrhovnog suda, i dalje predstavlja kršenje prava, koja su naglašena u 10-tom Godišnjem izveštaju Ombudsmana.²⁴ I do dan danas se ne primećuje neki pozitivni pomak na eliminisanju kršenja Ustava i zakona prilikom upotrebe službenih jezika na Kosovu.

2.3.5. Nejednakost u oblasti zapošljavanja

Na osnovu žalbi kosovskih građana, podnetih IO, kada govorimo o slučajevima diskriminacije, najviše je onih koje se tiču radnih odnosa. Tokom ove godine podnete su žalbe protiv opštinskih uprava za obrazovanje i to od strane žena. Česti su bili slučajevi kada zbog trudnoće nekim nastavnicama nije produžen ugovor o radu.²⁵

Takođe, protiv opštinskih uprava obrazovanja u IO su registrovane i druge žalbe, u kojima su podnosioci naveli da je zapošljavanje i dodela časova izvršena na nepravedan način i bez stručnih kriterijuma, a u mnogim slučajevima i preko porodičnih veza.²⁶

Što se tiče diskriminacije pri zapošljavanju na osnovu starosnog doba, Ombudsman je u prošlogodišnjem izveštaju, sa posebnim naglaskom naveo odluku Senata Univerziteta u Prištini, koja se ticala ograničenja starosnog doba, kao kriterijuma pri prvom zapošljavanju, na položaj predavača na Univerzitetu u Prištini.²⁷ Međutim do danas nema pomaka oko izmene ove odluke, sa diskriminatornim elementima, od strane Senata Univerziteta u Prištini.

2.3.6. Diskriminacija lica sa ograničenim sposobnostima

Iako je zakonska infrastruktura, u vezi sa određenim pravima lica sa ograničenim sposobnostima delimično dopunjena, u nedostatku podzakonskih akata, ona se ne sprovodi potpuno u praksi. Onako kako smo naglasili i u predhodnim izveštajima IO-a, u vezi sa putnom infrastrukturom za slobodno kretanje lica sa pomoćnim sredstvima, ova situacija i dalje ostaje problematična.²⁸ Uprkos činjenici da postoji administrativno uputstvo o tehničkim uslovima građevinskih objekata za pristup lica sa ograničenim sposobnostima, ova pojava nije

²³ U vezi sa ovim, u IO su registrovani slučajevi Ž.br.82/2011 i Ž.br.182/2011.

²⁴ *10-ti Godišnji izveštaj IO-a*, Priština, 2011, str. 30-31.

²⁵ U vezi sa tim u IO su registrovani slučajevi Ž. br. 341/2011 i Ž.br. 410/2011.

²⁶ Isto, slučajevi Ž. br. 495/2011 i Ž.br. 431/2011.

²⁷ *10-ti godišnji izveštaj IO-a*, Priština, 2011, str. 31-32.

²⁸ *10 godišnji izveštaj IO-a*, Priština, 2011, str. 32-33.

regulisana ni na mestima sa većom frekvencijom kao što su bolnice, škole, sudovi i opštinske skupštine.²⁹

Uopšte, pristup zdravstvenim objektima je otežan za sva lica sa ograničenim sposobnostima. U UKCK, bolnice su fizički pristup njihovim ulazima regulisale tako da budu pogodne za invalidska kolica, dok je lift (vertikalni prilaz), u većini slučajeva neiskorišćen, s'obzirom da se većina liftova ne održava i van su upotrebe. Bolničke sobe u UKCK su preopterećene krevetima i onemogućavaju kretanje lica sa kolicom. Postojeći toaleti u centrima porodične medicine su veoma mali i nisu prikladni za upotrebu od strane lica u kolicama.

Osnovno obrazovanje, prema Zakonu o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo je obavezno za svu decu.³⁰ Znatna poboljšanja primećuju se u oblasti sveobuhvatnog obrazovanja, znači obuhvaćenost u obrazovnom sistemu i dece sa posebnim potrebama. Poslednjih godina, izgrađeni su adekvatni objekti, unapređene su tehničke sposobnosti i povećani kapaciteti, da bi obrazovni sistem na Kosovu učinili otvorenijim za pristup dece sa posebnim potrebama u redovnim školama.

Međutim, redovne škole nemaju infrastrukturu koja je pogodna za pohađanje nastave dece sa ograničenom sposobnošću za kretanje, dakle dece koja se kreću u invalidskim kolicama. Nijedna škola nema prilaz za ovu kategoriju dece. I ako ima prilaza, on može da bude samo na prvim spratovima školskih objekata. To onemogućava deci da pohađaju nastavu sa njihovim vršnjacima i da se osećaju ravnopravnim u društvu. Oni se obavezuju da nastavu pohađaju u izvornim centrima.

Nezaposlenost i nedostatak ekonomskih aktivnosti su među glavnim problemima koji dodiruju najveći deo kosovskog društva, ali su znatno naglašeniji kod lica sa ograničenim sposobnostima i njihovih porodica. Bez sumnje, kod lica sa ograničenim sposobnostima postoji veća stopa nezaposlenosti.

Broj lica sa ograničenim sposobnostima koja su zaposlena, posebno u civilnoj službi, je veoma mali. Do danas nije primećena neka promena ka stvaranju pogodnog radnog ambijenta, uključujući ovde podobnost radnog mesta; obezbeđivanje tehnoloških sredstava za asistenciju; pogodne prateće infrastrukture, kao: toaleti, liftovi, pogodne staze, sredstva za komuniciranje, prevoz itd. kako bi se tim licima omogućio pristup radnom mestu.

Ograničena stalna i privremena nesposobnost, razlikuje se od pojedinca do pojedinca. Zavisno od dijagnoze koju ima jedno lice sa ograničenom sposobnošću, razlikuju se i njegove elementarne potrebe za život. Na Kosovu ne postoji pravni osnov koji vrši kategorizaciju ograničenih sposobnosti.

Prema postojećem zakonu, lica sa ograničenim sposobnostima obuhvaćena su jednom kategorijom.³¹ Ovom prilikom i na osnovu ovog zakona, diskriminisana ostaju lica sa ograničenim sposobnostima, jer nije izvršena njihova kategorizacija. Ovaj egalitaran tretman izražava se konkretno kod finansijske podrške, kao i kod regulisanja beneficija, jer po ovom zakonu svima se daje ista nadoknada.

Zakon o penzijama lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu, nijednim članom ne predviđa kategorizaciju ograničene sposobnosti, koja bi se pratila odgovarajućom materijalnom nadoknadom, koja odgovara objektivnom stepenu ograničene sposobnosti. Nedostatak jedne norme ili jednog administrativnog uputstva za kategorizaciju ograničenih sposobnosti, stvorio

²⁹ Administrativno uputstvo za tehničke uslove građevinskih objekata za prilaz lica sa ograničenim sposobnostima, redni br.33, broj protokola 07/07, član 1.

³⁰ Zakon br. 04/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 9, tačka 2 i 3.

³¹ Zakon o penzijama lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu, br. 2003/23.

je opštu konfuziju, jer ima i mnogo slučajeva kada pojedina lica pretenduju da im se prizna ograničena sposobnost, dok nadležna komisija u tim slučajevima procenjuje da ona uopšte ne postoji.

Imajući u vidu činjenicu da što je veći stepen nesposobnosti, veće su i potrebe za materijalnom pomoći za takva lica. Urgentna je potreba da se Zakon o penzijama lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu ponovo razmotri, izmeni ili dopuni dodatnim članovima, po kojima bi se određivao stepen ograničene sposobnosti, koji bi bio praćen odgovarajućom materijalnom podrškom, zavisno od stepena ograničene sposobnosti.

U vezi sa iznetim, Ombudsman je, prilikom Međunarodnog dana lica sa ograničenim sposobnostima, organizovao okrugli sto na temu "Stop diskriminaciji–jednakost za sve". Na ovom stolu raspravljano je o problemima sa kojima se neposredno suočavaju lica sa ograničenim sposobnostima u njihovom svakodnevnom životu, kao i preduzetim merama ili merama koje su planirane da se preduzmu, od centralnog do lokalnog nivoa upravljanja, kako bi ova kategorija lica bila i ujedno se i osećala kao ravnopravan deo našeg društva. Nažalost, pozivu IO-a za raspravu nisu se odazvale mnoge nadležne i odgovorne institucije centralnog i lokalnog nivoa.

Sa ovog okruglog stola proizašle su preporuke, koje će se poslati odgovornim institucijama od strane Jedinice za prava lica sa ograničenim sposobnostima, koja je formirana u okviru Departmana protiv diskriminacije u Instituciji Ombudsmana.

2.3.7. Diskriminirajući tretman od strane Kosovske agencije za imovinu (KAI)

KAI dalje u šemi kirija nema Albance koji imaju imovinu u severnom delu Mitrovice, dok je šemom kirija obuhvatila imovinu Srba i drugih zajednica u drugim krajevima Kosova. Jedan mali broj građana Albanaca na severu Mitrovice, uzeo je kiriju samo za dva meseca za imovinu koja je pod administriranjem KAI-a, koja im je zatim ukinuta, bez ikakvog obaveštenja i obrazloženja. To je učinilo da se građani ovog dela Republike Kosova ne osećaju ravnopravnim, jer se od strane KAI-a tretiraju drugačije od državljana ostalih zajednica. Ovom prilikom KAI krši član 46 Ustava Republike Kosova, kao i član 1 dodatnog protokola EKLJP-a.

2.3.8. Diskriminirajući tretman od strane Kosovske Energetske Korporacije (KEK)

U IO registrovane su žalbe građana Republike Kosovo protiv KEK-a, u vezi sa kategorizacijom električne energije u A, B i C kategorije.³²

KEK na službenom sajtu, skoro svaki dan objavljuje raspored snabdevanja i kategorizaciju za snabdevanje električnom energijom u zonama A, B i C.³³ Prema zavničnicima KEK-a, kategorizacija za snabdevanje električnom energijom u A, B i C zoni vrši se zbog neredovnog plaćanja potrošene električne energije od strane građana Kosova.

Bez sumnje da ova kategorizacija po A, B i C zonama, od strane KEK-a, je diskriminirajuća za građane i u suprotnosti je sa članom 24 Ustava Republike Kosovo. Ova kategorizacija je paušalna i diskriminiše građane koji se nalaze u zoni B i C, i vrši se na arbitraran način od

³² U vezi sa tim u IO registrovan je slučaj Ž. br. 512/2011.

³³ <http://kek-energy.com/orariKat.asp>, petak, 9 decembar 2011, 15:07 časova.

strane KEK-a, diskriminirani su građani koji su redovne platiše potrošene električne energije, tako što su na paušalan način privilegovani oni koji se nalaze u A kategoriji, a koji imaju neplaćene dugove, u jako visokim iznosima. Ovo je tipičan slučaj zloupotrebe monopola na tržištu.

2.3.9. Rodna ravnopravnost

Načelo rodne ravnopravnosti i nediskriminacije je jedno od osnovnih načela ljudskih prava. Bez jednakih preduslova za ostvarivanje ljudskih prava ne mogu se zamisliti moderne demokratske države. Ipak, rodna neravnopravnost je još uvek prisutna u većini oblika društvenog i institucionalnog života na Kosovu.

Ustav Kosova predviđa neposrednu primenu Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena /CEDAW/.³⁴ Rodna ravnopravnost se reguliše Zakonom o ravnopravnosti polova,³⁵ koji je u potpunosti preuzeo načela navedene konvencije. Na osnovu zahteva ovog zakona³⁶, IO je formirala Jedinicu za ravnopravnost polova. Uloga ove jedinice je primanje i razmatranje žalbi po rodnoj osnovi koja takođe ima zadatak da promoviše i monitoriše rodnu ravnopravnost na Kosovu.

Zakon o ravnopravnosti polova identifikuje JRP u okviru IO kao organ koji je nadležan da prima, istražuje i odlučuje o žalbama koje se tiču ravnopravnosti polova.³⁷ Ali, imajući u vidu jurisdikciju i ulogu IO, kao i činjenicu da Ombudsman daje preporuke koje nisu izvršnog karaktera, dopuna i izmena ovog zakona je neophodna. U stvari, Zakon o ravnopravnosti polova morao bi da izričito i jasno naglasi sudsku i administrativnu nadležnost u slučajevima kada je nekom licu povređeno pravo ili sloboda zbog pripadnosti određenom polu. Znači, ovaj zakon bi trebao da omogući početak postupka na osnovu žalbe pred nadležnim sudom ili najvećim administrativnim organom.

Analizirajući postojeće članove ovog zakona jasno se uočava činjenica da nije naveden način pokretanja postupka u vezi sa diskriminacijom po polnoj osnovi. Tako da ne iznenađuje činjenica da je ovaj zakon ostao samo mrtvo slovo na papiru. Zakon ostaje neprimenljiv u praksi od strane sudskih i administrativnih organa.

2.3.9.1. Odlučivanje i pravo na rad

Učešće žena u procesu odlučivanja je od izuzetnog značaja i istovremeno pokazuje stepen postignute demokratije u jednom društvu. Eliminacija nejednakosti između muškaraca i žena na mestima odlučivanja donekle je postignuta uvođenjem posebnih mera u zakonodavstvu, preciznije rečeno, određivanjem kvote za manje zastupljeni pol što u praksi predstavlja način eliminisanja diskriminacije nad ženama.

³⁴ Ustav Republike Kosovo, član 22. "Ljudska prava i slobode, koja su utvrđena sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju prednost, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija".

³⁵ Zakon o ravnopravnosti polova, br. 2004/2, usvojen od strane Skupštine Kosova 19. februara 2004. godine.

³⁶ Zakon o ravnopravnosti polova, član 6.

³⁷ Ibid.

Treba istaći da je u Skupštini Kosova ispoštovana kvota o zastupljenosti žena, koja iznosi 30%.³⁸ Kvota u suštini omogućava stvaranje kulture učešća žena u procesu odlučivanja i rada u jednom društvu, koja će se naravno u određenom intervalu zameniti realnom konkurencijom.

Teška ekonomsko-socijalna situacija i velika stopa nezaposlenosti u Republici Kosovo u velikoj meri utiču na marginalni položaj žena na tržištu rada. Ova diskriminacija, naročito se javlja u ruralnim oblastima i u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana. Žene ne samo da nailaze na poteškoće prilikom konkurisanja na tržištu rada, nego one imaju i male šanse da nađu posao, posebno na rukovodećim mestima, čak i kada su one za te pozicije kompetentne onoliko koliko i muškarci.

Diskriminacija počinje prilikom objavljivanja konkursa za slobodna radna mesta,³⁹ tako što se pol navodi kao kriterijum za zapošljavanje. I tokom izveštajnog perioda, kao i u prethodnom periodu, bilo je žalbi u vezi kršenja prava na zaštitu materinstva.⁴⁰ Primećuje se da poslodavci najčešće krše prava žena tako što im ne nude ugovore o radu kada saznaju za njihovu trudnoću.⁴¹ Poslodavci nezakonito raskidaju ugovore o radu i uopšte se diskriminatorски ponašaju prema zaposlenim ženama koje se posle roditeljskog odsustva vraćaju na posao.⁴²

Tokom 2011, IO je između ostalih primila žalbu koja se tiče prekida radnog odnosa jedne radnice od strane privatne bolnice u opštini Priština. Razlog za prekid radnog odnosa navedena je njena trudnoća. Stranka je bila upućena na primenu pravnih sredstava, odnosno na podnošenje žalbe, kao i da se obrati inspekciji rada. Nakon intervencije Ombudsmana, radnica je u kratkom roku vraćena na radno mesto.

Sve ovo govori da zakonodavni sistem sa ugrađenim mehanizmima zaštite nije dovoljno snažan u prevenciji kao ni u sprečavanju i zaustavljanju diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja. Što se tiče zakonodavstva, takođe treba naglasiti da treba izvršiti harmonizaciju Zakona o radu i Zakona o civilnoj službi, što takođe predstavlja jedan od razloga za diskriminaciju.⁴³

2.3.9.2. Pravo na nasleđivanja imovine

Još jedna oblast od vitalne vrednosti gde se žene nejednako tretiraju jeste i nemogućnost realizacije prava na nasleđivanje imovine na Kosovu. Takođe, postoji uzajamna veza između prava na nasleđivanje i socijalne uloge žene u društvu. Uskraćivanje prava na nasleđivanje imovine ženama, nedovoljno obrazovanje, nepismenost i prednost muških članova porodice na obrazovanje su tipični faktori tradicionalnog Kosovskog društva.

Na Kosovu postoji poseban zakon o nasleđivanju koji pravo na nasleđe tretira bez diskriminacije i na osnovu ovog zakona žena uživa potpuno pravo na nasleđivanje kao i muškarci.⁴⁴ Ali, u praksi postoji veoma veliki broj slučajeva gde žene koje traže da realizuju

³⁸ Ibid, član 3.2.

³⁹ Izveštaj IO, slučaj *ex officio* br. 48/05.

⁴⁰ Slučaj IO, Ž.br.515/2011.

⁴¹ Ibid.

⁴² Slučaj u IO, Ž.br.357/2011.

⁴³ Izveštaj Kosvskog centra za polne studije, uticaj zakona o radu kod žena na Kosovu.

⁴⁴ Zakon br.2004/26, Zakon o nasleđivanju, član 3.

svoja imovinska prava putem nasleđivanja, podvrgnute su pretnjama, bilo fizičkim bilo psihičkim, od strane njihovih supružnika ili drugih muških članova porodice.⁴⁵

Tokom 2011. IO je primila žalbu jedne devojke, koja se ticala prava na nasleđivanje. Nakon smrti njenog oca, ona i njena majka su izbačene na ulici iz porodične kuće, koja se nalazila u zajedničkom dvorištu sa njenim stricem. Ona je podnela zahtev za pokretanje ostavinskog postupka. Prvostepeni sud je odlučio u njenu korist, ali je na prvostepenu odluku njen stric uložio žalbu drugostepenom sudu. Nakon toga ona se obratila IO zbog dužine postupka pred drugostepenim sudom. Nakon intervencije IO postupak pred drugo stepenim sudom je okončan.⁴⁶

2.3.9.3. Pravo na obrazovanje i rodna ravnopravnost

U oblasti obrazovanja, sa aspekta rodne ravnopravnosti bilo je izvesnih pomaka, ali oni nisu bili dovoljni da bi im se dala pozitivna ocena. Žene u kosovskom društvu su manje obrazovane nego muškarci i kod žena postoji veći procenat nepismenosti.⁴⁷ Društvena diskriminacija postoji takođe i kod obrazovnih profila koji govore o patrijarhalnoj formi podele profesija na muške i one koje su određene za žene.

Zakonska osnova na Kosovu ne poznaje diskriminaciju po polnoj osnovi, ona je ista za oba pola.⁴⁸ Ali, u praksi, Kosovska tradicija mnogo utiče da se prednost u obrazovanju daje muškim članovima porodice. Takođe, napuštanje škole od strane devojčica, karakteristično je za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Takođe, za ove zajednice karakteristična je i pojava ranih udaja koja utiče na napuštanje školovanja.

2.3.9.4. Zdravstvena zaštita

Zakon o zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti na Kosovu još uvek nije donesen. Preporuka Ombudsmana iz godišnjeg izveštaja za 2010. nije spovedena.⁴⁹ Kosovo je jedina zemlja u Evropi koja nema takav zakon. Ovo predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava. Nedostatak takvog zakona prouzrokuje veliku nesigurnost kod kosovske populacije, pogotovu među ženama. Jedina pozitivna promena u ovom planu je usvajanje Zakona o radu koji reguliše porodijsko odsustvo. Odredbe ovog zakona garantuju plaćeno porodijsko odsustvo za 6 meseci, koje se plaća delimično.⁵⁰

IO je tokom ove godine, primila žalbu koja se nadovezuje na diskriminaciju od strane Ministarstva zdravlja i Ministarstva finansija. Ministarstvo finansija nije odobrilo lečenje žaliteljki u inostranstvu, sa obrazloženjem da nedostaju materijalna sredstva. Međutim,

⁴⁵ Tawil Edward, imovinska prava na Kosovu. Jedno teško nasleđivanje u društvu u tranziciji. Slučaj A. br.316/2011.

⁴⁶ Slučaj Ž.br.316/2011, Opština Priština.

⁴⁷ MONT, UNICEF i SZK (Statistički zavod Kosova), Razmatranje polnih pitanja na Kosovu, 2002 strana 7. U ruralnim sredinama Kosova 14 % žena upoređujući sa 4% muškaraca su nepismeni.

⁴⁸ Zakon br.2004/3, Zakon protiv diskriminacije, član 2.

⁴⁹ Institucija Ombudsmana, deseti godišnji izveštaj, polna ravnopravnost, preporuke straga 36.

⁵⁰ Zakon br. 03/L-212, Zakon o radu, član 49.

stranka je posredstvom IO dobila novčanu pomoć od radne organizacije u kojoj je zaposlena.⁵¹

2.3.9.5. Nasilje u porodici

Nasilje u porodici je ozbiljan problem Kosovskog društva. Ova pojava nije nova, uvek je postojala u društvu. U posleratnom periodu usvojen je Zakon protiv nasilja u porodici.⁵²

Nasilje kao takvo ima više aspekata, može biti fizičko, psihičko, sociološko i ekonomsko nasilje. Najčešće žrtve nasilja su deca i žene, ali postoji i mali broj slučajeva u kojima su žrtve nasilja i muškarci.

Veoma često nasilje u porodici se tretira kao unutrašnji privatni problem određene porodice, koji nikako ne sme da izađe na videlo. Dešava se da prijavljivanje nasilja nadležnim organima povlači za sobom osvetu počinioca ili da u takvom slučaju žrtva nasilja postaje objekat morlane osude od strane sredine u kojoj živi. Na Kosovu je tokom 2011. evidentirano 3 slučaja ubistava u kojima su žrtve bile žene. Ubistva su se desila kao posledica nasilja u porodici. I dalje većina sudova i nakon podnošenja zahteva za zaštitu od strane žrtava ne donosi odluke o izricanju adekvatnih naredbi za zaštitu, u okviru zakonom predviđenog vremenskog roka.⁵³ Međutim, nema indikacija da se tokom izveštajnog perioda situacija promenila na bolje.

Na osnovu izveštaja policije Republike Kosovo o slučajevima nasilja u porodici u opštini Priština u 2011. registrovano je 268 slučajeva, u Opštini Gnjilane 109, Uroševac 108, Peć 207, Prizren 172 i Mitrovica 182 slučaja.

2.4. Pravo na život

Pravo na život, kao jedno od fundamentalnih prava i prvi uslov za postojanje drugih prava, garantovano je Ustavom Republike Kosovo. Ovo pravo je sankcionisano i Krivičnim zakonom Kosova.⁵⁴

Ustavom Republike Kosovo čl.25. paragraf 2. zabranjena je smrtna kazna. Protokolom br. 6 EKLJP, član 1, smrtna kazna je ukinuta. Niko se ne može kazniti takvom kaznom, niti se izvršiti ista. Član 2 EKLJP predevidja pozitivna obveza država da istraži slučajeve smrti koji imaju elemente povrede ovoga članka

Na Kosovu se krivična dela protiv života pojavljuju u raznim oblicima. Neki od oblika povrede prava na život su krivična dela krvne osvete, konflikti koji imaju za osnovu probleme svojine, zločini protiv morala, zatim zločini povezani sa raznim oblicima trgovine, kao ona sa drogom i belim robljem. U nekim regionima zemlje, postoje porodice koje su izolovane zbog krvne osvete. Ovi nevini pojedinci, kao pripadnici društva, primorani su da se izoluju, lišavajući sebe ovog prava. U svim ovim tragičnim slučajevima, Ombudsman konstatuje neuspeh delovanja pravne države.

⁵¹ Slučaj Ž.br.247/2011, opština Priština.

⁵² Zakon br.03/L -182, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

⁵³ Izveštaj policije Republike Kosovo o slučajevima porodičnog nasilja za 2011. godinu.

⁵⁴ Krivični zakon Kosova, član 146.

2.4.1. Pojava koja uznemirava kosovsko društvo

Od januara do novembra 2011 godine, prijavljeno je 156 slučajeva pokušaja ubistva, zbog čega su uhapšena 222 lica.⁵⁵

Prema dobijenim informacijama, u većini slučajeva istrage Policije Kosova završavaju hapšenjem odgovornih lica za krivična dela protiv života, a sudski organi su ti koji odlučuju. Ali, i pored reformisanja pravnog sistema na Kosovu i povećanja broja tužilaca i sudija, kapaciteti sudova na Kosovu još uvek ostaju ograničeni. Veliki broj predmeta nagomilanih iz ranijih godina i druge negativne pojave prisutne u sistemu pravde, dovode pod sumnju i pravo na pravično suđenje, slučajeva koji se nadovezuju sa krivičnim delima protiv života.

Posebnu uznemirenost za Ombudsmana predstavlja nedostatak istraga za prijavljene slučajeve, u vezi sa kršenjem prava na život. I u ovom izveštajnom periodu, IO je primila nekoliko žalbi koje se tiču odugovlačenja postupaka i nedostatka istraga od strane javnih vlasti, u vezi sa rasvetljavanjem slučajeva ubistava. IO je prošle godine publikovala jedan izveštaj sa preporukom, o nedostatku efektivnih istraga od strane nadležnih vlasti (Javno tužilaštvo u Peći).⁵⁶ Ova preporuka još uvek nije sprovedena i IO nije dobila odgovor, u vezi sa poslatom preporukom.

U većini prijavljenih slučajeva, u vezi sa kršenjem ovog prava, konstatuje se nedostatak zvaničnih istraga i odugovlačenja postupaka od strane nadležnih sudskih organa.

IO, je nakon izveštavanja medija o slučajevima povređivanja građana upotrebom pirotehničkih sredstava tokom novogodišnjih praznika, na osnovu člana 15.3 Zakona o Ombudsmanu, odlučila da otvori istragu po službenoj dužnosti (*ex officio*),⁵⁷ smatrajući veoma opasnom upotrebu pirotehničkih sredstava, koja direktno ugrožavaju pravo na život. Nakon izveštavanja medija o povređivanju građana upotrebom tih sredstava, predstavnici IO posetili su nekoliko bolničkih centara na Kosovu, i kontaktirali su odgovorne službenike, tražeći informacije o zdravstvenom stanju lica povređenih pirotehničkim sredstvima. U vezi sa pitanjem trgovine i upotrebe pirotehničkih sredstava, IO, na osnovu prikupljenih činjenica na terenu, konstatuje da, odgovorne institucije i organi nisu uspeli da izvrše zadatke utvrđene zakonom i njihovim činjenjem ili nečinjenjem izvršili su nekoliko povreda zakona. U vezi sa ovom preporukom koja je dostavljena Ministarstvu za unutrašnje poslove, IO nije primila nikakav odgovor.

Ombudsman nastavlja da apeluje tražeći veću pažnju tokom upotrebe pirotehničkih sredstava. Od strane nadležnih organa, zahteva dosledno sprovođenje svih važećih zakonskih normi, u vezi sa pirotehničkim sredstvima. Pirotehnička sredstva direktno ugrožavaju život ljudi, zato pažnja treba da bude uvećana, kako od strane institucija, tako i od samih lica koja ih koriste.

S toga je Ombudsman ponovio zahtev za efikasno sprovođenje zakona i efektivan sudski sistem. Sistem gde se krivična dela istražuju na efektivan i potpun način, gde se izvršiocima krivičnih dela protiv života sudi brzo i pravično. Do tada, pravni sistem u Republici Kosovo neće biti u skladu sa Ustavom i međunarodnim standardima, u vezi sa garantiranjem prava na život.

⁵⁵ Dnevni list "Kosova Sot", 21. novembar 2011, strana 13.

⁵⁶ Slučaj br. 1546/2004.

⁵⁷ Izveštaj (*ex-officio*), br. 4/2011, od 19. januara 2011.

Preporuke

- *Policija Kosova, treba da bude ažurnija na otkrivanju lica počinioca krivičnih dela protiv života.*
- *Treba povećati broj tužilaca i sudija, za krivičnu oblast, kako ne bi bilo odugovlačenja postupaka, prilikom odlučivanja i donošenja sudskih presuda za krivična dela protiv života.*
- *Sudski institut Kosova, treba da nastavi sa obukom sudija i tužilaca u krivičnoj oblasti, u vezi sa istragom krivičnih dela protiv života za koja se sudi.*
- *Gradanima treba pružiti prikladna pravna sredstva za realizovanje nadoknade za pretrpljene štete u slučajevima neuspeha nadležnih institucija za istragu, rasvetljavanje, pronalaženje i kažnjavanje počinioca krivičnih dela.*
- *Da se sprovede preporuke Ombudsmana od strane nadležnih organa.*

2.5. Pravo na lični integritet

Koncept ličnog integriteta se definiše kao nepovredivost ili imunitet ljudskog tela u smislu poštovanja njegovih fizičkih i psihičkih vrednosti. Ustav Republike Kosovo, “štiti pravo na poštovanje psihičkog i fizičkog integriteta svake osobe”,⁵⁸ uključujući i pravo na donošenje odluke o rađanju dece, pravo na kontrolu nad njegovim telom, pravo da se ne podvrgava lekarskoj kontroli protiv njegove volje i pravo da ne bude deo medicinskih ili naučnih eksperimenata bez njegove saglasnosti.

Pravo na lični integritet, u našoj zemlji, se osim Ustavom Republike Kosova reguliše i nizom drugih zakona koji se nadovezuju sa paragrafima 1, 2, 3, 4 člana 26 Ustava Republike Kosova.⁵⁹

Pravo zaštite ličnog integriteta obuhvata i zaštitu svedoka. Skupština Republike Kosova, je tokom izveštajnog perioda, usvojila Zakon br. 04/-L-015 o zaštiti svedoka. Ohrabruje činjenica da su u radnoj grupi za izradu nacarta ovog zakona obuhvaćeni i predstavnici Institucije Ombudsmana, civilnog društva, kao i predstavnici međunarodnih organizacija.

Institucija Ombudsmana je u skladu sa svojim ovlašćenjima razmatrala Nacrt zakona o zaštiti svedoka, odnosno usklađenosti/protivrečnosti ovog zakona sa ljudskim pravima i osnovnim slobodama koje su zagarantovane Ustavom Republike Kosova i dala je svoje komentare preko preporuka koje je poslala 7. jula 2011. godine predsedniku Skupštine Republike Kosova i predsedniku Komisije za zakonodavstvo u Skupštini Republike Kosova, ove preporuke su delimično uvažene.

Osnovna primedba Institucije Ombudsmana u vezi Zakona o zaštićenim svedocima tiče se činjenice da se nijednom odredbom ne garantuje zaštita svedoka od samih vlasti u slučaju kršenja njegovih prava od strane tih vlasti.

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana je razmatrala samo jednu žalbu koja se tiče kršenja prava na lični integritet. Ombudsman je izrazio duboku zabrinutost u vezi tragične

⁵⁸ Ustav Republike Kosovo, član 26.

⁵⁹ Zakon o pravima i odgovornostima građana o zdravstvenoj negi igji br. 2004/38; Zakon o reproduktivnom zdravlju br. 02 /L-76 i Zakon o emergentnoj zdravstvenoj zaštiti br. 02/L-50.

smrti–samoubistva Agima Zogaja, takozvanog svedoka X u Federlanoj Republici Nemačkoj dok je bio pod zaštitom misje EULEX.

2.6. Zabrana torture, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana

Da se “Niko ne podvrgava torturi, surovog, neljudskog ili ponižavajućeg kažnjavanja ili tretmanana”, garantuje se Ustavom Republike Kosovo⁶⁰ i međunarodnim instrumentima⁶¹.

Zakon o Ombudsmanu predviđa da zvaničnici IO-a, u svako vreme i bez najave mogu da monitorišu institucije u kojima je ograničena sloboda licima.⁶² IO posete za monitorisanje realizuje u mestima zadržavanja, da bi procenila tretman lica koja su lišena slobode. Ova mesta obuhvaćaju zatvore, pritvorne centre, policijske regione, psihijatrijske bolnice i dr.

Zatvori su zatvorene institucije, u kojima je sloboda, u svim njenim shvatanjima, ograničena i prava zatvorenika mogu se lakše kršiti. Žalbama ovih lica posvećuje se posebna pažnja od strane IO.

Tokom ovog izveštajnog perioda, IO je, na redovnoj mesečnoj osnovi, posetila sve zatvore (Dubrava, Lipljan i Smrekonica) i pritvorne centre (Priština, Peć, Prizren, Gnjilane i Mitrovica), kao i mesta zadržavanja u policijskim stanicama, Institut za mentalno zdravlje u Štimlje i dr. Realizovane posete imale su za cilj obezbeđivanje jedne procene tretmana lica lišenih slobode, uslove u kojima se drže, zdravstvena briga i dr. Dok su preporuke upućene Korektivnoj službi Kosova, Ministarstvu pravde, Ministarstvu zdravstva i dr.

Na torturu, u klasičnom smislu, IO nije naišla, osim nekog izoliranog slučaja, ali bilo je slučajeva bahatog ponašanja sa uvredama i psovka, žalbe u vezi snabdevanja lekovima, za subjektivni izbor privilegija i beneficija, odugovlačenja sudskih postuaka u donošenju finalne odluke i dr.

U većini slučajeva, žalbe zatvorenika su podnete pismeno i ubačene u boksovima za žalbe, ali i putem telefona, rođaka, advokata ili radnika administracije u zatvorima. Ombudsman je primio kalbe o načinu ponašanja osoblja u zatvorima, koji su uvredili i psovali zatvorenike; kalbe upućene protiv sudskih odluka, sa težnjom da nisu krivi za dela za koja su kažnjeni i da sudovi nisu pravilno procenili dokaze; žalbe za nesnabdevanje lekovima, po potrebi, a u nekim slučajevima za nesnabdevanje metadonom – za zavisnike od droge. U svim ovim slučajevima, predstavnici IO-a upućuju žalioce za način koji treba da skede u realizovanju njihovih prava. Takođe, veliki broj žalbi bio je upućen protiv odluka Panela za uslovno oslobađanje (PUO), gde predstavnici Ombudsmana, i u ovim uslovima upoznavaju zatvorenike o procedurama donošenja odluka Panela.⁶³ Saradnja sa vlastima bila je

⁶⁰ Ustav Republike Kosovo, 2008, član 27.

⁶¹ Isto, član 22, tačka 8; Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 10.12.1948, član 5; EKLJP, Rim, 4. XI. 1950, član 3; Međunarodna konvencija o građanskim političkim pravima, 2200 A (XXI), 16 12 1966, član 7 i član 10.

⁶² Zakon o Ombudsmanu, br.03/L-195, član 16.7 I, po kome “Zvaničnici Institucije Ombudsmana, u bilo koje vreme i bez najave mogu da ulaze radi kontrole svakog mesta gde su lica lišena slobode, kao i u drugim institucijama sa ograničenom slobodom kretanja i mogu da prisustvuju sastanku ili sudskoj raspravi gde su obuhvaćena takva lica. Zvaničnici Institucije Ombudsmana mogu da drže i sastanke sa takvim licima, bez prisustva zaničnika odgovarajuće institucije. Svaka vesta korespondencije ovih lica sa Institucijom Ombudsmana ne sprečava se ili kontroliše”.

⁶³ Na zatev MP-a, marta meseca je zatraženo da jedan predstavnik IO-a bude deo Komisije formirane od strane MP, u cilju revidiranja odluka Panela za lica oslobođena uslovno, od 16 oktobra do 22 februara 2011, u vremenu

zadovoljavajuća, obzirom da je i cilj IO-a zaštita lica kojima je negirana sloboda i ne kazna za moguća abuziranja.

U cilju istraživanja žalbi protiv odluka Panela za uslovno oslobađanje, IO je imala nekoliko susreta sa koordinatorom Panela za uslovno oslobađanje, kao i izvršila zakonsku obavezu da monitoriše rad panela. Zahtev IO je potvrđen od strane zamenikapremijera i Ministra pravde, g. Hajredina Kućija o mandatu IO da bude monitor rada Panela za uslovno oslobađanje, još od iniciranja procedure do donošenja odluke panela, odnosno monitorisanje svih procedura: pre, tokom i nakon razmatranja slučajeva uslovnog oslobađanja. Od aprila 2011, IO je monitorisala rad Panela i za tromesečni period monitorisanja, Ombudsman je upoznao Ministarstvo pravde i Panel za uslovno oslobađanje. Ombudsman će nastaviti saradnju sa Panelom za uslovno oslobađanje i monitorisaće njegov rad i ubuduće.

Ombudsman, za rezultate monitorisanja zatvora i žalbama zatvorenika, i svrha međusobne saradnje i intenziviranje te saradnje, sastao se sa Komesarom KKS-a.⁶⁴ Tom prilikom diskutovano je o zdravstvenom tretmanu zatvorenika; kategorizaciji zatvorenika, o slučajevima kažnjenika koji se premeštaju u Smrekovnici i uslove koje treba da ispune zatvorenici da bi se prebacili u ovom zatvoru koji se smatra polu otvorenim i dr. Takođe je diskutovano i o pristupu u javna dokumenta, obzirom da su predstavnici IO-a naišli na teškoće u Pritvornom Centru u Gnjilanes da bi fotokopirali dokumentaciju jednog privedenog, koji je zlostavljen tokom hapšenja, tražeći da se ubuduće IO ne sprečava u njenom radu.⁶⁵

Uznemirenost za IO predstavlja i neosvetljavanje tragičnog slučaja 2003 godine u zatvoru Dubrava. Za taj slučaj, Ombudsman se sastao sa visokim pravnim zvaničnikom za ljudska prava EULEX-a (HRRP)⁶⁶, da bi razgovarao o slučaju u Zatvoru Dubrava, iz 2003 godine, gde su ostali ubijeni petoro zatvorenika, u međuvremenu njihove porodice još uvek traže odgovor šta se desilo i ko treba da odgovara. Predstavnici IO-a su obavješteni da u ovoj fazi HRRP nema šta da izveštava, pošto skupljaju informacije. JVođeno je nekoliko razgovora sa rođacima ubijenih i na kraju od HRRP porodice su obavještene da ovaj Panel nije nadležan.

31 marta 2011, IO je monitorisala sudsku raspravu, za registrovani slučaj u IO, Ž.br. 271/2010, koji već nekoliko godina čeka na donošenje pravosnažne odluke. Zbog nesastavljenja presude, u predviđenom roku, prema LESP,⁶⁷ Ombudsman je uputio izveštaj sa preporukama Vrhovnom sudu, nakon čega sud je doneo odluku i o tome obavestio Ombudsmana.⁶⁸

Ombudsman se sastao sa predstavnicima Misije Evropske Komisije, određene za Kosovo i sa generlanim direktorom za zdravstvo KKS, gde je diskutovano o identifikovanju potrebe za stvaranje Instituta za psihijatrijsku forenziku (IPF) i o doprinosu IO-a u tom pravcu⁶⁹. Nakon

kada je MP ostala bez političkog osoblja, kao i bez ministra. Ova komisija je razmotrila 189 slučajeva i donela preporuke koje su upućene MP i PUO.

⁶⁴ 7 marta 2011, Ombudsman se sastao sa Komesarom KKS, g. Resmi Hoxha

⁶⁵ Izveštaj sa preporukama upućen MP, u vezi sa žalbom, Ž.br. 32/2011, R.A. protiv Pritvornog Centra u Gnjilane.

⁶⁶ 9 marta 2011, Ombudsman se sastao sa Visokim pravnim zvaničnikom, g. John Ryan, u cilju upoznavanja istog sa uznemirenošću u vezi sa slučajem.

⁶⁷ U članu 395, tačka 1, LESP-a predviđa se da: “Doneta presua treba da se satave pismeno u roku od petnajest dana od njegovog donošenja, kada se optuženi nalazi u pritvoru, dok u roku od trideset dana u drugim slučajevima[...] i 45 dana u ostalim slučajevima”.

⁶⁸ Izveštaj sa preporukom, u vezi sa žalbom Ž.br.271/2010, A.K. protiv vrhovnog suda Kosova.

⁶⁹ U aprilu 2011, Ombudsman se sastao sa g. Nigel McCarly, predstavnik Evropske Komisije i g. Milazim Gjoci, generalni direktor za zdravstvo u KKS.

širokog prezentiranja rada IO, uviđena je potreba da se IO uključi, kao neophodna institucija u ovoj sceni (nacrt projekat).

U okviru saradnje u oblasti zaštite prava lica lišenih slobode, Ombudsman se sastao sa predstavnicima NVO iz Leskovca, koji se bave zaštitom ljudskih prava zadržanih lica. Ovaj susret imao je za cilj saradnju na zaštiti prava građana Kosova koji se nalaze u zatvorima Srbije i obrnuto. IO je imala jednu veoma dobru saradnju sa ovom NVO vodeći istragu za nekoliko slučajeva kosovskih zatvorenika, kojima je pružena pomoć u raznim oblicima, naročito na njihovoj pravnoj pomoći.⁷⁰

U decembru izveštajnog perioda, IO je monitorisala sudsku raspravu u jednom slučaju sa elementima prekoračenja službene dužnosti od strane troje policajaca prilikom saslušanja jednog privedenog lica. U ovom slučaju IO je našla da je bilo prkoračenja upotrebe sile i slučaj se vodi u Opštinskom sudu u Prištini. Slučaj će se platiti od strane Ombudsmana do odlučivanja o istom.⁷¹

Imajući u vidu broj kalbi protiv zdravstvene službe u zatvorima, Ombudsman se sastao sa generalnim direktorom za zdravstvo KKS, kome je preneo uznemirenost gde je diskutovano i o ragu i poteškoćama zdravstvenog sistema u korektivnoj službi.⁷² Prema informacijama dobijenim od KKS, ovaj sistem zdravstva uskoro će se preneti u Ministarstvu za zdravstvo. IO podržava ovaj prenos nadležnosti i smatra ga neophodnim, zbog upadanja i ugrožavanja stručne nezavisnosti zdravstvenog osoblja.

Tokom ove godine nije bilo nijedne epidemije u zatvorima ili pritvornim centrima u Republici Kosovo. Bilo je tri slučajeva smrti, gde je na osnovu autopsije utvrđeno da je prirodna smrt. Slučajevi pokušaja samoubistva i samoranjanja su u opadanju, kao i druga dela (seksualja abuziranja i štrajkovi glađu). Zatvori su snabdeveni ugovorima za sve lekove. U Nacrtzakonu o zdravstvu i zdravstvenom osiguranju izvršena je integracija zatvorenika, koji će se tretirati kao socijalna kategorija – dakle država platiće njihovo zdravstveno osiguranje.

Kao nedostaci zdravstvenog sistema, tokom ove godine, mogu se nabrajati: osoblje u zatvorima nema psihologa; snabdevanje lekovima tokom ove godine nije bilo potpuno; Zakon o izvršavanju krivičnih sankcija je nepodoban za zdravstvo: 1) Inkompatibilnost za zatvor; 2) Starosno doba i 3) Prekid kazne zbog zdravstvenih razloga. Jedna naglašena manjkavost je smanjeni budžet, koji neće moći ispuniti potrebe, dok zdravstveno osoblje nije stimulirano platom za rizičnost posla koji izvršavaju.

Jedna zabrinjavajuća primedba, prema direktoru za zdravstvo KKS-a jeste da uvođenje doživotne kazne u zakonu pratiće se dodatnim zadacima i obavezama i obavezno zahteva stvaranje uslova, kao: objekat, osoblje, zbrinjavanje i dr.

Za ovaj izveštajni period, u IO je registrovano 14 slučajeva sa tvrdnjama o kršenju pravnih normi protiv torture, koji su u procesu procediranja. Ove kalbe su protiv Polije Kosova – za preteranu upotrebu sile, uznemirenost koja je pokrenuta i u Izveštaju Komiteta za sprečavanje torture (CPT) Evropskog Saveta.⁷³

⁷⁰ 21.11.2011, u IO je održan susret sa predstavnicima Committee for Human Rights iz Leskovca, Srbija.

⁷¹ Registrovana kalba u IO, Ž. br.60/2010, protiv jedinice za regionalne istrage u Prištini, monitorisanje asprave, 21 decembar 2011.

⁷² Ombudsman, decembra 2011, susreo se sa g. Milazim Gjoci, generalnim direktorom za zdravstvo u KKS.

⁷³ Council of Europe, CPT/Inf (2011) 26, Strasburg, 6 October 2011.

Gledano u celini, stanje u Kosovskim zatvorima je zadovoljavajuće i u skladu sa domaćim i međunarodnim zakonima, broj žalbi je zabeležio opadanje i stanje nastavlja da se popravlja, ali ima i mnogo toga da se urani u tom pravcu.⁷⁴

2.6.1. Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture

U sklopu zajedničkih aktivnosti sa NVO-a, ne samo kao zakonska obaveza za saradnju sa građanskim društvom, ali i polazeći od zajedničkog interesa za borbu protiv svakog fenomena torture ili nehumanog i degradirajućeg tretmana, Ombudsman je nastavio saradnju sa NVO-a, koja se bave zaštitom prava lica lišenih slobode, koja su se dokazale i imaju posebno iskustvo u tom pravcu.⁷⁵

Tokom 2011, Zajednička radna grupa (*Task Force*) realizovala je aktivnosti monitorisanja na terenu, treninge i zajedničke radionice, uz podršku OEBS, Kancelarije Viskog Komesarijata za Ljudska Prava i EULEX.

13 avgusta 2011, u okviru zajedničkih poseta, IO, KCRPT OZLJPS realizovali su prvu zajedničku posetu u Pritvornom centru u Mitrovici i u Zatvoru Smrekovnica. Ova poseta praćena je i od strane predstavnice Evropskog Komiteta za sprečavanje torture (CPT), iz Danske. Cilj posete bila je procena poštovanja ljudskih prava u pritvornim centrima, kao i da doprinese povećanju transparentnosti, povećavajući tako ispunjavanje međunarodnih standarda od strane domaćih vlasti.

Ekipe za monitorisanje je pažnju posvetila uslovima u kojima se drže pritvoreni i zatvorenici. O ragu i aktivnostima Pritvornog centra u Mitrovici (PCM) ekipa za monitorisanje je informisana od strane direktora Centra. Realizovanje ove posete bilo je moguće samo uz pratnju Policije Kosova, jer se PCM nalazi u severnom delu Mitrovice, gdje je sloboda kretanja građana i institucija Republike Kosovo i za osobe nesrpske nacionalnosti gotovo je u potpunosti zabranjena.⁷⁶

Istog dana ekipa je posetila i Zatvor u Smrekovnici, koji se trenutno renovira i još nije popunjen u punom kapacitetu.⁷⁷

Ombudsman, zajedno sa KCRPT i OZLJPS, a uz podršku Centra za rehabilitaciju preživelih od torture iz Danske (RCT) rade na izradi uputstva, koja će služiti, ne samo za Kosovo, nego i za zemlje regiona. Ovo uputstvo će se distribuirati i relevantnim institucijama.⁷⁸

⁷⁴ Godišnji izveštaj januari - decembar 2011 KCRPT-a, Standardi ljudskih prava u korektivnim institucijama na Kosovu, koji odlikava na detaljan način stanje u Kosovskim zatvorima, koji u nekim delovima monitorisanja je zajednički stav i IO-a.

⁷⁵ 10 maja 2011, ova saradnja je formalizovana potpisivanjem Sporazuma saradnje IO-KCRPT-OZLJPS. Potpisivanje sporazuma je izvršeno u okviru zajedničkog angažovanja na ispunjavanju nacionalne kampanje protiv torture i u cilju iniciranja stvaranja Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture (NMST), koji se predviđa Opcionalnim protokolom Konvencije OUN protiv torture – OPCAT.

⁷⁶ Preporuke proizašle iz posete adresirane su direktoru PCM, g. Milanu Radoviću i ove preporuke će se pismeno uputiti KCRPT-u za njen izveštaj, koji je planiran za objavljivanje marta meseca 2012, obzirom da je poseta bila zajednička.

⁷⁷ Preporuke proizašle iz posete ekipa je prosledila v.d. direktoru Muharrem Bajrami, na kraju posete, kao i biće pismeno prosledene u izveštaju KCRPT-a.

⁷⁸ Ombudsman, oktobra 2011, sastao se sa predstavnicom RCT iz Danske, gđom. Louise Johannsen, da bi diskutovali o poslednjim promenama koje se mogu uraditi u vezi uputstvima Priručnika.

U okviru zajedničkih poseta i jačanja saradnje, a u cilju dobijanja dobrih iskustava, Zajednička radna grupa (*Task Force*), na inicijativu IO-a i uz podršku OEBS-a, organizova je studijsku posetu u Albaniji (15 - 18 novembar 2011). Tokom ove posete grupa se sastala sa v.d. Ombudsmana u Albaniji, sa Jedinicom MKP, Opštom upravom policije, Albanskim centrom za rehabilitaciju preživelih od torture, Evropskim Institutom Tirane i direktorom Zatvora u Fushë Krujë. Razlog bio je model MKP-a u Albaniji (Ombudsperson Plus), kao i njihovo iskustvo kao jedan uspešan model, od koga se može uzeti jedna dobra pouka za stvaranje MKPT u Republici Kosovo.

Od 24 - 26 novembra, na inicijativu KCRPT-a, podržan od RCT Danske, održan je trodnevni trening u cilju usklađivanja pristupa *Task Force* (IO - KCRPT - OZLJPS). Tokom ovih dana realizovana je i druga zajednička poseta na monitorisanju Zatvora Dubrava i Pritvornog centra u Peći. Nalazi će se objaviti u zajedničkom izveštaju.

26 i 27 decembra, u okviru zajedničkih poseta, realizovana je poseta u Makedoniji, koja je za predstavnike KCRPT i OZLJPS podržana od strane OEBS. Poseta je imala za cilj upoznavanje sa radom MKPT-a i njihovu saradnju sa NVO-a. Tokom ove posete sastali su se sa Ombudsmanom Makedonije i nekim NVO. Osim o kontaktima i razmeni iskustava, diskutovana je i mogućnost regionalne saradnje ubuduće.

Preporuke

Za Kosovsku korektivnu službu, Minisarstvo pravde, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo unutrašnjih poslova

- *Da se organizuju seminari i kursevi buke za osoblje u institucijama gde se drže privedena lica, u cilju proširenju znanja oko prirode i sadržaja međunarodnih konvencija o ljudskim pravima, a posebno onih koje se direktno sprovode na Kosovu.*
- *Da se pritvorena lica upoznaju sa njihovim pravima i obavezama, kao i načinu podnošenja žalbe.*
- *Da se izvrši kategorizacija pritvorenih, prema prirodi dela, kriminalne historije, rizičnosti, starosnog doba i dr.*
- *Da se preduzmu mere da sudovi, donose odluke, u razumnom vremenskom roku i u skladu sa zakonom, sa što manje odugovlačenja.*
- *Da se organizuju treninzi i okrugli stolovi sa relevantnim faktorima o mogućnosti vrednovanja dokumenata koja su pristupačna, jer to ni u Zakonu o uvidu u javna dokumenta nije specificirano.*
- *Da se preduzmu mere za jednaki tretman osuđenih, u smislu pružanja beneficija i privilegija.*
- *Zdravstvena služba da se transferiše od Ministarstva pravde na Ministarstvo za zdravstvo, kako bi pružala efikasnije usluge.*
- *Da se uzmu u obzir preporuke direktora za zdravstvo KKS, u vezi LESP, jer po njemu ovaj zakon je neprikladan za zdravstvo.*

- ***Da se organizuju treninzi za Policiju Kosova, u cilju proširenja znanja i poštovanja ljudskih prava, da se privedena lica tretiraju na human način i sa poštovanjem.***

2.7. Pravo na slobodu i bezbednost

Ustavom Republike Kosovo “Svatom licu se garantuje pravo na slobodu i bezbednost. Niko se ne može lišiti slobode osim u slučajevima koji su zakonom predviđeni [...]”.⁷⁹ Ovo pravo je u potpunoj harmoniji sa međunarodnim instrumentima za ljudska prava, kao što su Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁸⁰ i Konvencija o civilnim i političkim pravima.⁸¹

Ovo pravo se može ograničiti samo u slučajevima koji su zakonom predviđeni.⁸² Privremeni zakon o krivičnom postupku predviđa da sudovi mogu odrediti pritvor protiv određenog lica samo ako postoji osnovana sumnja da je to lice izvršilo neko krivično delo i u slučaju da: postoji opasnost od bekstva, opasnost da može promeniti dokaze o izvršenom krivičnom delu i opasnost ponavljanja krivičnog dela.⁸³

Na osnovu jedne sveobuhvatne analize stanja žalbi razmatranih od strane IO⁸⁴ možemo reći da uprkos postojanja dobre zakonske zaštite koja se bazira na domaće i međunarodno zakonodavstvo, pravo na slobodu i bezbednost nije dovoljno zaštićeno.

Bez obzira na kratak vremenski period pritvora, pritvor se može odrediti samo u slučajevima kada je to neophodno. Odluka o izricanju takve mere treba biti dobro obrazložena, radi zaštite individualnog prava i zaštite građana od arbitrarnog lišavanja slobode od strane vlasti. Određivanje pritvora sa zakonski obrazloženom odlukom, neophodan je i značajan za osumnjičenog radi ostvarivanja prava na osporavanje odluke.⁸⁵

U nekoliko odluka, Evropski sud za ljudska prava je istakao značaj prava na bezbednost i slobodu, zahtevajući da svako lišenje slobode bude u skladu sa članom 5 EKLJP, što podrazumeva zaštitu pojedinaca od arbitarnosti.⁸⁶

Što se tiče vremenskog trajanja pritvora, Evropski sud za ljudska prava je takođe istakao da bez obzira na vremensko trajanje pritvora, izricanje ove mere mora biti ubedljivo obrazloženo od strane vlasti.⁸⁷ Na osnovu Evropskog suda za ljudska prava, ovo ide u prilog činjenici da dobro obrazložene odluke služe da se stranka informiše da je salušana i da joj se omogući da podnese žalbu i konačno garantuje pravo na pravičnu i javnu raspravu pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.⁸⁸

Tokom izveštajnog perioda, službenici IO izvršili su značajan broj poseta po zatvorima, pritvornim centrima i policijskim stanicama na Kosovu. Na osnovu intervjua koji su obavljani sa pritvorenim osobama, u nekoliko slučajeva bilo je izjava o kršenju prava na slobodu, koja

⁷⁹ Ustav Republike Kosovo, član 29.

⁸⁰ Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 5.

⁸¹ Međunarodna konvencija o političkim i civilnim pravima, član 9.

⁸² Privremeni Zakon o krivičnom postupku, član 279.

⁸³ Privremeni Zakon o krivičnom postupku, član 281

⁸⁴ Službeni izveštaji IO iz poseta zatvorima i pritvornim centrima Kosova

⁸⁵ Privremeni Zakon o krivičnom postupku, član 283

⁸⁶ Evropski sud za ljudska prava, “Erkalo protiv Holadije”, Presuda, 2.9.1998, paragraf 56.

⁸⁷ Isto, “Belchev protiv Bugarske”, Presuda, 8.4.2004, paragraf 82.

⁸⁸ Isto, “Suominen protiv Finske”, Presuda, 1.7.2003, paragraf 37.

se odnose na odluke o pritvoru i nezakonito odugovlačenje sudskih postupaka do donošenja konačne odluke.

Jedan od međunarodnih instrumenata koji je obuhvaćen Ustavom Republike Kosovo, Konvencija o pravima deteta daje posebnu pažnju pravu na slobodu i bezbednost i izričito zahteva da: *“Svako dete lišeno slobode bude tretirano ljudski i sa poštovanjem koje pripada ljudskom dostojanstvu, imajući u vidu potrebe lica njegovog uzrasta [...]”*^{89 11}

IO je ocenila kao veoma pozitivnom inicijativu Policije Kosova koja je podrškom od Kancelarije Evropske Komisije na Kosovu i UNICEF počela program reformi u sistemu pravde za maloletnike. U okviru ovog programa, u oktobru 2011. godine u sedam centara na Kosovu formirane su sobe za prijateljsko intervjuisanja dece, u okviru početne faze, dok u okviru druge faze ovaj program ima za cilj da garantuje da tretman maloletnika koji su u sukobu sa zakonom bude u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima prava dece.^{90 12}

IO preporučuje nadležnim vlastima da pre svega sudije i tužioci budu pažljiviji u zaštiti ovog prava i da se mera pritvora izriče samo u tim slučajevima kada je u potpunom skladu sa zakonom i međunarodnim standardima za ljudska prava.

2.8. Prava optuženog

Međunarodni akti i dokumenti u oblasti ljudskih prava koji se direktno sprovode na Kosovu izričito zahtevaju poštovanje prava optuženog.⁹¹

Ustav Republike Kosovo, u skladu sa ovim dokumentima garantuje da svaka soba optužena za izvršenje krivičnog dela uživa minimalna prava, kao što su: da se odmah informiše na jeziku kojeg razume o prirodi i razlogu optužbe podignute protiv njega, da se informiše o njegovim pravima, na osnovu zakona, da ima vremena, mogućnosti i dovoljna sredstva za pripremu njegove odbrane, besplatnu pomoć prevodioca u slučaju da optuženi ne razume jezik na kojem se odvija sudski postupak, optuženi takođe ima pravo na besplatnu odbranu, optuženi ne sme da se prisli da svedoči protiv sebe ili da se prisli da priznaje sopstvenu krivicu.⁹²

IO u okviru svoje ustavne i zakonske misije je nastavila monitorisanje centara gde se drže osobe lišene slobode koje se terete za izvršenje raznih krivičnih dela i redovno posećuje sledeće centre gde se drže ove osobe: Lipljan, Dubrava, Gnjilane, Priština, Peč, Mitrovica i Prizren.

Tokom ovih poseta je primećeno da nekoliko pritvornih centara su pretrpani⁹³ i uslovi u nekoliko centara i dalje nisu na zadovoljavajućem nivou, posebno kada se radi o prirodnom osvetljenju, ventilaciji i čistoći.⁹⁴ U vezi ovoga, Evropski sud za ljudska prava u slučaju

⁸⁹ Konvecija o pravima dece, član 37 paragraf c.

⁹⁰ http://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/press_corner/all_news/news/2011/20111031childrooms_sq.htm
Policija stvara prijateljske sobe za intervjuisanje dece, 31 oktobar 2011.

⁹¹ Član 11 Univezalne deklaracije o ljudskim pravima, član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, član 14 Međunarodnog pakta o civilnim i političkim pravima.

⁹² Ustav Republike Kosovo, 2008, član 30.

⁹³ Tokom posete predstavnika Institucije Ombudsmana pritvornom centru u Prizrenu 21. Decembra 2011 godine broj pritvorenih lica je bio 92 (10 osuđenih i 82 pritvorenika), u skladu sa kapacitetom centra. Dana 22. decembra 2011. godine pritvorni centar u Prištini je brojio 63 pritvorenika, dok ukupni kapacitet ovog centra iznosi 65 osoba.

⁹⁴ Konstatacija iz posete pritvornom centru u Gnjilane 10. novembra 2011. godine.

Mandic and Jovic vs. Slovenia i *Strucl and others vs. Slovenia*⁹⁵ konstatuje da uslovi u kojima su držane pritvorene osobe, to jest prostorija koja ima samo 2,7 metara kvadratnih, a temperatura tokom meseca avgusta je dostigla 28 celzijusovih stepeni, predstavlja kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁹⁶

Iako Zakon o krivičnom postupku Kosova dozvoljava direktoru pritvornog centra da traži premeštaj jedne pritvorene osobe,⁹⁷ udaljenost premeštaja optuženih od njihovog prebivališta otežava posete članova njihovih porodica i rodbine. Jedan optuženi, stanovnik opštine Gnjlane koji je smešten u pritvornom centru u Peči, predstavlja problem za njegovu rodbinu jer zbog geografske udaljenosti posete su retke zbog troškova putovanja, a koji u nekim slučajevima se ne mogu priuštiti.

Problem takođe predstavlja i postupak za dobijanje dozvole za posetu optuženima. To je komplikovan i skup postupak, kao što to dokazuje slučaj jednog optuženog za krivično delo, stanovnik opštine Srbica koji se drži u pritvornom centru u Peči. Da bi izvršili jednu posetu, njegova rodbina treba da putuje do Prištine da bi dobila dozvolu za posetu da bi dobili mogućnost da posete optuženog u Peči. Imajući u obzir ekonomsko stanje pod kojima žive mnoge porodice na Kosovu, ova forma regulisanja poseta otežava njihovu redovnu realizaciju i predstavlja materialnu opterećenost koja se ne može priuštiti.

Pritivorni centri su i dalje daleko od Evropskih zatvorskih pravila koje su usvojene od Komiteta ministara zemalja članica Evropskog saveta 12. februara 1987. godine.⁹⁸ Stanje ostaje nepromenjeno u upoređenju sa prethodnim godinama. Ovo se objašnjava sa ekonomskim ne mogućnostima.

U vezi informisanja optuženog o krivičnom delu koja mu se stavlja na teret, na osnovu razgovora sa pritvorenim osobama u zatvorima u Peči i Dubravi, IO nije uočila propuste i nije dobila nijednu žalbu u vezi negiranja ovog prava.⁹⁹

Od posebne je značajnosti za realizaciju ovog prava i standardizacija postuaka ispitivanja optuženih od strane policijskih istražitelja i tužioca. Ovo bi omogućilo stvaranje jedinstvenog modela procesnih radnji. Na taj način bi se eliminisali različiti pristupi u ispitivanju optuženih. Standardizacija ovog procesa bi omogućila istražiteljima i javnim tužiocima da pravično primene zakon.¹⁰⁰ Dok, nedostatak standardnog postuaka vodi do arbitrarizma ovog

⁹⁵ *Mandic and Jovic v. Slovenia (application 5774/10 and 5985/10) and Strucl and others v. Slovenia (application 5903/10, 6003/10 and 6544/10).*

⁹⁶ Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 3 “*Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju*”.

⁹⁷ Član 291, Paragraf 3 Zakona o krivičnom postupku Kosova: “*Nadležni sud, na osnovu predloga direktora pritvornog centra u kojoj je smešten pritvorenik, može da transferiše pritvorenika iz prostorije jednog pritvornog centra u drugi centar radi bezbednosti i održavanja discipline ili radi uspešnog i razmnog sprovođenja krivičnog postuaka.*”

⁹⁸ Prvilo 94: “*Ne osuđenim zatvorenima će se dati mogućnost da imaju posebne sobe, izuzev slučajeva kada postoje okolnosti koje to čine nepoželjnim*”.

⁹⁹ Intervjuisanje pritvorenih N.D., SH.SH., K.N., M.M., F.R., S.F. i A.N., tokom posete pritvornom centru u Peči i Dubravi, 25. novembra 2011. godine.

¹⁰⁰ Privremeni krivični zakon o krivičnom postupku, član 155 paragraf (1) *Tokom intervjuisanja ili ispitivanja se zabranjuje: 1) Umanjivanje slobode okrivljenog da ima sopstveno mišljenje i da izrazi šta želi, lošim tretmanom, iscrpljivanjem, fizičkim ometanjem, upotrebom narkotika, prinudom ili hipnozom; 2) Upućivanje okrivljenom pretnji merama koje nisu dozvoljene zakonom; 3) nuđenje mogućnosti koje nisu predviđene zakonom; i 4) Umanjivanje memorije okrivljenog ili vjegovе/njene sposobnosti da shvati. 5) Zabrana iz stava 1 ovog Člana se primenij bez obzira da li postoji saglasnost subjekta koji je pdvrgnut ispitivanju ili saslušavanju. 6) Ako je ispitivanje ili saslušavanje obavljeno uz kršenje stava 1 ovog člana, nijedan zapisnik sa takvog ispitivanja ili saslušavanja nije prihvatljiv.*

procesa, jer unutar iste policijske stranice ili određenog tužilaštva se primenjuju različiti standardi ispitivanja, što znači da se i interpretacija zakonskih normi vrši na arbitraran način.

Poštovanje ljudskih prava i u slučajevima osumnjičenih osoba, čak i za izvršenje teškog krivičnog dela ne ometa efikasnost istraga, naprotiv, to je pokazatelj profesionalizma organa koji vrši strage, sa gledišta upotrebe zakonskih metoda i sredstava za otkrivanje počinioca krivičnih dela. U takvim slučajevima, obezbeđivanje dokaza sa zakonskog aspekta neće moći da se osporva. Takođe, ovo bi uticalo na rast poverenja građana na funksionisanju pravne države.

Još jedno pitanje koje je takođe spomenuto u prethodnom izveštaju je pitanje angažiranja avokata po službenom zadatku. I na osnovu Zakona o krivičnom postupku Kosova i Evropske konvencije o ljudskim pravima, svakoj osobi se priznaje i garantuje pravo na spostvenoj odbrani, to može da učini lično ili preko branioca kojeg sam bira, dok u slučaju da nema sredstava da angažuje branioca država ima za obavezu de mu pruži besplatnu pravnu pomoć kada interesi pravde to zahtevaju.¹⁰¹ Instituciji Ombudsmana nisu podnete žalbe u vezi negiranja ovog prava, ali tokom postea pritvornim centrima, Institucija Ombudsmana je dobila žalbe od većine optuženih u vezi pravne pomoći po službenom zdatku koja se pruža od strane vlasti.

Ne dovoljno angažiovanje branioca na početnoj fazi može biti od odlučujućeg značaja za čitav proces. Na ovakav način, direktno se utiče na pravo na pravično i nepristrasno suđenje u smislu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima.¹⁰²

Pritvor treba da postoji samo u tim okolnostima kada je to neophodno. Pritvor je najoštrije sredstvo za obezbeđivanje prisustva optuženog u postupku. U nekim slučajevima, zbog preopterećenosti sudova sa ne rešenim predmetima, mnoge okrivljene osobe se drže na duže vreme u pritvornim centrima koji su i ovako natrpani.

I disciplinske mere koje se preduzimaju protiv sudaca koji zanemare ovo pitanje su veoma simbolične. U praksi, nisu retki slučajevi kada sud “zaboravi” da se jedna osoba nalazi u pritvoru i nakon isteka zokonskog roka. U takvim slučajevima, sami pritvorni centri stupaju u kontakt sa sudom da bi ih “podsetili” da trebaju odlučiti u vezi roka pritvora. I u tim slučajevima brzo se odlučuje, bez dobre analize razloga za ne produživanje pritvora. Shodno tome, i odluke o produženju pritvora nisu obrazložene kako treba.

Preporuke

- ***Pritvor, kao mera za obezbeđivanje prisustva optuženog tokom postuaka da ne bude pravilo. Mera pritvora da se izriče samo u onim slučajevima kada nema mesta za izricanje alternativnih mera. Odluke o pritvaranju da se temeljito obrazlože imajući u obzir sve okolnosti datog slučaja.***
- ***Da se na ima kao cilj proširenje prostorija za zadržavanje, pritvora i zatvora, i da se poboljšaju uslovi u tim prostorijama, pogovo na prostorijama gde ima vlage koja***

¹⁰¹ Član 6, paragraf 3 (c) Evropske konvencije o ljudskim pravima, član 12 Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova, paragraf 3 “Ako okrivljeni ne uzme branioca u cilju obezbeđivanja svoje odbrane u slučaju kada je odbrana obavezna, okrivljenom se dodeljuje nezavisan branilac sa odgovarajućim iskustvom i kompetentnošću shodno prirodi krivičnog dela i na osnovu uslova predviđenim hovim zakonor” i paragraf 6 “U skladu sa odredbama ovog zakona bilo koje lice lišeno slobode ima pravo na usluge branioca od trenuaka hapšenja nadalje.”

¹⁰² Član 6, Evropske konvencije o ljudskim pravima.

direktno može da utiče na zdravlje optuženih, ali i na zdravlje zaposlenih u tim institucijama.

- *Da se standardizuju procedure ispitivanja optuženih od strane policijskih istražitelja i javnih tužioca, jer ovo bi pomoglo na stvaranju jedinstvenog modela procesnog postuaka i time bi se eliminisali različiti pristupi tokom ispitivanja optuženih.*
- *Advokatska komora Kosova da izvrši veće nadgledanje i da preduzme disciplinske mere prema advokatima koji krše Zakon o advokaturi i Etički kodesk advokata.*

2.9. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje zagarantovano je Ustavom Republike Kosovo¹⁰³ i ima jednu sveobuhvatnu interpretaciju, u smislu člana 6 Evropske Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁰⁴

Ovo pravo, takođe, je regulisano i drugim bazičnim zakonima, iz krivične i građanske oblasti, kao što su Zakon o sudovima Republike Kosovo, Privremeni zakon o krivičnom postupku i Zakon o parničnom postupku.¹⁰⁵ Navedeni zakoni štite pravo na suđenje u jednom razumnom roku, na pravičan način, u građanskom i krivičnom postupku.

Pri utvrđivanju građanskih prava i obaveza, ili svake krivične optužbe protiv, svako lice ima pravo da se njegovo pitanje sasluša pravedno, javno i u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog suda. Objavljivanje sudskih odluka može se ograničiti u posebnim slučajevima od strane suda, kada se utvrdi da može oštetiti interese pravde po zakonu.

U izveštajnom periodu, u vezi sa kršenjem prava na pravično i nepristrasno suđenje, IO je primila ukupno 171 žalbu od strane građana. Za 54 žalbe doneta je odluka o neprihvatljivosti, po članu 19.1.3 Zakona o Ombudsmanu¹⁰⁶, dok je za 111 žalbi doneta odluka o otvaranju istrage, 6 žalbi čeka na razmatranje.

Nakon analize prirode žalbi proizilazi da se najveći broj njih tiče navoda o kršenju prava na redovan sudski proces, naročito prava na suđenje u razumnom vremenskom roku. Znatan broj

¹⁰³ Ustav Republike Kosovo, član 31, paragraf 1 i 2. "(...) Svakome se garantuje jednaka zaštita prava na proceduru pred sudovima, drugim državnim organima i i nosiocima javnih ovlašćenja. Svako uživa pravo na pravičnu i nepristrasnu javnu raspravu u vezi sa odlukama o pravima i obavezama ili svakoj krivičnoj optužbi koja se pokreće protiv nje/njega u jednom opravdanom roku, od strane jednog nezavisnog i nepristrasnog suda, osnovanog po zakonu."

¹⁰⁴ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 6. Paragraf 1. "(...) Pri utvrđivanju njegovih građanskih prava i obaveza ili svake krivične optužbe protiv njega, svako lice ima pravo da se njegovo pitanje raspravlja pravično, javno i u okviru razumnog vremenskog roka ali prisustvo u sudskoj sali može se zabraniti štampi i širem auditorijumu tokom celog proces ili jednog njegovog dela, u interesu morala, reda ili nacionalne bezbednosti u jednom demokratskom društvu, kada se to zahteva zbog interesa maloletnih ili zbog privatne odbrane stranaka u procesu ili u stupnju koji se ocenjuj veoma potrebnim od strane suda, kada u bi u posebnim okolnostima publicitet šteti interese pravde."

¹⁰⁵ Zakon o sudovima, br. 03/L-199, član 7, Službeni list Republike Kosovo, br. 79, 24 avgust 2010; Privremeni zakon o krivičnog postupka, br. 03/L-199, član 7.par 2; Zakon o parničnom postupku br. 03/L-006, Službeni list Republike Kosovo, br. 38, 20 septembar 2008, član 10, par.1.

¹⁰⁶ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, član 19, p. 1.3. "Žalba nije u nadležnosti Ombudsmana, žalba je podneta nakon zakonskog predviđenog roka; žalba je anonimna; žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe; žalilac nije obezbedio tražene informacije od strane Ombudsmana."

žalbi tiče se sumnji u objektivnost sudskih odluka, neizvršenje sudskih odluka od samih sudova, kao i kašnjenja u dostavljanju sudskih odluka.

Iz žalbi primljenih od strane građana, za dužinu sudskih procedura u građanskim predmetima, najbrojnije su u vezi sa imovinskim i radnim sporovima, vanparničnim postupkom, ali i onih koji se tiču izvršenja pravosnažnih sudskih odluka. Sudski postupci u mnogim slučajevima traju više od 5 godina. U ovim slučajevima imamo zakasnelu pravdu za stranku i gubi se efekat i svrha suđenja. U svim slučajevima gde su konstatovane takve povrede, Ombudsman je otvorio istragu i tražio je informacije od sudova raznih nivoa, u vezi sa preduzetim merama za rešavanje ovih pitanja.

Iz odgovora različitih sudova Kosova, Ombudsman nije zadovoljan tretiranjem njegovih preporuka od strane sudstva. U većini pismenih odgovora, sudovi naglašavaju da će se *“slučaj razmatrati kada mu dođe red”* ili *“slučaj je u redu za razmatranje”*. Ombudsman je veoma zabrinut, posebno sa takvim odgovorima, gde se ne zna vreme razmatranja pitanja građana. Naravno, Ombudsman ima u vidu i opterećenost sudova nasleđenim predmetima kao nerešenim iz prethodnih godina, kao i nedostatak potrebnog osoblja za ubrzanje procedura.

Opštinski sud u Prištini, u odgovoru na dopis Ombudsmana, u vezi sa odugovlačenjem predmeta od strane ovog suda, gđa. Makifete Saliuka, v.d. predsednica suda, obaveštava da *“Sud nema teorijsku mogućnost da poštuje vremenske standarde utvrđene zakonom, usled čega i ima žalbi stranaka, sud je opterećen sa 65'000 građanskih, krivičnih i izvršnih predmeta i da sud ima malo sudija”*.¹⁰⁷

Žalilac iz Uroševca, žalio se na Opštinski sud u Uroševcu zbog odugovlačenja suđenja o imovinskom pitanju, bez pravnih razloga¹⁰⁸ Nakon razmatranja ove žalbe zaključeno je da je tužbeni zahtev sa objektom, vraćanje nekretnine u posed bio podnet sudu 3.5.2004.godine. Predmet je promenio nekoliko sudija i još uvek nije okončana sudska procedura. Analizirajući razloge odlaganja sudskih rasprava zaključeno je da je bivši-vlasnik D. K., iz Štimlja, istu imovinu prodao dva puta, različitim licima albancima i da su u sudu inicirane tri sudske procedure za isto pitanje.

Polazeći od konkretnog slučaja, Ombudsman je, 4.7.2011. godine, od Opštinskog suda u Uroševcu zahtevao da se okonča sudska procedura bez daljnjeg odugovlačenja, u smislu člana 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sud je 6.7.20011. godine, obavestio Ombudsmana o sudskim radnjama u vezi sa predmetom i da će predmet biti razmatran u septembru 2011. godine.

Ombudsman je u slučaju žalbe za odugovlačenje krivičnog postupka od strane Vrhovnog suda Kosova, 17.6.2011. godine, dostavio izveštaj sa preporukama Sudskom savetu Kosova, sa zahtevom da se poštuje član 395 Privremenog zakona o krivičnom postupku, za donošenje krivičnih presuda u zakonskim rokovima od 15 dana od dana objavljivanja presude.¹⁰⁹

Odlučni faktori koji utiču na povećanje broja nerešenih predmeta u sudovima na Kosovu i odugovlačenje van svih zakonskih vremenskih standarda, jesu nedovoljan broj sudija, nedostatak stručnih saradnika i ostalog administrativnog osoblja, kao i slaba infrastruktura.

¹⁰⁷ *Opštinski sud u Prištini*, v.d. predsednica suda, Makifete Saliuka, dopis 295/11, od, 1.11./11, upućen Instituciji Ombudsmana.

¹⁰⁸ *Registrovani slučaj u IO*, Ž. br 64/2011, pravo na pravično i nepristrasno suđenje, član 31. Žalilac 03.05.2004. godine, podneo je imovinsku tužbu u Opštinskom sudu u Uroševcu i njegov slučaj još nije rešen.

¹⁰⁹ *Registrovani slučaj u IO* Ž. br 271/2010, pravo na pravično i nepristrasno suđenje, član 31, Izveštaj sa preporukama dostavljen Sudskom savetu Kosova. Žalilac je proglašen krivim i osuđen na 7 godina zatvora, 3 jula 2009, ali još nema pravosnažnu odluku od strane Vrhovnog suda Kosova.

Za Ombudsmana, posebno su zabrinjavajuća neopravdana dužina postupka u slučajevima pritvora, zatim odugovlačenja u potvrđivanju optužbi, određivanju rasprava, kao i uručenju sudskih odluka. Izuzetno zabrinjavajuće i teško stanje jeste u regionu Mitrovice, zbog nefunkcionisanja sudstva, kao neposredna posledica političkih kalkulacija i neuspeha domaćih i međunarodnih institucija nadležnih i odgovornih za očuvanje bezbednosti i zaštitu reda i zakona u regionu Mitrovice.

I pored ograničenih ovlašćenja u oblasti sudstva,¹¹⁰ Ombudsman je, u svim slučajevima žalbi građana poslao dopise i preporuke, posebno prvostepenim sudovima, preko kojih je tražio ubrzanje sudske procedure u odlučivanju o podnescima stranaka. Ali, Ombudsman nije zadovoljan sa nivoom tretiranja dopisa i odgovorima dobijenim od strane sudova.

Posebno je zabrinjavajuće za Ombudsmana, kršenje ovog ustavnog prava, u slučajevima zastarevanja predmeta u sudovima. Prema izveštaju Sudskog saveta Kosova za 2011 godinu, u okružnim sudovima, 2011, godine zastarela su 4 predmeta, dok je u opštinskim sudovima zastarelo 2.367 predmeta.¹¹¹ Iz izveštaja se ne može utvrditi zakonska priroda predmeta koji su zastareli u sudovima, a nema ni podataka u vezi sa godinama od kada datiraju podneseni predmeti u sudovima.

Teško stanje sudskog sistema zemlje uticalo je kod prava na pravično i nepristrasno suđenje, zagarantovano Ustavom i bazičnim zakonima,¹¹² kod znatnog broja građana zemlje. Neefikasnost sudstva, u razmatranju slučajeva, u razumnom vremenskom roku i otpisivanje predmeta, za posledicu ima gubljenje poverenja građana u institucionalnu i društvenu pravičnost i ujedno čini jednu od težih povreda ljudskih prava.

Ombudsman smatra da državne institucije treba da se angažuju za nezavisan i efikasan sudski sistem, koji će biti najbolja garancija za realizovanje ustavnog prava, na pravično i nepristrasno suđenje. Sudije na Kosovu treba da imaju institucionalnu sigurnost da mogu da vrše njihovu zakonsku obavezu pravično i potpuno nezavisno, od svakog spoljnog uticaja, kako bi se povratilo poverenje građana u sudstvo Kosova, što predstavlja jedan od tri glavna stuba funkcionisanja države pravde i demokratije.

2.10. Pravo na upotrebu pravnih lekova

Pravo na upotrebu pravnih lekova protiv sudskih i administrativnih odluka koje krše prava i interese građana je jedno od prava i osnovnih sloboda koje su zagarantovane Ustavom Republike Kosovo.¹¹³

¹¹⁰ *Zakon o Ombudsmanu, čl. 15, p. 6. "Ombudsman neće intervenisati u slučajevima i zakonskim procedurama koje se vode u sudovima, osim u slučajevima neopravdanih odugovlačenja ili vidljive zloupotrebe vlasti."*

¹¹¹ Sudski savet Kosova, Godišnji izveštaj 2011, Statistike redovnih sudova, <http://kgjk-ks.org> (2.4.2012).

¹¹² *Zakon o sudovima br. 03/L-199, član 7 paragraf 2, Službeni list Republike Kosovo br. 79, 24 avgust 2010, "Svako lice ima podjednak pristup sudovima i nikome se ne negira pravo na pravično suđenje i u skladu sa redovnom sudskom procedurom ili pravo na jednaku odbranu zakonom. Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na pravično suđenje u razumnom vremenskom roku".*

Privremeni zakon o krivičnom postupku br. 03/L-199, član 5, paragraf 12 "Svako osumnjičeno ili optuženo lice za krivično delo ima pravo da traži nepristrasni krivični postupak primenjen u razumnom roku."

Zakon o parničnom postupku, br. 03/L-006, član 10. paragraf 1, Službeni list Republike Kosovo br. 38, 20 septembar 2008, "Sud ima obavezu da se potrudi da postupak vodi bez odugovlačenja i sa što manje troškova, kao i da onemogući svaku zloupotrebu proceduralnih prava koja pripadaju strankama po ovom zakonu".

¹¹³ *Ustav Republike Kosovo, član 32. "Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način".*

Ustav, krivično, civilno i administrativno zakonodavstvo garantuju građanima mogućnost upotrebe pravnih sredstava protiv sudskih i administrativnih odluka kojima se njemu krše njegova prava i interesi na način propisan zakonom. Pravo na upotrebu pravnih lekova se garantuje međunarodnim sporazumima i pravnim instrumentima koji su direktno primenljivi u Republici Kosovo.

Građani Republike Kosovo mogu iskoristiti pravne lekove protiv svake odluke donete od strane javnih državnih i sudskih organa. Zahtev za pravnu zaštitu građani mogu podneti i Ustavnom sudu Kosova, ali samo nakon iscrpljenja svih pravnih lekova koji su predviđeni relevantnim zakonodavstvom Kosova.

Zakonodavstvo Kosova je veoma jasno kada se radi o pravnim lekovima, ali ima značajnih problema u postupcima koji treba da se odvijaju nakon njihovog podnošenja. Kao posledica toga, u mnogo slučajeva imamo odugovlačenje sudskih ili administrativnih postupaka od strane javnih vlasti.

U krivičnim sudskim postupcima, pravni lekovi i vremesni rokovi za razmatranje žalbe protiv zadržavanja, određivanja ili produženja pritvora, žalbe protiv sudskih odluka, kao i i upotreba redovnih i vanrednih pravnih lekova su regulisane i određene zakonom.¹¹⁴ Pravni lekovi protiv pritvora su predviđeni i međunarodnim pravnim instrumentima.¹¹⁵

Pravo na suđenje u okviru razumnog roka garantuju relevantni zakoni Kosova¹¹⁶ i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava.¹¹⁷ Ovo važi za svaki sudski postupak na svim nivoima sudskog sistema.

Rokovi za odvojanje postupka i donošenje odluke u administrativnim slučajevima su previđeni Zakonom o upravnom postupku. Na osnovu ovog zakona, ako u roku od 30 dana od dana podnošenja pravnog leka, kompetentni administrativni organ ne donosi odluku, stranke imaju pravo da se obrate sudu u skladu sa Zakonom o administrativnom sporu.

Tokom 20011. godine, u vezi sudskih i administrativnih postupaka tokom upotrebe pravnih lekova, Institucija Ombudsmana je istraživala 76 slučajeva, od kojih 64 slučajeva su otvoreni, dok 12 slučajeva je zatvoreno. Na osnovu analize podnetih žalbi, primećuje se da je skoro polovina slučajeva (31) su podneti protiv sudstva, protiv Ministarstava i administracije (21), kao i protiv opština (14), dok protiv ostalih subjekata 10 slučajeva. Žalbe su podnete protiv nefikasnosti pravnog leka, odnosno ne razmatranja žalbe u okviru zakonskog roka i ne sprovođenja administrativnih odluka.

Najčešći razlozi neprihvatljivosti žalbi su: ne iscrpljenje pravnih lekova, ili stranka je u procesu iskorišćenja pravnih lekova i čeka na odgovor sudova ili ostalih javnih organa, kao i kada su žalbe van jurisdikcije Institucije Ombudsmana. Neke od žalbi građana su u stvari bile zahtevi Instituciji Ombudsmana za sastavljanje žalbi, zahteva i tužbi za određena pitanja za

¹¹⁴ *Zakon o krivičnom postupku*, koji je usvojen 6. jula 2003. godine i dopunjen i izmenjen 3. novembra 2008. godine.

¹¹⁵ *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, član 5, stav 4 “ Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito ”.

¹¹⁶ *Zakon br.03/L-006 o parničnom postupku*, član 10.1. “ Dužnost suda je da nastoji da se postupak vodi bez odugovlačenja i sa što manje troškova, kao i da onemogući svaku zloupotrebu proceduralnih prava koja po ovom zakonu pripadaju strankama ”.

¹¹⁷ *Konvencija za zaštitu ljudskih prava*, član 6, stav 1. “Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona, koja će odlučiti o nesporazumima u vezi njegovih prava i obaveza civilne prirode i o osnovanosti svake krivične tužbe koja mu se stavlja na teret.”

koje su žalioци su tvrdili da su im kršena njihova prava. Na osnovu toga, može da se konstatuje da uprkos činjenici da građani imaju poverenja u Instituciju Ombudsmana, oni nemaju dovoljno saznanja o ovlašćenjima, misiji i mandatu Institucije Ombudsmana. U takvim slučajevima stranke su savetovane da se obrate Komisiji za pravnu pomoć i domaćoj NVO CLARD,¹¹⁸ koja vrši usluge pravne pomoći.

Što se tiče žalbi o pravnim lekovima koja su upućena sudstvu, skoro pola ovih žalbi (30 raste) su podnete protiv opštinskih sudova, dok ostale su podnete protiv okružnih sudova i Vrhovnog suda Kosova. Bila su dva slučaja protiv sudova za prekršaje i samo jedan slučaj protiv posebne komore Vrhovnog suda u vezi Kosovske agencije za privatizaciju. Žalbe građana su se ticale nezadovoljstva odlukama relevantnih sudova, ali i prekomernih odugovlačenja sudskih postupaka do donošenja sudske odluke nakon podnošenja pravnog leka. Ovo svakako utiče na nefikasnost pravnog leka na zaštiti ljudskih prava koje su zagantovane zakonskim odredbama i na donošenje odluka u okviru razumnog zakonskog roka.

Žalbe građana su podnete protiv ministarstava, administracije i opština u vezi pravnih lekova, a obuhvataju pitanja raznih oblasti: radni odnosi, imovinska pitanja, stanbena pitanja, dozvole za izgradnju i renoviranje kuća i poslovnih prostora itd.

U nastavku spominjemo dva pozitivno rešena slučaja.

Žalioци iz Prištine je odugovlašeno davanje državljanstva Republike Kosovo od strane Ministarstva Unutrašnjih Poslova (MUP) sa raznim izgovorima iako je popunjavala svu potrebnu dokumentaciju na osnovu zahteva relevantnih organa MUP-a. Nakon 5 meseci njen slučaj je pozitivno rešen intervencijom Ombudsmana i ona je dobila odluku kojom je dato državljanstvo Republike Kosovo.¹¹⁹

Žalioци iz Prištine, zaposlen u Kosovskoj carinskoj službi sa važećim radnim ugovorom do 31. decembra 2011. godine, odlukom generalnog direktora Kosovskih carina je odlukom sa brojem protokola 225/20.07.2010 suspendovan uz lični dohodak do donošenja nove odluke. Dana 17. marta 2011. godine, generalni direktor Kosovskih carina je informisao predstavnika da je žalilac je sistematizovan na radno mesto u Kosovskim carinama.¹²⁰

U svim slučajevima kada su žalbe podnete Ombudsmanu, u administrativnim i sudskim postupcima kada su konstatovana kršenja prava na upotrebu pravnih lekova zbog radnji ili nezakonitih propusta javnih vlasti, Ombudsman je otvorio istrage i tražio je informacije od organa administracije i sudova raznih nivoa u vezi razloga kašnjenja.

Ombudsman je u skladu sa zakonskim ovlašćenjima, nakon konstatovanja kršenja ovog prava, se obratio javnim vlastima sa zahtevom da se sprovede date preporuke s ciljem eliminisanja ljudskih prava koja su ustavom i zakonom zagantovana.

Ombudsman konstatuje da bi pravni lekovi bili efikasni i da bi se izbegavalo kršenje ljudskih prava i sloboda treba da se poštuje zakonski rok od strane kompetentnih institucija u vezi predmeta, ili da se izvrši relevantna kompenzacija kada se ova prava krše. Tako da, Ombudsman preporučuje Kosovskim institucijama na centralnom i opštinskom nivou, organima administracije i sudovima da dosledno sprovedu domaće zakone i međunarodne instrumente u vezi upotrebe pravnih lekova od strane javnih vlasti.

¹¹⁸ CLARD je lokalna NVO koja je osnovana 2007. godine kao naslednik aktivnosti španske NVO MPDL-Pokret za mir koja je bila aktivna na Kosovu od 2002. godine, sa vladinim fondovima iz Španske agencije za razvoj i međunarodnu saradnju (AECID). Institucija Ombudsmana je potpisala Memorandum razumevanja sa clard za podršku i zaštitu ljudskih prava.

¹¹⁹ *Institucija Ombudsmana*, ž. 312/2011.

¹²⁰ *Institucija Ombudsmana*, ž. 37/2011.

2.11. Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima

Načelo zakonitosti i proporcionalnosti je jedno od osnovnih načela vladavine zakona, i u svim savremenim pravnim sistemima je podignuto na nivo ustavnih načela. Načelo zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima je garantovano članom 33 Ustava Republike Kosovo¹²¹. Takođe, ovo načelo je, na osnovu krivičnog zakona Kosova jedno od osnovnih načela krivičnog prava.¹²² Ovim zakonskim aktima, građanima i svim licima na teritoriji Republike Kosovo se garantuje pravna sigurnost u krivičnim predmetima i zaštita njihovih prava. Načelo zakonitosti (*Nullum crimen sine lege, nulla poene sine lege*) je osnovno načelo krivičnog prava iz perspektive zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, pravde i nepristrasnosti. Okrivljeni ne može da se osudi na arbitraran i retroaktivan način za delo koje zakonom nije bilo predviđeno kao krivično delo, izuzev dela koja u vreme izvršenja, na osnovu međunarodnog prava čine genocid, ratne zločine ili zločine protiv čovečnosti. U ovom pravcu, u skladu sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, i Kosovsko zakonodavstvo, garantuje da “*Nema kazne bez zakona*”.¹²³

U slučaju izmene zakonodavstva, i u pravnom sistemu Republike Kosovo protiv izvršioca krivičnog dela primenljivat će se povoljniji zakon.¹²⁴

IO, tokom izveštajnog perioda dobila je žalbe građana u vezi kršenja načela proporcionalnosti. Ombudsman je s obzirom da nema mandat u ovakvim slučajevima, uputio žalioce na korišćenje pravnih sredstava.

IO je smtrala kršenjem načela proporcionalnosti i slučaj izricanja sudskih kazni protiv lica koja su počinila izbornu prevaru tokom pralamentarnih izbora 2010. godine. Ombudsman je tokom monitorisanja izbora konstatovao ozbiljna kršenja pravila izbornog procesa i manipulacije glasovima. U izveštaju o monitorisanju ponovljenih parlamentarnih izbora Republike Kosovo br. 010/2011, datuma 20. januara 2011. godine Ombudsman je zahtevao od državnog tužilaštva krivično gonjenje i osudu slučajeva manipulisanja izborima 2010. godine. Protiv svih lica koja su zloupotrebila glasanje, podizanje optužnice, izricanje kazne zaslužene u proporcionalnosti sa krivičnim delom,¹²⁵ kao što je to predviđeno važećim zakonom¹²⁶.

¹²¹ Ustav Republike Kosovo, 2008 godine, član 33, načelo zekonitosti i proporcionalnosti u krivičnim slučajevima.

¹²² Privremeni krivični zakon Kosova, UNMIK/ Uredba/2003/25, Član 1 “*Krivična dela, krivične sankcije i mere obaveznog tretmana propisuje samo zakon.*”

¹²³ Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 7. 1., *Kažnjavanje samo na osnovu zakona “Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.”*

¹²⁴ Privremeni krivični zakon Kosova, UNMIK/ Uredba/2003/25, Član 2 “*U slučaju promene važećeg zkaona na dati slučaj pre donošenja pravosnažne odluke, biće primenjen zakon najpovoljniji za izvršioca.*”

¹²⁵ Ex officio izveštaj o monitorisanju pononvnog glasanja tokom parlamentarnih izbora u Republici Kosovo br.010/2011, dana 20. jauara 2011. godine, adresiran g. Ismetu Kabašiju, glavnom državnom tužiocu, g. Jakupu Krasnićiju, v.d. Predsednika Republike Kosovo, g. Bajramu Redžepiju, Ministar Unutrašnjih Poslova, g-đi. Valdete Daka, predsednici CIK, g. Šukriji Sulejmaniju, predsedniku izbornog veća za žalbe i podneske i g. Enveru Peciju, predsedavajućem Kosovskog sudskog saveta.

¹²⁶ Privremeni krivični zakon Kosova, UNMIK/ Uredba/2003/25, Član 180, *Izborna prevara “Ko god falsifikuje izborne rezultate... biće kažnjen zatvorom od šest meseci do do pet godina ”.*

Na osnovu šestomesečnog izveštaja državnog tužilaštva u vezi predmeta koji se tiču privremenih izbora održanih 12. decembra 2010. godine u Republici Kosovo 502 lica je optuženo za krivično delo „zlouotreba biračkog prava“ na osnovu člana 178 i krivično delo „izborna prevara“ na osnovu člana 180 krivičnog zakona Kosova. Presudama po ovim predmetima uglavnom su izrečene uslovne ili novčane kazne.¹²⁷

Takođe, Kosovski institut za istraživanja i razvoj politika (KIPRED) je konstatovao da su opštinski sudovi prilikom odlučivanja u vezi sa krivičnim slučajevima lica koja su izvršila krivično delo izborne prevare, u 92% slučajeva su izrekli novčane kazne, uslovne kazne ili su oslobodili osuđena lica, dok je kazna efektivnog zatvora izrečena u retkim slučajevima.¹²⁸ Kazne izrečene od strane opštinskih sudova nad počiniocima izborne prevare na Kosovu su bile niske, i neproporcionalne sa težinom i prirodom izvršenog dela.

IO konstatuje da načelo proporcionalnosti u krivičnim slučajevima počinioca izborne prevare nije primenjeno u smislu zakona izricanjem lakih i simboličnih kazni od strane opštinskih sudova. Ove kazne nisu u skladu sa ciljem i efektom zakona, posebno kada se imaju u obzir teške posledice, finansijski troškovi poreskih obveznika ponavljanjem izbora i gubitak poverenja građana u institucije. Ovo zahteva praktičnu interpretaciju nezavisnosti pravnih institucija u radu, tužilaštva i sudstva u primeni važećih zakona.

2.12. Sloboda kretanja

Pravo na slobodu kretanja garantovano je Ustavom Republike Kosovo,¹²⁹ i kroz domaće zakonodavstvo¹³⁰ u skladu sa međunarodnim instrumentima za ljudska prava,¹³¹ Ovi međunarodni dokumenti o ljudskim pravima garantuju svakome, ko se legalno nalazi na teritoriji jedne države, pravo na slobodu kretanja bez ikakvih ograničenja. Svako ima pravo da napusti svaku zemlju, uključujući i svoju vlastitu i niko ga ne može samovoljno lišiti prava da se vrati odnosno uđe u svoju zemlju.

Bezbednost i sloboda kretanja određenih etničkih zajednica unutar Kosova je, tokom izveštajnog perioda bila promenljiva u pojedinim regionima.

Kada govorimo o slobodi kretanja srpske zajednice ona je tokom 2011. bila pogoršana u odnosu na period 2010.g. Bilo je teških incidenata koji su se dešavali kada su pripadnici srpske zajednice pokušali da obiđu svoja imanja u regionu Peći¹³².

Ovakva i slična dešavanja još uvek izazivaju strah i osećaj nesigurnosti kod pripadnika srpske zajednice. Oni još uvek retko koriste javni prevoz za putovanja izvan naselja, te se uglavnom

¹²⁷ Kancelarija državnog tužioca, šestomesečni izveštaj (januar – jun 2011), u vezi predmeta koji se tiču privremenih parlamentarnih izbora koji su održani 12. decembra 2010. godine u Republici Kosovo, www.psh-ks.net, 23.11.2011.

¹²⁸ Izborni zločini, analiza krivičnog gonjenja i suđenje u slučajevima izbornih zločina na Kosovu-KIPRED, oktobar 2011 www.kipred.net, 23.11.2011.

¹²⁹ Predviđeno u čl. 35 Ustava Kosova

¹³⁰ Zakon o prebivalištu i boravištu br. 02/L-121, SGRK, br 40/15. oktobar 2008, Zakon o državljanstvu br.03/L-034, koji je izmenjen i dopunjen zakonom 04/L-059, SG.RK.br.26/25. novembar 2011 i Zakon o strancima br.03/L-126, Zakon o azilu, br.03/L-066,SGRKS br30/2008.

¹³¹ Univerzalne deklaracije o pravima čoveka, član 13; Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, član 12; Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 2 Protokola 4.

¹³² Slučaj koji se dogodio u oktobru 2011. u selu Dobruša, Opština Peć.

oslanjaju na privatni prevoz, taksi službe i Humanitarni transport, na linijama koje povezuju seoska područja koja naseljavaju, sa gradskim centrima.

Slučajevi kršenja slobode kretanja prijavljeni su Policiji Kosova, radi sprovođenja istraga.

Kada govorimo o pravu na slobodu kretanja, najveći napredak je postignut u regionu Prištine i Gnjilana, gde pripadnici nevećinskih zajednica imaju punu slobodu kretanja.¹³³

Bezbednost i sloboda kretanja ostale zajednice kao Turaka, Bošnjaka i Goranaca je stabilna. Ove zajednice uglavnom uživaju neometanu slobodu kretanja. Koriste privatni i javni prevoz i dobro su integrisane u kosovsko društvo, jer govore jezik većinske zajednice, što im olakšava komunikaciju sa institucijama i stanovništvom.¹³⁴

Pripadnici romske, aškalijske i egipćanske zajednice uglavnom uživaju slobodu kretanja na čitavoj teritoriji Kosova i većinom koriste privatna i javna sredstva prevoza. Neki pripadnici romske zajednice povremeno koriste i usluge humanitarnog prevoza koji povezuje naselja i gradove naseljene Romima i Srbima.¹³⁵

Populacija Hravata koji žive na Kosovu je uglavnom staračka. Oni su naseljeni u Opštini Lipljan u selu Janjevu i u četiri sela u opštini Vitina. Što se tiče njihove bezbednosti i slobode kretanja u Opštini Vitina, situacija nije najbolja između ostalog i zbog stalno prisutnih bezbedonosnih problema koji doprinose duboko usađenom osećaju izolacije i nesigurnosti.¹³⁶ Ova zajednica nema svog predstavnika u opštinskom savetu za bezbednost zajednica u Opštini Vitina. Zbog nedostataka fiksne telefonije u područjima gde žive kosovski Hrvati i zbog toga što većina ne može sebi da priušti mobilni telefon, ovim ljudima je teško da prijave incidente policiji ili zatraže pomoć kada je potrebno.¹³⁷

U opštinama na severu Kosova sa većinskim srpskim stanovništvom: Zubin Potok, Leposavić, Zvečan i severni deo Mitrovice situacija je nestabilna. Pripadnici albanske zajednice imaju velike poteškoće kada je u pitanju sloboda kretanja. Albanska zajednica u ovom delu Kosova uglavnom koristi privatni prevoz i usluge humanitarnog transporta do južnog dela Mitrovice.

Uopšte gledano ukupna bezbedonosna situacija na severu Kosova se pogoršala u drugoj polovini 2011. usled protivljenja lokalnih Srba na severu Kosova, da se uspostavi vlast kosovskih institucija na celoj teritoriji Kosova. Zbog barikada koje su pripadnici lokalnih Srba postavili na putevima i graničnim prelazima na severu Kosova, došlo je do samoizolacije srpskog stanovništva i posebno izolacija nesrpskog stanovništva. U ovom delu Kosova u kraćem periodu, zbog barijade, bila je onemogućena i sloboda kretanja i predstavnicima institucije Republike Kosovo, EULEX misije na Kosovu kao i Misije KFOR. Barikade moraju biti uklonjene jer one predstavljaju vid ograničavanja i sprečavanja pune slobode kretanja koja mora u potpunosti biti obezbeđena.

Na pregovorima u Briselu postignut je dogovor o slobodi kretanja, između Kosova i Srbije koji je počeo da se primenjuje 26.12.2011.godine. Postignuti dogovor o slobodi kretanja do kraja izveštajnog perioda nije uspostavljen i na severu Kosova gde još uvek nisu uklonjene barikade.

¹³³ Izjave zvaničnika iz opština ovih regiona date predstavnicima Ombudsmana, tokom redovnih mesečnih poseta.

¹³⁴ Informacije koje su predstavnici IO dobili tokom redovnih mesečnih poseta opština na Kosovu i razgovora sa njihovim zvaničnicima tokom 2011. godine.

¹³⁵ Isto

¹³⁶ Problem predstavljen u izveštaju OEBS, "Kosovski Hrvati Opštine Vitina: Ugrožena zajednica", oktobar 2011.

¹³⁷ Informacije dobijene na sastanku održanom sa predstavnicima Kancelarije za ljudska prava u Opštini Vitina, dana 15.12.2011.

Što se tiče Humanitarnog transporta koji finansira Vlada Kosova, on još uvek ima značajnu ulogu kada je u pitanju sloboda kretanja. On se tokom ove godine odvijao po planu, bez ikakvih problema. Odobrene su i tri nove linije: dve u regionu Mitrovice i jedna na relaciji Štrpce-Uroševac. Planirano je da ove linije budu funkcionalne od januara 2012.godine. Kako je bilo primedbi upućenih od strane korisnika ovih usluga, da pojedine linije nisu redovne, preduzete su mere za uspostavljanje tahografa na autobusima, kojima bi se merila kilometraža i vreme polazaka i dolazaka na destinacije. Tokom izveštajnog perioda, podneseno je još nekoliko zahteva za uspostavljanje novih linija humanitarnog prevoza. Ovi zahtevi će biti razmatrani u narednom periodu. Prijavljen je i jedan slučaj kamenovanja autobusa humanitarnog transporta na relaciji Babuš-Uroševac.¹³⁸

Preporuke

- *Vlada Kosova kao i nadležne institucije u skladu sa svojim zakonskim obavezama, građanima na Kosovu, bez ikakve diskriminacije i ograničenja, omoguće sigurnost i slobodu kretanja, na celoj teritoriji Republike Kosova, što predstavlja preduslov za vladavinu prava.*
- *Reakcije centralnih i lokalnih institucija i kosovske policije, moraju biti mnogo jače i efikasnije kada su u pitanju incidenti u vezi sa slobodom kretanja.*

2.13. Pravo na privatnost

Pravo na privatnost zagantovano je Ustavom Republike Kosovo i Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP).¹³⁹ Ustav i EKLJP štite pravo na privatnost, gde se obuhvata pravo na pravnu zaštitu, protiv arbitrarnog ili nezakonitog upadanja u privatni život čoveka, u porodicu, u kuću ili prepisku, telefoniju i druge komunikacije, da ne bi povredili čast i njegovu reputaciju.

Posebnu važnost za pravo na privatnost ima i slobodan pristup informacijama od javnog karaktera, kao i zaštita ličnih podataka. Ponekad se ova dva prava sukobljavaju, posebno prilikom objavljivanja vesti od strane medija, koje pozivajući se na pravo na slobodan pristup informacijama i na pravo javnosti da bude informisano, zaboravljaju ono najvažnije, da ponekad određene informacije krše privatnost građana.

2.13.1. Otklanjanje buke i pravo stanovanja

EKLJP, u članu 8, kao povredu shatra i indirektno intervencije, koje su neizbežan rezultat radnji, koje nisu dodirnule konkretna lica, npr. velika buka iz okoline.¹⁴⁰ I Zakon br. 02/2 o zaštiti od buke, štiti pravo na privatnost.

¹³⁸ Informacije dobijene na sastanku održanom dana 20.12.2011.godine, sa direktorom Departmana za transport u Ministarstvu za infrastrukturu.

¹³⁹ Ustav Republike Kosovo, član 36; EKLJP, član 8.

¹⁴⁰ Marek Antoni Nowicki, "Okolo Evropske Konvencije", Kratak komentar o EKLJP, Tirana, 2003.

U vezi sa ovim, Ombudsman izražava uznemirenost, zbog buke koju trpe stanovnici sela Stanišor, u Opštini Novo Brdo. Oni su se žalili da kamenolomac privatne kompanije “Bejta Commerce”, sa mašinama za rad izaziva buku, naročito uveče i tokom noći, od 20:00 časova do ranih jutarnjih sati. U vezi sa tim, stanovnici su se žalili Opštini, ali nisu dobili odgovor. Predstavnik IO, kontaktirao je sa koordinatorom Jedinice za ljudska prava Opštine Novo Brdo. Cilj kontaktiranja bio je dobijanje informacije o održavanju sednice Skupštine Opštine, gde bi se razmotrio zahtev žalilaca. Nakon posete predstavnika IO na terenu i direktnog kontakta sa direktorom navedene kompanije i obećanja o prekidu rada noću, problem žalilaca rešen je pozitivno.

23. novembra 2011, žalilac je obavestio IO da je primio odgovor – jednu odluku od strane SO Novo Brdo, kojom je stranka savetovana da podnese žalbu Opštinskoj inspekciji, i ako se pojavi neki nesporazum, da slučaj prijavi sudu.¹⁴¹

Ombudsman je izrazio zabrinutost i za slučaj jedne građanke, koja je podnela žalbu protiv Uprave za inspekciju opštine Priština, radi nepreduzimanja radnji za udaljavanje aparature za ventilaciju u stambenoj zgradi u Prištini. Kompanija “Lesna Trade”, postavila je opremu za ventilaciju u stambenoj zgradi. Prema Rešenju br. 07-355-9855, od 19. aprila 2010. godine, kompaniji “Lesna Trade” naloženo je da ukloni opremu za ventilaciju. Predstavnicu IO, susrela se sa direktorom administracije, direktorom Inspekcije opštine Priština, direktorom javnih službi, i kontaktirala je sa inspektorom za sredinu u Ministarstvu za sredinu i prostorno planiranje. Cilj je bio informacija kako je izdato odobrenje za upotrebu sistema ventilacije kompaniji “Lesna Trade”. Ombudsman je poslao pet dopisa predsedniku opštine Priština i kopiju dopisa direktoru Inspekcije radi preduzimanja mera, u vezi sa slučajem. Predsednik Opštine Priština nije odgovorio ni na jedan dopis. Stanje se nije promenilo, u pravcu rešavanja slučaja i, u vezi sa ovim slučajem, Ombudsman e upoznao Parlamentarnu komisiju za sredinu Skupštine Kosova, o nesprovođenju Zakona o zaštiti od buke.¹⁴²

2.13.2. Pravo na zdravu sredinu i stanarsko pravo

Pravo na zdravu sredinu i stanarsko pravo zauzimaju jedno posebno mesto u članu 8 EKLJP. Ombudsman, je primio žalbu jednog građanina, koji se žalio na izlivanje crnih voda iz Koledža “Mehmet Akif”, u blizini kuća ovog naselja. I ostali žitelji istog naselja, nekoliko puta su tražili od predstavnika Koledža da saniraju stanje. Nakon zahteva i žalbi građana, predstavnici IO posetili su Koledž “Mehmet Akif” u selu Banule kod Lipljana, ali nisu primetili izliv crnih voda, kako je to opisano u žalbi. Da bi se razjasnili navodi žalioaca, kao i faktičko stanje nakon posete predstavnika IO mestu događaja, žalilac je kontaktiran od strane predstavnika IO. Žalilac je tom prilikom naveo da je Koledž “Mehmet Akif” preduzeo mere sanirajući stanje i da su problemi otklonjeni.¹⁴³

2.13.3. Kontrola kuće od strane vlasti

Član 8, paragraf 1 Konvencije, predviđa poštovanje privatnog i porodičnog života svakog, u mestu stanovanja i njegovu korespondenciju. Međutim, paragraf 2, predviđa da se javna vlast

¹⁴¹ Slučaj Ž. br. 443/2011, IAP.

¹⁴² Slučaj Ž. br. 365/2010, IO.

¹⁴³ Slučaj Ž. br. 6/2010, IAP.

može mešati u vršenje ovog prava, priznavajući legitimno pravo za takve razmere “u interesu nacionalne bezbednosti, javne sigurnosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i slobode drugih”.¹⁴⁴

Ombudsman je primio jednu žalbu protiv Policije Kosova, radi neprezentiranja naloga za pretres od strane policije. Predstavnik Ombudsmana kontaktirao je odgovorne zvaničnike Policije Kosova, u vezi sa slučajem. Zvaničnici policije pružili su dokaz Ombudsmanu da su dobili nalog za pretres od strane tužioca Okružnog javnog tužilaštva, zbog osnovane sumnje. Iz podnetih dokaza, nije utvrđeno kršenje nekog prava, u odnosu na član 201 i član 242, paragraf 4, Zakona o krivičnom postupku Kosova, što se tiče zahteva koji se odnosi na nalog za pretres.¹⁴⁵

2.13.4. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja

Ombudsmana zabrinjava činjenica da u Nacrtu zakona o prisluškivanju telekomunikacija, nije detaljno prikazana zakonska procedura prisluškivanja telekomunikacija na Kosovu. Nejasna procedura zakonskog prisluškivanja telekomunikacija na Kosovu stvara teškoće za institucije pravde i bezbednosti, na preduzimanju potrebnih mera za istragu zločina i prikupljanje informacija iz oblasti inteligencije, jer sve mere osmatranja, prisluškivanja i istraživanja, u kojima su obuhvaćene službe telekomunikacija, nemaju osnovu u zakonodavstvu Kosova.¹⁴⁶

Za Ombudsmana izuzetno zabrinjavajuća je priroda i mandat institucija bezbednosti na Kosovu. One su se menjale nekoliko puta tokom prošle dekade. Iako je mandat za pružanje usluga inteligencije i preduzimanje specijalnih mera istrage prešao postepeno sa međunarodnih aktera bezbednosti na domaće, posebno nakon proglašenja nezavisnosti Kosova, prisluškivanje telekomunikacija ostaje u mraku.

Sumnja ministra Unutrašnjih poslova Republike Kosovo da se njegovo komuniciranje, čak i premijera Republike Kosovo, prisluškuje od strane međunarodnih organa na Kosovu, tačnije od strane EULEX, je izuzetno uznemiravajuća. Ova izjava prvog čoveka Republike Kosovo, da se i sam prisluškuje i da je nemoćan da bilo šta preduzme u tom pravcu, ne samo da nije pomogla na razjašnjavanju postojećih okolnosti, u tom pravcu, nego je stvorilo jednu opštu društvenu i institucionalnu nesigurnost. Realno danas u Republici Kosovo nijedno lice nije sigurno kada je u pitanju primena specijalnih mera kao što su: prisluškivanje, osmatranje, praćenje i istraživanje, kada se za to javno i sa institucionalnom odgovornošću izjašnjava odgovorno lice, čija je misija da izgradi i čuva sigurnost za sve građane na Kosovu.¹⁴⁷

Jedan od razloga, zašto se dešava da autoriteti u Republici Kosovo, odgovorne i kompetentne domaće i međunarodne institucije, rade nezavisno i bez neke stalne saradnje, jeste činjenica da su domaće i međunarodne institucije pravde i sigurnosti potpisale odvojene i nezavisne sporazume sa operaterima telekomunikacija. Jedno takvo angažovanje daje prostora da se

¹⁴⁴ Mark W. Janis, Richard S. Kay, Anthony W. Bradley, *Evropsko pravo ljudskih prava*, Priština, 2002.

¹⁴⁵ Slučaj Ž. br. 115/2011, IAP.

¹⁴⁶ Shpend Kursani, *Prisluškivanje telekomunikacija na Kosovu: Implikacije za sigurnost*, Kosovski centar za sigurnosne studije, Priština, 2011.

¹⁴⁷ www.koha.net 14. septembra 2011, objavila izjavu ministra Unutrašnjih poslova Republike Kosovo, Bajrama Rexhepija, koja glasi: “Moji razgovori sa premijerom Taćijem, prisluškuju se od međunarodnih faktora, a kasnije se vrši dekonspiracija. U prošlosti je bilo saradnika od strane UNMIK-a koji su sarađivali sa ilegalnim strukturama. Zbog toga je akcija na severu planirana brzo”

žalbe upućuju raznim akterima sigurnosti ponaosob.¹⁴⁸ U svakom slučaju, najveći i najugroženiji gubitnik u ovom slučaju je građanin Republike Kosovo, bez svoje krivice. Na osnovu analize činjenica za 2011. godinu, Ombudsman konstatuje da pravo na privatnost nije poštovano i nastavlja da se ne poštuje u zadovoljavajućoj meri.

Na osnovu gore navedenog, u vezi sa pravom na privatnost, Ombudsman preporučuje da:

- *Javne institucije, naročito one opštinske, odgovore ažurnije i bez birokratskog kompliciranja na zahteve – žalbe građana, povećavajući odgovornost prema građanima poboljšanjem komunikacije sa njima.*
- *Javne institucije, naročito one opštinske, da ne prebacuju sudovima Kosova, ionako preopterećenim nerešenim predmetima, rešavanje običnih problema građana, koja spadaju u oblasti njihove odgovornosti.*
- *Skupština i Vlada Republike Kosovo, da urgentno, što je pre moguće, proslede na usvajanje Zakon o prisluškivanju telekomunikacija u Republici Kosovo.*

2.14. Pravo na sklapanje braka i osnivanje porodice

Brak podrazumeva zajednicu između dva lica različitih polova, koja je registrovana na osnovu zakona, koji slobodno odlučuju da žive zajedno i da osnuju porodicu.¹⁴⁹ Na osnovu slobodne saglasnosti, svako uživa pravo na sklapanje braka i osnivanje porodice u saglasnosti sa zakonom.¹⁵⁰

Porodica predstavlja zajednicu lica koji su se zbog braka, roda ili usvajanja koji su međusobno povezani psihološkim, moralnim, ekonomskim i pravnim odnosima i žive u zajedničkom domaćinstvu. Na osnovu načina stvaranja porodica postoje bračne, vanbračne i usvojiteljske porodice.

Ombudsman je i tokom ovog izveštajnog perioda primio nekoliko žalbi koje se tiču odugovlačenja procedura razvoda braka, neostvarivanja redovnih kontakata sa decom, odugovlačenja postupaka u vezi odlučivanja o starateljstvu nad decom i neizvršenja odluka u vezi plaćanja alimentacije za decu.

Ombudsmana posebno zabrinjavaju razvodi supružnika koji imaju decu, jer u tim slučajevima deca postaju nevine žrtve. Deca bez njihove krivice moraju da žive odvojeni od jednog roditelja, a to negativno utiče na njihov razvoj, vaspitanje i blagostanje.

U slučajevima razvoda nastaju problemi u vezi strateljstva nad maloletnom decom, kontakata roditelja sa decom i plaćanja alimentacije za decu ili jednog od supružnika, koji ostaje bez neophodnih sredstava za život nakon razvoda braka. Takođe, dolazi i do suočavanja sa problemom podele zajedničke bračne imovine i vođenja dugotrajnih sudskih postupaka

Na osnovu podataka Odeljenja za socijalne usluge Ministarstva rada i socijalne zaštite proizilazi da je starateljstvo nad decom uglavnom dodeljivano majkama, bilo da se radi o deci iz bračne ili vanbračne zajednice.¹⁵¹

¹⁴⁸ Shpend Kursani, *Prisluškivanje telekomuniciranja na Kosovu: Implikacije po bezbednost*, Kosovski centar za bezbednosne studije, Priština, 2011.

¹⁴⁹ Zakon o porodici, br. 32/2004, član 14, tačka 1.

¹⁵⁰ Ustav Republike Kosovo, član 37, tačka 1.

¹⁵¹ Informacije primljene od Odeljenja socijalne zaštite pri Ministarstvu rada i socijalne zaštite, 11. januar 2012. Na osnovu podataka napred navedenog odeljenja bilo je 121 slučajeva. Ukupan broj dece iz ovih slučajeva je

Jedna žaliteljka je izrazila zabrinutost zbog odugovlačenja postupka izvršenja odluke opštinskog suda u Suvoj Reci o isplati alimentacije za maloletnu decu. Na pismo Ombudsmana od 13. septembra 2011. godine, odgovorna strana nije dala nikakav odgovor.¹⁵² Neuspeh sudova u izvršenju svojih odluka je nezakonito i u suprotnosti je sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima, posebno kršenje članova 6 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao i kršenje Konvencije o pravima dece.

Ima i slučajeva kada u ovakvim situacijama sudovi reaguju ažurnije. Na osnovu žalbe, podnosilac žalbe u svojstvu zastupnika kćerke, zahtevao je da se ispituju razlozi odugovlačenja sudskog postupka u slučaju razvoda braka njegove kćerke pred okružnim sudom u Prištini.¹⁵³ Nakon sastanka predstavnice IO sa sudijom zaduženim sa ovim predmetom i daljeg kontinuiranog interesovanja u vezi događaja oko ovog predmeta, Ombudsman je informisan od strane podnosioca žalbe da je Okružni sud u Prištini odlučio u korist majke u vezi starateljstva nad decom.

U okviru prava na brak i osnivanje porodice spadaju i pitanja usvajanja. Ombudsman, tokom izveštajnog perioda nije primio nijednu žalbu u vezi sa ovim pitanjem. Zakon o porodici ne pravi razliku između procedure u slučaju napuštanja deteta kada roditelji nisu poznati i procedure u slučaju kada su roditelji deteta poznati, (osim posebnih delova, u vezi iniciranja postupka za usvajanje).¹⁵⁴

Ombudsman smatra da, Zakon o porodici predviđa da Centar za socijalni rad treba da ima značajnu ulogu kako u pružanju pomoć tako i u savetovanju sudova tokom suđenja o određenim bračnim sporovima.¹⁵⁵ U slučaju kada bračni par ima maloletnu decu Centar za socijalni rad treba da preduzme postupak mirenja supružnika.¹⁵⁶ Osim toga, kada se sud poziva da odluči u vezi nerešenih pitanja koja obuhvataju "čuvanje i vaspitavanje dece", sud pre nego što o tome odluči, treba da zatraži "mišljenje i predlog" Centra za socijalni rad.¹⁵⁷ Uključenje Centra za socijalni rad se zahteva u postupcima za utvrđivanje očinstva ili majčinstva, postupcima za razvod braka kada supružnici imaju maloletnu decu i za one gde su predviđeni formalni postupci mirenja i tužbe o starateljstvu nad maloletnom decom. Ali, uprkos ovim zakonskim zahtevima, primećeno je da sudovi u većini slučajeva ne uspevaju da uključe Centar za socijalni rad u ovim postupcima.¹⁵⁸

Ombudsman konstatuje da je za poštovanje ovog prava neophodan efikasniji pravni sistem u skladu sa sa domaćim zakonima i primenjivim međunarodnim standardima o ljudskim pravima na Kosovu.

Preporuke

- ***Da sudovi ubrzaju postupke u slučajevima koji se tiču porodičnih odnosa.***

136, od toga je njih 69 dato majkama na starateljstvo, dok 67 očevima. Broj slučajeva iz zajedničkog života - 7 slučajeva sa 16 dece, 14 od koji su dati majci na starateljstvo i 2 ocu. Ukupan broj slučajeva brane i van brane zajednice je 128 sa 83 dece koji su dati majci na starateljstvo i 69 ocu.

¹⁵² Slučaj. 266/2011

¹⁵³ Slučaj. 99/2011

¹⁵⁴ Zakon o porodici, član 182.

¹⁵⁵ Zakon br. 2005/02-L17 o socijalnim i porodičnim uslugama, član 14 i 7.2.

¹⁵⁶ Zakon o porodici, član 80 (1).

¹⁵⁷ Zakon o porodici, član 140 (2).

¹⁵⁸ Izveštaj misije OEBS, februar 2011, suđenje porodičnih slučajeva, strana 17.

- *Sudski Institut Kosova da nastavi sa treniranjem sudija o ulozi sudova u rešavanju porodičnih sporova: sprovođenje Zakona o porodici i zakona o parničnom postupku, kao i o značaju sveobuhvatnog korišćenja postupaka u građanskim predmetima, uključujući i slučajeve razvoda i starateljstva nad decom.*
- *Službenici Centra za socijalni rad da se odazivaju na zahteve sudova za pomoć u okviru roka koji je predviđen relevantnim zakonodavstvom i da pružaju profesionalne procene u svojstvu eksperata kada to sudovi od njih zahtevaju.*

2.15. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti

Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti je pravo koje je zagarantovano Ustavom Republike Kosovo¹⁵⁹ i EKLJP.¹⁶⁰ U vezi sa poštovanjem ovog prava, verske zajednice na Kosovu iznose različite primedbe.

Islamska verska zajednica Kosova kao jednu od povreda prava navodi nedozvoljavanje nošenja marama učenicama u školama na Kosovu. Takođe vernici su u više navrata protestnim okupljanjima tražili od vlasti da nađu rešenje za ovaj problem.

IO je tokom izveštajnog preioda, registrovala tri slučaja gde su se podnosioci žalili u vezi sa sprečavanjem da pohađaju nastavu zbog nošenja marama. Jedan slučaj od ova tri, nije primljen u IO zbog neiskorišćavanja raspoloživih pravnih sredstava, dok u ostala dva slučaja učenice su nastavile nastavu i školovanje u drugoj školi, kao vanredne učenice. Takođe, Ustavni sud Republike Kosova je u septembru 2011 godine, odlučio u vezi sa slučajem žalilaca Arijete Halimi, koja se žalila zbog neizvršavanja presude Okružnog suda u Gnjilanu, kojom je žalilacu odobreno da nosi maramu tokom pohađanja nastave u srednjoj školi.¹⁶¹

Jedan od problema, kojem je u ranijim izveštajima IOK, posvećivana pažnja, na koji su se najčešće žalili predstavnici Srpske pravoslavne crkve tokom ranijih godina, je sknavljenje i uništavanje pravoslavnih grobalja širom Kosova.

¹⁵⁹ Ustav Republike Kosovo-Član 38 [Sloboda Veroispovesti, Uverenja i Savesti]

1. Garantuje se sloboda veroispovesti, uverenja i savesti.
2. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti uključuje pravo na prihvatanje i ispoljavanje svoje vere, pravo na ispoljavanje ličnih uverenja i pravo na prihvatanje ili neprihvatanje članstva u neku versku zajednicu ili grupu.
3. Niko se ne može primorati niti mu se može zabraniti, da u suprotnosti sa svojim ubeđenjima, učestvuje u ispoljavanju vere i javnom propagiranju svoje vere i ubeđenja.
4. Sloboda ispoljavanja vere, ubeđenja i savesti se može ograničiti zakonom, ako je to neophodno za zaštitu bezbednosti i javnog reda, zdravlja ili zaštite prava drugih.

¹⁶⁰ EKLJP- Član 9 Sloboda misli, savesti i veroispovesti

- 1 Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.

- 2 Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

¹⁶¹ Ustavni sud Republike Kosovo, Rešenje Ustavnog suda o neprihvatljivosti zahteva za ocenu ustavnosti podnosioca gđjice Arijete Halimi, (30.9.2011), u <http://www.gjk-ks.org>, 29.2.2012.g.

Kao jedan od koraka ka rešavanju ovog problema je akcija čišćenja pravoslavnog groblja u Prištini, koju je 18. novembra 2011. godine pokrenulo Ministarstvo administracije i lokalne samouprave Vlade Kosova u saradnji sa SO Priština.¹⁶²

Sa istim problemom se sreće i zajednica kosovskih Hrvata naseljenih u Vitini¹⁶³. Oni su u više navrata tokom prethodnih godina, ukazivali na sknavljenje katoličkih grobalja u ovoj oblasti.

Incident iste prirode desio se i 2. decembra 2011.g. na Jevrejskom groblju u Prištini kada su nadgrobni spomenici nađeni iscrtani nacističkim simbolima.¹⁶⁴

2.15.1. Verske zajednice

Ustavom Republike Kosovo¹⁶⁵ i Zakonom o verskim slobodama na Kosovu,¹⁶⁶ štite se i garantuju slobode i prava verskih zajednica.

IOK je u prethodnom izveštaju skretala pažnju nadležnih organa na postojanje brojnih problema, koje verskim zajednicama na Kosovu stvara nedostatak Zakona o regulisanju pravnog položaja verskih zajednica. U cilju rešavanja ovog problema IOK je 2010.g. zatražila od Skupštine Kosova da se donesu pravni propisi kojima bi se ova oblast regulisala. Ovaj zakon još uvek nije donesen.¹⁶⁷

2.15.2. Islamska verska zajednica

Islamska verska zajednica je kao jedan od najvećih problema u ovoj godini, isticala potrebu za izgradnjom nove džamije u centralnom gradu Kosova - Prištinu, na univerzitetskom platou, uz obrazloženje da postoji veliki broj vernika koji živi u ovom delu grada i da postoji veliki nedostatak molidbenog prostora. Islamska verska zajednica obraćala se gradskim organima u Prištini sa zahtevom za dobijanjem prostora na kojem će biti izgrađena nova džamija ali ovaj zahtev nije naišao na razumevanje predstavnika vlasti. U znak protesta ovakvom stavu predstavnika vlasti, a u cilju skretanja pažnje na ovaj problem, vernici su u velikom broju, od početka 2011.g, u više navrata obrede molitve vršili na platou preko puta stare Kamene

¹⁶² Čiste pravoslavno groblje u Prištini, *Kuri rinfo*, (27. 6. 2011.g.), <http://www.radiokim.net>, 22.11.2011.g.

¹⁶³ Izveštaj OEBS - Kosovski Hrvati Opštine Viti/Vitina: Ugrožena zajednica, str. 12 (oktobar 2011), <http://www.osce.org/kosovo/83789>, 22.11.2011.g.

¹⁶⁴ Amra Zejneli, Oštre osude, sknavljenja Jevrejskog groblja u Prištini, Radio slobodna Evropa, (1.12.2011), <http://www.slobodnaevropa.org>, 29.2.2012.g.

Osuda sknavljenja jevrejskog groblja u Prištini, (2.12.2011), <http://www.radiokim.net>, 29.2.2012.g.

¹⁶⁵ Ustav Republike Kosovo, Član 39, Verske Zajednice.

1. Republika Kosovo obezbeđuje i štiti autonomiju svih verskih zajednica i monumenata unutar svoje teritorije.
2. Verske zajednice su slobodne da nezavisno regulišu svoju unutrašnju organizaciju, versku delatnost i verske rituale.

3. Verske zajednice imaju pravo na osnivanje verskih škola i humanitarnih organizacija, u saglasnosti sa ovim Ustavom i zakonom.

¹⁶⁶ Zakon Br. 02/L-31 o verskim slobodama na Kosovu, odobren od Skupštine Kosova 13. 7. 2006.g, i objavljen od SPGS 24. 8. 2006.g.

¹⁶⁷ *Ex- Officio* izveštaj OIK br. 145/2010, OIK, (30.7.2010), U vezi sa Nepostojanjem normativnih akata za rešavanje pravnog položaja i statusa verskih zajednica na Kosovu, upućen Skupštini R. Kosovo 30.7.2010.g.

džamije, na otvorenom protoru između zgrade Skupštine Kosova i zgrade SO Prištine.¹⁶⁸ Vernici su istovremeno u nekoliko navrata u Prištini organizovali proteste, (protesti su održavani svakog petka a najposećeniji su bili 24. juna i 1. jula 2011. g.) na kojima su zatražili od vlasti rešavanje problema nedostatka prostora za izgradnju nove džamije i ravnopravan tretman u rešavanju potreba verskih zajednica.¹⁶⁹

Takođe, jedan od zahteva Islamske verske zajednice Kosova je uvođenje nastave veronauke u javnim školama.¹⁷⁰ Povodom rešavanja ovog pitanja podnesen je zahtev za izmenu Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju, kojim je traženo da se u školama dozvoli uvođenje veronauke kao novog predmeta. Ovaj predlog nije naišao na odobravanje od strane narodnih poslanika, i Skupština Kosova je na sednici održanoj 29. avgusta 2011. g. odbila zahtev za izmenu Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju, kojim je traženo da se u škole uvede veronauka, kao i odobravanje nošenja verske marame, uz obrazloženje da je Ustavom Kosova garantovana sekularnost države.¹⁷¹

”Poslanici Republike Kosovo glasali su protiv uvođenja predmeta veronauke i nošenja šamije u javnom preduniverzitetskom obrazovanju na Kosovu, što je predloženo od strane parlamentarnih grupa Kosova e Re, SLS i 6-Plus, bez podrške Funkcionalne Komisije i Komisije za zakonodavstvo. Član 3, amandman 7 i 8, Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju, koji se tiče uvođenja predmeta veronauke i nošenja šamija u školama. Amandman 7 i amandman 8 je odbijen.”

2.15.3. Srpska pravoslavna crkva

Problemi sa kojima se sreće Srpska Pravoslavna Crkva (SPC) su slični kao i ranijih godina. Jedan od najznačajnijih događaja za SPC ove godine je obnova nastavnog procesa u Prizrenskoj Bogosloviji.¹⁷² Nakon obnove zgrade Bogoslovije i konaka, ove godine je usledila obnova nastavnog procesa i upisano je 9 učenika.

U odnosu na prethodne godine, slučajevi napada na manastire i crkve su manje brojni, ali ih je bilo. Prema izjavama zvaničnika Srpske pravoslavne crkve, u Prizrenu je 13. aprila 2011. g. došlo do krađe dela olovnog pokrivača sa krova hrama Bogorodice Ljeviške.¹⁷³ Povodom ovih izjava predstavnika SPC, Ministar policije Bajram Redžepi je 17. aprila 2011. g. u izjavi datoj novinskoj agenciji Tanjug, a koju su preneli dnevni mediji, rekao da je ”policija obavila istragu i utvrdila da deo krovnog pokrivača nedostaje od ranije i da to nije rezultat verske netolerancije u ovom gradu. Redžepi je dodao da je policija izveštaj o ovom događaju prosledila grčkom ambasadoru Dimitrisu Moskopulosu, koji je posrednik za zaštitu verskog i kulturnog nasleđa SPC na Kosovu, kako ovaj događaj ne bi bio politizovan. On je rekao da je policijskom istragom utvrđeno, da je deo krovnog pokrivača sa crkve nestao ranije i da je

¹⁶⁸ Muhamet Brajšori, Nedostižna džamija frustrira muslimane *See Times*, (15.8.2011) <http://www.setimes.com>, 8.12.2011 g.

¹⁶⁹ Ne tražimo tendere, nego Džamiju, *Bota sot*, <http://www.botasot.info>, 4.06.2011

Protesti u Prištini zbog neizgradnje Džamije, (1.7. 2011) <http://www.youtube.com>, 01.07. 2011,

¹⁷⁰ Amra Zejneli, Vlasti ostaju protiv veronauke u školskim klupama, *Radio slobodna Evropa*, (28.5.2011) <http://www.slobodnaevropa.org>, 12.2011.g.

¹⁷¹ Zapisnik sa Plenarne sednice Skupštine Republike Kosovo održane 29. avgusta. 2011, na kojoj je odbijeno uvođenje veronauke u škole, <http://www.kuvendikosoves.org>, 1.3.2012.g.

¹⁷² Bogoslovija ponovo u Prizrenu *Naslovi net*, (19.9 2011) <http://www.naslovi.net>, 2.3.2012.g.

¹⁷³ Agencija beta, Ukraden deo krova sa hrama Bogorodice Ljeviške, (13.april,2011) <http://www.kurir-info.rs>, 3.3.2012.g.

moguće da je vetar prouzrokovao oštećenje ili čak da izvođač radova nije do kraja obavio posao.”¹⁷⁴

Inače, crkva Bogorodica Ljeviška se nalazi na UNESCO listi srednjovekovnih spomenika na Kosovu a takođe se nalazi i na UNESCO listi svetske kulturne baštine koja se nalazi u opasnosti od propadanja.¹⁷⁵

Na jednom drugom objektu SPC u Prizrenu je došlo do oštećenja. Naime, 22. juna 2011. g. tokom izvođenja građevinskih radova u neposrednoj blizini crkve Svete Nedelje potkopani su temelji ove crkve čime je ugrožena statika crkve.¹⁷⁶ I u Siriničkoj župi je 23. maja 2011. g. prijavljena provala u crkvu, ali većih oštećenja nije bilo.¹⁷⁷

Prema izjavama predstavnika asocijacije nevladinih organizacija, 10. juna 2011. g. crkva Svetog Jovana Preteče u selu Samodreža kod Vučitrna je oštećena ”krov ove crkve je uništen, nad oltarskom apsidom je probijena velika rupa, stakla na prozorima i vrata su polomljeni, zvonik i zid oko crkve su porušeni a unutrašnjost je pretvorena u javnu deponiju.”¹⁷⁸ Predstavnici nevladinih i organizacija pozvali su predstavnike opštinskih vlasti da zaštite ovaj objekat i da izvrše obnovu.

2.15.4. Rimokatolička crkva na Kosovu

Što se tiče Rimokatoličke Crkve na Kosovu, ona je takođe podržala regulisanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu. Vernici Rimokatoličke Crkve na Kosovu su uglavnom Albanci, ali ima i Hrvata koji su u većini naseljeni u mestima Janjevo i Letnica. Hrvati koji žive u selima opštine Vitina su uglavnom stari i iznemogli ljudi, a broj mladih ljudi je relativno mali, tako da dobar deo brige o njima vodi i Rimokatolička Crkva preko svojih sveštenika.¹⁷⁹

2.15.5. Protestantska jevanđelistička crkva Kosova

Primerbe Protestantske Jevanđelističke Crkve Kosova i ove godine, kao i prethodne, vezane su za rešavanje pravnog položaja verskih zajednica na Kosovu. Predstavnici Protestantske Crkve insistiraju da zakon mora jasno da odredi pravnu poziciju verskih zajednica.¹⁸⁰ Kao i prethodne godine Protestanti su iznosili nezadovoljstva zbog odbijanja lokalnih institucija da izdaju dozvole za izgradnju verskih objekata, niti da odobravaju vernicima lokacije za groblja.

Takođe, Protestantska Jevanđelistička Crkva Kosova, preko njenog predstavnika, 22. februara 2011. i 7. marta 2011. godine, žalila se kod Ombudsmana u vezi popisa stanovništva koji je održan u Republici Kosovo, u aprilu 2011. godine, zbog formulisanja tačke 10 (deset) obrazca o popisu stanovništva, porodičnih ekonomija i stanova, individualni upitnik, (obrazac R3), sa

¹⁷⁴ Tanjug, Deo krovnog pokrivača sa crkve Bogorodice Ljeviške nedostaje od ranije, (17.4.2011), <http://www.naslovi.net>, 2.3.2012.g.

¹⁷⁵ UNESCO-ova lista ugroženih spomenika, <http://whc.unesco.org/en/danger>, 5.12.2011 g.

¹⁷⁶ Potkopani temelji crkve iz XIV veka u Prizrenu, *Gradjevinarstvo*, (24.06.2011), <http://www.gradjevinarstvo.rs>, 2.3.2012.g.

¹⁷⁷ Objijena crkva u Siriničkoj župi, *Kurir info*, (23.maj.2011), <http://www.kurir-info.rs>, 2.3.2012

¹⁷⁸ Crkva kao deponija, *B92 Net*, (10.6.2011) <http://www.b92.net>, 4.3.2011.g.

¹⁷⁹ Izveštaj o životu Kosovskih Hrvata u Vitini, OEBS (Oktobar 2011), <http://www.osce.org>, 5.12.2011 g.

¹⁸⁰ <http://www.assembly-kosova.org>, 9.12.2011 g.

zahtevom da se pitanje 10 (deset) izostavi iz obrazca, da se osnovno pitanje 10 (deset) zameni novom formulacijom prema članu 38 Ustava Republike Kosovo, da u desetom pitanju, nakon potpitanja sa rednim brojem 3. Katolik, redni broj 4 bude Protestant i zahtev za pokretanje pitanja u Ustavnom sudu.¹⁸¹

U cilju istrage žalbe Protestantske Jevanđelističke Crkve Kosova, 24 marta 2011, predstavnici Ombudsmana susreli su se sa izvršnim direktorom Zavoda za statistiku Kosova, i zatraženo je da se tokom popisa ne postavi osnovno pitanje "Koja je Vaša veroispovest", ali "Po Ustavu Kosova, vi možete da birate "da ili ne" izjašnjavanje o veroispovesti".¹⁸²

Nakon razjašnjenja žalbe, izvršni direktor Zavoda za statistiku Kosova je izneo mišljenje, da pitanje 10 nije formulisano najbolje i da su izmene u obrazcima nemoguće, jer su oni odštampani, ali je obećao da su primedbe IO u vezi sa tačkom 10 su prihvatljive i da će se tokom treninga sa popisivačima, oni posavetovati da se pitanje tokom popisa, postavi prema zahtevu IO. Ombudsman je, nakon analiziranja i istrage žalbe konstatovao da osnovno pitanje 10 (deset) obrazca popisa, nije dobro formulisano, mnogo je subjektivno i nije u skladu sa Zakonom o verskim slobodama, da takva formulacija apriori stvara situaciju da lice poseduje jednu veroispovest i da treba o tome da se izjasni kod popisivača.

Preporuke

- ***Ombudsman preporučuje izmene i dopune Zakona br. 04/l-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, kao i Zakona br. 04/l-037 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, u vezi sa donošenjem podzakonskih akata, kojima bi se regulisalo pitanje upotrebe verskih simbola u javnim institucijama obrazovanja, takođe bi se razjasnio institucionalni stav.***
- ***Ombudsman preporučuje da Skupština Kosova, donese zakon kojim će se regulisati pravni položaj verskih zajednica na Kosovu.***

2.16. Sloboda izražavanja

Verovanje u vrednosti demokratije, mira i pravde, otvara put za poštovanje ljudskih prava i sloboda u svakom društvu. Sloboda izražavanja je jedna od fundamentalnih ljudskih sloboda i nije cilj sama po sebi, ali takođe igra značajnu ulogu u zaštiti drugih prava.

U Republici Kosovo, sloboda izražavanja je zagarantovana članom 40 Ustava Republike Kosovo.¹⁸³ Sloboda izražavanja priznaje pravo svakome da traži, prima ili saopštava informaciju, mišljenje ili drugačiju poruku, bez ikakvog sprečavanja.

Univerzalna deklaracijom o ljudskim pravima, koja utvrđuje da "...*Ovo pravo obuhvata slobodu mišljenja bez mešanja, kao i slobodu traženja, primanja i pružanja informacija i ideja bilo kojim sredstvom, bez obzira na granice*".¹⁸⁴ Bez slobode izražavanja ne može se zamisliti sloboda i demokratija u jednoj zemlji. Društveni i politički procesi ne mogu se zamisliti bez slobode izražavanja.

¹⁸¹ Slučaj br. 60/20111

¹⁸² Ustav Republike Kosovo, član 38,2 i član 40.

¹⁸³ Ustav Republike Kosovo, Priština 2008, član 40.

¹⁸⁴ Universal Declaration of Human Rights, <http://www.ohchr.org>

EKLJP, štiti “Slobodu mišljenja i slobodu da se saopštavaju ili primaju informacije i ideje bez mešanja javnih vlasti i bez obzira na granice”¹⁸⁵.

S druge strane, državi se daje pravo ograničenja i sankcionisanja po zakonu kada je to potrebno “... U interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite dostojanstva ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja poverljivih podataka ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudske vlasti.”¹⁸⁶

Tačka koja spaja pravo na slobodu izražavanja sa ostalim pravima, često je tema rasprava, ali takođe čini kompleksnijom podelu pravde. Čini se da vlasti više tretiraju ovu temu kao pitanje njihove nadležnosti, nego kao jedno od osnovnih prava.

Mediji su glavni izvor informacije, ali u slučajevima kada oni nemaju ekonomsku nezavisnost, kada postoje zakonske nejasnoće, nedostatak zakona ili podzakonskih akata, kao i nepoštovanje relevantnih zakona, sloboda izražavanja u cilju informisanja javnosti dovodi se u dilemu.

Važeći zakonski mehanizmi u Republici Kosovo, u većini slučajeva ne sadrže kaznene odredbe za nepoštovanje prava u ovoj oblasti. I u slučajevima kada ih zakonski instrumenti obavezuju na donošenje podzakonskih akta, ne donose ih u određenom roku ili ih uopšte ne donose.

Ombudsman konstatuje da EKLJP, ohrabruje sve zemlje da promovišu ljudska prava, usvajajući specifične nacionalne instrumente koji su dodatna zaštita, uključujući i međunarodne sporazume.

Tokom izveštajnog perioda, Instituciji Ombudsmana podneta je samo jedna žalba protiv Opštine Priština,¹⁸⁷ u vezi sa sprečavanjem građana, građanskog društva, kao i medija da prisustvuju sastancima Komiteta, koja se tiče kršenja prava na slobodu izražavanja, koja je u procesu razmatranja.

2.17. Pravo na pristup javnim dokumentima

Među najvažnijim načelima u demokratskom svetu je i odgovorno i funkcionalno upravljanje. Odgovorno upravljanje može da postoji samo kada se upravlja transparentno. Jedna od najvažnijih poluga transparentnosti je informisanje i pristup javnim dokumentima koji se stvaraju, sakupljaju, obrađuju, sačuvaju ili se drže od javnih vlasti.

Informacije u posedu javnih vlasti su javne informacije, i javni organ koji poseduje te informacije je samo jedan od privremenih poverenika ovih informacija. Transparentnost i odgovornost trebaju biti vodeća načela za centralnu i lokalnu vlast. Ove dve komponente dobrog upravljanja su i ciljevi akata o slobodi informisanja. Polazna tačka prava na informisanje, a u okviru toga, i pravo na pristup javnim dokumentima, je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koja savkoj osobi priznaje između ostalog “[...] slobodu da traži, prima i širi obaveštenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice”¹⁸⁸. Pravo na pristup javnim dokumentima u Republici Kosovo je regulisano zakonom. Na osnovu zakona na snazi, podnosioc zahteva za informaciju ili pristup javnim dokumentima ne mora

¹⁸⁵ Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 10, paragraf 1. <http://www.echr.coe.int>.

¹⁸⁶ Isto, paragraf 2

¹⁸⁷ Slučaj br. 223/2009 Inicijativa za progres INPO protiv Opštine Priština.

¹⁸⁸ Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. član 19,

da obrazloži svoj zahtev o pristupu javnim dokumentima.¹⁸⁹ Javni organ ili institucija od kojeg se traže dokumenta ima za obavezu da dostavi iste, dok u slučaju da dokumenta ili informacije se ne dostavljaju, odbijanje zahteva treba da se obrazloži.¹⁹⁰ Čak i u slučajevima kada zahtev nije jasan to ne može da se upotrebi kao osnova za odbijanje zahteva. O takvom slučaju, javna institucija ima za obavezu da od podnosioca zahteva traži da precizira svoj zahtev.¹⁹¹ Ovaj teret zahteva spada na institucije jer one imaju punija saznanja o dokumentima koje poseduju, dok objašnjavanje zahteva pojednostavljuje rad.

Zakon o pristupu javnim dokumentima predviđa sveobuhvatni i jedinstven postupak pristupa javnim dokumentima. Zakon o pristupu javnim dokumentima u analogiji sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima predviđaju razloge odbijanja pristupa javnim dokumentima. Na osnovu ovoga, pristup javnim dokumentima može da se podvrgava samo onim ograničenjima i uslovima koji su zakonom predviđeni i koji su neophodni za zaštitu interesa koji se spominju u Evropskoj konvenciji za ljudska prava.¹⁹² Važan korak u ovom pravcu su učinili Kosovski zakonodavci razjašnjavanjem koncepta *poverljiva informacija*, vršeći tako klasifikaciju na četiri kategorije: “strogo poverljivo”, “tajna”, “poverljivo” i “organična informacija”.¹⁹³ Iako su za primenu ovog zakona usvojeni i relevantni pod zakonski akti,¹⁹⁴ u praksi i dalje ima nejasnoća u vezi toga koji dokumenti treba da se klasifikuju i ko će biti autoritet koj će izvršiti klasifikaciju.

Broj žalbi podnetih Instituciji Ombudsmana zbog odbijanja pristupa javnim dokumentima je relativno mali. Tokom 2011. godine, primljeno je samo 10 žalbi ovakve prirode, a najveći broj ovih žalbi je podnet od strane novinara i pripadnika civilnog društva. Jedan građanin da bi bio u stanju da zaštiti svoja prava, u prvom redu treba da bude dobro informisan u vezi tih prava. Ova simboličan broj žalbi je pokazatelj da građani nisu dobro informisani u vezi ovog prava.

Nekoliko organizacija civilnog društva, kao što su GAP, pokret “Fol” itd. su organizovale kampanju podizanja svesti, bilo preko podizanja glasa preko medija o primeni zakona ili preko predstavljenja njihovih zabrinutosti preko uzimanja učešća u sednicama komisija Skupštine.

Iako su stupanjem na snazi zakona o pristupu javnim dokumentima stavljene van zakonske snage odredbe prethodnog zakona o pristupu službenim dokumentima br. 2003/12, evidentirani su slučajevi u kojima su institucije nastavile primenu odredbi starog zakona.

¹⁸⁹ Zakon o pristupu javnim dokumentima br. 03/1-215 ” *Podnosioc zahteva za pristup određenom dokumentu nije obavezan da obrazloži soj zahtev za pristup dokumentima*”, član 6, paragraf 2

¹⁹⁰ Zakon o pristupu javnim dokumentima, član 13 paragraf 2 “*Javna institucija koja odbija pristup dokumentu u potpunosti, ili delimično, mora dati razloge o odbijanju. Podnosioc zahteva ima pravo da nakon podnošenja zahteva traži obrazloženo rešenje od jave institucije u vezi odbijanja prisupa*”.

¹⁹¹ Zakon o pristupu javnim dokumentima, član 6, paragraf 3 “*Ako zahtev nije dovoljno jasan, javna institucija traži od podnosioca zahteva da pojasni zahtev i pomaže podnosiocu da to učini*”.

¹⁹² Evropska konvencije o ljudskim pravima, član 10, paragraf 2 “*Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.*”.

¹⁹³ Zakon o klafisikaciji informacija i verifikaciji sigurnosti br. 03/L-178 službeni list br. 76, 10 avgust 2010.

¹⁹⁴ Uredba br. 17/2011 o klasifikaciji i deklasifikaciji informacija i Uredba br. 18/2011 o raspodeli i transferu klasifikovanih informacija.

Nedostatak znanja o zakonskim odredbama sa jedne strane, i nedostatak spremnosti za primenu zakona na drugoj strani, rezultira sa kršenjem prava na pristup javnim dokumentima.¹⁹⁵ Nedostatak znanja građana o konceptu slobode informisanja, a posebno o pravu na pristup javnim dokumentima koje se drže od strane institucije ostaje izazov.

Netransparentnost institucija na relaciji sa novinarima nastavlja da bude problematično. Njihova "šetnja" od jednog pa do drugog direktora ili obećanje podnosiocu zahteva da će mu se predati određeni dokument, a koji se u stvari nikada ne predaje, je postalo pravilo komuniciranja sa njima. I kada se im takav dokumenat nudi, to se radi sa zakašnjenjem i tako se i važnost informisanja gubi, tako da novinari nisu više zainteresovani za taj dokumenat. Ovakav način rada samo otežava stvari.

U jednoj od žalbi podnetih Instituciji Ombudsmana, jedna Nevladina organizacija, koja je bila zainteresovana za dobijanje jednog javnog dokumenta je podnela zahtev relevantnoj instituciji. Ali, iako je glavni rukovodeći službenik ove institucije svojom odlukom dozvolio pristup ovom dokumentu, podnosioc zahteva nikada nije uspeo da dobije taj dokumenat, iako je nekoliko puta kontaktirao preko telefona. Osim obećanja da će mu se taj dokumenat dostaviti uskoro, podnosioc zahteva nikada nije uspeo da realizuje svoje pravo.

Mnoge osobe, podnosioci zahteva za pristup javnim dokumentima, odlučuju da se predaju u njihovoj borbi za slobodu informisanja. Na osnovu informacija koje poseduje Institucija Ombudsmana samo dva slučaja su završili u sud. I kada jedan slučaj ide u sud, bazirajući se na preopterećenost sudova sa nerešenim predmetima bi značilo još nekoliko godina čekanja do odluke suda. Ovakvo obehtrabrujuće stanje prisiljava podnosioca zahteva da se zauvek povlači od zahteva, bez dobijanja bilo kakvog odgovora.

U nekoliko slučajeva i sama zakonitost jednog javnog dokumenta dolazi pod znak pitanja. 15. novembra 2011. godine Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama u kojem je izrazio zbarinutost o jednom javnom dokumentu (Uredba o tretmanu nelegalne izgradnje), koji je usvojen od strane opštine Priština nije podvrgnut obaveznoj proceni zakonitosti, iako je prouzrokovao pravne posledice za veliki broj građana.¹⁹⁶ Iako je Institucija Ombudsmana preporučila tri institucijama (Ministarstvu administracije javne vlasti, Ministarstvu sredine i prostornog planiranja i opštini Priština) da preduzimaju mere u ovom pravcu, Ombudsman je dobio odgovor samo od Ministarstva administracije javne vlasti, a odgovor se nimalo ne poklapa sa realnošću, dok ostale dve institucije su u potpunosti ignorisale preporuke. Ove dve institucije nikada nisu odgovorile na pismo Institucije Ombudsmana, iako je to njihova ustavna i zakonska obaveza.¹⁹⁷ Odbijanje ili neuspeh u odgovoranju na zahteve Ombudsmana se smatra ometanjem rada Ombudsmana. U vezi ometanja rada Ombudsmana su predviđene i zakonske sankcije, ali ove sankcije se nikada ne primenjuju od strane javnih vlasti.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Slučaj br. 473/2011 registrovan u Instituciji Ombudsmana u kojem se podnosiocu žalbe nudi delimičan pristup u jednom dokumentu referišući se na stari zakon.

¹⁹⁶ Izveštaj sa preporukama, dana 15. novembra 2011. godine, žalba br. 235/2011 i žalba br. 233/2011.

¹⁹⁷ Ustav Republike Kosovo, član 132, paragraf 3 "Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom." Član 26 Zakona o narodnom advokatu "Organi, kojima je Narodni Advokat dao preporuke, zahtev ili predlog za disciplinsku meru, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja.

¹⁹⁸ Zakon o Narodnom Advokatu, član 23 paragraf 2 "Odbijanje saradnje sa Narodnim Advokatom civilnog službenika, funkcionera ili javnog autoriteta čini razlog da Narodni Advokat zatraži od nadležnog organa pokretnje upravnog postupka obuhvatajući i preduzimanje disciplinskih mera do udaljavanja sa posla ili civilne službe".

Iako Zakon o pristupu javnim dokumentima predviđa donošenje pod zakonskih akata od strane Ministarstva finansija u vezi određivanja tarifa koje bi bile jedinstvene za sve institucije, to se i dalje nije desilo.¹⁹⁹ Ovaj zakonski vakum ostavlja mogućnost za interpretaciju i određivanje tarifa na osnovu volje institucija kojima se podnosi zahtev.

Preporuke

- *Da se povećaju oblasti i aktivnosti o podizanju svesti ogovornih službenika institucija i građana o neometanom pristupu javnim dokumentima preko kampanje informisanja (media kampanje, brošure it.).*
- *Da se pripremi nacrt ubrzanog sudskog postupka o slučajevima koji se tiču pristupu javnim dokumentima.*
- *Javne institucije trebaju biti otvorenije prema zahtevima na pristup javnim dokumentima. Transparentnost je kamen temeljac jednog demokratskog društva i uslov za borbu protiv korrupcije i zloupotrebe vlasti.*
- *Ministarstvo finansija da usvoji pod zakonske akte o određivanju tarifa u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Zakona o pristupu javnim dokumentima.*

2.18. Sloboda medija

Pravna osnova medija u Republici Kosovo posebno je regulisana Ustavom. Međutim, pravna garancija ne smanjuje postojanje dileme u društvu i kod nadzornih mehanizama ljudskih prava i sloboda, o tome da li su mediji uistinu slobodni da prenesu tačne informacije na poverljiv i nezavisan način.

Iako Ustav zabranjuje cenzuru medija i sprečavanje širenja informacija ili ideja preko medija, osim kada je to neophodno za slučajeve navedene u Ustavu Republike Kosovo,²⁰⁰ stalne javno izražene žalbe novinara, zabrinjavajuće su za Ombudsmana.

Takođe, za Ombudsmana, uznemirenost predstavlja i objavljivanje informacija u medijima koje povređuju privatni život pojedinaca, kao i objavljivanje netačnih, nepotpunih i neistinitih informacija. Poštovanje individualnih sloboda i prava od strane medija, predstavlja osnovu za sticanje poverenja u nezavisne medije.

U demokratizaciji društva sloboda medija ima posebnu ulogu. Iz tog razloga, jedno od pitanja koje se stalno ističe u raznim izveštajima domaćih i stranih institucija i organizacija za Kosovo, jeste nezavisnost medija, kao i zakonska infrastruktura slobode medija.

U vezi ovoga i Ombudsman primećuje neusklađenost između Zakona o klevetama i uvredama²⁰¹ sa Krivičnim zakonom Kosova²⁰² članovima 37 i 38, gde zakonska nesigurnost,

¹⁹⁹ Zakon o pristupu javnim dokumentima, član 21, paragraf 3 “*Tarife za trokove proizvodnje i slanja kopije dokumenata se regulišu sa pod zakonskim aktom od strane relevantnog Ministarstva za finansije i jedinstvene za sve javne institucije*”.

²⁰⁰ Ustav Republike Kosovo, član 107.

²⁰¹ Zakon o klevetama i uvredama, član 83.

²⁰² <http://www.md-ks.org>.

u vezi sa uključivanjem klevete i uvrede u Krivični zakon, stvara pravnu prazninu. Navedeni članci Kaznenog zakona Kosova takođe su u skladu s člankom 42. Ustava Republike Kosovo.

Osim pravne praznine i nedostatka adekvatne nezavisnosti mehanizama, kao što je Nezavisna komisija za medije (NKM), Ombudsman je veoma uznemiren i slučajevima vršenja pritiska i nasilja nad novinarima.

Međunarodne institucije, u svojim izveštajima, naročito evidentiraju nedostatak slobode medija. Prema instituciji Freedom House,²⁰³ sa sedištem u SAD, koja vrši monitoring, što se tiče slobode medija, Kosovo je na 104 mestu od 196 zemalja, ocenjuje slobodu medija samo kao "delimično slobodnu" (maj 2011).

Ovo rangiranje predstavlja drugi dokaz i daje jasnu sliku, o tome kako u ovoj oblasti međunarodna zajednica vidi Republiku Kosovo.

S druge strane, Evropska Komisija je u Izveštaju Progres 2011. za Kosovo,²⁰⁴ u vezi sa slobodom medija konstatovala: *"Iako su preduzete mere da se uklone neslaganja između Zakona o klevetama i uvredama i Krivičnog zakona Kosova, izmenu zakona treba hitno uvojiti. Iako izveštaji stvaraju povoljniju klimu za slobodu izražavanja, novinari se i dalje suočavaju sa ograničenjima prilikom njihovog izveštavanja. I dalje su prisutni slučajevi zastrašivanja, zloupotrebe, uznemiravanja novinara, čak i fizičkih napada. Takvi akti nisu oštro osuđeni od strane kosovskih institucija a bilo je slučajeva kada su to činili i zvaničnici vlade. Šta više, Vlada nastavlja da čuva svoju dominantnu ulogu u medijima, putem reklamiranja, gde medije upotrebljava kao sredstvo za kontrolisanje informacija. Takođe, nezavisnost i nepristrasnost RTK predstavlja pitanje koje još nije adresirano"*²⁰⁵.

S druge strane, predsednica Kosova, Atifete Jahjaga, nakon sastanka sa delegacijom SEEMO (Organizacija za Medije Jugoistočne Evrope), ocenila je da su: sloboda izražavanja, sloboda medija i sloboda štampe, osnovne karakteristike demokratskog društva, naglašavajući da: *"Razvoj svih medija na Kosovu, zadnjih godina je dostigao visok stepen."*²⁰⁶

Nedostatak fondova i investicija u smislu podrške medijima, dovelo je novine u veoma lošu ekonomsku situaciju koja ih je oslabila prema političkim pritiscima i posebnim interesnim grupama, koji ih ucenjuju da će povući svoje konkurse i reklame, ukoliko mediji ne izveštavaju u njihovu korist.

Od 101 anketiranog novinara, 47 je opisalo slobodu medija kao "lošu", 13 "veoma lošu" i 38 "dobru". Samo troje je ocenilo kao "veoma dobra". U poređenju sa prethodnim godinama, po mišljenju novinara, stanje je sve teže.²⁰⁷

Odbor pisanih medija Kosova²⁰⁸ (OPMK), je jedno samoregulativno telo, formirano za i od sektora pisanih medija.

Misija OPMK je slobodna reč, pravo građana da se potpuno i blagovremeno informišu i potpuno poštovanje etičkog kodeksa novinarstva.

OPMK, je u periodu izveštavanja razmotrio mnogo pristiglih žalbi, u vezi sa kršenjima Kodeksa pisanih medija Kosova, o klevetama ili lažima, podsticanju govora mržnje ili negiranju prava na objavljivanje javnog odgovora.

²⁰³ <http://www.freedomhouse.org/regions/central-and-eastern-europeeurasia>

²⁰⁴ <http://mei-ks.net/repository/docs/Izveštaj> Progres za Kosovo 2011 -Albanski.pdf

²⁰⁵ Inicijativa mladih za ljudska prava na Kosovu, "Suženje javnog prostora? Upravljanje i sloboda izražavanja na kosovu", 24 maj 2010, koja se nalazi u ks.yihr.org/en/article/8/State-of-Constriction-report lčitano 27/09/2011

²⁰⁶ Obaveštenje predsedništva, 24 novembar 2011.

²⁰⁷ www.evropaelire.org/content/article/24361101

²⁰⁸ www.presscouncil-ks.org/

Ombudsman nije zadovoljan načinom informisanja etničkih zajednica kao ni medijima koji pružaju informacije na jezicima zajednica. Nedostaju pisani mediji na turskom, bošnjačkom i romskom jeziku.

Postoji potreba proširenja emisija i jačanje programa kod javnog emitera- RTK, kao i razvijanja pisanih medija na jezicima – turske, bošnjačke i romske zajednice.

Ograničene mogućnosti slobodnog izražavanja zajednica, ukazuju na potrebu da se u pisanim i elektronskim medijima na albanskom jeziku, više prostora ustupi životu i problemima sa kojima se suočavaju zajednice, što bi doprinelo identifikovanju i otklanjanju problema, u pravcu njihove što brže integracije u društvo.

Opšta situacija, posebno ekonomska situacija na Kosovu, odražava se na opšte stanje medija, a posebno medije zajednica. Iz tog razloga, mediji zajednica imaju veću potrebu za institucionalnom podrškom.

Iz Vladinog fonda stvorenog za podršku medija zajednica, u iznosu od 180.000. evra za 2011. godinu, izdvojena je samo polovina na kraju godine, što je od strane predstavnika medija zajednica ocenjeno kao veoma malo.

S druge strane, treba posebno podvući, apsolutno neprihvatljivo i loše stanje medija zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

Ombudsman konstatuje da je potpuno poštovanje slobode medija esencijalno za funkcionisanje demokratije, kao i za zaštitu ljudskih prava. Sloboda medija je takođe ključ koji omogućava građanima aktivnu ulogu u obezbeđivanju mira i demokratskih procesa.

Ombudsman zahteva od relevantnih institucija da pripreme strategiju za stvaranje potrebnog prostora, za poboljšanje slobode medija.

Pitanje finansiranja javnog emitera RTK nastavlja da bude osetljivo pitanje i zahteva stalnu pažnju nadležnih autoriteta. Takođe treba da se prema evropskim standardima,²⁰⁹ izvrši i usklađivanje Zakona o RTK sa Zakonom NOM. U vezi sa tim i Unija evropskih emitera (EBU) je naglasila značaj regulisanja pitanja finansiranja javnih medija.²¹⁰

Ombudsman smatra da je jedna od mernih jedinica razvoja demokratskog nivoa Republike Kosovo sloboda izražavanja i sloboda medija. Kao takva, ona će stalno biti i jedan od aspekata ocenjivanja međunarodnih organizacija, u kojima Kosovo cilja da bude član.

Zato je neophodno postojanje parlamentarne inicijative radi raspravljanja i ocenjivanja stanja slobode medija na Kosovu.

Tokom izveštajnog perioda, IO nije registrovala slučajeve u vezi sa članom 42 Ustava Republike Kosovo.

Istovremeno treba naglasiti da od strane medija, tokom izveštajnog perioda, u IO nije bilo prijavljivanja slučajeva u vezi sa kršenjem prava na slobodu medija.

Ombudsman rekomanduje:

- *Potpuno sprovođenje Građanskog zakona protiv klevete i uvrede, Zakon br. 02/L-65,*
- *Još jednom oceniti Krivični zakona Kosova, posebno članove u vezi sa slobodom medija (član 37 i 38).*

²⁰⁹ www.kpm-ks.org/materiale/dokument/1304587848.809.pdf

²¹⁰ www.assembly-kosova.org/common/docs/.../trans_s_2011_05_05_10_al.pdf

- *Poštovanje načela slobode medija i prava slobode novinara tokom vršenja zadatka.*
- *Uskladjivanje Zakona o RTK i Zakona o NOM sa evropskim standardima.*
- *Osiguranje veću finansijsku podršku medijama zajednica od državnih organa.*

2.19. Sloboda okupljanja

Sloboda okupljanja, kao i druga prava i slobode predviđene Ustavom Republike Kosovo (URK),²¹¹ je u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima.²¹²

Tokom ovog izveštajnog perioda na Kosovu je organizovano niz protesta. U nekim od protesta situacija je izašla van kontrole i intervenisala je policija. Tokom policijske intervencije, u određenim slučajevima bilo je i upotrebe sile, kako od strane policije, tako i od protestanata.

U jednom slučaju, Institucija Ombudsmana (IO) je otvorila istragu, po službenoj dužnosti (*ex-officio*), ali je i primila jednu kalbu od strane aktivista Pokreta Vetëvendosje, koji su tvrdili da tokom organizovanog protestiranja, 12 maja 2011, ispred zgrade vlade, pripadnici Kosovske Policije upotrebili su silu nad protestantima, kojom prilikom uhapšeni su aktivisti Pokreta Vetëvendosje. Takođe, i medije su izveštavale da je iz jednog mirnog protestiranja situacija eskalirala u nasilno protestiranje, gde je osim materijalnih teta, bilo je i desetoro povređenih policajaca i protestanata. Nakon protesta, predstavnici IO posetili su Korektivni centar u Lipljane i razgovarali sa dvoje uhapšenih, jer su ostala uhapšena lica u protestama već bila osobođena.²¹³

Tokom ove posete, predstavnici IO-a nisu primetili da je nad njima bila upotrebljena sila. Međutim, u njihovim izjavama oni su naveli da je sila bila upotrebljena prema nekim drugim licima uhapšenih tokom protesta, koja su sada već oslobođena.

U cilju daljeg informisanja IO je kontaktirala sa Policijskim Inspektoratom Kosova (PIK), o preduzetim akcijama ili onim koja se očekuju da se preduzmu, u vezi sa gore navedenim slučajem. PIK, u odgovoru upućenom Ombudsmanu, obaveštava da je o gore navedenom slučaju otvorena istraga i došlo se do zaključka da u gore navedenim protestama nije reč o teškoj disciplinskoj povredi i zato je predmet prosleđen Jedinici za stručne standarde, u okviru Policije Kosova.

IO, do sada nije primila neku dodatnu informaciju od strane PIK ili Jedinice za stručne standarde o toku istrage u vezi sa ovim slučajem.

S druge strane, neki od veterana Rata OVK-a bili su počeli da protestiraju i tražili su realizovanje njihovih prava, sa glavnim zahtevom usvajanje zakona o vrednostima rata.

²¹¹ Ustav Republike Kosovo, član 4,3: “Zagarantovana je sloboda mirnog okupljanja. Svako lice uživa pravo da organizuje skupove, protestiranja i demonstracije, kao i pravo da učestvuje u njima. Ova prava mogu se ograničiti zakonom, ako je neophodno da se obezbedi javni red, javno zdravlje, nacionalna bezbednost, ili zaštita prava drugih”.

²¹² Evropska Konvencija o ljudskim pravima, član 11.: “Svako ima pravo slobode mirnog okupljanja, vršenje ovih prava ne može se podvrgnuti drugim ograničenjima osim onih koja se predviđaju zakonom i koja su potrebna za jedno demokratsko društvo, u interesu nacionalne ili javne bezbednosti, na zaštiti javnog reda i sprečavanju zločina, za očuvanje zdravlja i morala, ili zaštitu sloboda i prava drugih. Ovaj član ne zabranjuje zakonska ograničenja vršenja ovih prava od strane pripadnika oružanih snaga, policije ili uprave”.

²¹³ Izveštaj sa službene posete u Korektivnom Centru u Lipljane, 7 septembra 2011.

Nakon nekoliko dana protesta, ratni veterani OVK-a ušli su u štrajk glađu, koji je trajao nekoliko dana.

9-tog dana protesta i nakon drugog dana štrajka glađu istih, Ombudsman je sa saradnicima, 31. maja 2011, posetio rate veterane, koji su protestovali ispred zgrade vlade, gde su podigli jedan poljski šator, kao znak nezadovoljstva njihovog tretmana od strane javnih institucija.

Ombudsman je izrazio njegovu zabrinutost o njihovom zdravlju koje im je ugroženo štrajkačima i apelovao je nadležnim organima (Vladi Kosova i Skupštini Kosova), da u što kraćem periodu preduzmu potrebne mere za usvajanje zakona i da, tokom njegovog usvajanja uzmu u obzir i primedbe i zahteve ratnih veterana.²¹⁴

Jedno drugo pitanje koje se tiče slobode okupljanja, koje je tretirano od strane IO, i u prethodnim izveštajima, jeste Zakon o javnim okupljanjima.

Što se tiče ovog zakona, Ombudsman ponavlja da član 12.3 sadrži elemente koji se smatraju da nisu u skladu sa načelima člana 11 EKLJP-a i sa praksom Evropskog suda o ljudskim pravima (ESLJP), što predstavlja obavezno osnov interpretiranja ljudskih prava na Kosovu.

Član 12 Zakona o javnim okupljanjima ostavlja jedan deo nadležnosti u rukama takozvanih "dežurnih", što se određuje *ad hoc* od samog organizatora okupljanja, dok ESLJP potencira da je zakonska obaveza države aktivno delovanje na zaštiti lica koja organizuju i učestvuju u skupovima. Takođe, u jednom drugom slučaju, ESLJP skreće pažnju da se efektivna sloboda za jedan miran skup ne može se pretendirati, samo ako je država ispunila svoje obaveze, ne mešajući se, ali u slučaju potrebe traži da se preduzmu pozitivne mere, bilo i u vezi sa odnosima između pojedinaca, čak i samih protestanata.²¹⁵

Ombudsman, još jednom ponavlja da tačka 3 člana 12 zakona o javnim okupljanjima, po kojoj zakonska obaveza koju zakonodavac delegira "dežurnom" jednog skupa "*da uhvati i preda policiji učesnika ili drugo lice koji se kreće na mestu javnog okupljanja, ako poremećuje red, mir, ako nosi oružje ili opasne predmete, ili zabranjena označenja*" jesu isključiva obaveza državnih organa reda i ne može se delegirati kod nijednog drugog fizičkog ili pravnog lica.

Ombudsman preporučuje da se gore navedeni član Zakona o javnim okupljanjima vrati na izmenu i dopunu, kako bi se uskladio sa evropskim standardima.

Ombudsman smatra da tokom 2011 godine, građani Kosova, razne interesne grupe i civilno društvo, ovo ustavno i zakonsko pravo realizovali su nizom protesta. Takođe, može se reći da u većini takvih slučajeva, Policija Kosova je vršila njenu dužnost u skladu sa zakonom i nije bilo kršenja prava na mirno okupljanje.

2.20. Sloboda udruživanja

Sloboda udruživanja zagarantovana je Ustavom Republike Kosovo. Garancije koje pruža član 44 Ustava²¹⁶ su u potpunom skladu sa međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao što je Evropska Konvencija o Ljudskim pravima.²¹⁷

²¹⁴ Saopštenje za medije Institucije Ombudsmana, 31. maj 2011.

²¹⁵ Evropski sud za ljudska prava (*Odluka od 21. juna 1988, Aplikacija br. 10126/82*).

²¹⁶ Ustava Republike Kosovo, član 43: 1. *Sloboda udruživanja je zagarantovana. Sloboda udruživanja sadrži pravo svakog da osnuje jednu organizaciju bez potrebe da obezbedi dozvolu, da bude ili da ne bude član jedne organizacije, kao i da učestvuje u aktivnostima jedne organizacije.* 2. *Sloboda osnivanja sindikata i*

Ombudsman je u prošlogodišnjem izveštaju preporučio da tokom procesa razmatranja amandamentiranja Zakona o slobodi udruživanja u nevladine organizacije, Skupština Kosova, odnosno parlamentarne komisije, uzmu u obzir primedbe i sugestije koje proizilaze iz građanskog društva, kako bi dopune i promene izvršene u zakonu bile transparentne i da zakon bude u skladu sa evropskim standardima.

Treba visoko ceniti to da, u procesu amandamentiranja, građansko društvo pokazalo se vigilantnom i odlučnom u njenim zahtevima. Preko stručne ekspertize ponuđene od strane građanskog društva, izbegnuti su neki defekti koji bi ugrozili kredibilitet nevladinog sektora na Kosovu i koji su bili u suprotnosti sa međunarodnim načelima.

Zakon o slobodi udruživanja u NVO usvojen je od strane Skupštine Kosova, avgusta 2011 godine²¹⁸ i predstavlja sadržajni napredak, u poređenju sa njegovom prethodnom verzijom, koja je usvojena u februaru 2009 godine. Ovaj zakon sada sadrži povoljnije i jasnije odredbe što se tiče internog upravljanja NVO-a, statusa za javnu dobit, obaveza za izveštavanje NVO-a, kao i saradnje između državnih institucija Republike Kosovo i NVO-a registrovanih na osnovu ovog zakona.

U ustavnom i zakonskom aspektu, sloboda udruživanja na Kosovu je dobro zagarantovana i vrši se bez nekog evidentnog problema. Ipak, u jednom demokratskom društvu nije dovoljan samo pasivan prilaz prema vršenju ovog prava. U tom pravcu, na Kosovu nedostaje jedan ohrabrujući i proaktivni prilaz od strane javnih institucija da bi se motivirala sloboda udruživanja i učešće građana u odlučivanju.

Konkretno, problemi se uočavaju u nekoliko praktičnih nivoa ostvarivanja ovog prava, počev od uvida u informacije i javna dokumenta ; savetovanja sa interesnim grupama i naročito građanskim društvom i tokom izrade nacrtu zakona i nedostatka jednog strukturiranog i postojanog dijaloga između državnih institucija i građanskog društva.

Ovo je došlo kao posledica činjenice da do sada, većina zakonskih odredbi koje regulišu učešće građana u odlučivanju bile su neobavezujuće, i eventualno uključivanje građana i građanskog društva ostavile su u rukama politike volje zvaničnika raznih institucija.

Pravilnik o radu Skupštine dozvoljava komisijama skupštine da drže javne rasprave i pozovu stručnjake i predstavnike NVO-a na njihovim susretima. Međutim, ova odredba nije obavezujuća, s toga i njena primena zavisi od volje predsednika ili članova komisije. Kao posledica toga, samo oko 30 % nacrtu zakona koji prolaze kroz Skupštinu Kosova, diskutuju se sa javnošću.²¹⁹

Na lokalnom nivou, Zakon o lokalnoj samoupravi sadržava veliki broj odredbi koje omogućavaju učešće građana u donošenju odluka, obuhvatajući susrete predsednika opštine sa građanima, konsultativnim komitetima, peticije i građanske inicijative.²²⁰ U praksi većina opština na Kosovu ne sprovode ove odredbe i učešće građana na lokalnom nivou ostaje veoma nisko.²²¹

Međutim, vredi napomenuti i ohrabrujuća je činjenica da tokom ovog izveštajnog perioda bilo

organizovanja, u cilju da se zaštite interesi, je zagarantovana. Ograničavanje ovog prava može se izvršiti zakonom, za određene kategorije radnika. 3. Organizacije ili aktivnosti koje imaju za cilj ugrožavanje ustavnog poretka, kršenje ljudskih prava i sloboda, ili podsticanje rasne, nacionalne, etničke ili verske mržnje, mogu se zabraniti sudskom odlukom nadležnih sudova.

²¹⁷ Evropske Konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, član 11.

²¹⁸ Službeni list Republike Kosovo, br. 14, 9 septembar 2011, Priština.

²¹⁹ Izveštaj Kosovske Fondacije za civilno društvo "Mi i oni" Građansko učešće na Kosovu, oktobar 2011.

²²⁰ Zakon o lokalnoj samoupravi, Br. 03/L-040.

²²¹ Izveštaj Kosovske Fondacije za građansko društvo "Mi i oni" Građansko učešće na Kosovu, oktobar 2011.

je uspešnih slučajeva i primera uključivanja NVO-a u odlučivanju, kao što su narti Zakona o zakonodavnoj inicijativi, Zakona o uvidu u javna dokumenta, Zakona o slobodi udruživanja u NVO i dr. Međutim, u isto vreme ima i drugih negativnih i obeshrabrujućih slučajeva, gde su zakonodavni procesi izvršeni bez uključivanja civilnog i građanskog društva, i pored njihovog javnog izražavanja interesa za učešće, kao što je slučaj irade Zakona o budžetu Kosova, kao i slučaj narta Zakona o historijskom centru Prizrena.

Ombudsman primećuje da su učinjeni ohrabrujući koraci na stvaranju potrebnog zakonskog okvira, što se tiče učešća građana, međutim izazovi sa kojima se suočavaju javne vlasti u odnosu na motiviranje građanskog učešća, ostaju mnogobrojni.

Jedan od glavnih izazova koji treba navesti jeste da se od javnih vlasti zahteva, na svim nivoima, uporedo sa političkom voljom, stvaranje funkcionalnih i sprovodljivih mehanizama za građansko učešće.

Poslednja unapređivanja zakonskog okvira oko javnih savetovanja, treba da se upotpune jepnim opštim sistemom konkretnih pravila i mehanizama za sve nivoe, obezbeđujući da prilaz javnih vlasti prema učešću građana bude održiv, efikasan i motivirajući.

Građansko društvo treba da povećava komuniciranje sa građanima, da bi motivirala i uticala na građansku aktivnost. Preduzimanje aktivnosti u skladu sa identifikovanim potrebama iz ovog komuniciranja, definitivno bi uticalo pozitivno da razne organizacije građanskog društva mogu imati tokom vršenja javnih politika. Preko komuniciranja i građanske aktivnosti, postiglo bi se i smanjenje zavisnosti od spoljnih donatora, što je samo jedan od glavnih koraka koji utiču na rešavanju ovog izazova.

Ombudsman naglašava da je sloboda organizovanja osnovna za demokratiju i ustavne vrednosti, jedno pravo koje doprinosi u razvijanju pluralizma i tolerancije u društvu. Postojanje jakih društvenih odnosa, na indirektan način daje podršku uspehu i rastu privrede.

S toga, polazeći od gore navedenog, Ombudsman preporučuje da jave vlasti treba da dokažu potrebnu politiku volju, kako bi iskreno bili otvoreni prema doprinosu civilnog društva u njihovom radu.

2.21. Pravo na izbor i učešće

Ustav Republike Kosova²²² je predvideo osnovno pravo na izbor i učešće na izborima kao svoju ustavnu kategoriju. U tom smislu donet je Zakon o opštim izborima²²³ kao i Zakon o lokalnim izborima²²⁴, koji su u skladu sa članom 3. Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,²²⁵ kao i sa drugim međunarodnim instrumentima, koji se primenjuju na Kosovu.

Centralna Izborna Komisija (CIK) se, povodom izbornih procesa, suočava sa različitim izazovima kako na lokalnom tako i na centralnom nivou. Neizborna godina u CIK, pored predviđenih planskih aktivnosti, koristi se i za evidentiranje i sumiranje proteklog izbornog procesa. U tom smislu CIK organizuje sastanke i seminare radi analize izbora i identifikacije svih slabosti koje su pratile izborni proces.

²²² Ustav Republike Kosovo, član 45 tačka 1 „Svaki državljani R.Kosovo Koji je napunio 18 godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako je to pravo ograničeno odlukom suda.“

²²³ Zakon o opštim izborima, br.03/L-073

²²⁴ Zakon o lokalnim izborima, br.03/1-072

²²⁵ Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih, Protokol 1, član 3.

Institucija Ombudsman je, u skladu sa njenim ustavnim i zakonskim odgovornostima i nadležnostima, pratila izbore kao posmatrač i u tom smislu preporučuje CIK, da prilikom sagledavanja uspešnosti svog rada obrati posebnu pažnju na:

- *Birački spisak;*
- *Porodično glasanje;*
- *Nedovoljno i neozbiljno shvatanje odgovornosti biračkih odbora;*
- *Konfuzija u nalaženju imena u listama i mesta glasanja.*

Cilj svake izborne komisije svodi se na organizovanje slobodnih, pravičnih, demokratskih i fer izbora. Jedan od kriterijuma koji ukazuje na poverenje birača jeste ispravnost biračkog spiska, i ukoliko je birački spisak ispravniji utoliko će povernje birača biti veće.

U tom smislu CIK je u ovoj neizbornoj godini, organizovao, treninge sa temom unapređenja biračkog spiska, a sa ciljem eliminisanja problema koji prate birački spisak. Najvažnija stavka u ovom smislu je ažuriranje spiska a pre svega brisanje preminulih osoba, kao i ažuriranje adresa birača, mesta glasanja i slično. U dosadašnjim biračkim spiskovima ne samo što se nalaze imena preminulih, često se njihova imena zloupotrebljavaju u glasačkom smislu, te tako u biračkim spiskovima nalazimo da i preminuli „glasaju”.

Da bi se moglo smatrati da izbore prate demokratski procesi i da bi se stalo na put zloupotrebama pri glasanju, po prvi put se počelo sa procesuiranjem i sankcionisanjem prekršioca izbornih pravila i krivičnog zakona, od strane opštinskih sudova

CIK na svojim redovnim sastancima prati izveštaj o krivičnim pitanjima u vezi sa izborima. i u tom smislu obavazuje svoje VS OIK²²⁶ da budu u vezi sa opštinskim i okružnim tužilaštvima sa kojima tesno saraduju, a posebno sa policijskim stanicama (istražnim jedinicama) u određenim opštinama i da od njih preuzimaju izveštaj o krivičnom sankcionisanju prekršioca izbornih pravila i krivičnog zakona. Na žalost, sudovi ne izražavaju adekvatne sankcije u odnosu na težinu kršenja izbornih pravila. Ovakve kazne neće zaplašiti buduće prekršioce, već će ih stimulisati. Postavlja se pitanje da li je CIK zadovoljan izrečenim sudskim presudama za prekršioce izbornih pravila i zakona.

Da bi se potkrepila ova tvrdnja uzećemo Godišnji izveštaj rada kancelarije Glavnog državnog tužioca²²⁷. Državno tužilaštvo prati rad opštinskih tužilaštva i daje prioritet ovim predmetima, Od velikog broja lica optuženih za krivično delo *Izborna prevara iz člana 180. KZK* i za krivično delo *Zloupotrebe biračkog prava iz člana 178. KZK*, opštinski sudovi su doneli minimalan broj presuda i gotovo u svim slučajevima izrečene su uslovne i novčane kazne.

IO izražava zabrinutost, zbog ovakvih sudskih presuda, koje nisu srazmerne težini krivičnih dela, i kao takve nisu dovoljne da bi sprečile buduće potencijalne prekršioce u kršenju izbornih zakona. Ato Ombudsman konstatuje da sudovi treba da pravilno odmere kaznu koja će biti u srazmeri sa učinjenim krivičnim delom, za koje su zakonom predviđene kazne do 5 (pet) godina.

Dosadašnji zakoni o opštim lokalnim izborima, sadrže dosta nejasnoća i dvosmislenosti u implementaciji. Odlučeno je da se postojeći zakoni revidiraju i u toku je revidiranje izbornog zakona od strane komisije za pregled i izmenu zakona. Institucija Ombudsman u tom smislu očekuje da će oba izborna Zakona (Opšti Zakon o izborima i Zakon o lokalnim izborima), sadržati jasnije i preciznije odredbe Zakona, radi njihovog lakšeg sprovođenja, tumačenja i

²²⁶ Visoki službenici opštinskih izbornih komisija.

²²⁷<http://www.psh-ks.net/>

implementiranja. Takođe se očekuje da se odredi drugačiji izbor članova CIK, koji bi bio sastavljen od lica koja ne pripadaju političkim partijama

2.22. Pravo na imovinu

I ako je pravo na imovinu garantovano Ustavom Republike Kosovo,²²⁸ kao i dodatnim protokolom Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,²²⁹ pravo na imovinu i dalje ostaje jedno od prava koje se krši.

Na Kosovu i dalje ima velikih imovinsko-pravnih problema. Priroda problema se ne razlikuje od onih koji su spomenuti u desetom godišnjem izveštaju IO.²³⁰ Imajući u vidu registrovane slučajeve u IO, kršenje imovinskih prava, kao i problemi sa svojinom, iste su prirode, sa istim akterima.

Ustav Republike Kosovo predviđa da svi interesi koji se tiču društvene imovine i Kosovskih preduzeća prelaze u vlasništvo Republike Kosovo.²³¹ Ali, ovaj član nije jasan kada se radi o postojećoj društvenoj imovini ili o imovini koja je transformisana u državnu imovinu, nakon stupanja zakona na snagu. Zakon o imovini i stvarnim pravima nema jasnu definiciju o svim vrstama imovinskih prava, na primer, privatna svojina, javna, društvena i pravo na korišćenje društvene imovine.²³²

Zemljište koje se nalazi u vlasništvu javnih preduzeća i dan danas je registrovano kao društvena imovina. Javna preduzeća imaju samo pravo korišćenja ove imovine, ali ne i imovinska prava nad njom. Na osnovu važećeg zakona i dan danas nije jasno da li postoji mogućnost da se stekne vlasništvo nad društvenom imovinom na osnovu održaja.

Takođe, postoji problem oko registracije stanova u društvenom vlasništvu. Problem je u tome što je u stvari teško odrediti ko su legitimni nosioci prava na korišćenje takvih stanova i ko su vlasnici tih stanova.

I ako je osnivanje registara prava na nepokretnu imovinu regulisano istoimenim zakonom,²³³ i dalje se građani Republike Kosovo suočavaju sa problemima oko registracije njihove imovne u katastarsim registrima.²³⁴ Administrativni postupci zahtevaju da podnosioci zahteva za registraciju imovinskih transakcija, moraju podneti potvrde o plaćenom porezu i ostalim komunalnim taksama koje izdaju opštinske službe, pre registracije imovine u opštinskim

²²⁸ Ustav Republike Kosovo, član 46. [Zaštita imovine]: “1. Garantuje se pravo na imovinu. 2. Korišćenje imovine je regulisano zakonom, u skladu sa javnim interesom. 3. Niko se ne može na arbitran način lišiti lične imovine. Republika Kosovo ili javni autoritet Republike Kosovo može izvršiti eksproprijaciju imovine ako je eksproprijacija neophodna i adekvatna za postizanje javnih ciljeva ili održavanja javnog interesa, a za koja se vrši neposredna adekvatna kompenzacija licu ili licima čija se imovina eksproprijuje 4. Sporovi koji se prouzrokuju aktom Republike Kosovo ili aktom javnog autoriteta Republike Kosovo za koje se smatra da čine eksproprijaciju odlučuje nadležni sud 5. Intelektualno pravo je zaštićeno zakonom.”

²²⁹ Dopunski Protokol Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 1. Zaštita svojine: “Svako fizičko ili moralno lice uživa pravo na poštovanje imovine. Niko ne može biti lišen njegove imovine osim u slučaju javnog interesa i pod uslovima koji su zakonom predviđeni i na osnovu osnovnih načela međunarodne pravde.

²³⁰ Institucija Ombudsmana, deseti godišnji izveštaj, 2011, strana 70.

²³¹ Ustav Republike Kosovo, član 159 tačka 2, [Imovina i društvena preduzeća]: “2. Svi interesi u društvenom vlasništvu na svojinama i preuzećima na Kosovu biće vlasništvo Republike Kosovo.

²³² Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, br. 03/L-154,

²³³ Zakon o osnivanju registra nepokretne imovine, br. 2002/5,

²³⁴ Institucija Ombudsmana, slučajevi Ž.br. 237/2009, Ž.br. 286/2011.

katastarskim kancelarijama. Ne postoji koordinacija između odeljenja za vršenje ovih poslova, što bi uštedelo vreme građanima prilikom registrovanja njihove imovine u katastarske registre. Katastarski podaci su veoma često netačni i nisu ažurirani. Ovo predstavlja teškoće u identifikaciji legitimih nosilaca svojinski prava i dovodi u sumnju validnost posedovnih listova, kao dokaza o nosiocima prava svojine.

Saradnja između kancelarija za civilnu registraciju, sudova i opštinskih kancelarija u vezi izveštavanja o preminulim osobama ne funkcioniše. Radi regulisanja pitanja nasledstva, stranke same podnose zahteve sudovima kao i dokaze o preminulim članovima porodice, koji se izdaju od strane kancelarija za civilnu registraciju. Ovo čini da građani regulišu pitanje svojine samo u slučajevima kada im je to neophodno, radi nekih ličnih interesa. Sve ovo utiče da katastarski podaci o nosiocima imovinskih prava ne odgovaraju stvarnom činjeničnom stanju.

Ovi komplikovani postupci kroz koje građani Kosova moraju proći da bi registrovali svoju imovinu u katastarske registre, stvaraju probleme u slučajevima eksproprijacije. Sve dok nema tačnih katastarskih podataka, dokaz o imovini mora se potvrditi drugim relevantnim dokumentima, kao što su ugovori ili drugi javni dokumenti, što često dovodi u sumnju njihovu validnost.

Sve javne institucije su obavezne da poštuju i štite imovinska prava. Da bi podaci u katastarskim registrima bili što precizniji, Vlada Kosova treba da eliminiše administrativne prepreke i nepotrebne komplikovane administrativne postupke, kako oni za građane Kosova ne bi predstavljali mučenje prilikom regulisanja imovinskih sporova.

Građani Republike Kosovo i dalje se suočavaju sa problemima oko dobijanja građevinskih dozvola. Na osnovu registrovanih žalbi u IO, Opština Priština i dalje odugovlači postupke prilikom izdavanja dozvola za gradnju podnosiocima zahteva.²³⁵

Da bi realizovali imovinska prava, građani Kosova se i dalje suočavaju sa dužinom postupaka kod redovnih sudova, što ih ometa u slobodnom pristupu imovini, kao i njenom neometanom korišćenju. U vezi sa odugovlačenjem postupaka u imovinskim sporovima pred domaćim sudovima, građani Kosova podnose žalbe IO.²³⁶

Kosovska agencija za imovinu, koja je pravni naslednik Direkcije za imovinsko-stambena pitanja (HPD), i dalje ne ispunjava svoju zakonsku obavezu koja se tiče odgovarajuće naknade za nosioce imovinskih prava, čija se imovina nalazi u severnom delu Mitrovice, a pod administracijom je spomenute agencije.

Tokom izveštajnog perioda, samo nekoliko desetina porodica, čija se imovina nalazi u severnom delu Mitrovice, a pod administracijom je Kosovske agencije za imovinu, dobile su kiriju samo za dva meseca i to u nižem iznosu od tržišne vrednosti. Građani Republike Kosovo koji imaju imovinu u severnom delu Mitrovice ometani su u slobodnom posedovanju i korišćenju svoje imovine.

Vlada Kosova treba da omogući svakom licu potpuno i neometano i bes diskriminacije uživanje prava na imovinu.

²³⁵ Institucija Ombudsmana, slučajevi Ž.br. 157/2011, Ž.br. 83/2011.

²³⁶ Institucija Ombudsmana, slučajevi Ž.br. 413/2011, Ž.br. 397/2011.

2.23. Pravo na obrazovanje

Pravo na obrazovanje na osnovu Ustava Republike Kosovo predviđa da “svako lice uživo pravo na besplatno osnovno obrazovanje. Osnovno obrazovanje se reguliše zakonom i finansira se javnim sredstvima.”²³⁷ Ustav određuje obaveze javnih institucija na pružanju jednakih mogućnosti obrazovanja za svako lice na osnovu njenih/njegovih sposobnosti i potreba.²³⁸ Ovo se takođe garantuje i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima²³⁹ koja se direktno primenjuje na osnovu Ustava Republike Kosovo.²⁴⁰

Pitanje obrazovanja i prava na obrazovanje, što se tiče zakonske infrastrukture, je zabeležilo kvalitetno napredovanje sa usvajanjem Zakona o višem obrazovanju u Republici Kosovo²⁴¹ i Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo.²⁴² Cilj ovog zakona je da reguliše pitanje vaspitanja, obrazovanja i preduniverzitetsko osposobljavanje od nivoa 0 do 4 nivoa²⁴³ na osnovu međunarodnih standarda klasifikacije prosvete (ISCED).²⁴⁴ Ovaj novi nivo obrazovanja će stupiti na snagu na datum koji će se odrediti od strane Skupštine Republike Kosovo.²⁴⁵ Pred školsko obrazovanje bazirajući se na Zakon on preduniverzitetsko obrazovanje će biti obavezno sa početkom školske godine 2015/2016 ako to finansijski uslovi dozvoljavaju.²⁴⁶

S ciljem obezbeđivanja kvaliteta materijala koji se upotrebljavaju u institucijama obrazovanja i osposobljavanja usvojen je Okvir nove kurikule Kosova i očekuje se njeno implementacija.²⁴⁷

Obrazovanje je postalo jedan od prioriteta Vlade Republike Kosovo, au okviru ovog prioriteta je i podizanje kvaliteta i infrastrukture. Primarni zadatak Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije je donošenje pod zakonskih akata koji bi omogućili primenu donetih zakona.

2.23.1. Obrazovni sistem za zajednice

Što se tiče obrazovnog sistema srpske zajednice, opštine imaju ovlašćenja za pružanje vaspitno-obrazovnih usluga na srpskom jeziku.²⁴⁸ Škole koje organizuju nastavu na srpskom jeziku imaju pravo upotrebiti planove i programe koji su izrađeni od strane Ministarstva prosvete Republike Srbije. Ovi planovi i programi se mogu upotrebiti samo nakon

²³⁷ Ustav Republike Kosovo, član 47, paragraf 1.

²³⁸ *Ibid*, član 47 paragraf 2.

²³⁹ Protokol br. 1 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava, član 2 “Niko ne može biti lišen prava na obrazovanje...”.

²⁴⁰ Ustav Republike Kosovo, član 47, paragraf 2.

²⁴¹ Zakona o višem obrazovanju u Republici Kosovo, br.04/L-037, 31.08.2011.

²⁴² Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, br. 04/L-032, 31.08.2011

²⁴³ Nivo 0 (predosnovno obrazovanje), nivo 1 (razredi 1-5), nivo 2 (razredi 6-9), nivo 3 (razredi 10-12/13) i niveli 4 (postsekundarno neuniverzitetsko obrazovanje)

²⁴⁴ *Ibid*, član 1, paragraf 1.

²⁴⁵ *Ibid*, član 49, paragraf 3.

²⁴⁶ *Ibid*, član 49, paragraf 2.

²⁴⁷ Odluka br.262/01B, 29.08.2011.

²⁴⁸ Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, br .03/L-068, član 12, paragraf 12.1, 21.05.2008.

obaveštavanja Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije Kosova.²⁴⁹ Do sada, zajednice nisu upoznale MONT sa njihovim planovima i programima.²⁵⁰

Nezavisna komisija za razmatranje nastavnog materijala na srpskom jeziku je razmatrala usklađenost nastavnih tekstova na srpskom jeziku sa Ustavom Republike Kosovo i zakonodavstvom koje je na snazi.²⁵¹ Prema izveštaju komisije konstatovano je da postoje esencijalne razlike u kurikulumima.²⁵²

Vlada Kosova je pripremila strategiju za integraciju zajednice Roma, Aškalija i Egipčana za 2007-2017. Nekoliko aktivnosti koje su predviđene ovom strategijom su sprovedene, dok ostale su u procesu sprovođenja. Vredi spomenuti izradu planova i programa na romskom jeziku sa elementima romske kulture i istorije, kao i učenje romskog jezika od učenika drugih razreda u okviru pilot projekta u jednoj od osnovnih škola u Prizrenu. Nastava u Republici Kosovo se odvija na albanskom, srpskom, turskom i bosanskohercegovačkom jeziku. Turska i bošnjačka zajednica su integrisane u jedinstveni obrazovni sistem Kosova.²⁵³

Na osnovu strategije razvoja pred univerzitetskog obrazovanja na Kosovu 2007-2017 i Strateškog plana obrazovanja na Kosovu 2011-2016, predviđa se efikasno upravljanje sistemom obrazovanja, pogodna fizička sredina za profesionalni razvoj nastavnika. Ove godine je trenirano 2500 nastavnika na integrisanju informativne tehnologije i tehnologije komuniciranja (TIK) u obrazovnom sistemu i 39 škola je snabdevano informativnom tehnologijom.²⁵⁴

2.23.2. Predškolsko i predosnovno obrazovanje

Republika Kosovo je razvijala integrisan pristup na predškolsko obrazovanje u kojem se kombinuju obrazovanje, školovanje, dječje igre i profesionalna nega. Rane godine su odlučujuće za razvoj dece. Uprkos rastu broja dece koja su obuhvaćena u predškolsko obrazovanje u mnogim opštinama nedostaje infrastruktura i ne mogu se obuhvatiti sva zainteresovana deca, pogotovu deca iz seoskih područja i deca zajednica.

2.23.3. Preduniverzitetsko obrazovanje

Preduniverzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo pruža usluge deci uzrasta od 6-18 godina koji pohađaju sva tri nivoa obrazovanja kao sledeće: osnovna škola (razredi 1-5), srednja niža škola (razredi 6-9). Ova dva nivoa su obavezujući za svu decu i srednje visoko obrazovanje (razredi 10-12/13).

Jedan deo stanovništva je emigrirao u gradovima, preopterčujući tako infrastrukturu gradova, a na drugu stranu nekoliko škola sa ruralnih sredina imaju mali broj učenika, tako da je porastao broj učenika u razredima škola u urbanim sredinama, a broj učenika u razredima u

²⁴⁹ *Ibid*, član 12, paragraf 12.2; *Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih članova u Republici Kosovo*, član 8, paragraf 8.5.

²⁵⁰ *Intervju*, Enesa Kadić, upravnica divizije za zajednice pri MONT.

²⁵¹ *Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo*, član 12, paragraf 12.4.

²⁵² *Izveštaj nezavisne komisije za razmatranje nastavnih materijala na srpskom jeziku*, 24.6.2010, MONT.

²⁵³ *Ibid*.

²⁵⁴ www.masht-gov.net/, Zaključna konferencija pilot programa "Primena informativne tehnologije i elektroničko učenje u školama Kosova (TIK)", 09.12.2011.

ruralnim sredinama je opao. Koa posledica toga, pojavljuje se nedostatak prostora i sanitarnih uslova za nastavu. Mnogo osnovnih i srednjih škola u urbanim sredinama rade na nekoliko smena što rezultira sa skraćenim časovima koje ograničavaju primenu nastavnih planova i programa.

U nekoliko škola nedostaju osnovni sanitarni uslovi i teško se može govoriti o zdravoj sredini. Nedostatak prostora u srednjim školama onemogućava održavanje profesionalne prakse, obezbeđivanje raznih laboratorija, nedostaju nastavni tekstovi za većinu predmeta, tako da učenici su obavezni da uzimaju beleške i da iz njih uče.

Učenici sa posebnim potrebama pohađaju nastavu u specijalnim školama i jedinicama koje nude posebnu nastavu. Uslovi koje nude specijalna škola "Lef Nosi" u Prizrenu i specijalna škola za slepe osobe i osobe sa oslabljenim vidom "Dr Xheladin Deda" u Peči su veoma dobri. Ove škole su opremljene na osnovu Evropskih standarda i obezbeđen je transport za učenike. Ali, u specijalnoj školi "Izvorni centar Majka Tereza" u Mitrovici objekat je veoma star i ne ispunjava uslove za nastavu. Vozila za transport učenika su takođe na veoma teškom stanju i škola se suočava sa problemom obezbeđivanja bezbednog transporta.

Iako je broj učenika koji su napustili obavezno školovanje opao ove godine, ova pojava ostaje na zabrinjavajućem nivou. Obavezno školovanje na Kosovu je napustilo 1485 učenika. Do sada nemamo saznanja o tome da li je preuzeta neka kaznena mera protiv odgovornih za napuštanje obaveznog školovanja, iako je ovo kažnjivo na osnovu zakona.²⁵⁵

Za stvaranje bezbedne i pogodne sredine u obrazovnim institucijama MONT je potpisivao memorandum sporazumevanja sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom pravde, Ministarstvom rada i socijalne zaštite i Sudskim savetom Kosova.

Iako na osnovu Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju se zabranjuje svaka vrsta fizičkog kažnjavanja i svi oblici pnižavajućih kazni u svim institucijama obrazovanja i osposobljavanja, bilo privatnim ili javnim,²⁵⁶ ipak postoje indikacije da je upotreba nasilja prisutna u institucijama obrazovanja.

Radi pružanja obrazovanja za osobe koje su lišene slobode, MONT je potpisivao memoradnum sporazumevanja sa Ministarstvom pravde. U zatvoru u Dubravi 81 osuđenih lica pohađa redovnu nastavu u ogranku srednje tehničke škole "Mit'hat Frashëri" u Đurakovcu. Osuđeni, kao i u redovnim školama, phađaju nastavu u svim smerovima. Jedan i dalje nerešen problem je suočavanje ovih učenika sa nedostatkom nastavnih udbenika. Ovim učenicima se izdaju dilome od strane matičnih škola.

U Popravni centar u Ljipljanu se odvija nastava za maloletnike. Učenici su opremljeni školskim udbenicima i torbama. Ostaje izazov funkcionisanje postojećih biblioteka u porpravnim i pritvornim centrima. Isto tako, problem je i nedovoljno snabdevanje postojećih biblioteka knjigama, i ove knjige su stara izdanja i sa poteškočama se snabdevaju ove bibiloteke sa novim knjigama.

Podizanje kvaliteta i funkcionalizacija obrazovanja treba da se izvrši putem prijema odgovarajućeg nastavnog i rukovodećeg osoblja preko objavljivanja konkursa i poštovanja kriterija i procedura za izbor osoblja,²⁵⁷ kao i poštovanja zakonskih odredbi.²⁵⁸ Do sada je primečeno da je bilo dosta nezadovoljstva i mnogobrojnih žalbi nakon konkursa objavljenih od strane opštinskih direktorata obrazovanja. Veliki izazov ostaje ubrzavanje postupaka po

²⁵⁵ *Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju, član 15, paragraf 4.*

²⁵⁶ *Ibid, član 3, paragraf 7.*

²⁵⁷ *Administrativno uputstvo br. 17/2009, Postupci izbora osoblja obrazovanja u školama.*

²⁵⁸ *Administrativno uputstvo br. 19/2009, Normativ o profesionalnom osoblju opšteg obrazovanja.*

žalbama i izvršenje odluka koje se u većini slučajeva odugovlače ili se uopšte ne sprovode od strane poslodavaca. I proces licenciranja nastavnika je počeo, ali ima zastoja.²⁵⁹ Ovaj proces mora što pre da se završi.

Podizanje kvaliteta i funkcionalizacija obrazovnog sistema treba da se izvrši angažovanjem nastavnika u okviru škola, ali ipak ima indikacija da nastavnici održavaju dodatne kurseve sa učenicima.

Na osnovu Administrativnog uputstva²⁶⁰ i godišnjeg plana rada škola se predviđa realizacija ekskurzija za maturante. Način organizovanja često se prati sa problemima kao što su: smeštaj u hotelima, smeštaj velikog broja učenika u jednoj sobi, nečista hrana, upotreba alkohola i narkotika tokom ekskurzije, neispunjavanje obaveza od strane ugovorenih kompanija itd. Opštinski direktorati za obrazovanje ne poštuju ili nisu odovoljno odgovorni kada re radi o poštovanju Administrativnog uputstva u ovom pravcu. Jedan loš primer ekskurzije maturanata jedne srednje škole u opštini Gnjilane.²⁶¹

Tokom ove godine bilo je zahteva za uvođenje veronauke i nošenje verske odeće u školama, ali na osnovu Zakona o predunivezitetskim obrazovanjem javne institucije obrazovanja moraju se suzdržati od pružanja nastave veronauke ili ostalih aktivnosti koje propagiraju određenu veru.²⁶² Prilikom podele poklona za bođič od strane Evangelijske zajednice "Ringjallja" u Gnjilane, u nekim osnovnim školama su podeljene i brošure sa verskom propagandom.²⁶³ Suprotno važećim zakonima, u nekim srednjim i osnovnim školama neke učenice nose versku odeću.²⁶⁴ Upravni savet škole ima zadatke i ovlašćenja da odluči o kodeksu oblačenja radnika i učenika.²⁶⁵

2.23.4. Visoko obrazovanje

Broj studenata na Kosovu raste svake godine. Ovo predstavlja izazov za vladu u vezi finansiranja univerziteta. Drugi izazov je obezbeđivanje kurikula koje predstavljaju prikaz o potrebama radnog tržišta, pomažu zapošljavanje za diplomirane i utiču na poboljšanje imiđa visokog obrazovanja. Visoko obrazovanje se suočava sa nedostatkom prosotorija, labroatorija, opreme informativne tehnologije i nedostatkom univezitetskih udbenika za studente koji uglavnom moraju učiti iz raznih skripti. Takođe, ostaje izazov obezbeđivanje moderne sredine za nastavu i naučno istraživanje u institucijama visokog obrazovanja.

Strategija razvoja visokog obrazovanja na Kosovu 2005-2015 je predlog o transformisanju, reofrmi i razvoju visokog obrazovanja na osnovu jednog efikasnijeg modeliranja, planiranja, upravljnja i menađiranja. Razvoj jednog efikasnog sistema visokog obrazovanja bi doprineo podizanju blagostanju Kosvskog društva nudeći obrazovanje i naučno istraživanje visokog kvaliteta sa jednakim mogućnostima za sve.

²⁵⁹ *Administrativno uputstvo br. 5/2010*, Licenciranje nastavnika.

²⁶⁰ *Administrativno uputstvo br. 35/2008*, Izleti, vizitat, šetnje, ekskurzije i proslave u školama.

²⁶¹ *Ekstrakti sa zapisnika Komiteta za obrazovanje*, paragraf 4, 21.10.2011, *Izveštaj br. Pr. 201/11*, Gimnazija "Zenel Hajdini" u Gnjilane, 29.09.2011.

²⁶² *Zakon o predunivezitetskom obrazovanju*, član 3 paragraf 7.

²⁶³ <http://21online.com>, Shefik Surdulli, Kancelarija za informisanje Gnjilane, 20.12.2011. Bilten "Najveći dar od svih", Envoy House Publishers, stampana u Nemačkoj, 2011.

²⁶⁴ *Pismo br. 1029*, 12 učenica pohađaju nastavu sa verskom odećom, Direktorat obrazovanja u Gnjilane, 20.12.2011.

²⁶⁵ *Zakon o predunivezitetskom obrazovanju*, član 17 paragraf 11, podparagraf 11.6. *Administrativno uputstvo 6/2010*, član 4, paragraf 1, "učeniku se zabranjuje", podparagraf 1.13, "nošenje verske uniforme".

Postojeća infrastruktura ne podržava veće obuhvatanje studenata u sistem visokog obrazovanja jer ne podržava raznolikost programa visokog obrazovanja i ne podržava na zadovoljavajućem nivou kategoriju studenata sa posebnim potrebama.

U okviru integracije zajednica, ove godine u javnim univerzitetima je registrovano 84 studenata zajednica roma, aškalija i egipčana, ali nema podataka o registrovanim studentima ostalih zajednica.²⁶⁶

U Instituciji Ombudsmana tokom 2011 istraživali smo 8 žalbi protiv MONT-a i 30 žalbi protiv opštinskih direktorata obrazovanja. Vredi spomenuti od žalbi koje su rešene žalu 22 roditelja jedne osnovne škole u Gnjilane,²⁶⁷ koji su se žalili protiv MONT zbog kršenja tokom državnog testa mature. Nakon zahteva Ombudsmana test je ponovljen za ove učenike. Posredovanjem Institucije Ombudsmana su rešene i žalbe sekretara škola²⁶⁸ i vaspitačica u predškolskim institucijama²⁶⁹ koje su se žalile zbog nesiplaćivanja ličnih dohodataka na osnovu kvalifikacija i radnog iskustva.

Ombudsman rekomanduje:

- *Unapredjene informativne tehnologije i da se obezbedi relevantna infrastruktura informativne tehnologije na svim nivoima obrazovanja.*
- *Da se obezbedi sveobuhvatno učešće za svu decu. Ovo treba da se radi preko podizanja kapaciteta fizičke infrastrukture, napredovanja kurikula i preko programa za profesionalni razvoj vaspitača i administrativnog personela.*
- *Ombudsman ohrabruje formiranje novih predosnovnih paralela s ciljem poboljšanja i obuhvaćenja svih bez diskriminacije radi ohrabrenja dece iz manjinskih zajednica, dece sa posebnim potrebama, dece sa ruralnih sredina, kao i dece iz siromašnih porodica.*
- *Osiguranje boljih uslova za učenike sa posebnim potrebama.*
- *Ombudsman izražava zabrinutost i zahteva da se spreči nasilje u institucijama obrazovanja i da se obezbedi pedagoška služba po školama.*
- *MONT u saradnji sa Opštinskim direktoratima obrazovanja organizuje kampanju podizanja svesti učenika i roditelja o značaju školovanja, eliminaciji nasilja i što efikasnije borbe protiv napuštanja školovanja.*
- *Ombudsman preporučuje MONT-u da u saradnji sa opštinskim direktoratima obrazovanja zabrani nastavnicima organizovanje kurseva za njihove učenike. Za učenike kojima je potrebna dodatna nastava da se pronađu oblici učenja u okviru škola.*
- *Ojačanje vaspitnog i obrazovnog karaktera ekskurzija, uključivanje u procesu odlučivanja roditeljskog saveta i saveta učenika, stvaranje mehanizama unutrašnje i spoljne kontrole za primenu Administrativnog uputstva br. 35/2008.*
- *Da se preduzmu mere zaštite učenika od verske propagande i da se primenjuju zakoni koji su na snazi u Republici Kosovo.*

²⁶⁶ Intervju, Enesa Kadiq, Upravnik divizije za zajednice pri MONT-u.

²⁶⁷ Žalba A. br. 222/2011.

²⁶⁸ Žalba A. br. 375/2010.

²⁶⁹ Žalba A. br. 86/2011.

- *Podržava i ohrabruje programe studiranja koji se prilagođavaju potrebama tržišta, stvaraju jednake mogućnosti za obuhvaćanje svih etničkih grupa u sistem visokog obrazovanja, kao i grupa sa posebnim obrazovnim potrebama i ostale socijalne grupe.*
- *Zahteva od vlade Republike Kosovo, a pogotovu od MONT, da nastavlja sprovođenje svih strategija i usvojenih memoradnuna sa većim posvećanošću nego do sada.*
- *Zahteva od MONT da u zakonskom roku, u okviru jedne godine donosi podzakonske akte o pitanjima koje se pokrivaju Zakonom o visokom obrazovanju u Republici Kosovo i Zakonom o predunivezitetskom obrazovanju u Republici Kosovo.*

2.24. Sloboda umetnosti i nauke

Sloboda umetnosti i nauke zagantovana je Ustavom Kosova,²⁷⁰ Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima,²⁷¹ i u skladu je sa EKLJP, a po kojoj se sloboda umetnosti i nauke i akademska sloboda, garantuju članom 10.²⁷²

Takođe, u Republici Kosovo postoji i zakonska infrastruktura, koja štiti razvoj intelektualne svojine i ljudskih prava.²⁷³

Sloboda umetnosti i nauke, kao i akademska sloboda, predstavljaju širenje slobode mišljenja i izražavanja. Svaki čovek uživa pravo da traži, dobija i širi informacije i ideje svake vrste, nezavisno od granica, usmeno ili pismeno, na eksplicitan ili umetnički način, ili bilo kojim sredstvima koje je on izabrao.

Tokom 2011. godine, IO je primila žalbu protiv Skupštine Opštine u Đakovici,²⁷⁴ jer nije odobrila folklornom ansamblu “Shqiponja e Dukagjinit” da koristi Dom kulture za svoje aktivnosti. Predstavnik IO je, u skladu sa svojim nadležnostima, razgovarao sa žalioцем i odgovornom stranom u SO Đakovica, od kojih je tražio da se pronađe rešenje za konkretni slučaj.

U ovom slučaju Ombudsman je preporučio Skupštini Opštine Đakovica, da poštuje zakonske odredbe o institucijama kulture²⁷⁵ i da kao osnivač institucije, bez ikakvog ograničenja izvršava svoje obaveze. Slučaj je pozitivno rešen.

2.25. Pravo na rad i obavljanje profesije

Ustav Republike Kosovo, u članu 49 garantuje svakom licu pravo na rad i slobodu biranja profesije i njegovog radnog mesta.²⁷⁶ Takođe ovo pravo zagantovano je i Univerzalnom

²⁷⁰. Ustav Republike Kosovo, član 48.

²⁷¹. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 19.

²⁷². Evropska Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 10.

²⁷³. Zakon o autorskim pravima i srodnim pravima, br. 2004/45, 29 jun 2006, Zakon o patentima, 2004/49, Zakon o industrijskom dizajnu, 2005,02 L 45. Zakon o trgovinskim žigovima, 2006/2 L 54.

²⁷⁴ Slučaj u IO, Ž. br. 455/2011, dt. 21 oktobar 2011.

²⁷⁵ Zakon o institucijama kulture, br. 02/L-57.

²⁷⁶ Ustav Republike Kosovo, član 49.

deklaracijom o ljudskim pravima,²⁷⁷ koja se zajedno sa drugim međunarodnim instrumentima direktno primenjuju u Republici Kosovo.²⁷⁸

Od stupanja na snagu Zakona o radu,²⁷⁹ problemi sa njegovom primenom u praksi se nastavljaju, gde se neka prava radnika predviđena zakonom ne poštuju od strane poslodavaca, kako u javnom sektoru, tako i u onom privatnom. I pored osnovnih zakona koji regulišu pravo na rad, kao Zakon o civilnim službenicima,²⁸⁰ Zakon o platama civilnih službenika²⁸¹ i Zakon o ekonomsko-socijalnom savetu²⁸², nedostatak podzakonskih akata čini nemogućim potpuno sprovođenje Zakona o radu.²⁸³

Tokom ovog izveštajnog perioda, samo godinu dana nakon stupanja na snagu Zakona o radu, IO je primila znatan broj žalbi građana i otvorila je 90 slučajeva za istragu, u vezi sa navodima o kršenjima i realizaciji prava iz radnog odnosa.

Ombudsman konstatuje da su najveća kršenja uočena prilikom zapošljavanja, kršenja procedura zapošljavanja, procedura za prekid radnog odnosa, neisplaćivanja nadoknada za prekovremeni rad, neiskorišćenja prava na godišnji odmor.

Za efikasniji nadzor odredaba Zakona o radu, koje regulišu radni odnos, sigurnost i zaštitu na radu, kako u društvenom tako i privatnom sektoru, treba da se poveća broj inspektora Inspektorata za rad.²⁸⁴ Mali broj inspektora onemogućava efikasan nadzor, u vezi sa primenom zakonskih odredaba od strane poslodavaca, kako u privatnom tako i u javnom sektoru.

Činjenica da je u ovom izveštajnom periodu IO registrovala određeni broj žalbi, u vezi sa nesprovođenjem odluka Nezavisnog nadzornog odbora za civilnu službu Kosova (NNOCSK), i dalje ostaje zabrinjavajuća pojava.²⁸⁵ Nesprovođenje odluka NNOCSK, jeste kršenje prava iz radnog odnosa, po Zakonu br.03/L-195 o Nezavisnom nadzornom odboru za civilnu službu Kosova.²⁸⁶

IO, je primila žalbu podnosioca i desetero ostalih radnika kancelarije za zajednice u Gračanici, koji su se žalili zbog neuspeha opštine Priština da sprovede odluku NNOCSK, br. Ž 02/64-74/2011.²⁸⁷ Prema odluci NNOCSK, koja je doneta 20.05.2011, organ zapošljavanja obavezuje se da podnosiocu žalbe i ostalima produži rad u skladu sa odredbama o Civilnoj službi Kosova, sa svim pravima i obavezama iz radnog odnosa. 15. novembra 2011, Ombudsman je napisao jedno pismo predsedniku opštine Priština, zahtevajući da se sprovede napred navedena odluka.

Na osnovu žalbi primljenih u IO tokom ovog perioda, može se konstatovati da, iako postoji zaštitni zakonski mehanizam, stalno ima kršenja prava na rad i obavljanje profesije, kako u javnom sektoru, tako i u privatnom.

²⁷⁷ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima OUN (1948), član 23.

²⁷⁸ Ustav Republike Kosovo, član 22 [Neposredno sprovođenje međunarodnih sporazuma i instrumenata].

²⁷⁹ Zakon o radu br. 03/L-212, usvojen od strane Skupštine Kosovo, 1 novembra 2010.

²⁸⁰ Zakon o civilnoj službi, br. 03/L-145, stupio je na snagu 28. maja 2010.

²⁸¹ Zakon o platama civilnih službenika br. 03/L-147, stupio je na snagu 13. maja 2010.

²⁸² Zakon o ekonomsko-socijalnom savetu, br. 04/L-008, stupio je na snagu 21. jula 2011.

²⁸³ Isto.

²⁸⁴ <http://mpms.rks-gov.net> "Radionica o jedno (1) godišnjoj primeni Zakona o radu", 16.12.2011.

²⁸⁵ Vidi <http://kpmshc.rkc-gov.net>, Godišnji izveštaj Nezavisnog nadzornog odbora civilne službe Kosova 2010.

²⁸⁶ Zakon o nezavisnom nadzornom odboru za civilnu službu Kosova, član 13 "Odluka nezavisnog odbora predstavlja konačnu administrativnu odluku i izvršava se od strane službenika visokog rukovodećeg nivoa ili od odgovornog lica institucije koja je donela prvu odluku prema stranci".

²⁸⁷ Isto.

U vezi sa kršenjima iz radnog odnosa u ovom izveštajnom periodu, ilustrovaćemo samo dva slučaja, gde su zahvaljujući angažovanju Ombudsmana, kod javnih institucija, tražeći razjašnjenja od odgovornih autoriteta, žalioци vraćeni na posao.

Aprila meseca 2010, Ombudsman je primio žalbu jednog građanina iz Orahovca, koji je tvrdio da ga je Direkcija za urbanizam udaljila sa posla bez ikakvog objašnjenja. Dana 22. februara 2011, predstavnik Ombudsmana se, u cilju istrage slučaja, susreo sa direktorom napred navedene direkcije, koji mu je izjavio da će se pitanje povratka na posao žalioца razamtrati uskoro i IO će o tome biti blagovremeno obavještena. Dana 27. septembra 2011, direktor Direkcije za urbanizam je obavestio predstavnika IO da je žalilac vraćen na posao. Istoga dana i žalilac je obavestio IO da se vratio na posao.

Dana 11. maja 2011, IO je primila žalbu jednog nastavnika zaposlenog u jednoj srednjoj školi u Prištini, koji je tvrdio da se ne tretira dobro i diskriminiše od strane direktora škole.

Iz njegove žalbe proizilazi da njemu nije dostavljen opis radnih poslova i zadataka, kako je predviđeno odredbama Zakona o civilnoj službi Republike Kosovo i njemu je predložen prekid ugovora o radu.²⁸⁸

Dana 8. jula 2011, predstavnik Ombudsmana imala je jedan susret sa direktorom Direkcije za obrazovanje opštine Priština, koji je upoznat sa pitanjem žalioца. Dana 14. jula 2011, žalilac je posavetovan da se u vezi sa njegovim predmetom obrati NNOCSSK, kao nadležnom organu za sprovođenje Zakona o civilnoj službi. Dana 1. septembra 2011, održana je javna rasprava u NNOCSSK, gde je, pored stranaka uključenih u sporu, učestvovala i predstavnik IO. Na raspravi su podneti dokazi i žalbeni navodi stranaka, kao i konstatacija IO, doneta kao rezultat sprovedene istrage, da se žalioцу treba produžiti ugovor o radu. Kao *rezultat angažovanja predstavnika IO*, 9. septembra 2011, Direkcija za obrazovanje opštine Prištine, produžila je žalioцу ugovor o radu.

Za Ombudsmana jeste uznemiravajući i visok nivo nezaposlenosti koji postoji na Kosovu. Prema podacima UNDP, za 2011 godinu, oko 45 % radne snage, je nezaposleno.²⁸⁹

Na osnovu Izveštaja o uspešnosti za 2010/2011 Departmana za rad i zapošljavanje (DRZ) MRSZ, ukupan broj registrovanih lica koja traže posao u javnim službama za zapošljavanje na Kosovu iznosi 335.905 lica. Od njih je 162.277 žena i 173.628 muškaraca. U poređenju sa istim periodom prošle godine, ne primećuje se pozitivan pomak u tom pravcu. U 2010 godini, registrovano je 335.926 nezaposlenih lica, od njih su 160.065 žene i 175.861 muškaraci.²⁹⁰

Prema ovom izveštaju, aktivno stanovništvo na Kosovu broji 1.200.000 lica, dok svake godine, na tržište rada ulazi oko 30.000 lica, dok izlazi oko 6.000, a nezaposlenost dostiže nivo 39-41 %. Nivo nezaposlenosti kod žena, sa 53-59 % je znatno veći nego kod muškaraca.²⁹¹

Po Zakonu o radu, radni odnos može zasnovati svako lice od 18 godina starosti. Dok, se za lake poslove, koji ne štete njihovom zdravlju, mogu zaposliti lica od 15 -18 godina.

I pored zakonske regulative, na putevima gradova Kosova, se svakodnevno primećuju maloletna deca, koja rade poslove koji štete njihovom zdravlju i dostojanstvu. Njih nalazimo kao prosjake na mnogim raskrsnicama veoma frekventnih puteva, kao prodavce duvana i nekih zabranjenih sredstava. U vezi sa ovom pojavom, Ombudsman je izrazio svoju zabrinutost preko sredstava za informisanje, ali i kod odgovornih institucija Republike

²⁸⁸ Zakon o civilnoj službi Kosova br. 03/L-149, član 45 paragraf 1.

²⁸⁹ Vidi <http://www.kosovo.undp.org>, Izveštaj o javnom pulsu, septembar 2011.

²⁹⁰ Izveštaj uspešnosti DRZ Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu, 2010/2011 (06/2010-06-2011).

²⁹¹ Isto.

Kosovo. Ombudsman traži od javnih vlasti Republike Kosovo, da poštuju međunarodne instrumente i domaće zakonodavstvo, koje štiti dečija prava.²⁹²

U vezi sa stanjem prava iz radnog odnosa na Kosovu, kako u društvenom tako i u privatnom sektoru, u cilju sprovođenja zakonskih odredbi, Ombudsman preporučuje da:

- *Vlada poveća budžet o Zakonu o radu i obezbedi sprovođenje zakona u oba sektora, javnom i privatnom.*
- *Ministarstvo rada i socijalne zaštite donosi podzakonske akte kako bi se osiguralo efikasnost Zakona o radu.*
- *Inspekcija rada da poveća svoju aktivnost na terenu, da obavesti radnike o njihovim pravima za podnesanje prigovora u slučaju povrede zakona od strane poslodavca i da informiše poslodavce o njihovim zakonskim obvezama prema radnicima, da se nepoštovanje sankcionime po zakonu.*
- *Inspekcija rada nadzire izvršenje odluka koje se bave kršenja Zakona o radu*
- *Vlada Republike Kosovo da reguliše posebnim uputstvom radno iskustvo za period 1990-1999.*
- *Da Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu, preduzme korake na izradi strateškog plana za zaštitu dece ispod 18 godina starost od rada na ulici.*
- *Da sve javne institucije Republike Kosovo poštuju i sprovode odluke NNOCSK, i da se za njihovo nepoštovanje odgovorni pozovu na odgovornost, u skladu sa važećim zakonima.*

2.26. Dečija prava

Zakonski okvir zemlje pruža dobru osnovu za zaštitu dečijih prava, međutim njegova primena u praksi je i dalje nedovoljna, neadekvatna ili i neefektivna. Zaštita i poštovanje dečijih prava, njihova pozicija i blagostanje, uslovljena je opštom ekonomskom i socijalnom situacijom zemlje, koja je i dalje teška za većinu građana Kosova. Poboljšanje života dece, zaštita, poštovanje i promovisanje njihovih prava ostaje veliki izazov i u tom pravcu treba uraditi više od strane celog kosovskog društva. Tokom ovog izvještajnog perioda nisu označeni poboljšanja, sa svim naporima i preduzetim aktivnostima kosovske institucije.

2.26.1. Sprovođenje Strategije i nacionalnog plana delovanja o dečijim pravima

Na osnovu Strategije i nacionalnog plana delovanja 2009-2013,²⁹³ institucije Republike Kosova, sa ciljem poboljšanja opšte situacije dečijih prava, nastavile su preduzimanje odgovarajućih mera u određenim oblastima kao što su upravljanje, obrazovanje, socijalna zaštita i dr. koji su određeni kao prioritet strategijom i nacionalnim planom delovanja.

²⁹² Konvencija o dečijim pravima, član 32.

²⁹³ Strategija nacionalnog plana delovanja o dečijim pravima u Republici Kosovo usvojena je od strane Vlade Kosova 2009. godine

Što se tiče napretka učinjenog u oblasti upravljanja, treba napomenuti izradu prvog državnog izveštaja, u vezi sa primenom Konvencije o dečijim pravima KDP,²⁹⁴ koji predstavlja pokušaj vlade Kosova da uskladi zakonski okvir sa KDP, odnosno da realizuje neke od ciljeva utvrđenih dotičnom strategijom i planom. Ovaj izveštaj dostavljen je komitetu za dečija prava OUN u Ženevi, koji ima mandat monitorisanja dečijih prava. Dok se ne realizuju ciljevi koji se odnose na funkcionalizaciju Međuministraskog komiteta za dečija prava, kao i potpuna institucionalizacija jedinica za ljudska prava, Međuministarski komite neće biti funkcionalan.

U tom kontekstu, i Jedinice za ljudska prava (JLJP), na svim nivoima nemaju dovoljno osoblja, odnosno nemaju službenika za dečija prava, koji bi sa punim radnim vremenom pokrivaio ovu oblast, ne baveći se drugim pitanjima. Ovo nije u skladu sa Administrativnim uputstvom br. 04/2007,²⁹⁵ što otežava realizovanje Strategije i nacionalnog plana u okviru određenih vremenskih rokova. U tom pravcu potrebno je da se odrede odgovarajući službenici koji će raditi samo na pitanjima dečijih prava.

2.26.2. Pravo dece na školovanje

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), polazeći od prioriteta utvrđenih ovim planom, za oblast obrazovanja pripremilo je novi okvir kurikuluma za Kosovo. Pripremilo je kurikulum za romski jezik, sa elementima romake istorije i kulture, kao izborni predmet nastavilo je pripreme za izradu jezgra kurikuluma i nastavnog programa za predškolsko vaspitanje, osnovnu školu i srednju školu.

Što se tiče namere da svi budu obuhvaćeni obrazovanjem, zabeleženo je povećanje upisane dece u osnovne i srednje škole, ali ne i u predškolskom i srednje-višem obrazovanju. Unutar upisa izvršenih u osnovnim i srednjim školama ima razlika što se tiče pristupa obrazovanju. Deca sa ograničenim sposobnostima nemaju adekvatan pristup obrazovanju, odnosno indirektno su isključena iz prava na obrazovanje, pored ostalog i zbog nedostatka materijalnih sredstava za pomoć, nedostatka prevoza do školskih objekata, nedostatka specijalnog osposobljavanja za nastavno osoblje, kao i zbog nedostatka odgovarajuće infrastrukture. U tom pravcu i deca Roma, Aškalija i Egipćana suočavaju se sa mnogobrojnim barijerama, koja ometaju i utiču na njihov pristup obrazovanju i primoravaju ih da napuste školovanje, kao što su neregistrovanje u matičnu evidenciju rođenih, siromaštvo, tradicija i dr.

Školovanje napuštaju i deca drugih etničkih pripadnosti. Iz podataka MONT proizilazi da je broj dece koja su napustila školovanje u osnovnom obrazovanju za školsku godinu 2010/2011. manji u poređenju sa školskom godinom 2009/2010. Napuštanje školovanja od strane 1485 učenika (od njih 718 ženske dece) je zabrinjavajuće. U sklopu napora da se spreči ova pojava, MONT bi zajedno sa drugim relevantnim partnerima, pored ostalog, trebao da započne sa preciznim sprovođenjem Administrativnog uputstva br. 7/2011- Stvaranje i osnaživanje ekipa za sprečavanje i reagovanje prema napuštanju škola i neregistrovanju u obaveznom obrazovanju, usvojenom 14. oktobra 2011.

Da bi omogućila potpuni pristup obrazovanju za svu decu, odgovarajuće institucije Republike Kosovo trebalo bi da obezbede dovoljan budžet za sveobuhvatnost, odnosno da preduzmu sve

²⁹⁴ Konvencija o dečijim pravima obuhvaćena je listom međunarodnih instrumenata, koji su deo Ustava Republike Kosovo, vidi Ustav Kosova, član 22, p. 7.

²⁹⁵ Vidi Administrativno uputstvo, br. 4/2007, o Jedinicama za ljudska prava u Vladi Kosova, doneto 19. marta 2007, u cilju strukturisanja i integrisanja jedinica za ljudska prava u ministarstvima Republike Kosovo.

potrebne radnje za efektivnu primenu zakona, politika i programa koji podržavaju kvalitetno svobuhvatno obrazovanje.

U vezi sa pitanjem obrazovanja, Ombudsman je primio žalbu od određenog broja roditelja dece jedne srednje škole, koji su se žalili protiv MONT, u vezi sa neadekvatnom sadržinom maturalnog testa, koji su učenici trebali da popune, a koji nije bio u skladu sa školskim programom odabranog smera.²⁹⁶ Ovakav postupak je doveo učenike ove srednje škole u diskriminatorni položaj, u poređenju sa učenicima istog smera u drugoj školi. Roditelji su zahtevali pomoć od strane Ombudsmana kako bi se test ponovio. Nakon posredovanja predstavnika Ombudsmana, test je ponovljen i izmenjen u skladu sa prirodom i sadržinom izabranog smera.

2.26.3. Rad dece

Zaštita dece od teških i rizičnih poslova predstavlja jedan od značajnijih ciljeva u oblasti socijalne zaštite, utvrđenih kao prioritet u Nacionalnom planu delovanja. Siromaštvo i barijere u obrazovanju, kao i tolerantan stav društva prema radu dece, primoravaju ih na rad još od najranijeg detinjstva.²⁹⁷ Rad dece je rasprostranjen i ostaje jedno od zabrinjavajućih pitanja kosovskog društva.

Vlada Kosova je, 13. oktobra 2011, usvojila Strategiju i plan delovanja na sprečavanju i eliminisanju najgorih oblika rada dece 2011 - 2016. Ova strategija i ovaj plan delovanja ima za cilj da utvrdi prioritete, uloge i odgovornosti državnih institucija i drugih aktera u borbi protiv rada dece i sprečavanju takvog rada. Ovom strategijom, eliminisanje najgorih oblika rada dece u Republici Kosovo, do 2016. godine, utvrđen je kao strateški cilj. Polazeći od teške ekonomsko-socijalne situacije, realizacija ovog cilja, odnosno adekvatno sprovođenje Strategije i plana delovanja na sprečavanju i eliminisanju rada dece, biće jedno od najvećih izazova, ne samo za državne institucije i druge partnere uključene u borbu protiv ove pojave, nego i za kosovsko društvo uopšte.

25. avgusta 2011. Vlada Republike Kosovo, odlukom br. 09/34, osnovala je Odbor za zaštitu i pravdu za decu, u cilju poboljšanja zaštite dece. Odbor će se baviti utvrđivanjem prioriteta i mera koje odgovarajuće institucije na centralnom i lokalnom nivou, trebaju preduzeti u cilju poboljšanja sadašnjeg stanja u vezi zaštite i pravde za decu.

Odbor sačinjavaju predstavnici najrelevantnijih institucija koji rade u oblasti zaštite i pravde za decu. Institucija Ombudsmana je deo ovog odbora. Učešće IO, u svojstvu člana posmatrača u ovom odboru, predstavlja mogućnost za bolju saradnju sa relevantnim akterima za pitanja koja se nadovezuju na zaštitu i pravdu za decu.

Tokom ovog izveštajnog perioda, IO je primila nekoliko žalbi protiv centara za socijalni rad, za nepoštovanje procedura i zakonskih odredbi, prilikom odlučivanja o pravu uzimanja deteta pod nadzor, žalbe za nepreduzimanje adekvatnih mera sudova da istražuju i odlučuju u vezi sa nekim slučajevima nasilja u porodicu, kao i žalbe za odugovlačenje sudskih procedura u vezi odlučivanja oko predloga za izvršenje pravosnažnih odluka za isplatu alimentacije.

U vezi sa ovim slučajevima IO se obratila odgovarajućim autoritetima, od kojih je tražila preduzimanje potrebnih radnji, predviđenih zakonom. U kontekstu odlučivanja o pitanju

²⁹⁶ Žalba: Ž br. 222/2011.

²⁹⁷ Vidi Izveštaj ILO IPEC "Koraci ILO - IPEC na eliminisanju najtežih oblika rada dece na Kosovu", 17. novembar 2011.

određivanja staratelja nad decom, predstavnici IO monitorisali su suđenja u nekim sudovima Kosova. Takođe, na zahtev stranaka IO je monitorisala suđenja, u vezi sa zahtevima o izdavanju zaštitnih mera.

2.27. Zdravstvena i socijalna zaštita

Teško ekonomsko stanje, velika nezaposlenost, nedostatak zdravstvenog i socijalnog osiguranja i slaba zdravstvena infrastruktura, i dalje predstavljaju zabrinutost celog društva na Kosovu. Na osnovu žalbi građana u Instituciji Ombudsmana/IO/, i tokom ove izveštajne godine, što se tiče zdravstvene i socijalne zaštite, stanje se nije pomaklo na nabolje. Primećuju se mali pozitivni pomaci, ali ne dovoljni za jedan narod koji se nalazi u teškim ekonomskim uslovima.

2.27.1. Socijalni problemi i nedostatak zakonodavstva

Ustav Republike Kosova predviđa regulisanje zdravstvene zaštite i socijalnog osiguranja²⁹⁸ Međutim, kao što smo naglasili i u prošlom izveštaju,²⁹⁹ problem u vezi sa pravnom osnovom za regulisanje socijalnih i zdravstvenih problema na Kosovu još uvek nije rešen. Ekonomsko i socijalno stanje porodica koje žive od socijalne pomoći, zbog porasta cena i inflacije je pogoršano. Šema socijalne pomoći na Kosovu, zbog ograničenog budžeta, ima za osnovu još uvek porodicu a ne pojedinca. Prema Zakonu na snazi, i dalje ostaju diskriminirani slojevi stanovništva Kosova, sa teškim ekonomsko-socijalnim stanjem.³⁰⁰ Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ) je pripremlilo Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona 2003/15, međutim ovaj nacrt zakona Vlada Kosova.³⁰¹ još nije razmatrala

Takođe, još od 2005 godine, MRSZ je pripremlilo Nacrt zakona o socijalnom i invalidskom osiguranju i isti prosledilo na usvajanje Vladi Kosova. Međutim, ovaj nacrt zakona nije prosleđen na glasanje Skupštini Republike Kosova. Zakonska infrastruktura za regulisanje penzija na Kosovu još uvek je nepotpuna. Primenljiv je samo Zakon o osnovnim penzijama.

2.27.2. Ekonomsko i socijalno stanje na Kosovu

Što se tiče zapošljavanja na Kosovu, i tokom ove izveštajne godine, bilo je mnogo žalbi u Instituciji Ombudsmana. Stopa nezaposlenosti ostaje još uvek veoma visoka. Prema MRSZ, ukupan broj nezaposlenih lica početkom 201. godine, iznosio je 335.260 lica, od kojih su 160.856 žene. I informacije tržišta rada na Kosovu, za mesec avgust 2011.godine, su približne informacijama MRSZ, gde je ukupan broj nezaposlenih iznosio 335.700 lica, od kojih su 162526. žene.³⁰²

²⁹⁸ Ustav Republike Kosovo, član 51.

²⁹⁹ Institucija Ombudsmana, Deseti godišnji izveštaj, str. 84, Socijalni problemi i nedostatak zakonodavstva.

³⁰⁰ Zakon 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.

³⁰¹ Informacija obezbeđena od strane Jedinice za ljudska prava u Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu do 31 decembra 2011.

³⁰² Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu, Informacije na tržištu rada za decembar 2011, u: http://mpms.rks-gov.net/Portals/0/ShpalljePublikime/0811_Informatat_ne_tregun_e_Punes.pdf, (09.12.2011).

Nezaposlenost na Kosovu najviše ugrožava najsiromašnije slojeve društva, kao što su velike porodice sa malom decom, porodice sa nezaposlenim hraniocima stanovnike ruralnih i planinskih oblasti. Zabrinjavajuća je činjenica da se svi oni ne tretiraju podjednako prema Zakonu 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.³⁰³

I dalje, na Kosovu postoje zakoni koji regulišu pitanje penzija za određene kategorije, ali još ne postoji jedinstven Zakon o penzijsko-invalidskom osiguranju ili Zakon o penzijskim šemama, koje bi se finansirale od strane države. Penzioneri Kosova se i dalje suočavaju sa teškim ekonomskim i socijalnim stanjem, kao posledicom nepostojanja Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Ovaj deo našeg društva, i pored svih pokušaja, spada u najugroženiju socijalnu kategoriju. U IO registrovani su zahtevi penzionera Kosova, u vezi sa Nacrtom zakona o penzijskim šemama.³⁰⁴

2.27.3. Napuštanje školovanja

Na osnovu žalbi registrovanih u IO, veoma uznemiravajuća pojava jeste i napuštanje školovanja od strane đaka, zbog teških ekonomskih uslova u kojima se njihove porodice nalaze. Zbog toga porodice nemaju mogućnosti da plate troškove odevanja, hrane i prevoz dece do škole. Pitanje u vezi sa prevozom dece u škole, Ombudsman je pokrenuo pred Ministarstvom za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), kao i u opštinskim upravama za obrazovanje. Prema MONT-u, opštinske urave za obrazovanje odgovorne su za obezbeđivanje prevoza za učenike, ali, u međuvremenu, mnoge opštinske uprave za obrazovanje tvrdile su da u njihovom budžetu nema sredstava namenjenih za prevoz učenika. Kako prevoz učenika ne bi bio razlog za napuštanje škole, MONT i opštinske uprave za obrazovanje na Kosovu trebaju da na precizan način regulišu pitanje budžeta za potrebe prevoza učenika.

2.27.4. Pitanje smeštaja

Problem smeštaja porodica, koje primaju socijalnu pomoć i ove godine predstavlja veoma veliki problem na Kosovu.

Međutim, ohrabruje vest da je Opština Prištine osposobila za stanovanje jedinu zgradu namenjenu socijalnim slučajevima nakon rata. U ovoj zgradi je smešteno oko 60 porodica. U IO su podnete mnoge žalbe protiv komisije za dodelu socijalnih stanova u Opštini Priština, zbog neregularnosti u procesu izbora porodica kojima su dodeljeni ovi stanovi.

Ombudsman je, 20. septembra 2011.god., pokrenuo ovo pitanje u Departmanu za zdravstvo i socijalnu zaštitu u Opštini Priština sa predsednikom Komisije za dodelu socijalnih stanova. Međutim, oni su tvrdili da je ceo proces bio u redu i da je komisija ispoštovala pravilnik o dodeli stanova na korišćenje pod zakupom za socijalne slučajeve.³⁰⁵

³⁰³ Više o tome u delu Jednakost pred zakonom, u Jedanaestom godišnjem izveštaju Institucije Ombudsmana, primenljivi Zakoni na Kosovu sa diskriminatornim članovima.

³⁰⁴ Žalba registrovana u IO, Ž. 446/2009.

³⁰⁵ Registrovani slučajevi u IO, Ž. 314/2011 i Ž. 242/2011.

2.27.5. Zdravstvene usluge

Usvajanje Zakona o zdravstvenom osiguranju, koji će biti rešenje za mnoge probleme u zdravstvenom sistemu, i dalje ostaje otvoreno pitanje na koje se čeka odgovor od strane Skupštine Kosova. Ovo odugovlačenje od strane odgovornih institucija šteti građanima Kosova, koji se suočavaju sa veoma teškim stanjem u zdravstvu.

Imajući u vidu da stanovništvo Kosova živi u siromaštvu i u teškim ekonomskim uslovima, što direktno utiče na njihovo zdravlje, neophodna je intervencija Vlade Kosova u vidu investicija u zdravstvenu infrastrukturu, kako bi većina složenih usluga, koje imaju visoku cenu, mogle da se realizuju unutar zemlje.

Pozitivan primer koji treba slediti je rešavanje problema pacijenata bolesnih od raka. Tokom ove godine oni su imali mogućnost da se obrate Institutu za Onkologiju, odnosno Departmanu za medicinsku onkologiju Kliničkog Univerzitetskog Centra Kosova, tražeći lekarsku pomoć, jer je sada ovaj institut započeo lečenje pacijenata adekvatnom terapijom (hemoterapija, hormonoterapija). To znači da lica koja boluju od raka sada nemaju potrebu da se obraćaju zdravstvenim institucijama van zemlje.

Osim teških uslova sa kojima se suočavaju pacijenti u klinikama KCUK-a, takođe kao i ranijih godina, i ove godine, je u zimskog periodu, veliki problem predstavljala niska temperatura u prostorijama KCUK, a sve zbog nedostatka grejanja od strane "Termokosa". Niske temperature su uticale da pacijenti u klinikama KCUK-a, osim bolesti zbog kojih su zadržani u bolnicama, obole i od drugih bolesti gde je uzrok niska temperatura u bolničkim prostorijama. U ovom slučaju radi se o neoprostivom propustu centralnih i lokalnih institucija, koje nisu bile u mogućnosti da obezbede elementarne uslove stanovništvu Kosova prilikom njihovog lečenja.

Drugi ozbiljan problem je i tržište lekova na Kosovu – farmaceutske usluge. I dalje se u apotekama prodaju lekovi bez recepata od strane lekara i bez uputstava za upotrebu koji nisu prevedeni na službene jezike građana Kosova. Ovo pitanje je Ombudsman pokrenuo i u Desetom godišnjem izveštaju,³⁰⁶ ali do danas nije primećeno angažovanje Ministarstva za zdravstvo, u cilju rešavanja ovog pitanja koje predstavlja opasnost po zdravlje stanovništva Kosova.

Uznemiravajuća je i činjenica pomenuta od strane Ombudsmana u Desetom godišnjem izveštaju, jeste ona u vezi sa navodima mnogih građana Kosova koji se žale protiv medicinskog osoblja u javnim zdravstvenim institucijama. Skoro u svim slučajevima, tokom redovnog radnog vremena u javnoj instituciji, lekari upućuju, a često i primoravaju građane, da se za iste usluge obraćaju privatnom sektoru tamo gde oni rade, posle radnog vremena, a s vremena na vreme i tokom redovnog radnog vremena. Nije primećeno da je Ministarstvo za zdravstvo učinilo bilo šta da bi rešilo situaciju koja se ponavlja i tokom ovog izveštajnog perioda, iako je to problem i samih javnih zdravstvenih institucija gde su zaposleni ovi lekari.

Kako bi se ova praksa promenila, Ombudsman, ponovo preporučuje Ministarstvu za zdravstvo razmatranje Zakona o zdravstvu, br.2004/4, u cilju njegove izmene i dopune.³⁰⁷ Po ovom zakonu, zdravstveni radnik, koji radi puno radno vreme u javnoj zdravstvenoj instituciji, može da vrši privatnu zdravstvenu delatnost u zdravstvenoj oblasti samo posle redovnog radnog vremena. Ministarstvo za zdravstvo treba veoma ozbiljno da razmotri ovo

³⁰⁶ Deseti godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana, 2011, str. 86.

³⁰⁷ Zakon o zdravstvu, br. 2004/4, član 98.2.

pitanje, jer se takva zakonska odredba zloupotrebljava od strane medicinskog osoblja i ugrožava zdravlje stanovnika Kosova, što se posebno odnosi na građane sa teškim ekonomskim i socijalnim statusom.³⁰⁸

Preporuke

- *Skupština i Vlada Kosova treba da usvoje potrebnu zakonsku infrastrukturu za regulisanje penzijske šeme, kako bi se penzionerima obezbedio dostojanstven život u starosti.*
- *Skupština i Vlada Kosova treba da usvoje potrebnu zakonsku infrastrukturu o šemi socijalne pomoći na Kosovu, kako bi svi građani Kosova, koji pripadaju kategoriji socijalnih slučajeva uživali socijalnu pomoć, na ravnopravan način i bez diskriminacije.*

Ministarstvo za zdravstvo treba da razmotri Zakon o zdravstvu, br. 2004/4, upravo član 98.2 u cilju izmene ili dopune.
- *Vlada treba da monitoriše, na striktan, postojan i sistematski način kvalitet lekarskih procedura, kvalifikacije osoblja i na taj način minimizira mogućnost zloupotrebe vršenja profesije u zdravstvenom sektoru.*

2.28. Odgovornost za životnu sredinu

Ustav Republike Kosovo³⁰⁹, zaštitu sredine utvrđuje kao jednu od vrednosti na kojoj se bazira ustavni poredak, on istovremeno utvrđuje odgovornost fizičkih i pravnih lica na njegovoj zaštiti.

Iako je ekološko pravo jedno od osnovnih prava, sa direktnim uticajem na pravo za život, pravo na privatnost, porodično pravo, javno zdravlje, zabrinjavajuća je činjenica da je od strane Vlade Kosova, i u 2011 godini izdvojeno malo budžeta, koji neće moći ispuniti minimalne zahteve i potrebe za prevazilaženje ekoloških izazova sa kojima se suočava Kosovo.

Republika Kosova nastavlja da se suočava sa ekološkim problemima, postojanom zagađenošću, nekontrolisanim upadanjima i neadekvatnim monitorisanjem. Zagađenost vazduha, reka, korišćenje peska i šljunka, tretiranje otpadaka, problemi sa starim urbanim deponijama, dilje instaliranje kamenolomaca, u svakom delu teritorije, degradiranje biodiverziteta, loše menadžiranje zaštićenih zona, uništenje šuma, gubljenje obradivog zemljišta, izgradnja bez kriterijuma, enormna buka, nekontrolisana radioaktivnost i nedostatak sistema za monitorisanje, jesu samo neki od izazova i problema životne sredine.

Zakasnelo usvajanje strateškog plana MSPP-a ostavilo je prostora zlostavljačima prirodnih resursa i sredine.³¹⁰

³⁰⁸ Žalba registrovana u IO, Ž. br.208/2011.

³⁰⁹ Ustav Republike Kosovo, član 52, Odgovornost za životnu sredinu

³¹⁰ www.gapmonitor.org, 27 jul 2011. Na 26-toj sednici, Vlada Kosova je usvojila Razvojni strategijski plan Ministarstva sredine i prostornog planiranja 2011-2014. MSPP je peto ministarstvo o kojoj se suvaja jedan takav trogodišnji razvojni plan.

Najizraženije intervencije u sredini koje nemilosrdno zagađuju sredinu, ostavljajući nepopravljive posledice, dolaze iz velikih projekata javnih ekonomskih i privatnih operatera. Vruće tačke stvorene od strane operatera kao KEK (Obilić), Feronikal (Drenas), Šarcem (Elez Han), industrijski kompleks "Trepča" u Mitrovici, javne toplane, deponije urbanih i industrijskih otpadaka, kao i saobraćaj, čine velika grobišta životne sredine i generatori su zagađivanja uništavajućih razmera.³¹¹ Motivirajući faktori svih ovih upadanja bez kriterijuma i sredinskih zločina, nastavljaju da budu : nemarnost organa opštinskih i centralnih inspektorata, kao i odugovlačenje procesa u sudovima, *u vezi sa sredinskim pitanjima*.³¹²

Kao pozitivan i ohrabrujući pomak za zaštitu sredine, Ombudsman pozdravlja angažovanje Parlamentarne komisije za poljoprivredu, šumarstvo, sredinu i prostorno planiranje Skupštine Republike Kosovo, saradnju inspektorata MSPP sa IO, kao i uključivanje ekoloških zločina u okviru Nacrta krivičnog kodeksa Republike Kosovo. Iako su tokom 2011 godine zabeležana poboljšanja, saradnja između NVO-a i MSPP-a, nije zadovoljavajuća. Učešće javnosti i NVO-a u kreiranju politike po ovim pitanjima, još uvek je nezadovoljavajuće.

Na Kosovu, iako nedostaju tačni službeni podaci, pretpostavlja se da je tokom 2011 godine, približno 1000 hektarima poljoprivrednog zemljišta promenjena namena. Razlozi promene nameve su: pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u zemljište za gradnju; fragmentiranje velikih parcela u male parcele, kao posledica deljenja imovine porodica; nekorišćenje zemlje namenski neobrađivanjem; izgradnja puteve i autostrada; eksploatacija minerala i šljunka³¹³ i ostavljanje neobrađive plodnog poljoprivrednog zemljišta. U tom pravcu znatno su uticale i nemarnost opštinskih organa u izradi razvojnih planova opština, nekoordiniranje odgovornih organa u cilju zaštite poljoprivredne zemlje, netraženje saglasnosti nekih od opština (Mitrovica, Skenderaj, Drenas, Klina, Prizren, Štite, Gnjilane, Kamenica) od Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i ruralni razvoj (MPŠRR) prilikom promene nameve poljoprivrednog zemljišta kategorije 1-4, za opštinske razvojne planove. Opštine kao: Lipljan, Štrpce i Suvareka nisu tražile saglasnost od MSPP, u vezi sa promenom namene. Građevinari su nastavili i u zemljištu pod sistemom navodnjavanja i komasacije (delovi oko Prizrena i Đakovice). Takođe, deo poljoprivrednog zemljišta koja je pod administriranjem Kosovske Agencije za Imovinu (KAI), ne obrađuje se i ostalo je zapušteno. Tipični primeri nesprovođenja Zakona o poljoprivrednom zemljištu su izgradnja novih naselja u periferiji Prištine, van urbane zone, kao i razvoj industrijske zone, takođe u Prištini.

Iako je tokom 2011 godine, prema planu AŠK-a, pošumljeno 350 ha šuma,³¹⁴ s druge strane nastavljena je degradacija i promena namene đuma, preko nekontrolisane i nelicencirane seče drva, paljenja, kao i eksploatacije kamenja od kamenolomaca. U tom pravcu uticalo je i nejasno utvrđivanje zakonskih odgovornosti i nadležnosti, odnosno mešanje nadležnosti između centralnog nivoa, lokalnog, zona zaštićenih posebnim zakonom, kao i zona kontrolisanih od strane paralelnih organa. Pored toga, u tom pravcu znatno je uticalo i nedostatak institucionalnog zbrinjavanja, kao i mali broj šumara (1 šumar za 1000 ha šume), mali broj šumskih inspektora, neprimenjivanje kaznenih mera, kao i proceduralna odugovlačenja kod sudova. Pored ostalog, ovo se dešava jer u Republici Kosovo još uvek nije

³¹¹ Evropski časopis "Sredina", juli 2011, str. 4.

³¹² Informacija primljena od strane MSPP-a, datum 23 april 2012, po kojoj tokom 2011 godine, od strane Inspektorata MSPP-a inicirano je sudski: u oblasti sredine 24 slučaja; u oblasti voda 39 slučaja; u oblasti gradnje i planiranja 3 slučaja; u oblasti prirode 4 slučaja.

³¹³ TC "Kosova A, B, C", Feronikal, Trepča.

³¹⁴ Pošumljene površine prema šumskim planovima od strane Agencije za šume Kosova, na osnovu informacija dobijenih od direktora Agencije za šume Kosova, 8 decembar 2011.

usvojen novi Zakon o šumama i njihovoj zaštiti. Inicirano je 190 sudskih postupaka od strane AŠK, međutim od strane sudova nijedno od njih nije procedovano.³¹⁵

Jednom stvarnom sredinskom haosu na Kosovu je pomoglo i nepostojanje strateškog prostornog plana Kosova,³¹⁶ opštinskih razvojnih planova, kao i prostornih planova koji su obaveza opština³¹⁷ Nastavak nadgradnje objekata i podizanje spratova u prenaselenim uskim površinama, bez poštovanja standarda i bez poštovanja razdaljine (često puta priljepljena jedna-drugoj), bez osvetljavanja, ventilacije i adekvatnog prilaza ulazima zgrada; nedostatak prateće javne infrastrukture, parkinga; formiranje neformalnih naselja; nemogućnost i ograničena sloboda kretanja pešaka javnim putevima, zbog parkiranja kola po trotoarima; nedostatak zelenih površina, u svim urbanim centrima Kosova, ali naročito u opštini Priština, Ombudsman shatra ih kao eklatantno kršenje ljudskih prava, povredu slobode kretanja, javnog zdravlja, prava u porodicu, a posebno prava dece, uzimajući u obzir impliciranje ovih problema na psihičko i fizičko zdravlje dece.

Slučaj odronjavanja zemljišta, u naselju Kupusište u Prištini, 23 septembra 2011, informacije dobijene u vezi sa odronjavanjem zemljišta u naselje "Arbëria", predstavljaju slučajeve uticaja na sredinu, uticaj na održivost susednih zgrada, kao i rizikovanje života, zdravlja i imovine građana, kao i javnog reda i sigurnosti. Iako ova mesta izgradnje često su u naseljenim mestima, ona nisu ograđena, radoni u njima vrše se tokom vikenda i u večernjim časovima, stvarajući stalnu opasnost po zdravlje građana.³¹⁸ Iako ima zdatnog kršenja Zakona o gradnji, Zakona o zaštiti sredine i Zakona o zaštiti od buke, reagovanje lokalnih inspektora nastavlja da bude nezadovoljavajuće.

U zonama koje su nekad imale, i delimično i danas imaju industrijske kapacitete, kao Mitrovica, Obilić, Drenas, Gnjilane, Peć, uroševac i Elez Han, imamo stagno zagađivanje zemljišta, nepoštujući standarde za njenu zaštitu. Sva ova industrijska preduzeća, u većini slučajeva sada već privatizovana, ali i ona u državnoj svojini, nastavljaju da eksternaliziraju razne troškove, naročito sa zagađivanjem i uništenjem životne sredine. Izuzetno zabrinjavajuće je oslobađanje teških metala iz industrijskih procesa kao što je metalna živa, arsen, olovo, kadmijum, berilijum, koji imaju neposrednog uticaja na nervni sistem, kardiovaskularni sistem, urinarni sistem, stvarajući pneumoniju i teške rane u koži.³¹⁹

Na Kosovu, i pored mnogobrojnih apela stručnjaka i institucija, nastavlja se praksa spaljivanja guma uoči praznika, spaljivanja strništa u vreme žetve, kao i šuma, koje direktno utiču na kvalitet zemljišta, gubljenja njenih vrednosti, eroziju, ne zaboravljajući štetu koja se stvara zagađivanjem vazduha. Takođe, nastavlja se loše menadžiranje građevinskih otpadaka, kao i nesprovođenje administrativnog uputstva br. 02-2009 o administriranju vozita van upotrebe, kao i odluka Vlade od 19 juna 2009, o ovoj vrsti otpadaka.

U poređenju sa prošlom godinom ima napredka u oblasti merenja i zaštite kvaliteta vazduha. Od strane MSPP i Evropske Komisije kupljena je prema za monitorisanje vazduha, od koji samo 4 su u upotrebi, dok 5 ostalih su u procesu kompletiranja. Sistem monitorisanja je postavljen i u Prištini. U regionu Prištine registrovana su prekoračenja limitskih vrednosti zagađivača PM10 i čađa. Registrovana su stalla prekoračenja PM10, PM2.5, od strane Feronikla. Šarcem ima prekoračenja čađa i olova, stanica za monitorisanje koja je postavljena

³¹⁵ Informacija dobijena od strane Agencije za šume Kosova, 23 aprila 2012, prema kojoj tokom 2011 godine, bilo je 190 prijava, 161 za prekršaj i 29 za krivična dela. Dok od strane opštinskih organa podneto je 7635 prijava, od kojih 4868 prekršajnih i 2767 za krivična dela.

³¹⁶ Informacija dobijena od strane Udruženja arhitekata Kosova, 23 aprila 2012.

³¹⁷ Evropski časopis "Sredina", juli 2011, str. 27.

³¹⁸ Mesta za izgradnju u naseljima Arbëria, Sunčani Breg, Mat i dr.).

³¹⁹ Izveštaj, Stanje sredine na Kosovu 2008-2010, MSPP, AKMM, 2011.

tamo nije funkcionalna.³²⁰ Od strane KEK-a nastavlja se registrovanje emitiranja prašine, SO₂ i NO_x, vrednosti koje prevazilaze predviđene granice direktivama EZ-a. Proizvodnja sulfidnih ruda u Mitrovici, predstavlja najvećeg zagađivača vazduha, utičući na vodu i zemlju, oslobađanjem velikih količina teških metala, olova i kadmijuma. Zahtev Hidrometeorološkog Instituta Kosova (HMIK), o postavljanju jednog monitorisajućeg sistema u prostoru blizu Filozofskog fakulteta, odbijen je od strane opštine Priština, takođe je postavljanje jednog takvog sistema je odbijen od strane paralelnog sistema u Brezovici.³²¹ Zakonske praznine u oblasti monitorisanja vazduha su pokriveno.

Iako je pravo na pijaću vodu elementarno pravo, na Kosovu samo 70 %, žitelja imaju pristup vodovodu i ostali deo snabdeva se iz bunara, u velini slučajeva nekontrolisani. Imajući u vidu da samo 48 %, žitelja imaju pristup sistemu kanalizacije, za ceo ovaj procent rasterećenja nema tretmana crnih voda. Imajući u vidu značaj vode kao elementarnog prava, u ovoj oblasti primećeno je malo napredka, i što se tiče kvaliteta vode.³²² Broj postrojenja odražava stanje voda na Kosovu. Trenutno na Kosovu je samo jedno postrojenje za tretiranje industrijskih voda,³²³ jedan drugi je u procesu kompletiranja. Rizične zone voda i zaštićena mesta nisu još utvrđena.

Tokom ovog izveštajnog perioda nije vršen nijedan pozitivan pomak u oblasti monitorisanja podzemnih voda. Nastavljena je nekontrolisana degradacija bazena reka vađenjem inerta bez kriterijuma, bilo u aspektu očuvanja režima voda, bilo i sa aspekta korišćenja mineralnih sirovina, izazivajući promenu toka reka i uništenje površina obradivog zemljišta.

Nažalost, iako jedan deo zakonske infrastrukture postoji, jedan velini problem političko-pravne prirode predstavlja nesprovođenje postojećih zakona u Republici Kosovo. Implementacija Zakona o proceni uticaja na sredinu je započela, ali kvalitet izveštaja zahteva poboljšanje.³²⁴

Postignut je ograničen napredak u oblasti kontrole industrijske zagađenosti i menadžiranja rizika.³²⁵ Zakon o zaštiti od buke nastavlja da nema primenu. Isto važi i za Zakon protiv pušenja. Iako je predviđena zabrana pušenja duana u javnim prostorima, on nastavlja da se ne sprovodi, čak se ne sprovodi i fizika podela prostorija, niti postavljanje odgovarajućih aparata za ventiliranje. I pored velikih zahteva ambijentalista još uvek nije usvojen Zakon o fondu za zaštitu sredine.

Problemi sredine u Republici Kosovo ostaju alarmantni. Preduzimanje hitnih mera na sprečavanju nekontrolisanog i uticaja bez kriterijuma na sredinu, je urgentan zahtev. Mi, niti kao društvo, niti kao institucije, niti kao generacija, nemamo nikakvo pravoda generacijama ostavimo jedno takvo nasleđstvo sredine. Vlada Kosova treba da počne sa povećanjem budžeta za MSPP, kada imamo u vidu da zaštita sredine ima veliku cenu, međutim cena delimičnog održavanja degradiranja u budućnosti, biće mnogo veća.

Preporuke

- *Da se poveća budžet MSPP-a.*

³²⁰ Bazirajući na informacije direktora Hidrometeorološkog Instituta Kosova (HMIK), 15.12. 2011.

³²¹ Isto.

³²² http://mei-ks.net/repository/docs/Izveštaj_Progresna_za_Kosovo_2011_-_Albanski.pdf

³²³ Postrojenja u Skenderaj.

³²⁴ Isto.

³²⁵ isto.

- *Da se formira jedno telo, međuinstitucionalni organ ili autoritet , sastavljen od odgovornih državnih institucija, poznavaoaca sredinske oblasti i građanskog društva, koje bi uskladilo ekonomske planove sa sredinskim ograničenjima, i u skladu sa zakonodavstvom na snazi.*
- *Da se da preventivno pitanjima sredine od strane sudova.*
- *Da se usvoji Zakon o fondu za zaštitu sredine.*
- *Da se ojačaju inspekcije sredine na centralnom i lokalnom nivou, u smislu ljudskih resursa i u pogledu izdvajanja budžeta.*
- *Da ojača mreža monitorisanja u vrućim tačkama kaoi Feronikal, Šarcem, KEK, u mestima gde je proticaj u saobraćaju veliki, kao i u gradovima sa toplanama.*

2.29. Sudska zaštita prava

Sudsku zaštitu prava građana garantuje Ustav Republike Kosovo,³²⁶ Zakon o sudovima,³²⁷ kao i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli koji se u Republici Kosovo direktno primenjuju.³²⁸

U praksi se realizacija ovog ustavnog prava suočava sa mnogim poteškoćama. Uprkos naporima, obećanjima i mnogobrojnim izjavama o napretku u ovoj oblasti, zbog lošeg stanja sudskog sistema u zemlji, građani Republike Kosovo su se tokom izveštajnog perioda, suočili sa velikim poteškoćama tokom realizacije ovog prava.

Reforme koje su završene u sudstvu prošle godine, a čiji je krajnji cilj bio funkcionalizacija Kosovskog sudstva u skladu sa međunarodnim standardima, kao što su: proces ponovnog imenovanja sudija i tužilaca, usvajanje osnovnih zakona o sudstvu, usvajanje državne strategije za smanjenje broja starih predmeta, povećanje plata sudija i tužilaca i izgradnja sudskih objekata, nisu dale rezultate koje su građani očekivali.

Ne funkcionisanje sudske vlasti na celoj teritoriji zemlje, odugovlačenje civilnih i krivičnih postuaka tokom razmatranja, nizak nivo sprovođenja sudskih odluka, zastarelost sudskih predmeta, koruptivni elementi u sudovima, ne primenjivanje u praksi Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i nedostatak interpretacije odluka Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava, su neki oblici kršenja prava na pravično suđenje u okviru razumnog roka, što ima za posledicu gubljenje poverenja građana u sudski sistem i vladavinu prava na Kosovu.

Ne funkcionisanje sudske vlasti na celokupnoj teritoriji zemlje, kao što je to predviđeno Ustavom Republike Kosovo,³²⁹ uprkos mnogobrojnim političkim izjavama domaćih i

³²⁶ Ustav Republike Kosovo, član 54: "Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno."

³²⁷ Zakon o sudovima br. 03L-199, član 7. p. 3. (Službeni list Republike Kosovo / Priština: godina V / br. 79 / 24 august 2010): "Svako lice ima pravo da se obrati sudu sa zahtevom za zaštitu i sprovođenje svojih zakonskih prava. Svako lice ima pravo da koristi pravne lekove protiv sudske odluke ili odluke donete u upravnom postupku koja krši njegovo/njeno pravo ili interes na način utvrđen zakonom".

³²⁸ Ustav Republike Kosovo, član 22,p (2) Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli.

³²⁹ Ustav Republike Kosovo, član 102, p. 2. Sudska vlast je jedinstvena, nezavisna, apolitična i nepristrasana i obezbeđuje jednak pristup sudovima.

međunarodnih institucija u vezi ne funkcionisanja sudstva, ostaje izuzetna briga i otvorena rana u Republici Kosovo. Od proglašenja nezavisnosti Republike Kosovo,³³⁰ okružni i opštinski sud, okružno i opštinsko tužilaštvo, sud za prekršaje u Mitrovici, sud za prekršaje u Zubinom Potoku i Leposaviću nastavljaju biti van Kosovskog sudskog sistema. Krivični i civilni predmeti, preko 11.700 predmeta u tužilaštvu i 1.615 u napred navedenim sudovima, rizikuju zastarelost predmeta zbog isteka roka koji su zakonom predviđeni. Takođe, mnogo ličnih dokumenata, kao što su lične karte i konfiskovani pasoši od strane policije u svojstvu dokaza, ostali su u ovim institucijama. Ne razmatranje sudskih predmeta građana od strane sudova i tužilaštava u Mitrovici, predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava i sloboda. Ova činjenica nastavlja biti veliki izazov za vlasti Republike Kosovo na obezbeđivanju funkcionisanja pravne države.

Zbog mnogobrojnih žalbi građana koji imaju neprocesuirane sudske predmete po sudovima, Ombudsman u vezi nefunkcionisanja organa sudstva u severnom delu Mitrovice, uputio je 27. aprila 2011. izveštaj sa preporukama relevantnim državnim organima,³³¹ preko kojeg je zahtevao da se preduzmu odgovarajuće mere i da se građanima obezbedi pristup sudskim uslugama što je pre moguće.

Visok broj nerazmatranih sudskih predmeta, koji su nasleđeni iz prethodnih perioda, zastarevaju na osnovu zakona, pošto su istekli zakonski rokovi za njihovo razmatranje. Na osnovu godišnjeg izveštaja Sudskog saveta Kosova za 2011. godinu³³², na osnovu statističkih podataka redovnih sudova, 2.371 predmet je zastareo, što predstavlja jedno od najozbiljnijih kršenja ljudskih prava i sloboda. Takođe, na osnovu istog izveštaja, vidi se da je broj zaostalih nerešenih predmeta na kraju 2011. godine iznosio 213,037 predmeta, dok su tokom 2011. godine sudovi primili ukupno 86.394 predmeta i rešili ukupno 82.805. Na osnovu ovih podataka proizilazi da u sudovima ima više podnetih predmeta. Takođe, na osnovu izveštaja može se konstatovati da je povećan broj nerešenih predmeta na svim nivoima kosovskih sudova u 2011 u odnosu na 2010. Vrhovni sud Kosova je zabeležio povećanje broja nerešenih predmeta za 16,47%, Ekonomski sud Kosova za 26,91 %, okružni sud 5,3 % i opštinski sud za 1,1 %.

Državna strategija za smanjivanje starih predmeta koja je pripremljena od strane Kosovskog sudskog saveta usvojena je 18. novembra 2010. godine³³³. Cilj strategije je bio smanjenje nerazmatranih predmeta. Strategija nije dala očekivane rezultate. Ključni faktori koji su uzrok ovog vanrednog stanja, na osnovu Sudskog saveta Kosova, su mali broj sudija i tužilaca. Ovakvu konstataciju je izneo i Ombudsman u svom desetom godišnjem izveštaju.

Sudski savet Kosova je 23.02.2011. objavio konkurs za prijem u radni odnos 111 sudija za sve sudske nivoe.³³⁴ Zbog komplikovanih administrativnih postupaka i zanemarivanja, do sada su izabrane samo sudije Vrhovnog i okružnih sudova, dok sudije opštinskih sudova i sudova za prekršaje i dalje nisu izabrane. Pošto se veliki broj nerešenih predmeta nalazi u

³³⁰ Dana 17.februart 2008, Skupština Republike Kosovo je proglasila Kosovo nezavisnom i suverenom državom.

³³¹ Izveštaj sa preporukama, u vezi nefunkcionisanja sudskih organa u severnom delu Mitrovice koji je 7. aprila 2011, upućen g. Jakupu Krasnićiju, predsedniku Skupštine Kosova, kopije izveštaja su upućene g. Enveru Peciju, predsedavajućem Sudskog saveta Kosova; Fejzuli Hasaniju, predsedniku Vrhovnog suda Kosova; Ismetu Kabašiju, glavnom tužiocu Kosova; Dževdetu Abaziju, predsedniku okružnog suda u Mitrovici.

³³² Godišnji izveštaj za 2011. godinu Sudskog saveta Kosova, statistike redovnih sudova, www.kgik-ks.org, 2.4.2012.

³³³ Sudski savet Kosova, Odluka br. 22/2010, 18. novembra 2010. godine, Državna strategija za smanjenje starih predmeta.

³³⁴ Sudski savet Kosova, konkurs objavljen 23. feburara 2011. godine, za slobodna radna mesta u sudskom sitemu.

opštinskim sudovima - 196.713 predmeta,³³⁵ Sudski savet Kosova bi trebao da ubrza i usvoji praktičnije i efektivnije postupke za izbor sudija.

Ombudsman je pozdravio niveliziranje plata sudija i tužilaca u odnosu sa izvršnom vlasću. Istovremeno, ovo je bila jedna od preporuka u izveštaju za 2010. godinu o sprovođenju Zakona o sudovima br. 03/L-199, posebno članova 29 i 36 i sigurno ima pozitivan uticaj na efikasnost rada sudija i tužilaca.

Ombudsman izražava zabrinutost u vezi odluke br. 04/13 Vlade Republike Kosovo koja je doneta 29.04.2011, o formiranju Konsultativnog saveta pravde smatrajući ovu odluku mešanjem u nezavisnost sudstva.³³⁶ Podela vlasti u Republici Kosovo se reguliše najvećim pravnim aktom zemlje, ustavom koji u članu 4, poglavlje VII garantuje nezavisnost sudstva od ostalih vlasti, to jest zakonodavne i izvršne vlasti.³³⁷

2.29.1. Sudije i tužioci EULEX

I tokom ovog izveštajnog perioda sudski i tužilački sistem je podržan kontingentom međunarodnih sudija i tužilaca koji su angažirani u okviru Evropske misije na sprovođenju vladavine zakona na Kosovu - EULEX.

Cilj rada EULEX sudija i tužilaca je da pomogne domaćim sudskim vlastima u razvoju i jačanju nezavisnog sistema pravde, koji će raditi bez političkih intervencija, poštujući međunarodno priznate evropske standarde i najbolje prakse.

EULEX sudije i tužioci imaju izvršna ovlašćenja u sudstvu. Oni rade sa domaćim sudijama u mešovitim većima na svim nivoima na suđenjima i istragama slučajeva ratnih zločina, genocida, terorizma, korupcije, međuetničkih zločina, ubistava, teških ubistava, slučajeva privrednog kriminala i ostalih vrsta zločina. Oni takođe imaju ovlašćenja za suđenje civilnih slučajeva svih vrsta i na svim sudskim nivoima na osnovu zakonom datih ovlašćenja.³³⁸

Kosovski sudski savet nema nikakva ovlašćenja nad sudijama i tužiocima EULEX. Oni se imenuju i razrešavaju, i odgovaraju za svoj rad predsedniku Skupštine EULEX sudija, kao i šefu EULEX tužilaca koji deluje pod upravom šefa EULEX- komponente pravde.

Tokom izveštajnog perioda bilo je žalbi građana protiv EULEX sudija, zbog odugovlačenja sudskih postupaka u odlučivanju po predmetima, ali i protiv tužilaštava zbog zastarelosti predmeta. Ali, u najvećem broju žalbi građana, zahtevalo se da po njihovim predmetima sude sudije EULEX misije a ne domaće sudije. Stranke su to učinile zbog sumnje u objektivno suđenje od strane domaćih sudija što je posledica nepoverenja u domaći pravni sistem.

Državljanin iz opštine Gnjilane, dana 5.8.2011. žalio se IO da je tužilaštvo EULEX odlukom PP.no 23/2011, dana 3.5.2011, odlučilo da odbaci krivičnu prijavu policije 2213/RIU#0073-00, od 10. marta 2000; godine, sa obrazloženjem da je rok za krivično gonjenje zastareo na

³³⁵ Ibid , godišnji izveštaj Sudskog gaveta Kosova za 2011, strana 3, tabela br.2.

³³⁶ Vlada Republike Kosovo, odluka o formiranju Konsultativnog saveta pravde, br. 04/13, usvojena 29.04.2011, www.kryeministri-ks.net (16.12.2011).

³³⁷ Ustav Republike Kosovo, član 4 [Oblik vladavine i podela vlasti] “*Kosovo je demokratska Republika koja se zasniva na načelu podela vlasti i kontrole balansa među njima, kao što je i određeno ovim Ustavom*”. Pogledajte takođe Poglavlje VII članovi-102-110.

³³⁸ Zakon o nadležnostima, odabiru i raspodeli sudskih predmeta EULEX sudija i tužilca na Kosovu, br. 03L 053, član 5. p. 1. (Službeni list Republike Kosovo / Priština: godina III / br. 27 / 03. juna 2008. godine).

osnovu člana 208 & 1 (3) Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova.³³⁹ U konkretnom slučaju, nakon analiziranja zakonske osnove slučaja, stranka je posavetovana da slučaj podnese Veću za ljudska prava EULEX-a sa sedištem u Prištini.

Ombudsman se u svim slučajevima žalbi podentih od strane građana, pismima obratio EULEX sudijama i tužiocima, zahtevajući informacije u vezi predmeta i u svim slučajevima je dobio pismeni odgovor. Ombudsman je naišao na razumevanje i odličnu saradnju sudija i tužilaca međunarodne misije EULEX na istraživanju svih žalbi građana. Ovom prilikom Ombudsman koristi priliku da se zahvali pravnoj komponenti EULEX misije na međusobnoj saradnji.

2.29.2. Ustavni sud Republike Kosovo

Na osnovu Ustava Republike Kosovo,³⁴⁰ Ustavni sud je konačni autoritet koji vrši tumačenje ustava i usklađivanja zakona sa ustavom u Republici Kosovo. Odluke Ustavnog suda su obavezne za sudstvo i ostala lica i institucije Republike Kosovo. Ali, tokom dvogodišnje prakse, ima slučajeva kada se odluke ovoga suda ne sprovode od strane državnih institucija.

Neki bivši radnici fabrike čelika "IMK" Uroševac, iznele su pred IO pitanje ne sprovođenja odluke C.nr.340/2001, Opštinskog suda u Uroševcu od 11. januara 2002. godine protiv Kosovske agencije za privatizaciju.

Opštinski sud u Uroševcu, odlukom od 11. januara 2002. godine, usvojio je zahtev za kompenzaciju neisplaćenih ličnih dohodaka za 572 radnika fabrike "IMT" u iznosu od 25.649.250,00 evra. Iako je rešenje postalo pravosnažno, nikada nije izvršeno. Nakon završetka sudske procedure u Posebnoj komori Vrhovnog suda i iscrpljenja svih pravnih sredstava, dana 3. marta 2009. godine, Nezavisni sindikat radnika fabrike čelika "IMT" Uroševac, pondeo je Ustavnom sudu zahtev za izvršenje pranosnažne odluke Opštinskog suda u Uroševcu.

Ustavni sud presudom br. KI 08/09, proglasio je zahtev prihvatljivim i smatrao je da je došlo do kršenja člana 31 (Pravo na pravično i nepristrasno suđenje) Ustava, u vezi sa članovima 6 (pravo na pravično suđenje) i 13 (pravo na delotvorni pravni lek) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Takođe, Ustavni sud smatra da konačna i obavezujuća odluka Opštinskog suda u Uroševcu treba da se izvrši od strane ovlašćenih organa, od strane Vlade i Kosovske agencije za privatizaciju, kao pravnog naslednika Kosovske poverilačke agencije.³⁴¹ Presuda Ustavnog suda od 17. januara 2010. godine do danas nije sprovedena od strane državnih vlasti, Vlade i Kosovske agencije za privatizaciju, koje se obavezuju da to učine na osnovu odluke.

Celokupni sudski proces zaposlenih u "IMT-Uroševac" od 2002. do danas u 2012, proizveo je samo gomilu bezvrednih pisama za njih, gubljenje poverenja u državne institucije i nade da će pravda jednoga dana pobediti.

³³⁹ Slučaj registriran u IO, Ž. br.262/2011.

³⁴⁰ *Ustav Republike Kosovo*, član 112 [Generalna načela], Član 116 [Pravni efekt odluka].

³⁴¹ *Ustavni sud, Presuda br. KI 08/09, Nezavisni sindikat radnika fabrike čelika-IMK Uroševac, zastupan od strane g. Ali Azemija, predsednika sindikata.*

2.29.3. Žalbe građana protiv sudstva

Ombudsman na osnovu Ustava i člana 15.6 Zakona o Ombudsmanu ima ograničena ovlašćenja u istraživanju žalbi građana u oblasti sudstva. U bilo kojem slučaju, akcije Ombudsmana ne utiču i ne ugrožavaju nezavisnost tužilaca i sudija u vršenju njihovih funkcija.³⁴²

Ombudsman, u slučajevima istrage po žalbi, obraća posebnu pažnju zaštiti načela pravičnog suđenja, kao i prava na pravično suđenje u okviru razumnog roka koji se garantuje članom 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

I u 2011. godini, najveći broj žalbi građana podnetih u IO odnose se na sudstvo. Ovo je pokazatelj teškog stanja sudskog sistema, koji i dalje nije uspeo da ispuni zakonske obaveze u odnosu na zahteve i zagarantovana prava građana na sudsku zaštitu.

Građani su IO podneli 365 žalbi protiv sudova kao odgovornih strana. 162 žalbe su proglašene neprihvatljivim na osnovu člana 19.1.3 Zakona o Ombudsmanu³⁴³, dok je za 193 žalbe doneta odluka za otvaranje istrage, a 12 žalbi čeka na razmatranje. Najveći broj žalbi podnet je protiv opštinskih sudova, okružnih i Vrhovnog suda Kosova, ali i protiv Posebne komore Vrhovnog suda Kosova u vezi pitanja koja se odnose na Kosovsku Agenciju za Privatizaciju.

U svim slučajevima kada zahtevi ili žalbe građana nisu bile u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana, žalioци su upućeni na kompetentne institucije za pružanje profesionalnih pravnih usluga, kao što je Komisija za pravnu pomoć i nevladine organizacije koje pružaju besplatne pravne usluge za građane.

Analizirajući prirodu podnesenih žalbi, može se zaključiti da se većina žalbi građana tiče višegodišnjih odugovlačenja sudskih postupaka, zatim žalbe zbog neizvršenja pravosnažnih sudskih odluka, sumnje u objektivnost sudija tokom odlučivanja po predmetu, neadekvatnog zastupanja od strane advokata itd.

Odugovlačenje sudskih postupaka je pre svega posledica velikog broja nasleđenih predmeta iz prethodnih godina. Ovu činjenicu otežava još više kontinuirano pristizanje novih predmeta iz raznih oblasti. Dok i onako teško situaciju u sudstvu, bezizlazno pogoršava i ograničenje ljudskih i finansijskih resursa za sudstvo. Na osnovu godišnjeg izveštaja Sudskog sveta Kosova za 2011. godinu i statistike redovnih sudova, broj preostalih nerešenih predmeta u sudovima na kraju 2011. Godine iznosio je 213037.³⁴⁴

Uprkos ovakvom stanju u sudskom sistemu, Ombudsman ne vidi razloga za odugovlačenje postupaka koji se tiču imovinskih sporova u kojima su građani prisiljeni da godinama čekaju na odluke sudova. Ovakvo stanje sudskog sistema u vezi odugovlačenja i kašnjenja u razmatranju predmeta konstatovano je i od strane međunarodnih organizacija koje monitorišu sudski sistem.³⁴⁵

³⁴² Ustav Republike Kosovo, članovi 132-135; Zakon o Ombudsmanu br. 03/L-195, članovi 15, p. 6. "Ombudsman se neće mešati u slučajeve i u druge zakonske postupke koji se vode pred sudovima, osim u slučajevima neopravdanog odugovlačenja ili očigledne zloupotrebe vlasti."

³⁴³ Zakon o Ombudsmanu br. 03/L-195, član 19, p. 1.3.: "Žalba nije u nadležnosti Ombudsmana, kada je podnesena nakon roka koji je predviđen ovim zakonom, kada je anonimna; žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe; žalioци nije uspeo da obezbedi informacije zatražene od Ombudsmana".

³⁴⁴ Sudski savet Kosova, godišnji izveštaj za 2011. godine, statistike redovnih sudova, www.kgjk-ks.org, 2.4.2012.

³⁴⁵ Izveštaj OEBS misije o civilnim predmetima na Kosovu, www.osce.org/kosovo/.

I tokom 2011. godine u IO je pristiglo nekoliko žalbi protiv pristrasnih stavova i postupaka sudija, protiv neobjektivnosti tokom razmatranja slučajeva i zatražena je pomoć IO za njihovo izuzeće u suđenju u ovim predmeta. Ombudsman je objasnio žaliocima zakonsku osnovu za izuzeće sudija i pravni put koji trebaju slediti radi realizovanja njihovih prava.

Nezadovoljni sudskim odlukama građani se obraćaju Ombudsmanu žalbama, kojima izražavaju svoje nezadovoljstvo i zahtevaju intervenciju u procesu donošenja sudskih odluka, ali isto tako traže i monitorisanje njihovih slučajeva pred sudom. Veoma često, građani u svojim zahtevima koje upućuju Ombudsmanu traže sastavljanje raznih podnesaka koji se upućuju raznim sudskim instancama. Pre svega ovo je rezultat nedovoljnog informisanja građana o misiji i ovlašćenjima Ombudsmana. Ali, istovremeno ovo svedoči i o gubitku poverenja u pravednost sudstva, ali i o poverneju građana u IO.

U IO su pristigle i žalbe protiv pravosnažnih sudskih odluka zbog neizvršenja ovih odluka od strane opštinskih sudova. U ovim slučajevima je zatražena pomoć i intervencija Ombudsmana. Izvršenje pravosnažnih sudskih odluka na Kosovu je veoma nizak. Prema Sudskom savetu Kosova razlozi koji utiču na nizak nivo izvršenja pravosnažnih sudskih odluka su mali broj saradnika za izvršenje, nedostatak tačnih adresa itd.

U slučajevima žalbi koje su bile u nadležnošću IO, Ombudsman je sproveo istrage i kontaktirao putem pisama i preko direktnih susreta sa službenicima opštinskih sudova koji su odgovorni za izvršenje sudskih odluka. Ombudsman je tražio objašnjenja u vezi odugovlačenja izvršenja odluka. U mnogo slučajeva, nakon intervencije Ombudsmana sudovi su preduzeli akcije za izvršenje odluka, ali bilo je i slučajeva kada odluke nisu sprovedene. Kao problem za izvršenje odluka finansijskog karaktera, prema navodima službenika sudova, je neizvršenje odluka od strane banaka uprkos sudskim naredbama.

U nekoliko slučajeva je bilo žalbi protiv pravosnažnih sudskih odluka protiv kojih su iscrpljeni svi pravni lekovi. U tim slučajevima Ombudsman je savetovao žaliocima da ukoliko i dalje smatraju da su njihova prava kršena tokom postupka kao i sudskom odlukom, oni u roku od četiri meseca, nakon donošenja konačne odluke, imaju pravo podneti predmet Ustavnom Sudu Kosova zbog kršenja ljudskih prava i sloboda i u slučajevima kada Ombudsman nije kompetentan da podnese slučaj pred Ustavnim sudom. Ovo je isto tako posledica nedovoljnog informisanja građana o prirodi slučajeva koji se mogu podneti ovom sudu.

Takođe, u nekoliko slučajeva je bilo žalbi protiv pravosnažnih sudskih odluka protiv kojih su iscrpljeni svi pravni lekovi uključujući i žalbu pred Ustavnim sudom. Od Ombudsmana se tražilo da se njihov slučaj šalje pred Evropski sud za ljudska prava u Strasburu,³⁴⁶ i u ovim slučajevima stranke su informisane o zakonskoj nemogućnosti podnošenja slučaja pred ovim sudom pošto Republika Kosovo nije potpisala niti ratifikovala Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, građani Kosova ne mogu podneti žalbu pred ovim sudom. Ovi postupci dokazuju povećano poverenje građana u IO, i ako Ombudsman bazirajući se na zakonska ovlašćenja ne može da zameni advokata pred sudovima.

Žalbe su podnete i protiv nepravednih odugovlačenja od strane sudske administracije, zbog ne slanja sudskih odluka u zakonom predviđenm roku, kao i zbog nemogućnosti stranaka da imaju uvid u svoje predmete u sudu. Ombudsman je u ovakvim slučajevima stupio u kontakt sa službenicima sudova i u saradnji sa sudovima rešio žalbe stranaka. Strankama su poslate sudske odluke ili su informisane o stanju njihovih predmeta u sudovima.

Takođe, jedan broj žalbi je podnet i zbog ne adekvatnog zastupanja žalioca od strane advokata u sudskim raspravama a koji su određeni po službenoj dužnosti. U svim slučajevima stranke

³⁴⁶ U narodnom žargonu pod Strasburškim sudom se podrazumeva Evropski sud za ljudska prava.

su informisane o njihovom pravu da traže promenu advokata i da podnesu žalbu protiv njih Advokatskoj komori Kosova.

2.29.4. Žalbe građana protiv tužilaštva

Tokom izveštajnog perioda građani su IO podneli 11 žalbi protiv tužilaštava kao odgovorne strane, njih 6 je proglašeno neprihvatljivim na osnovu člana 19.1.3 Zakona o Ombudsmanu,³⁴⁷ dok je o 5 žalbi doneta odluka o otvaranju istraga. Žalbe koje su bile u skladu sa ovlašćenjima Ombudsmana procesuirane su u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu i preduzete su adkvatne istražne radnje.

Broj žalbi koje su se ticale realizacije prava pred organima krivičnog gonjenja – javnim tužilaštvima je bio manji u poređenju sa brojem žalbi protiv sudova. Na osnovu izvršenih analiza, proizilazi da se jedan broj žalbi podnosi zbog odugovlačenja istražnih postupaka od strane javnih tužilaštva do donošenja odluka. U mnogim slučajevima, zbog potrebe za dodatnim informacijama radi donošenja konačne odluke na osnovu krivične prijave, traže se posebne informacije od policije. U ovoj fazi postupka, kao posledica pasivnosti i nedovoljne inicijative javnih tužilaca veoma često dolazi do zastoja u njihovom radu.

Takva delovanja najčešće rezultiraju istekom zakonskog roka u okviru kojeg oštećene strane imaju zakonsko pravo da iniciraju krivično gonjenje u svojstvu privatnog tužioca. U ovim slučajevima primećuje se da ima nedostatka komunikacije između oštećenog, policije i tužioca kada prestaje krivični postupak na osnovu člana 224 Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova.³⁴⁸

Jedan broj žalbi građana podnetih IO tiče se zadržavanja u pritvoru i kašnjenja u podizanju optužnica od strane tužilaštava zbog kašnjenja u izvršenju istražnih postupaka u vezi slučajeva ali i odugovlačenja/odlaganja krivičnih ročišta zbog ne prisustvovanja tužioca. U tim slučajevima pritvorenim licima se produžava pritvor sa istim obrazloženjima. Ombudsman, je u svim prihvatljivim slučajevima otvorio istrage u vezi žalbi stranaka zahtevajući objašnjenja u vezi odugovlačenja istražnih postupaka i kašnjenja u podizanju optužnica. U nekoliko slučajeva, nakon intervencije Ombudsmana, istražni organi su stupili u akciju radi okončanja istraga.

Na osnovu informacija koje su dobivene od državnog tužioca, glavni razlozi kašnjenja u sprovođenju krivičnih istražnih postupaka i njihovom procesuiranju pred sudovima su nedovoljan broj tužilaca na svim nivoima. Uprkos svim opterećenjima i nedostatku potrebnog osoblja i infrastrukture, za Ombudsmana nisu uvek ubedljiva obrazloženja o kašnjenju u podizanju optužnica pred sudovima u zankonom predviđenim rokovima od strane tužilaštava. Takođe, ova obrazloženja nisu ubedljiva ni za samog državnog tužioca.

Tokom 2011. godine u državnom tužilaštvu Republike Kosovo, podneto je ukupno 75.745 krivičnih prijava, od kojih je rešeno 52.754 ili 69,6 % krivičnih predmeta koje je tužilaštvo procesuiralo i na kraju izveštajnog perioda preostalo je 22.991 nerešenih predmeta ili u procentima 30.4 %, dok je u 2010. godini bilo 22307 ili 29,5 % nerešenih krivičnih

³⁴⁷ Zakon o Ombudsmanu, br. 03/L-195, član 19, p. 1.3.

³⁴⁸ Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova, član 224: "Javni tužilac prekida itragu uvek kada se na osnovu prikupljenih dokaza saznaje da: 1) Ne postoji osnovana sumnja da je određena osoba izvršila krivično delo; 2) Izvršeno krivično delo nije delo koje se krivično goni na osnovu službenog zadatka; 3) Da je istekao rok zastarelosti; 4) Krivično delo je obuhvaćeno u amnestiji ili pomilovanju 5) Posotje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje".

prijava.³⁴⁹ Iz ovog stanja se može konstatovati da imamo porast nerešenih predmeta na kraju 2011. godine u poređenju sa prethodnom 2010. godinom za 0,9 %.

Zabrinjava činjenica da je procenat otkrivanja počinilaca krivičnih dela od strane policije veoma nizak, jer od 11644 krivičnih prijava o nepoznatim počiniocima koji su primljeni tokom 2011. godine otkriveno samo 2,6 % počinioca, dok još više zabrinjava činjenica da je 3990 ili 34,2 % krivičnih prijava odbijeno zbog zastarelosti predmeta.³⁵⁰

Takođe, zabrinjavajući je i visok broj zastarelih krivičnih prijava nakon podnošenja slučajeva pred sudom. Javna tužilaštva Republike Kosovo tokom 2011. godine podigla su optužnice protiv 25865 lica, dok su sudovi doneli odbijajuće odluke protiv 3336 ili 16,1 % osoba zbog zastarelosti optužnica u sudu.³⁵¹

Nemogućnost realizacije prava građana pred organima pravde ima negativan uticaj na široku javnost na rad sudstva/tužilaštva, i stvara sumnje o korupciji u radu ove institucije zbog više godišnjih kašnjenja do zatvaranja predmeta presudom. Poverenje građana u institucije pravde, sudove i tužilaštva je veoma nizak. Ovu činjenicu dokazuje i izveštaj međunarodne agencije UNDP,³⁵² koji pokazuje da nivo zadovoljstva građana sa sudovima je 25,90 %, sa tužilaštvima 20,00 %. Ove institucije su među institucijama sa najnižim nivoom poverenja građana na osnovu ovog izveštaja.

Na osnovu žalbi građana koje su podnete na osnovu pozitivnog zakonodavstva možemo da konstatujemo da ima kršenja ljudskih prava od strane sudstva koja su garantovana Ustavom Republike Kosovo, članom 31, 32 i 54 i članom 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, zbog odugovlačenja sudskih postupaka prilikom iskorišćavanja pravnih lekova. Građani Kosova nemaju zakonski mehanizam za pravo na suđenje u okviru razumnog zakonskog roka kada se ovo njihovo pravo krši od strane sudstva.

Mnoge zemlje regiona imaju zakonsku zaštitu kada se radi o kršenju ovog prava, tako da u tim slučajevima država izdvaja finansijska sredstva za materijalnu kompenzaciju zbog nanete materijalne štete zbog odugovlačenja sudskih postupaka, odnosno zbog kršenja ljudskih prava.

Preporuke

- ***Ombudsman preporučuje Sudskom Savetu Kosova (SSK), Vladi i Skupštini Republike Kosovo proširenje pravosudne vlasti na celoj teritoriji zemlje uključujući i severni deo Mitrovice i ostale opštine kao što je to predviđeno Ustavom Republike Kosovo.***
- ***Ombudsman preporučuje Sudskom savetu Kosova da postupci izbora sudija budu što efikasniji, racionalni u vremenskom aspektu i bez administrativnih odugovlačenja na osnovu Zakona br. 03/L-223 o Sudskom savetu Kosova.***

³⁴⁹ Godišnji izveštaj državnog tužioca Republike Kosovo za 2011, s. 4.

³⁵⁰ Ibid, s. 10.

³⁵¹ Ibid, s. 38.

³⁵² *Izveštaj demokratski puls*, UNDP, objavljen u septembru 2011, Priština, www.ks.undp.org, 07.12.2011, strana 13, Tabela.1.1. Zadovoljstvo radom Kosovskih institucija; Vlada 32,60 %, premijer vlade 37,60 %, Skupština 41,00 %, predsednik Skupštine 60,90 %, predsednik 54,10 %, sudovi 25,90 % i Kancelarija tužioca 20,00 %.

- *Ombudsman preporučuje da plan reorganizovanja sudova na osnovu Zakona br. 03/L-199 o sudovima bude precizan i da nema novih odugovlačenja kada re radi o odlučivanju po predmetima.*
- *Vlada Kosova da poništi odluku o formiranju Konsultativnog saveta pravde pošto takav mehanizam predstavlja mešanje izvršne vlasti u sudski i tužilački sistem, što je u suprotnosti sa Zakonom o sudskom savetu i Zakonom o tužilačkom savetu Kosova.*
- *Ombudsman preporučuje da se nastavi primena strategije i svih zakonskih mera koje bi pomogle na eliminaciji broja preostalih sudskih predmeta i da se dalje deklarise kao prioritet sudstva i drugih vlasti u Republici Kosovo.*
- *Ombudsman insistira da poteškoće po sudovima koje su glavni uzrok odugovlačenja procesa donošenja odluke nisu i ne mogu biti beskonačno prihvatljivi razlozi za kršenje prava na razmatranje bez odugovlačenja koje je garantovano Ustavom i zahteva od nosioca sudskih funkcija da na konsekvantan način poštuju načelo suđenja u okviru razumnog roka u svim postupcima.*
- *Ombudsman preporučuje pružanje svih neophodnih uslova za efikasnu primenu zakonskog akta koji reguliše zaštitu prava na suđenje bez nepotrebnih odlaganja i usvajanje amandmana za zaštitu ustavnih i zakonskih prava stranaka u postupku po predmetima.*
- *Ombudsman preporučuje usvajanje mera za obezbeđivanje razmatranja u što kraćem roku privremenih preventivnih mera pošto je iz izvršenih istraživanja i dobivenih informacija utvrđeno da nekim sudovima trebaju godine da bi donele jednu privremenu preventivnu meru.*
- *Ombudsman primjećuje da sudovi mnogo kasne na izvršenju sudskih odluka, tako da preporučuje pružanje svih uslova za izvršenje i sprovođenje odluka u previdjenom zakonskim roku.*
- *Ombudsman preporučuje Advokatskoj Komori Kosova da obezbedi viši kvalitet pravne pomoći u slučajevima zastupanja po službenoj dužnosti (ex officio) ili besplatne pravne pomoći i da reguliše jasno i bez sumnje osigurajne klijenata advokata u slučajevima odštete u vezi izvršenja zadatka advokata.*
- *Ombudsman preporučuje svim tužilaštvima da u svim krivičnim slučajevima kada se odbacuju krivične prijave od strane tužilaštava i ne podiže se optužnica, da se informišu oštećene strane o mogućnosti podizanja privatne optužnice.*
- *Ombudsman preporučuje Tužilačkom Savetu Kosova da poveća broj tužilaca, tako da se ne ponavljaju slučajevi odugovlačenja krivičnih postupaka po sudovima zbog neprisustva tužioca na ročištima.*

2.30. Upotreba jezika

Ravnopravna upotreba službenih jezika na Kosovu je jedno od ustavnih prava.³⁵³ Albanski i Srpski jezik, kao i njihova pisma, na osnovu Ustava Republike Kosova i Zakona o upotrebi jezika³⁵⁴ su službeni jezici na Kosovu i imaju jednak status u institucijama Kosova.³⁵⁵ Turski,

³⁵³ Ustav Republike Kosovo, član 5.

³⁵⁴ Zakon o upotrebi jezika, br. 02/L-37.

Bosnaski i Romski jezik imaju status službenih jezika na opštinskom nivou, na osnovu uslova predviđenih zakonom.

U cilju poštovanja jezičkog identiteta svih građana, kao i stvarnja pogodne sredine za pripadnike svih zajednica, kako bi im se omogućilo da izražavaju i očuvaju svoj jezički identitet u skladu sa međunarodnim konvencijama,³⁵⁶ i prava na upotrebi jezika od strane zajednica, Skupština Kosova je usvojila Zakon o upotrebi jezika.

Zakon o upotrebi jezika, svojim odredbama štiti i promovira prava zajednica u sferi upotrebe jezika u javnom životu. Takođe, zakon predviđa da svaka osoba ima pravo da komunicira i da prima dostupne usluge dokumentaciju od javnih institucija na lokalnom i centralnom nivou ili od njihovih organa, na jednom od službenih jezika.

Pravo osoba koje pripadaju jezičkim manjinama prepoznato je u brojnim međunarodnim dokumentima koje je istovremeno i pojedinačno i kolektivno ljudsko pravo. Upotreba službenih jezika, koja je regulisana Zakonom o upotrebi jezika³⁵⁷ utiče na svakodnevni život pripadnika manjinskih zajednica i doprinosi njihovoj integraciji u kosovsko društvo.

Što se tiče upotrebe jezika na Kosovu, u ovom izveštajnom periodu nema značajnijih promena, u poređenju sa prethodnim periodom izveštavanja.

I pored toga što je Vlada uspostavila tela za praćenje upotrebe jezika,³⁵⁸ Zakon o upotrebi jezika i dalje nije praćen adekvatnim kapacitetom za njegovu implementaciju što se tiče procedura u slučaju ne poštovanja zahteva za upotrebu jezika. Prateći podzakonski akti za sprovođenja Zakona, nisu dovoljno jasni i precizni kada je u pitanju postupak za određivanje administrativnih sankcija za povredu Zakona o upotrebi jezika i pravosnažnosti tih odluka.³⁵⁹ Takođe i dalje nema dovoljno ljudskih i finansijskih resursa, koji bi pomogli u implementaciji ovog Zakona.³⁶⁰

2.30.1. Komisija za jezike

S ciljem očuvanja, promovisanja i jednakog statusa službenih jezika na Kosovu, kao i zaštite jezika koji ne uživaju status službenih jezika, Zakon o upotrebi jezika predviđa obavezu Vlade Kosova da formira Komisiju za jezike koja nadgleda sprovođenje zakona. Ova komisija koja je osnovana 2007 godine, osim mera za obezbeđivanje jednakog statusa službenih jezika i zaštite jezika svih manjina čiji maternji jezik nije službeni jezik, razvija i realizuje istrage na osnovu žalbi ili samoinicijativno, preduzima administrativne mere u slučaju kršenja odredbi Zakona o upotrebi jezika, donosi pismene preporuke i primedbe za organe koji ne sprovode preporuke Komisije. Svaka zajednica koja smatra da je kršeno njeno pravo na upotrebu

³⁵⁵ Ibid, član 1.1 i 1.2.

³⁵⁶ Međunarodna Konvencija o civilnim i političkim pravima; Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njen Protokol br.12; Okvirna konvencija za zaštitu prava nacionalnih manjina; Evropska karta o regionalnim i manjinskim jezicima; Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje i Preporuke iz Oslo o pravima nacionalnih manjina.

³⁵⁷ Zakon o upotrebi jezika, br. 02/L-37

³⁵⁸ Administrativno uputstvo br.2006/10, o pravilima i metodama rada jedinice za praćenje upotrebe zvaničnih jezika u centralnim institucijama na Kosovu; Administrativno uputstvo premijera. br.03/2007.

³⁵⁹ Ministarstvo javnih službi, Administrativno uputstvo br.2007/01, o određivanju administrativnih sankcija za povredu zakona o jezicima, čl 5.2, čl.6, čl.7 i čl.8.

³⁶⁰ Broj stručnih prevodilaca nije u skladu s potrebama, tako da nije dovoljan za zapošljavanje profesionalnih prevodilaca, na centralnom i lokalnom nivou.

službenog jezika ima pravo da se obrati Komisiji za jezike i da podnese žalbu protiv institucije za koju smatra da je kršila zakon. Komisija ima i sopstvenu web stranu, iako ona i dalje nije u potpunosti funkcionalna.³⁶¹

Kako se pokazalo da Komisije za jezike (u daljem tekstu Komisija), nije u potpunosti funkcionalna i ne može u potpunosti i na kvalitetan način da odgovori svojim obavezama, Vlada je donela odluku o reformisanju Komisije i taj proces je u toku.³⁶² Komisija do sad nije imala svoj budžet i njeni članovi su obavljali svoju funkciju volonterski, u okviru svojih radnih zadataka i obaveza u institucijama u kojima su bili zaposleni. Da bi bila u potpunosti funkcionalna Komisija treba da obavlja svoje zadatke sa punim radnim vremenom uz obezbeđenje adekvatnih kapaciteta kako ljudskih tako i finansijskih. Radna grupa Valde radi na reformisanju Komisije.

Sastav Komisije ne obezbeđuje efektivno učešće svih jezičkih zajednica. Iako član 32, tačka 10, Zakona o jezicima zahteva da se sastav Komisije utvrđuje *“uzimajući u obzir prava i interese svih jezičkih zajednica na Kosovu i uzimajući u obzir potrebu za održavanjem jezičke raznolikosti zajednica na Kosovu“*, Administrativno uputstvo premijera o sastavu i nadležnosti komisije za jezike, br.03/2007, u članu 5, rezerviše po jednog člana iz šest ministarstava i jednog predstavnika iz Skupštine Kosova, bez prethodne konsultacije sa jezičkim zajednicama. U trenutnom sastavu Komisije nalazi se po jedan predstavnik iz srpske i turske zajednice ali nema predstavnika bošnjačke i romske zajednice ili ostale manjinske zajednice.³⁶³

Komisija ima nadležnost da izriče administrativne sankcije subjektima, koji krše odredabe Zakona o upotrebi jezika,³⁶⁴ međutim do danas nije poznat nijedan slučaj izricanja neke mere u vezi sa povredom ovog zakona, i ako službena upotreba jezika nije na zadovoljavajućem nivou.

Tokom izveštajnog perioda Komisija je na osnovu godišnjeg plana rada za 2011.g. uradila obrasce za žalbe na pet jezika, (albanskom, srpskom, turskom, bošnjačkom i engleskom jeziku), koji mogu koristiti sve zajednice za podnošenje žalbi Komisiji, u vezi sa pitanjima koja se tiču upotrebe službenih jezika. Komisija je tokom izveštajnog perioda primila i razmotrila osam žalbi, koje su podnete od strane građana turske i srpske zajednice i ostalih subjekata. Sve žalbe su istražene i preduzete su odgovarajuće mere i date preporuke relevantnim institucijama, kako bi se otklonila utvrđena kršenja Zakona o upotrebi jezika.³⁶⁵

Komisija je u vezi sa primljenim žalbama posetila četiri institucije: Ministarstvo administracije i lokalne samouprave, Ministarstvo za infrastrukturu, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Policiju Kosova, kojima je preporučila da preduzmu adekvatne aktivnosti radi sprovođenja Zakona o upotrebi jezika, tako da svaki građanin može da komunicira i dobije usluge i javna dokumenta na odgovarajućem službenom jeziku.³⁶⁶

U cilju implementacije Zakona, Komisija je tokom godine posetila deset opština: Prizren, Mamuš, Mališevo, Peć, Štrpce, Parteš, Gračanicu, Ranilug, Klokot i Mitrovicu i konstatovala je da su sve opštine osim Prizrena i Mališeva, usvojile Uredbe o upotrebi službenih jezika. Ovim opštinama je naloženo da to urade u što kraćem roku.

³⁶¹ <http://www.ks-gov.net/kgjz/>

³⁶² Informacija dobijena na sastanku sa predsednikom Komisije za jezike, dana 23.12.2011.

³⁶³ Odluka Vlade Republike Kosova, br.05/99 od 17.12.2009, o sastavu i nadležnosti Komisije za jezike.

³⁶⁴ Ministarstvo javnih službi, Administrativno uputstvo br.2007/01, o određivanju administrativnih sankcija za povredu zakona o jezicima, čl 1.

³⁶⁵ Informacije sa sastanka održanog dana 23.12.2011, sa predsednikom Komisije za jezike.

³⁶⁶ Ustav Republike Kosovo, član 5; Zakon o upotrebi jezika, član 1 paragraf 1.1.ii, član 2, paragraf 2.1 i član 4.

Zakon o upotrebi jezika se ne poštuje u opštinama na severu Kosova: severnom delu Mitrovice, Leposaviću, Zubinom Potoku i Zvečanu.³⁶⁷

Komisija za jezike je radi uspostavljanja saradnje oko upotrebe službenih jezika posetila i Instituciju Ombudsmana.

2.30.2. Poterškoće na sprovođenju Zakona o upotrebi jezika

U izveštajnom periodu Ministarstvo za administraciju i lokalnu samoupravu je u saglasnosti sa Uredbom Vlade br.2011/2 O oblastima Administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava, usvojilo Administrativno uputstvo o izmenama i dopunama Administrativnog uputstva br.2007/06 o određivanju postupaka za sprovođenje Zakona o upotrebi jezika u opštinama. Ovim Uputstvom se bliže određuje način priznavanja službene upotrebe jezika, priznavanje tradicionalno korišćenog jezika, tretiranje zahteva lica čiji je maternji jezik u službenoj upotrebi, kao i način upotrebe službenih jezika u opštinama.

Još uvek je primetna praksa da pojedine opštine, što se naročito odnosi na novoformirane opštine, sa većinskom srpskom zajednicom i dalje primaju dokumenta od centralnih institucija, samo na albanskom jeziku ili sa lošim prevodom na srpski jezik. Gotovo sva ministarstva, osim ponekad Ministarstva za administraciju lokalne samouprave, opštinama šalju im korespondenciju samo na albanskom jeziku i pored primedbi i zahteva upućenih od strane zvaničnika ovih opština, za korespondencijom na oba službena jezika (albanski srpski jezik). Takođe, tokom ovogodišnjeg procesa popisivanja stanovništva, sva korespondencija koju je Komisija za popis stanovništva R. Kosovo uputila Opštini Klokot, bila je samo na albanskom jeziku.³⁶⁸

U ovom izveštajnom periodu novoformirane opštine Parteš i Ranilug, zaposlile su po jednog prevodioca za albanski jezik. Opština Klokot je zaposlila dva prevodioca, ima potrebu za još jednim, ali zbog nedostatka budžetskih sredstava to nije u mogućnosti da realizuje.³⁶⁹ Međutim i pored učinjenih napora, u ovim opštinama još uvek ima propusta kada je u pitanju poštovanje Zakona o upotrebi jezika.

U procesu monitorisanja upotrebe službenih jezika Ombudsman primećuje da nedovoljan broj kao i smanjenje broja prevodilaca, predstavlja konstantan problem i drugim opštinama na Kosovu, čime se direktno ugrožava implementaciju Zakona o upotrebi jezika. Problem je takođe što pojedine opštine na Kosovu nemaju jezičke asistente na svim službenim jezicima. Takođe još uvek ne postoje redovni treninzi za prevodioce u javnoj administraciji, što utiče na kvalitet njihovih prevoda, koji je i dalje loš.

I tokom ovog izveštajnog perioda bilo je slučajeva gde nije ispoštovano pravo zajednica da se njihova lična imena upisuju u matične evidencije i lične isprave i na ostalim službenim jezicima opštine, kao i ostala dokumentacija koja se izdaje od strane opštinskih organa i javnih institucija,³⁷⁰ u odgovarajućem izvornom obliku na pismu i po pravopisu jezika zajednica kojoj pripadaju, već se i dalje ispisuju fonetskim znacima albanskog jezika. Ova situacija se pravda time da u opštinama nema tehničkih programskih softvera na srpskom i turskom jeziku. Stoga su neka od slova srpskog i turskog pisma pogrešno napisana i dalje se

³⁶⁷ Isto

³⁶⁸ Informacije sa sastanaka održanih dana 15.12.2011.g. sa predsednikom Opštine Ranilug i potpredsednikom Opštine Parteš i sastanka održanog 22.12.2011.g. sa zvaničnikom Opštine Klokot.

³⁶⁹ Informacija sa sastanka održanog 22.12.2011.g. sa zvaničnikom Opštine Klokot.

³⁷⁰ Zakon o upotrebi jezika, br. 02/L-37, čl.27

pojavljaju u nepravilnom obliku u ličnim kartama, izvodima iz matičnih knjiga rođenih, posedovnim listovima i ostalim službenim dokumentima. Srpska imena u kosovskim dokumentima uglavnom su napisana na latiničnom pismu, a ne ćirilicom koje je službeno pismo u srpskom jeziku.

Zbog nedostatka profesionalnih prevodilaca za srpski jezik bilo je velikih kašnjenja od strane sudova u slanju sudskih odluka, zbog njihovog prevoda. Tokom izveštajnog perioda nije bilo žalbi u vezi ovog problema.

Takođe, ima zakašnjenja i u slanju odluka Ustavnog Suda Kosova upravo zato što se sav materijal mora prevesti i na engleski jezik, jer od dvet sduija ovog suda, njih troje su stranci. U vezi ovoga nije bilo žalbi podnetih u Instituciji Ombudsmana.

Na veb stranici Kancelarije premijera-Kabinet Vlade, imena ministara pripadnika srpske zajednice ispisana su pogrešno, fonetskim znacima albanskog jezika a ne na pismu i pravopisu srpskog jezika.³⁷¹

Turski jezik je pored Opštine Prizren u službenoj upotrebi u još pet opština i to Prištini, Gnjilanu, Mitrovici, Vučitrnu i Mamušu. U Opštini Gnjilane u Službi za prevođenje zaposlena su dva prevodioca za prevode na srpski jezik međutim nema prevodilaca za turski jezik koji je jedan od jezika u službenoj upotrebi u ovoj Opštini.³⁷² Prevodioca za turski jezik nemaju ni opštine Mitrovica i Vučitrn.³⁷³ U opštinama u kojima je turski jezik jedan od službenih jezika takođe nije u potpunosti ispoštovana obaveza postavljanja službenih naziva unutar i van objekata svih institucija i organa koji deluju pod upravom opštine.³⁷⁴

Bosanski jezik je priznat kao jezik u službenoj upotrebi u opštinama Peć, Prizren, Istok i Dragaš. U ovim opštinama aktivnosti javnog informisanja obavljaju se na bosanskom jeziku a po potrebi im je obezbeđen usmeni i pismeni prevod ali treba napomenuti da broj prevedenih dokumenata i kvalitet samih prevoda nije zadovoljavajući.

Topografski znaci kojima se označavaju nazivi mesta na svim regionalnim putevima na teritoriji Republike Kosovo, postavljeni su na službenim jezicima u skladu sa nazivima mesta³⁷⁵, međutim i dalje nisu zamenjeni novim, iako su u većini nazivi na srpskom ili albanskom jeziku izvrljani i ne mogu se čitati. Jedan od retkih putnih pravaca gde skoro nijedan znak sa nazivima mesta nije oštećen je putni pravac Priština-Gnjilane.³⁷⁶ Takođe ima slučajeva da u opštinama gde žive nevećinske zajednice, topografski znaci koji označavaju imena sela i mesta, nisu ispisani na oba službena jezika.³⁷⁷

Što se tiče upotrebe jezika nevećinskih zajednica na javnim mestima u nekim opštinama, kao što su Uroševac, Vitina, Glogovac i Srbica, kosovski Srbi se još uvek ne osećaju prijatno, kada koriste svoj maternji jezik jer su zabrinuti za svoju bezbednost, iako nisu imali nijednu individualnu ili kolektivnu žalbu, za neku konkretnu akciju ili brigu. Dok Albanci još uvek ne osećaju sigurno, nemaju slobodno kretanje, i ne koriste svoj maternji jezik na javnim mestima

³⁷¹ <http://www.kryeministri-ks.net/index.php?page=3,6>, dana 23.12.2011, 13:40h.

³⁷² Informacije sa sastanka održanog dana 15.12.2011.g. sa predsednikom Komiteta za zajednice i predsednikom Kancelarije za ljudska prava u Opštini Gnjilane.

³⁷³ Informacija dobijena od zvaničnika opština Mitrovica i Vučitrn dana 22.12.2011.

³⁷⁴ Predviđeno čl.9.1 Zakona o upotrebi jezika kao i čl.8 Administrativnog uputstva br.2011/02, o određivanju postupaka za sprovođenje Zakona o upotrebi jezika.

³⁷⁵ Zakon o upotrebi jezika, br. 02/L-37, čl.9, tačka 2.

³⁷⁶ Zabeleženo dana 15.12.2011.g

³⁷⁷ Slučaj u opštini Gračanica, topografski znaci na kojima su imena sela, ispisani su samo na srpskom jeziku, zabeleženo dana 15.12.2011.g, i topografski znaci sa imenima opština i sela u Leposaviću, Zubinom Potoku i Zvečanu.

u opštinama na severu Kosova: Leposavić, Zubin Potok i Zvečan. Turci i Bošnjaci slobodno koriste svoje jezike na javnim mestima. U većini, pripadnici ovih zajednica govore albanski jezik, što im olakšava svakodnevnu komunikaciju na svim nivoima.

Može se zaključiti da i ako ima volje i pozitivnih pomaka koji se odnose na sprovođenje Zakona o upotrebi jezika još uvek postoje problemi i razlike u sprovođenju jezičke politike i ravnopravnog korišćenja službenih jezika na centralnom i lokalnom nivou .

Preporuke

- *Da Vlada reformiše Komisiju za jezike kako bi ova komisija bila potpuno funkcionalna i obezbediti relevantne ljudske i finansijske resurse za njeno uspešno funkcionisanje.*
- *U sastav Komisije za jezike imenovati još dva predstavnika, po jednog iz romske i bošnjačke zajednice.*
- *Stvoriti finansijske uslove za zapošljavanje profesionalnih prevodilaca u institucijama centralnog i lokalnog nivoa u kojima se oseća njihov nedostatak, u centralnom i lokalnom novou.*

2.31. Prava zajednica i njihovih pripadnika

Prava zajednica i njihovih pripadnika zagantovana članom 59 Ustava Republike Kosovo, obuhvataju zaštitu njihovih prava iz oblasti kulture i očuvanja svog identiteta, oblasti obrazovanja, pravo na upotrebu jezika i pisma, korišćenje toponima, pristup i zastupljenost u medijima, razvoj nevladinog sektora u okviru svoje zajednice kao i učestvovanju u radu međunarodnog nevladinog sektora na Kosovu

Uzimajući u obzir stanovništvo u celini, ukazujemo na činjenicu da se popis stanovništva u Republici Kosovo odvijao od 1. do 15. aprila 2011.godine.

Popis je bio praćen mnogim nedostacima, a i većina pripadnika srpske zajednice nije učestvovala u popisu. Takođe, iz političkih razloga, popis uopšte nije vršen na severu Kosova, dok je delimično sproveden u drugim delovima Kosova, u opštinama naseljenim većinom pripadnicima srpske zajednice.

Albanaci čine većinu stanovništva na Kosovu 90 %, a manjinske zajednice, koje čine ostalih 10% stanovništva čine: Srbi, Turci, Romi, Aškalije, Egipćani, Goranci, Bošnjaci i mali procenat Hrvata i Crnogoraca.

2.31.1. Srpska zajednica

U ovom izveštajnom periodu bilo je pozitivnog pomaka po pitanju povratka izbeglica sa Kosova iz različitih zemalja, kao i raseljenih lica unutar same teritorije Kosova.

U Opštini Klina je jula 2011.godine zvanično započet nastavak radova na projektu "Pograde" koji je započet 2009.godine. U okviru projekta izgrađeno je 15 objekata u ovom selu, koje je

Tehnička komisija Ministarstva za zajednice i povratak (MZP), tokom septembra meseca predala na korišćenje povratnicima.

U samom gradu Prizrenu, odnosno u delu grada iznad crkve Svetog Đorđa, MZP je u saradnji sa Vladom Velike Britanije i Opštinom Prizren završilo izgradnju 10 kuća za povratnike. Projekat je zvanično završen jula meseca, a tokom avgusta MZP je obavilo prijem objekata koji su zatim predati na korišćenje. Takođe, podržan je proces povratka za osam porodica srpske zajednice u Opštini Štrpce. Krajem novembra su završeni radovi na objektima i predati su na upotrebu korisnicima.³⁷⁸

Najmlađa pština na Kosovu, Opština Pasjane-Parteš oformila Radnu grupu za readmisiju kako bi se osiguralo pravo na povratak svih osoba koje potiču sa Kosova, i ulažu krajnje napore da stvore povoljne uslove za obezbeđivanje održivog i trajnog povratka za sva lica poreklom sa Kosova. Proces readmisije se mora sprovesti po principu *non-refoulement*.³⁷⁹ a za nekoliko porodica koje su se vratile u ovu opštinu, osigurana je i socijalna zaštita.

Srpska zajednica neguje svoj nacionalni i kulturni identitet putem humanitarnih i kulturnih organizacija, nevladinih organizacija, kao i političkih partija. Svoj verski identitet ova zajednica neguje preko Srpske pravoslavne crkve (SPC), a kada je reč o sistemu obrazovanja, koji uključuje osnovno, srednje i visoko obrazovanje, funkcioniše prema nastavnom planu i programu Ministarstva prosvete Republike Srbije (MPRS). Međutim, kao i obrazovni sistem srpske zajednice, tako i SPC nemaju gotovo nikakvu saradnju sa nadležnim javnim vlastima u Republici Kosovo.

Slična je situacija i sa zdravstvenom zaštitom pripadnika srpske manjinske zajednice. Sistem zdravstvene nege koji vodi i finansira Ministarstvo zdravlja Republike Srbije još uvek pruža usluge pripadnicima srpske zajednice i ostalim zajednicama, koje žive u oblastima gde Srbi čine većinu. Na teritoriji Opštine Štrpce postoji samo primarna zdravstvena zaštita, a za ozbiljnije medicinske zahvate pacijenti se prebacuju u bolnicu u Gračanici ili severnom delu Mitrovice. U ovoj opštini završena je bolnica čija je izgradnja započeta krajem 2010. godine, u kojoj je planirano pružanje i sekundarne zdravstvene zaštite. Međutim, kako je stanje zdravstvenih fondova nezadovoljavajuće, daleko ispod bilo kakvih prihvatljivih kriterijuma, i usled ograničenja budžeta, ne može se izvršiti nabavka opreme za ovu bolnicu, pa je tako pripadnicima zajednice uskraćen ovaj vid zdravstvene zaštite. Slična situacija je i u bolnici opštine Parteš, koja je sagrađena u selu nastanjenom Srbima, u Pasjane. Zgrada posvećena bolnici, koja će omogućiti delimičnu podršku sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, je završena i očekuju se samo potrebne instalacije.

2.31.2. Ostale zajednice

Mogućnosti za očuvanje jezika, običaja, kulturnog nasleđa i tradicije bošnjačke zajednice koja je u najvećem broju koncentrisana u regionima Prizrena, Đakovice i Peći su nedovoljne. Na Kosovu je uvedena nastava na bosanskom jeziku, međutim ni u ovom izveštajnom periodu nije zabeležen pozitivni pomak po pitanju rešavanja problema nedostatka udžbenika na bosanskom jeziku, koji je trebalo rešiti do kraja školske godine 2010/2011.

³⁷⁸ Godišnji izveštaj Ministarstva za zajednice i povratak 2011., <http://www.mkk-ks.org>

³⁷⁹ Princip *Non-refoulement* je međunarodno usvojeni zakon. Član 33 Ženevske konvencije iz 1951 godine u vezi statusa izbeglica kaže da: "Nijedna zemlja potpisnica ne sme da protera ili vrati ("refouler") izbeglicu u bilo kom smislu, na granice teritorije na kojoj bi njegov život ili sloboda bili ugroženi na osnovama njegove rase, religije, nacionalnosti, pripadnosti određenoj socialnoj grupi ili političkom stavu.

Zajednica Roma, Egipćana i Aškalija (RAE), se još uvek suočava sa problemom očuvanja i razvoja svog identiteta, u smislu veroispovesti, jezika, tradicije i kulture. Negovanjem romske kulture i tradicije danas se bavi samo Kulturno umetničko društvo "Durmiš Aslano" u Prizrenu, dok su se ostala transformisala u NVO.

RAE zajednica na Kosovu se godinama suočava sa visokim stepenom diskriminacije, siromaštva i nemaštine, što je dovelo do toga da su se mnogi Romi odrekli svog porekla i težili asimilaciji u okviru zajednica koja je bila brojčano dominantnija na područjima u kojima žive. Kao odgovor na takvu situaciju, kosovske institucije su 2007. godine, usvojile Strategiju za integraciju RAE zajednica, dok su 2009. godine usvojile i Akcioni plan za implementaciju gore-pomenute strategije. Nekoliko godina kasnije, još uvek nije primećena njihova adekvatna primena na terenu. Postoje samo sporadične aktivnosti, finansirane od strane vladinih struktura ili međunarodnih donatorskih institucija. Takvu situaciju potvrđuje i izveštaj OEBS misije na Kosovu o implementaciji gore-pomenutog Akcionog plana.³⁸⁰

Tokom 2011. godine, Evropska komisija je usvojila Evropski okvir za uspostavljanje nacionalnih strategija za integraciju Roma, na osnovu kojeg su sve zemlje članice EU ali i one koje to žele da budu, u obavezi da usvoje nacionalne strategije za integraciju ove zajednice i omoguće njenu adekvatnu primenu, uključujući i Kosovo. Što je posebno pomenuto na sastanku kosovskih i evropskih zvaničnika uz prisustvo predstavnika RAE zajednice u Prištini, u proleće 2011. godine. RAE zajednice na Kosovu se i dalje susreću sa mnogim problemima, koji na direktan ili indirektan način utiču na njihov kvalitet života ali i samu reintegraciju u kosovsko društvo. Zbog diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti, neretko se članovi ovih zajednica odlučuju za migraciju u evropske zemlje, fenomen koji postoji i dalje.

Kosovo se suočava sa još jednim problemom kada je u pitanju RAE zajednica, a to je nasilni povratak iz zapadnih zemalja. Proces nasilnog povratka mnogo puta krši najosnovnija ljudska prava. I pored toga što još uvek nisu stvoreni potrebni preduslovi za povratak ovih ljudi, od kojih su najvažniji nerešeno stambeno pitanje i ekonomska egzistencija ali i diskriminacija, ipak ovaj proces nastavlja da se odvija. Beleže se slučajevi da i pored svih navedenih problema, odmah nakon dolaska na aerodrom u Prištini, ove osobe ostaju bez ikakve institucionalne pomoći. Iz gore navedenih razloga, vrlo često se dešava, da ne kažemo u svim slučajevima, da se ova lica odlučuju za ponovno napuštanje Kosova. I pored toga, Vlada Kosova ima akcioni plan za reintegraciju vraćenih osoba na Kosovo. Ceo proces povratka prati UNHCR i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Proces povratka pripadnika RAE zajednice odvija se usporeno, međutim, u ovom izveštajnom periodu beležimo i pozitivne pomake. Jedan primer je Mitrovica, gde je tokom 2011. godine nastavljen povratak iz kampova na severu Mitrovice u romsko naselje u južnom delu. Kampovi Osterode i Česmin lug su zatvoreni, kao i kamp u selu Žitkovcu nedaleko od Zvečana, i stanovnici ovih kampova preselili su se u novoizgrađene kuće ili stanove. Još jedan od pozitivnih primera investiranja u blagostanje RAE zajednice je odluka Švajcarske agencije za razvoj u saradnji sa Vladom Kosova i Opštinom Đakovica, da zatvore nehigijensko naselje Kolonija, u kojem je u veoma lošim higijenskim uslovima boravilo oko 700 pripadnika ovih zajednica. Uložena su sredstva za izgradnju novog naselja, i pripadnici RAE zajednice su se ove godine uselili u svoje kuće.

³⁸⁰ <http://www.osce.org/sr/kosovo/77416> (20.12.2011).

2.31.3. Obrazovani sistem manjinske zajednice

Kada se govori o obrazovanju uopšte, i dalje postoje dva obrazovna sistema na Kosovu. Školstvo koje vodi i finansira Ministarstvo prosvete Republike Srbije (MPRS) još uvek funkcioniše u svim oblastima gde žive Srbi, Romi koji govore srpski, kao i Goranci. Ovo školovanje se odvija po nastavnom planu i programu R. Srbije, koji se razlikuje od obrazovnog sistema Republike Kosovo. Profesionalno i tehničko osoblje škola koje rade po nastavnom planu i programu Republike Srbije, prima platu iz budžeta Vlade Srbije, dok Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Republike Kosovo (MONT) to čini u vidu novčane stimulacije koja je linearno određena za sve zaposlene u školama.

U ovom izveštajnom periodu nema novina kada je reč o obrazovanju u regionu Gore. Prisutna su dva sistema obrazovanja, po planovima i programima Republike Kosovo i Republike Srbije, gde se većina pripadnika goranske zajednice opredelila za obrazovanje na srpskom jeziku, uglavnom zbog bolje mogućnosti za pohađanje visokog obrazovanja, koristeći udžbenike po planu i programu MPRS. Sa druge strane, jedan deo stanovništva u Opštini Dragaš, identifikujući se sa zajednicom Bošnjaka, prihvatio je nastavni plan i program MONT na bosanskom jeziku.

Nastava u osnovnom i srednjem obrazovanju na turskom jeziku odvija se po planu i programu MONT. Međutim, nedostaju udžbenici i nastavna sredstva za osnovno i srednje obrazovanje na turskom jeziku. U ovom izveštajnom periodu, za potrebe osnovnog obrazovanja na turskom jeziku nije izdata nijedna radna sveska, dok za srednje obrazovanje, osim čitanke za I, II i III razred, nedostaju ostali udžbenici na turskom jeziku. Kako bi ublažio problem oko nedostatka udžbenika, MONT je uvezio udžbenike iz Turske. Međutim, nastavnici se susreću sa velikim problemima u primeni plana i programa, jer ti udžbenici nisu u skladu sa planom i programom MONT. (Primer: u tekstovima se govori o glavnom gradu Ankari, a ne Prištini...).

Nizak stepen obrazovanja i niska svest o važnosti pohađanja školovanja je još jedan od problema sa kojima se suočava zajednica Roma, Aškalijski i Egipćani na Kosovu. Zbog loše materijalne situacije, mnoge porodice se odlučuju da svojoj deci uskrate pravo na obrazovanje. Tome u mnogome doprinosi i školovanje na nematernjem srpskom ili albanskom jeziku. Naravno, ovaj problem lošeg obrazovanja u mnogome utiče i na kvalitet života članova ovih zajednica i na njihov prosečan životni vek, koji je znatno kraći od prosečnog životnog veka na Kosovu.

U Republici Kosovo i dalje ne postoji osnovnoškolsko obrazovanje na romskom jeziku, mada postoje indicije od strane MONT da se razvije nastavni potencijal na romskom jeziku, što će u mnogome doprineti očuvanju kulturnog identiteta i jezika ove zajednice.

NVO „Glas Roma, Aškalijski i Egipćani“ (Voice of Roma, Ashkali and Egyptians), ima sedište u Gračanici i osnovna misija ove Organizacije je da pomogne RAE zajednici da se ponovo integrišu u kosovsko društvo i omogući im bolje uslove života. Trenutno radi na implementaciji programa za socijalno uključivanje i poboljšanje uslova života RAE zajednice, koji finansira Vlada Švajcarske, preko Švajcarske fondacije HEKS. Program predviđa ulaganja u oblastima obrazovanja (rad sa predškolskom i decom osnovno-školskog uzrasta u obrazovnim centrima, program stipendija za srednjoškolce i studente fakulteta i profesionalu obuku), ekonomije (započinjanje malih porodičnih biznisa radi smanjenja visoke stope nezaposlenosti i stvaranje mogućnosti za sticanje profita) i infrastrukture (lobiranje kod opštinskih vlasti za ulaganja u infrastrukturne projekte u romskim naseljima, kao što su instalacije kanalizacionih mreža, popravke puteva, itd).

Deca aškalijske i egipćanske zajednice uglavnom pohađaju nastavu na albanskom jeziku. Nažalost, deca ovih zajednica se već veoma rano opredeljuju da napuste školu.

2.31.4. Mediji i manjinske zajednice

Ustav Republike Kosovo garantuje pristup i zastupljenost manjinskih zajednica u javnim medijima,³⁸¹ koji se odnosi na osnivanje i korišćenje svojih medija, pružanje informacija na svom jeziku, između ostalog i putem dnevnih novina i kablovskih servisa, i korišćenje rezervisanog frekvencija za elektronske medije, a u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima.

Od podataka kojima raspolaže Institucija Ombudsmana, na Kosovu funkcionišu 92 radio stanice i 22 televizijske stanice. Srpska zajednica ima tri lokalne privatne TV stanice, turska zajednica ima jednu TV stanicu koja emituje programe i na albanskom i bošnjačkom jeziku, dok ostale manjinske zajednice na Kosovu nemaju svoju TV stanicu. U Prištini funkcioniše radio „Kent FM“ koji emituje program na turskom jeziku, dok je „Mehmetcik FM“ radio stanica turskog KFOR maja meseca prestala sa radom.

Radio Televizija Kosova (RTK) je jedina državna medijska institucija, čiji se rad finansira iz konsolidovanog budžeta Kosova i potpomaže se raznim donacijama. RTK pored programa na albanskom jeziku, priprema i emituje TV i radio programe na srpskom, bosanskom, turskom i romskom jeziku a postoje indicije da u narednoj 2012.godini bude otvoren RTK2, koji će emitovati program isključivo na jezicima pripadnika manjinskih zajednica.

Što se štampanih medija tiče, srpska zajednica ima list „Jedinstvo“ koji se štampa u Mitrovici, a finansira ga Vlada Republike Srbije. List koji izlazi na bosanskom jeziku na Kosovu je „Alem“, koji je u ovom izveštajnom periodu štampan samo periodično.

U Prizrenu postoji časopis „Yekhipe“ na romskom jeziku koji izlazi šest puta godišnje, a lokalne NVO iz Prizrena su osnovale informativni websajt na romskom jeziku.³⁸²

Posle prestanka sa štampanjem nedeljnika na turskom jeziku „Yeni Donem“ 2008-e godine, bezuspešni su bili pokušaji za izdavanje nekog drugog lista na turskom jeziku zbog nedostatka materijalnih sredstava. Udruženje novinara turskih medija na Kosovu, sa sedištem u Prištini, tokom izveštajnog perioda, počelo je sa štampanjem periodičnih novina „Tan HABER“, izašla su 4 broja ovih novina. U smislu informisanja preko interneta, postoje dva informativna websajta na turskom jeziku, i to „Kosova Haber“ sa sedištem u Prizrenu, koji svojim čitaocima nudi prevode na albanskom i bosnjačkom jeziku, i „Kosovaport“ sa sedištem u Prištini.

³⁸¹ Stavovi 10 i 11 člana 59 Ustava Kosova

³⁸² <http://roma.courriers.info>

3. Aktivnosti Institucije Ombudsmana

3.1. Aktivnosti Jedinice za rodnu ravnopravnost

U okviru Institucije Ombudsmana deluje i Jedinica za rodnu ravnopravnost (JRR), koja je osnovana na osnovu člana 6 Zakona o rodnoj ravnopravnosti,³⁸³ kao i na osnovu Zakona o Ombudsmanu,³⁸⁴ u cilju istraga, nadgledanja i zaštite protiv diskriminacije po rodnoj osnovi. JRR se angažuje i na promovisanju načela polne ravnopravnosti. Takođe, Jedinica je odgovorna za preispitivanje zakona i podizanje nivoa svesti u cilju sprovođenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Tokom 2011.godine Jedinica za rodnu ravnopravnost preduzela je niz aktivnosti u cilju promovisanja i zaštite rodne ravnopravnosti na Kosovu .

Od 6 do 8 aprila 2011 godine, dve pravne savetnice Institucije Ombudsmana učestvovala su na konferenciji “Uloga nacionalnih struktura za ljudska prava u zaštiti prava dece pod starateljstvom”, koja je održana u Talinu, u Estoniji. Učešće na ovoj konferenciji imalo je za cilj podizanje profesionalnih kapaciteta osoblja, koje vrši istrage i monitoriše ljudska prava i slobode.

Dana 18. maja 2011.godine, JRR je učestvovala u projektu “Indeks bezbednosti žena na Kosovu”, koji je organizovan od strane Kosovskog centra za rodne studije. Cilj projekta je realizacija nove standardizovane metodologije, koja omogućava periodično merenje najvažnijih parametara bezbednosti žena na Kosovu. Merenje nivoa bezbednosti žena u određenim oblastima služi za izgradnju indeksa bezbednosti pomoću kojeg bi se pratio nivo bezbednosti na Kosovu u dugoročnom periodu. Kosovski centar za polne studije ima za cilj da stvori bazu na kojoj bi se razvijala i promovisala bezbednost žena na Kosovu a takođe i promovisala Rezolucija 1325- Žene, mir i bezbednost.

24 i 25. maja 2011. godine dve pravne savetnice Institucije Ombudsmana učestvovala su na konferenciji koja je održana u Kijevu (Ukraina), sa temom “Uloga nacionalnih struktura za ljudska prava na promovisanju i zaštiti prava osoba sa ograničenim sposobnostima”. Cilj ovog učešća bio je podizanje profesionalnih kapaciteta osoblja Odeljenja protiv diskriminacije i Jedinice za rodnu ravnopravnost.

8. juna 2011. godine, Mreža organizacije žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana Kosova (RROGRAEK) organizovala je konferenciju u cilju stvaranja konkretne inicijative za podršku reintegracije i repatrijacije žena i devojaka iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, koje su vraćene iz zapadnih zemalja putem readmisije. Teme konferencije bile su:

- Strategije i institucionalni sporazumi o povratku i integraciji zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, koje obuhvataju i rodni aspekt u procesu integracije povratnika ;
- Sradnja međunarodnih organizacija i domaćih NVO na integraciji povratnika;
- Integracija povratnika u obrazovnom sistemu;
- Regionalna saradnja NVO žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana;

Dana 3. juna 2011. godine, JRR učestvovala je na okruglom stolu na temu “Porodiljsko odsustvo, odredba koja favorizuje ili disfavorsizuje ženu na osnovu važećih zakona”,

³⁸³ Zakon o rodnoj ravnopravnosti , br. 2004/2, član 1.6.

³⁸⁴ Zakon o Ombudsmanu br. O3/L-195, član 31; Pravilnika o radu Institucije Ombudsmana, 2011.

organizovanog od strane Kosovskog centra za polne studije. Cilj ovog okruglog stola bio je harmonizacija Zakona o civilnoj službi i Zakona o radu u vezi sa porodijskim odsustvom, kao i pitanja, koliko se žena favorizuje ili disfavorizuje odredbama o porodijskom odsustvu.

Dana 6. jula 2011. NVO "Norma" organizovala je okrugli sto na temu "Istraživanje i monitorisanje Zakona o rodnoj ravnopravnosti", gde je učestvovala i JRR. U okviru ove teme bilo je reči o monitorisanju i nivou sprovođenja ovog zakona.

Dana 18. oktobra 2011.g. JRR, prisustvovao debati u Skupštini Republike Kosova, na temu „Nasilje u porodici“, koju je organizovala Grupa žena poslanica Skupštine Republike Kosova. Tokom sastanka konstatovan je nedostatak hrabrosti za prijavu slučajeva porodičnog nasilja, takođe je predloženo i usvajanje normativnih akata od strane Vlade Kosova u cilju sprovođenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Dana 4. oktobra 2011. JRR učestvovala je na promovisanju izveštaja "Indeks bezbednosti žena 2010.- Izveštaj o Kosovu", organizovanog od strane Kosovskog centra za rodne studije.

Dana 25. novembra 2011. povodom obeležavanja Dana eliminacije nasilja nad ženama, Ombudsman je zajedno sa predstavnicama JRR, posetio Centar za zaštitu žena i dece u Prištini, gde je od strane direktorice Centra informisan o radu i poteškoćama sa kojima se ova sigurna kuća suočava.

Dana 12. decembra 2011. JRR učestvovala je na konferenciji na temu "Jednakost političkog predstavljanja za žene na Kosovu". Centar za rodne studije zajedno sa organizacijom "Kvina till Kvina", organizovao je predavanja u vezi kvote rodne ravnopravnosti u izbornom sistemu.

Dana 19. decembra 2011. JRR učestvovala je na konferenciji na temu "Uticao Zakona o radu na kosovske žene", koju je organizovao Kosovski centar za rodne studije. Cilj ovog projekta bio je promovisanje izveštaja, istraživanja i podataka koji će služiti kao izvor važnih informacija za institucije i organizacije koje se bave radnim pravima žena.

3.2. Aktivnosti Grupe za prava dece

Grupa za prava dece (GPD) u okviru Institucije Ombudsmana osnovana je sa ciljem nadgledanja, zaštite i istraga u slučajevima kršenja ljudskih prava dece, od strane javnih vlasti na Kosovu.

GPD, tokom 2011.godine je osim razmatranja žalbi podnetih Instituciji Ombudsmana preduzela niz aktivnosti u pravcu promovisanja i zaštite prava dece, kao i podizanja profesionalnih kapaciteta.

Od 1. do 4. marta 2011. godine u Draču je održana prva od predviđenih radionica za razvoj projekta "Izrada, procenat i razvoj sistema zaštite dece na Kosovu", koja je organizovana od strane UNICEF-a u saradnji sa savetodavnom agencijom DeLegibus Consulting, u kojoj je učestvovala i Grupa za prava dece.

Tokom ove radionice bile su obezbeđene informacije o situaciji prava dece na Kosovu, popunjavanjem nekoliko upitnika, koji su u stvari, deo takozvanog skupa analitičkih instrumenata radi procene zakonodavstva, službi i postojećih politika za zaštitu dece na Kosovu, kao i identifikacije prepreka i mogućnosti njihovih sprovođenja. Nakon analiziranja i procene ovih informacija i ostalih podataka u vezi sa zaštitom dece, rezime nacrtu izveštaja, odnosno nalazi i preporuke u vezi sa situacijom koja se tiče prava dece na Kosovu, revidirani su i raspravljani na sledećoj radionici koja je održana u Prištini, dana 10. juna 2011. godine.

Na radionici se razgovaralo i o budućim koracima koje bi trebalo preduzeti u cilju finalizacije procene sistema zaštite dece na Kosovu.

“Uloga Ombudsmana u zaštiti dece od fizičkog i psihičkog kažnjavanja” bila je tema diskusije na godišnjem sastanku Mreže Ombudsmana za decu Jugoistočne Evrope (CRONSEE),³⁸⁵ pošto je Institucija Ombudsmana članica ove mreže. Ovaj sastanak je održan 20. maja 2011. godine. u Skoplju.

Na osnovu prezentacija tokom ovog sastanka, između ostalog je uočena činjenica da je u zemljama članicama CRONSEE-a, fizičko i psihičko kažnjavanje dece i dalje rasprostranjeno u porodici, školama, u institucijama za starateljstvo nad decom i na ulici, i da se kao takvo ne priznaje i ne tretira kao kršenje prava dece. Polazeći od ove situacije, u cilju poboljšanja zaštite dece od shih vrsta fizičke i psihičke diskriminacije, kao i od zlostavljanja, učesnici sastanka, su se između ostalog složili u vezi izmena, posebno u zakonodavstvu zemalja, gde se predviđa fizičko kažnjavanje koje se eksplicitno zabranjuje u svim segmentima društva (porodici, obrazovanju, institucijama, ulici itd.) i da osobe koje sprovode fizičko kažnjavanje nad decom treba da se kažnjavaju sa najstrožijim kaznama.

“Zaštita dece od ekonomske eksploatacije”, je bila sledeća tema diskusije CRONSEE-a, na konferenciji koja je održana od 6 – 7. septembra 2011. godine, u Ohridu (Makedonija). Na ovoj konferenciji, od strane svih učesnika je rečeno da je pitanje ekonomske eksploatacije, posebno prosjačenje ostaje veoma zabrinjavajuća pojava (osim u Sloveniji). Zajednički zaključak konferencije je da pojedine države trebaju da preduzmu sve potrebne mere za prevenciju prosjačenja i njeno ukidanje s ciljem zaštite zdravlja i blagostanja dece.

Od 14 do 16. septembra 2011. godine, u Varšavi (Poljska), je održana godišnja konferencija Mreže Ombudsmana dece Evrope (ENOC), na kojoj, osim zemalja članica mreže učestvovali su i predstavnici Ombudsmana za decu nekoliko zemalja koje nisu članice. Grupa za prava dece je prisustvovala ovoj konferenciji u svojstvu posmatrača konferencije. Glvna tema ove konferencije je bila “Poštovanje prava dece u institucijama za starateljstvo”, a unapred je sprovedeno jedno istraživanje radi procene situacije u vezi ove teme u zemljama koje su članice ENOC.

Na osnovu prezentacije rezultata preizašlo je da na mnogim zemljama postoji velika razlika između zakonskih okvira koji regulišu ovu oblast u praksi. Dok, u većini zemalja razlozi smeštaja dece u institucijama za starateljstva nisu mnogo jasni i ostavljaju prostora za interpretaciju od strane sudova ili ostalih nadležnih organa.

Od 4 – 6. oktobra 2011. godine, Grupa za prava dece je učestvovala u radionici koja je organizovana od strane Prmeijera Vlade i UNICEF-a, u Draču. Cilj ove radionice je bio funkcionalizacija Saveta za zaštitu i pravde za decu³⁸⁶. Tokom ove radionice je izrađen i nacrt pravilnika rada i akcioni plan ovog saveta za sledeća tri meseca.

Od 7. decembra 2011. godine, Grupa za prava dece je učestvovala na rad radionice na temu “Revidiranje godišnjih aktivnosti predviđenih u akcionom planu UNICEF - a, za 2011. godinu”, koja je organizovana od strane UNICEF-a. U ovoj radionici se diskutovalo o preduzetim aktivnostima koje su predviđene godišnjim planom za 2011. godinu, kao i o izazovima na koje se naišlo tokom preduzimanja ovih aktivnosti. Takođe, u ovoj radionici su

³⁸⁵ www.cronsee.org/.

³⁸⁶ Savet je osnovan od strane Vlade Republike Kosovo 25. avgusta 2011. godine. Mandat saveta se odnosi, između ostalog i na određivanje prioriteta i zaštitnih mera koje treba preduzimati u cilju poboljšanja situacije u vezi sa zaštitom i pravdom za decu. Ovaj savet čine predstavnici vladinih institucija koji se bave pravima dece. Institucija Ombudsmana je deo ovog saveta u svojstvu posmatrača.

određene aktivnosti koje će se preduzeti od strane Saveta za zaštitu i pravde za decu za 2012, koje će se podržati od strane UNICEF-a.

S ciljem obeležavanja Univezalnog dana dece³⁸⁷, GPD je realizovala susrete sa decom osnovnih škola u nekoliko sela u opštinama Prizren, Peć, Mitrovca i Gnjilane. Tokom ovih susreta GPD je upoznala decu ovih škola sa misijom Institucije Ombudsmana, odnosno ulogom GPD, koja se bavi zaštitom i promovisanjem prava dece na Kosovu. Tokom ovih susreta razgovaralo se i o situaciji prava dece u pojedinim školama i načinu upoznavanja relevantnih institucija sa problemima učenika u školama.

Nakon razgovora sa učenicima konstatovano je da u nekim školama, koje smo posetili, učenici nisu dovoljno informisani o pravima dece i o ulozi Institucije Ombudsmana u zaštiti ljudskih prava, neke škole nemaju adekvatne uslove za nastavu, dok se u osnovnoj školi “Zenun Çoçaj” u selu Đonaj, učenici suočavaju sa problemom nedostatka pitke vode i toaleta.

Povodom obeležavanja Univezalnog dana dece, učenici osnovnih škola u Prištini posetili su glavnu kancelariju Institucije Ombudsmana i susreli se sa Ombudsmanom. Učenici su se neposredno upoznali sa radom Institucije, misijom i angažovanjem Institucije Ombudsmana na zaštiti i promovisanju prava dece.

3.3. Aktivnosti Grupe protiv diskriminacije

Grupa protiv diskriminacije (GPD), formirana kao posebna grupa, koja funkcioniše u okviru Institucije Ombudsmana, još od 8. marta 2004. godine, tokom ovog izveštajnog perioda, primila je i razmotrila veliki broj žalbi, gde su njihovi podnosioci navodili da su žrtve diskriminacije.

Podnete žalbe su različite prirode. Najveći broj njih tiče se diskriminacije u socijalnoj, zdravstvenoj, imovinskoj i radnoj oblasti. Dok su neke od njih podnete od strane lica sa ograničenim sposobnostima a bilo je i žalbi za diskriminaciju na verskoj osnovi.

Tokom ovog izveštajnog perioda, GPD je realizovala nekoliko poseta po bolnicama, školama, NVO, predstavnicima lica sa ograničenim sposobnostima i naseljima, naseljenim uglavnom srpskom zajednicom. Takođe, GPD je učestvovala u nekoliko debata sa građanima u raznim opštinama, gde je bliže informisana o problemima građana na terenu.

Kako bi se bliže upoznala sa problemima srpske zajednice i primila eventualne žalbe, u vezi sa slobodom kretanja, GPG je posetila opštine: Ranilug, Gnjilane, Klokot, Vitina, Štrpce, Prizren, Dragaš, Peć, Klina, kao i sela Goraždevac i Osojane koja su naseljena uglavnom srpskom zajednicom.

GPD je tokom 2011. godine učestvovala na nekoliko okruglih stolova i susreta.

- 29. marta 2011. godine, u Prištini je održan okrugli sto, sa temom “Sprovođenje posredovanja Kosovske agencije za imovinu, alternativna metoda za rešavanje imovinskih sporova”. Preporuka proizašla sa ovog stola bila je da KAI koristi posredovanje, kao metodu za rešavanje imovinskih sproveda.

³⁸⁷ Univezalni dan dece se svake godine obeležava u mnogim zemljama sveta, 20 novembra, od 1956. godine na osnovu preporuke Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija. Generalna Skupština je preporučila obeležavanje ovog dana s ciljem podsticanja bratstva i međusobnog razumevanja dece, kao i s ciljem promovisanja blagostanja dece.

- 5. maja 2011. godine, organizovan je zajednički susret u Kancelariji premijera sa predstavnicima zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u vezi toka strategije za integrisanje ovih zajednica, u periodu 2007-2017.
- 24 - 25 maj 2011. godine, u Kievu (Ukrajina), održana je Četvrta radionica sa temom „Uloga nacionalnih mehanizama za ljudska prava u zaštiti i promovisanju prava osoba sa fizičkim invaliditetom” u organizaciji Saveta Evrope/Evropske Komisije, u okviru njihovog zajedničkog programa “Promocija nezavisnih, nacionalnih, nepravosudnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava” na kojoj su prisustvovala dva predstavnika GPD.
- 8. jun 2011. godine, u Prištini, održana je Konferencija sa temom “Integracija i readmisija u kosovsko društvo vraćenih žena iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana”, u organizaciji Kosovskog centra za ravnopravnost polova, kojoj su prisustvovali predstavnici GPD.
- 9 - 11 jun 2011. godine, GPD je učestvovala na regionalnoj konferenciji održanoj u Ohridu, (Makedonija), o ulozi Ombudsmana u borbi protiv diskriminacije i torture. Na ovoj konferenciji, predstavnici institucija Ombudsmana iz regiona, razmenili su radna iskustva u tretiranju žalbi sa diskriminatoriskim obeležjima i torturom. Takođe svaki predstavnik je prezentirao zakon protiv diskriminacije iz svoje zemlje, pitanja koja reguliše ovaj zakon, kao i njegovu implementaciju.
- 28. jun 2011, OEBS je u Prištini, u okviru projekta “Podrška lokalnom mahanizmu za nadzor mesta u kojima su smeštena lica lišena slobode“, organizovao trening za osoblje Ombudsmana na temu “Praktične i organizacione veštine”.
- 29. jun 2011, u Prištini, GPD je bila učesnica na konferenciji za novinare u vezi sa objavljivanjem godišnjeg izveštaja Kosovske agencije za imovinu.
- 8. jul 2011, održan je okrugli sto na temu “Zdravstveno osiguranje – jedno pravo koje nedostaje”, gde je GPD imala aktivnu ulogu, prezentirajući uznemirenost građana Kosova zbog nedostatka Zakona o zdravstvenom osiguranju.
- 28 - 29 septembar 2011, u Sarajevu (Bosna i Hercegovina), održana je Peta tematska radionica na temu “Uloga nacionalnih mehanizama za ljudska prava u zaštiti protiv svih oblika diskriminacije,“ u organizaciji Saveta Evrope/Evropske Komisije, njihovog zajedničkog programa “Promocija nezavisnih nacionalnih nepravosudnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava”, kojoj je prisustvovala predstavnica GPD.
- 1. novembar 2011, GPD je aktivno učestvovala na okruglom stolu, organizovanom od strane Ombudsmana, sa temom "Ombudsman – ljudska prava - mediji".
- 2 - 5. novembar 2011, u Prištini je održan, trening za osoblje Institucije Ombudsmana, na temu „Primena međunarodnih normi ljudskih prava na Kosovu - Važeće norme i pravna metodologija - Strategije i tehnike istraživanja“ u organizaciji Misije OEBS-a na Kosovu - Odeljenje za demokratizaciju.
- 29 - 30 novembar 2011, u Ženevi (Švajcarska), predstavnik GDP prisustvovao je, Četvrtom zasedanju foruma UN za manjinska pitanja, na temu „Garantovanje prava žena iz manjinskih zajednica“.
- 2. decembar 2011, pod koordinacijom GPD održan je okrugli sto, organizovan od strane Ombudsmana na temu “Stop diskriminaciji – jednakost za sve”. Na ovom stolu raspravljano je o problemima sa kojima se suočavaju lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu, nalazima Ombudsmana u vezi sa kršenjima ljudskih prava, kao i o preduzetim ili planiranim radnjama od strane odgovornih javnih institucija na centralnom i lokalnom nivou, za implementaciju zakona i Nacionalnog plana delovanja za lica sa ograničenim

sposobnostima za period 2009-2011. Sa ovog stola proizašle su preporuke, koja se prate od strane Jedinice za prava lica sa ograničenim sposobnostima, koja je osnovana u okviru Departmana protiv diskriminacije u IO.

- 15. decembar 2011, predstavnik GPD učestvovao je kao pripadnik panela u “Media Centru”, gde je raspravljano o implementaciji Zakona protiv diskriminacije.
- 19. decembar 2011, predstavnik GPD bio je prisutan na okruglom stolu organizovanom od strane Kancelarije za dobro upravljanje pri Kancelariji premijera, sa temom “Plan delovanja na sprovođenju zakona protiv diskriminacije”.
- 20. decembar 2011, predstavnik GPD bio je prisutan na okruglom stolu organizovanom od strane Institucije Ombudsmana, sa temom “Dokazivanje radnog iskustva”.

4. Saradnja IO

4.1. Sradanja sa domaćim institucijama

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana je imala saradnju sa domaćim institucijama, kao što su: Skupština Republike Kosovo, Vlada Republike Kosovo/ministarstva, opštine, kao i nezavisne agencije i sudovi.

Sa Skupštinom Republike Kosova, Institucija Ombudsmana je saradivala u kontinuitetu, podnela je godišnji izveštaj, obavješavala je o ne sprovođenju preporuka Institucije Ombudsmana, učestvovala je u radu parlamentarnih komisija i takođe je informisala Skupštinu o objektivnim poteškoćama Institucije Ombudsmana.³⁸⁸ Takođe, Institucija Ombudsmana je saradivala sa relevantnim parlamentarnim komisijama u vezi izbora zamenika Ombudsmana i informisala Skupštinu o problemima nastalim u vezi sa platama zamenika.³⁸⁹

Što se tiče saradnje sa Vladom Republike Kosova, Institucija Ombudsmana je poslala pisma i preporuke o istragama povodom žalbi, ali se ne može reći da je bilo dobre saradnje, posebno zbog ne dobijanja odgovora na poslata pisma i ne sprovođenja preporuka Institucije Ombudsmana.

Institucija Ombudsmana saradivala je i sa opštinama. Slala je pisma i preporuke, ali je imala i poteškoća u nekoliko opština u vezi radnih prostorija za regionalne kancelarije Institucije Ombudsmana. Uz podršku Misije OEBS na Kosovu Institucija je organizovala tri okrugla stola na temu: "Međuinstitucionalna saradnja na zaštiti i poštovanju ljudskih prava". Aktivnosti su se odvijale u Mitrovici, Prizrenu, Gnjilanu i Đakovici. Na ovim okruglim stolovima učestvovali su koordinatori opštinskih jedinica za ljudska prava, ostali javni zvaničnici sa opštinskog nivoa, kao i razne nevladine organizacije (NVO). Ova aktivnost se odvijala u okviru javne kampanje za 2011 "Ombudsman, korak bliže građaninu", koja je sprovedena na celom Kosovu. Diskusije su se odnosile na metode saradnje i efektivnu komunikaciju za dobrobit građanina.

Sa druge strane, nastavila se saradnja sa sudstvom protiv kojeg je adresiran najveći broj žalbi građana. Sudstvu su poslata pisma, izveštaji i bilo je mnogobrojnih kontakata sa raznim sudovima.

Što se tiče saradnje sa Ustavnim Sudom, Institucija Ombudsmana je saradivala u vezi pitanja priloženih od strane Institucije Ombudsmana i građana. Institucija Ombudsmana je podnela na razmatranje Ustavnom sudom i slučaj Zakona o Ombudsmanu.³⁹⁰

Institucija Ombudsmana pridaje posebnu pažnju saradnji sa medijima. U okviru ove saradnje organizovan je okrugli sto, na temu "Ombudsman – ljudska prava - mediji", koji je omogućio zajedničku diskusiju između predstavnika medija na Kosovu i Ombudsmana, u vezi ljudskih prava i sloboda, prostoru koji se daje ovoj dimenziji u medijima i o međusobnoj saradnji.

³⁸⁸ Izveštaj o poteškoćama u ispunjavanju ustavne misije Institucije Ombudsmana kao posledica ugrožavanja nezavisnosti institucije, koji je poslat Skupštini Republike Kosova 17. juna 2011 godine.

³⁸⁹ Ne sprovođenje odluke Institucije Ombudsmana o procesuiranju plata za zamenike Ombudsmana od strane Ministarstva javne administracije, poslato Skupštini Republike Kosova, dana 29. novembra 2011 godine.

³⁹⁰ Zahtev poslat 6. januara 2011. godine Ustavnom sudu Republike Kosovo o uvođenju privremenih mera na sprovođenju člana 32, tačka 1 Zakona no. 03/L-195 o Narodnom Advokatu.

4.2. Saradnja sa civilnim društvom

Institucija Ombudsmana smatra da je saradnja sa civilnim društvom veoma važna za obezbeđivanje jednog efikasnog sistema za zaštitu i promovisanje ljudskih prava. Takva saradnja može pomoći uticaju koji Institucija Ombudsmana može imati u realizaciji misije. Ova saradnja pomaže podizanju svesti o ljudskim pravima i učešću ugroženih grupa u društvu.

Dokaz o ovoj saradnji je i odluka Ustavnog suda u vezi sa Zakonu o pravima i odgovornostima narodnih poslanika kojeg je inicirao Ombudsman na osnovu zahteva civilnog društva, odnosno organizacija kao što su: Forum za građanske inicijative (FGI), Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR), Kosovska inicijativa za stabilnost (KIS), Inicijativa za progres (INPO), Pokret "Fol", Balkanski institut politika (IPOL), Demokratski institut Kosova (KDI), Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda (KMLDNJ), Izgradnja zajednice u Mitrovici (CBM), Centar za politike i advokaturu (CPA) i organizacija "Syri i Vizionit" koje su visoko cenile rad Institucije Ombudsmana na zaštiti interesa građana Kosova, što ojačava integritet ove Institucije i povećava poverenje građana Kosova u izgradnji pravne države.³⁹¹

Nastavlja se dobra saradnja između Institucije Ombudsmana i Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda (KMDLNJ) i Kosovskog centra za rehabilitaciju preživelih od torture (KCRMT), koji su potpisali Memorandum o saradnji, koji obeležava iniciranje osnivanja transparentnog i održivog mehanizma za monitorisanje mesta gde se drže osobe koje su lišene slobode i koji će raditi na stvaranju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (MKPT).

Nakon potpisivanja ovog sporazuma usledile su aktivnosti strana potpisnica sporazuma. Vredi spomenuti studijsku posetu Albaniji, koja je organizovana od strane Institucije Ombudsmana u saradnji sa Misijom OEBS na Kosovu, čiji je cilj bio da se učesnici upoznaju sa načinom funkcionisanja Centra za preživeli od torture u Albaniji i višegodišnjom praksom i iskustvom Ombudsmana Albanije i Centra za preživeli od torture, kako bi stečena znanja i iskustva mogli primeniti u svom radu. Takođe, tokom posete učesnici su se upoznali i sa metodologijom rada, akcionim planom, kao i načinom izveštavanja Centra za preživeli od torture.

Institucija Ombudsmana je dana 2. decembra 2011. godine organizovala okrugli sto, na temu "Stop Diskriminaciji – Jednakost za sve", povodom međunarodnog dana osoba sa ograničenim sposobnostima. Mnoge preporuke su proizašle iz ovog okruglog stola, kao što su: potreba za izmenom Zakona protiv diskriminacije; integracija Konvencije o osobama sa ograničenim sposobnostima u Ustavu Republike Kosovo; stvaranje sveobuhvatne strategije za osobe sa ograničenim sposobnostima; da se ozvaniči jezik znakova za gluvo-neme osobe; poboljšanje saradnje između organizacija osoba sa ograničenim sposobnostima i institucija čija je misija realizacija njihovih prava, stvaranje uslova za obrazovanje, zapošljavanje i slobodno kretanje ove grupe ljudi.

4.3. Saradnja sa međunarodnim organizacijama i podizanje kapaciteta

Saradnja sa međunarodnim organizacijama na Kosovu, kao i u inostranstvu je od posebnog značaja za Instituciju Ombudsmana. Tako da je Institucija Ombudsmana učestvovala u raznim aktivnostima, uključujući i učešće službenika Institucije na mnogim susretima i

³⁹¹ Demokratski institut Kosova, otvoreno pismo, dana 27. decembra 2011. godine www.kdi-kosova.org.

međunarodnim konferencijama, radionicama, seminarima i studijskim posetama u vezi razvoja u oblasti ljudskih prava.

Institucija Ombudsmana nastavlja blisku saradnju sa Misijom OEBS na Kosovu. Radi stvaranja dugoročne institucionalne zaštite, Misija OEBS podržava Instituciju Ombudsmana, kao jedinu državnu instituciju za ljudska prava u Republici Kosovo, preko specijalne savetnice Misije OEBS u Instituciji Ombudsmana, g-đe Jerina Dampier, koja pomaže svakodnevni rad Institucije Ombudsmana.

Osim ovoga, Misija OEBS podržava Instituciju Ombudsmana u podizanju kapaciteta organizujući mnogobrojne aktivnosti i treninge iz oblasti ljudskih prava, koji direktno utiču na podizanje stručnih sposobnosti službenika Institucije Ombudsmana.

Vredi spomenuti studijsku posetu Savetu Evrope i Evropskom suda za ljudska prava u Strazburu, koje je 17 službenika Institucije Ombudsmana imalo priliku da poseti i da se neposredno upozna sa radom Suda kako bi primenili stečena iskustva u svakodnevnom radu. Tokom ove posete učesnici su imali priliku da slušaju predavanja sudija Evropskog suda za ljudska prava i ostalih službenika Suda, u vezi rada i izazova sa kojima se susreću u njihovom radu, načinu procesuiranja slučajeva u Sudu, kriterijima prihvatljivosti itd. Takođe su u svojstvu posmatrača prisustvovali zasedanju Velikog veća Suda u Strazburu,³⁹² gde su dobili informacije o radu i načinu funkcionisanja suda. Osim toga, učesnici su prisustvovali i predavanjima u nekoliko odeljenja Saveta Evrope, kao što su: Odeljenje za pravna pitanja i ljudska prava, Komiteta Agencije evropske zajednice za osnovna prava, Sekretarijata za Okvirnu konvenciju za zaštitu manjina i Komiteta za prevenciju torture.

Takođe, Misija OEBS je podržala Instituciju Ombudsmana i u organizovanju nekoliko treninga iz raznih oblastima ljudskih prava, kao što su: sprovođenje međunarodnih normi o ljudskim pravima sa predavačima-ekspertima Evropskog suda za ljudska prava; strateško planiranje i sposobnosti komuniciranja sa osobama koja su lišena slobode, trening o planiranju rada na monitorisanju centara za zadržavanje zajedno sa ostalim članovima grupe, koji su deo inicijative za stvaranje Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture.

Institucija Ombudsmana ima dobru saradnju i sa Savetom Evrope. Iako Kosovo nije članica Saveta Evrope, Institucija Ombudsmana je redovno pozivana na stastanke, seminare i razne konferencije koje su takođe uticale na unapređivanje saradnje između Institucije Ombudsmana i srodnih nstitucija ljudskih prava u Evropi.

Projekat od izuzetnog značaja je i projekat Peer-to-Peer, podržan od strane Evropske Zajednice i Saveta Evrope čiji su objektivni: promovisanje, podržavanje i jačanje funkcionisanja nacionalnih institucija za ljudska prava u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima (uključujući Pariška načela); promovisanje nacionalnih preventivnih mehanizama protiv torture; promovisanje saradnje/mreža nacionalnih struktura za ljudska prava i nacionalnih preventivnih mehanizama.³⁹³

U okviru ovog projekta Institucija Ombudsmana je učestvovala na nekoliko aktivnosti, kao što je radionica na temu "Uloga nacionalnih struktura za ljudska prava na zaštiti i promovisanju prava dece pod starateljstvom", koja je održana u aprilu 2011. godine u Talinu, u Estoniji. U okviru radionice bilo je reči o međunarodnim zakonskim mehanizmima, koji štite prava dece pod starateljstvom, o usvajanju dece od strane određene porodice, u vezi sa tim, izražena su različita mišljenja i o institucionalnom zbrinjavanju dece od strane države.

³⁹² Sesija Velikog veća Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u vezi slučaja br. 9300/07, Herrman vs. Germany, koja je održana 30. novembra 2011 u 09:15 časova.

³⁹³ Council of Europe, Joint European Union - Council of Europe Programme, 26. decembar 2011. godine, www.coe.int

Drugi sastanak u okviru ovog projekta bio je u stvari peti sastanak kontakt osoba institucija za ljudska prava, koji je održan 8. decembra 2011. godine u Ljubljani (Slovenija). Na ovom sastanku se raspravljalo o raznim pitanjima u interesu budućnosti projekta.

Institucija Ombudsmana takođe je imala dobru saradnju i sa Kancelarijom visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih Nacija u Ženevi, od koje je dobila pozive za učešće na raznim konferencijama, gde je na jednoj od njih Institucija izveštavala o stanju ljudskih prava na Kosovu. Dana 15. marta 2011 ovoj kancelariji je poslat izveštaj o stanju ljudskih prava na Kosovu na osnovu upitnika kojeg je ova kancelarija poslala Instituciji Ombudsmana. Takođe, Institucija Ombudsmana je 24. februara 2011. godine dobila upitnik u vezi stanja ljudskih prava starijih osoba. Institucija Ombudsmana je odgovorila na pitanja iz upitnika u vezi sa ovom kategorijom osoba.³⁹⁴

U maju 2011. godine, Ombudsman je sa jednim od saradnika Institucije prisustvovao 24. sastanku Međunarodnog koordinacionog komiteta institucija za ljudska prava (KKN).³⁹⁵ Ovom sastanku su prisustvovali mnogobrojni predstavnici raznih zemalja sveta, gde se raspravljalo o pitanjima ljudskih prava. Raspravljalo se i o izveštaju napretka Međunarodnog koordinacionog komiteta, o pravu na obrazovanje, pravima osoba sa ograničenim sposobnostima; Konvenciji protiv torture i njenom sprovođenju i nacionalnim institucijama za ljudska prava u konfliktnim situacijama.

U okviru saradnje Institucije Ombudsmana, u ovoj oblasti, Ombudsman je imao sastanke sa mnogim ličnostima sa kojima je raspravljao o tendencijama i aktualnim zbivanjima na Kosovu i kao rezultat ovih susreta, Ombudsman je dobio obećanja o intenzivnom angažovanju u vezi Institucije Ombudsmana i akreditiranju Institucije u Međunarodni koordinacioni komitet u skladu sa Pariškim načelima³⁹⁶. U okviru ovog sastanka održana je i radionica na temu "Uloga prevencije na zaštiti i promovisanju ljudskih prava", tokom koje se raspravljalo o ulozi prevencije kršenja političkih i civilnih prava, prevenciji torture i zlostavljanja, prevenciji kršenja socijalnih i kulturnih prava, trgovini ljudima, migraciji i diskriminaciji..

Povodom obeležavanja međunarodnog dana ljudskih prava Institucija Ombudsmana je u saradnji sa Kancelarijom visokog komesara za ljudska prava na Kosovu organizovala okrugli sto na temu "Šta znači biti branilac ljudskih prava", na kojem su učestvovali mnogobrojni aktivisti za ljudska prava koji su predstavili motive i izazove sa kojima se oni suočavaju u svom radu.

Institucija Ombudsmana, će i u budućnosti sarađivati sa domaćim institucijama, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, sa nadom da će imati veliku podršku Skupštine Republike Kosova, više poštovanja od Vlade Republike Kosova prema pismima i preporukama Ombudsmana, veću saradnju sa civilnim društvom i podršku Misije OEBS u budućnosti s ciljem zajedničkog rada na poboljšanju situacije ljudskih prava na Kosovu.

³⁹⁴Upitnik Kancelarije visokog komesara za ljudska prava o ulozi institucija i civilnog društva na prevenciji i zaštiti ljudskih prava i prava starijih osoba u Republici Kosovo.

³⁹⁵ Međunarodni koordinacioni komitet nacionalnih institucija o promovisanju i zaštiti ljudskih prava je međunarodni nezavisni mehanizam koji promovise osnivanje i jačanje nacionalnih institucija u skladu sa načelima Pariza.

³⁹⁶Načela Pariza su standardi koji se ispunjavaju od strane svih nacionalnih institucija ljudskih prava koje se mogu smatrati kredibilnim i mogu pravično funkcionisati.

5. Budžet Institucije Ombudsmana

Institucija Ombudsmana je javna i nezavisna institucija koja se finansira iz budžeta Republike Kosovo. Na osnovu Zakona o Ombudsmanu, *Institucija Ombudsmana priprema predlog o svom godišnjem budžetu koji šalje Skupštini Republike Kosova*.³⁹⁷ Na osnovu iste odredbe, Instituciji Ombudsmana se obezbeđuje potreban budžet, bez obzira na ostale zakonske odredbe”.³⁹⁸

5.1. Finansiranje Institucije Ombudsmana iz budžeta Kosova

Ombudsman je, oslanjajući se na važeće zakone u vezi budžetske nezavisnosti i finansiranja Institucije Ombudsmana, dana 19. juna 2010. godine prosledio Skupštini Republike Kosovo budžetski zahtev za 2011. godinu na osnovu zakonskog procesa za pripremanje i pondošenje istog.

Budžetski zahtev Ombudsmana za 2011. godinu baziran je na planu rada i planiranim aktivnostima, kao i na osnovu novih ovlašćenja Ombudsmana koji proizilaze iz zakonodavstva usvojenog od strane Skupštine Republike Kosova.

Prilikom razmatranja budžetskog zahteva za finansiranje Ombudsmana za 2011. godinu, Skupština Kosova, Komisija za budžet i finansije, nije pozvala Ombudsmana da bude prisutan prilikom obrazloženja budžetskog zahteva, uprkos prava i zakonske obaveze da se Ombudsman poziva da prisustvuje prilikom razmatanja budžeta.

Ombudsman je veoma zabrinut i izražava nezadovoljstvo zbog činjenice da najveće zakonodavno telo zemlje nije dalo Ombudsmanu mogućnost, koja mu po zakonu i Ustavu pripada, za zaštitu i obrazloženje budžetskog zahteva.

Budžetski zahtev Institucije Ombudsmana za 2011. godinu pripremljen je u dve varijante:

- a) U prvoj varijanti, Institucija je tražila budžet u iznosu od 1.595.025.60 €. U ovaj zahtev uračunat je i budžet za sledeće budžetske kategorije: *plate i dnevnice, robu i usluge, komunalne i kapitalne troškove* (nacrt-projekta za izgradnju objekta Institucije Ombudsmana).
- b) U drugoj varijanti, budžetski zahtev je iznosio 765.025.60 €. Ovim budžetskim zahtevom su uračunate sledeće budžetske kategorije: *plate i dnevnice, robe i usluge, komunalni i kapitalni troškovi*. Ovim budžetskim zahtevom, posebno je uračunat neophodni budžet za zakup radnih prostorija za Instituciju Ombudsmana sa sedištem u Prištini.

Uprkos regularnom zahtevu, budžetski zahtev Institucije Ombudsmana za 2011. godinu, nije procenjen, razmatran i usvojen na meritoran i zakonit način od strane Skupštine Republike Kosova. Usvojeni budžet u iznosu od 629.319.00 € je bio nedovoljan za ispunjavanje potreba i zahteva za rad i regularno funkcionisanje Institucije Ombudsmana.

Budžet izdvojen za 2011. godinu je bio nedovoljan, posebno za sledeće kategorije:

- a) Budžetski zahtev za plate i dnevnice bio je povezan sa povećanjem broja zaposlenih, tj. sa popunjavanjem potreba za novim osobljem u sektoru administracije i stručnoj službi za

³⁹⁷ Zakon o Narodnom Advokatu, br. 03/L-195, član 34, paragraf 2.

³⁹⁸ Ibid.

sledeća radna mesta: pravnik (6 pozicija); menadžer kancelarije za osoblje, menadžer kancelarije za međunarodne odnose; službenik za sertifikovanje, unutrašnji revizor; službenik za informativnu tehnologiju (2 pozicije), lektor, arhivar i bibliotekar itd.

- b) Budžet je posebno bio nedovoljan za zakup prostorija za glavnu kancelariju Institucije Ombudsmana u Prištini. Kao rezultat procesa privatizacije društvenog objekta (Institucija Ombudsmana je koristila ovaj objekat bez zakupa do maja meseca 2011. godine). Institucija Ombudsmana je potpisala novi ugovor o zakupu prostorija institucije u Prištini.

Zbog budžetskih ograničenja od strane organa odlučivanja, to jest Skupštine Republike Kosovo, uprkos garantovanoj nezavisnosti od strane Ustava Republike Kosova, ovim načinom izdvajanja budžeta za 2011. godinu Instituciji Ombudsmana je ograničeno i otežano ispunjenje obaveza i realizacija ustavne i zakonske misije. Priroda posla i odgovornosti Institucije Ombudsmana koje su određene Ustavom Republike Kosovo, svakako imaju i finansijske implikacije. Ispunjavanje misije Institucije Ombudsmana zavisi i pod direktnim je uticajem od obezbeđenih finansijskih sredstava koja se izdvajaju iz budžeta države Kosovo.

Tabela 1: Budžetski zahtev Institucije Ombudsmana izdvojen za Instituciju za 2011. godinu.

Ekonomske kategorije	Budžetski zahtev Varijanta I	Budžetski zahtev: Varijanta II	Budžet odobren za 2011. godinu	Budžet za 2010. godinu
Plate i dnevnice	382,274.60	382,274.60	361,080.00	271,425.00
Roba i usluge	246,751.00	246,751.00	224,239.00	188,205.00
Komunalni troškovi	44,000.00	44,000.00	44,000.00	46,000.00
Kapitalni troškovi	992,000.00	92,000.00	-	7,000.00
Ukupno	1,595,025.60	765,025.60	629,319.00	512,630.00

Tabelarna prezentacija budžeta predstavlja budžetski zahtev za 2011. godinu pre porasta plata i dnevnica civilnih službenika za 30 % u odnosu na osnovu budžetskog izdvajanja, koja se bazira na Zakonu o budžetu za 2011. godinu. Za Instituciju Ombudsmana nije učinjeno meritorno izdvajanje budžeta za 2011. godinu. Zbog porasta plata civilnih službenika za 30 % u 2011. godini, Institucija Ombudsmana je ponovo dopunila svoj budžetski zahtev dana 23.03.2011.godine za *plate i dnevnice*, u iznosu od 160.789.26 €, u odnosu na prethodni budžetski zahtev od 29.06.2010. godine

Pošto je budžet Institucije Ombudsmana za 2011. godinu izdvojen i usvojen bez regularnog saslušanja budžetskog zahteva Institucije Ombudsmana od strane Ministarstva Finasija (MF) i Parlamentarne komisije za budžet i finansije Republike Kosovo, tako se desilo da je izdvajanje budžeta Institucije Ombudsmana unutar ekonomskih kategorija izvršeno naneppravilan način a ne na osnovu potreba Institucije Ombudsmana od strane Ministarstva za finansije i usvojen je od strane Skupštine Republike Kosovo. Ovo svedoči o protivustavnom i nezakonitom ugrožavanju budžetske nezavisnosti Institucije Ombudsmana od strane Vlade i Skupštine Republike Kosovo. Kao posledica toga, Institucija Ombudsmana je imala ne funkcionalan budžet. Prekomerna i nepotrebna sredstva su izdvojena za budžetsku kategoriju komunalnih troškova, anisu izdvojena sredstava za potrebne kategorije kao što su *plate i dnevnice i robe i usluge*. Zbog ovakvog arbitrarnog izdvajanja budžeta za Instituciju

Ombudsmana, institucija je, koristeći svoje zakonsko pravo, bila prisiljena da izvrši transfer budžeta iz kategorije *komunalnih troškova* u budžetsku kategoriju *robe i usluge* – za zakup u iznosu od 6,400.00 €, a sve u cilju ispunjenja preuzetih obaveza prema ugovorenim strankama.

5.2. Intervencije Vlade Kosova na budžet Institucije Ombudsmana

Menadžment Institucije Ombudsmana, dana 22. novembra 2011. godine konstatovao je da je iz informativnog sistema za menadžiranje javnih finansija – Free balance, Ministarstvo finansija izvršilo neovlašćenu i arbitrarnu intervenciju u budžetu Institucije Ombudsmana, bez prethodne najave i konsultacije sa Institucijom Ombudsmana. Ovom prilikom, izvršeno je povlačenje budžeta, zamrzavanje budžetskih sredstava u iznosu od 13,454.00 € u budžetskoj kategoriji *robe i usluge*. Ovom arbitrarnom intervencijom Ministarstva Finansija u budžetu direktno je ugrožena finansijska nezavisnost Institucije Ombudsmana, koja je zagarantovana Ustavom Republike Kosova i Zakonom o Ombudsmanu. Ova intervencija je onemogućila izvršenje obaveza o planiranim uslugama i snabdevanjima koja su ugovorena do meseca decembra 2011. godine.

Institucija Ombudsmana je reagovala na ovu arbitrarnu odluku Ministarstva Finansija 22. decembra 2011. godine, obaveštavajući Predsednika Skupštine Republike Kosova i Komisiju za budžet i finansije Skupštine Republike Kosova. Uprkos priznanju greške i obećanju o vraćanju “zamrznutog” budžeta od strane Ministarstva Finansija, povratak “zamrznutih sredstava” nije učinjen. Transferom budžetskih sredstava u iznosu od 13,454.00 € iz “rezervnog fonda” Ministarstva Finansija na Free Balance, ova budžetska sredstva nisu dozvoljena za upotrebu. Ovo nije učinjeno ni nakon pismenog zahteva od 5.12.2011, koji je upućen Ministarstvu Finansija od strane Institucije Ombudsmana, s ciljem dobijanja odobrenja za korišćenje budžeta i pristupa informativnom sistemu za menadžiranje javnih finansija za ispunjavanje preuzetih obaveza od strane Institucije Ombudsmana. Ovo svedoči o arbitrarnoj, protivustavnoj i nezakonitoj intervenciji Ministarstva Finansija u budžetu Institucije Ombudsmana.

Tabela 2: Opšti izveštaj o budžetu i troškovima realiziranih u vremenskom periodu od 1 januara – do 31 decembra 2011. godine

<i>Ekonomske kategorije</i>	Konačan budžet 2011	Neizdvojen a sredstva	Potrošeni budžet	Neisplaćen a sredstva	Slobodna sredstva	Realizacija u %
Plate i dnevnice	361,080.00	-	314,118.00	-	46,961.87	86.99 %
Roba i usluge	229,845.03	13,454.00	209,301.77	6,367.93	14,175.33	91.06 %
Komunalni troškovi	22,733.26	-	12,525.65	10,192.31	15,30	55.10 %
Kapitalni troškovi	-	-	-	-	-	-
Ukupno	613,658.29	13,454.00	535,945.55	16,560.24	61,152.50	87.33 %

5.3. Razlozi nerealizacije troškova na osnovu izdvojenog budžeta za Instituciju Ombudsmana

Menadžiranje i realizacija budžetskih troškova na osnovu ekonomskih kategorija nije postignuto na osnovu budžeta izdvojenog za Instituciju Ombudsmana kao rezultat okolnosti:

1. Realizacija budžetskih troškova za kategoriju *plate i dnevnice* je iznosila 86.99 %. Ostatak od 46,961.87 € ili 13.01 % neiskorišćenih sredstava za budžetsku kategoriju *plate i dnevnice* je neposredna posledica kašnjenja u izboru pet (5) zamenika Ombudsmana do oktobra 2011. godine. Za plate pet (5) zamenika Ombudsmana ne iskorišćeni budžet iznosi 39,773.96 €, odnosno 11.02 %. Ovo znači da je Institucija Ombudsmana, na osnovu planiranja potrošila više od 98 % predviđenih sredstava. Dok neiskorišćeni deo predstavlja posledicu delovanja i nedelovanja Skupštine Republike Kosovo.
2. Kao rezultat neplaćenih odmora dvoje zaposlenih, porodijski odmor i neplaćeni odmor radi pohađanja treninga za profesionalno napredovanje, kao i posledica dobrovoljnog napuštanja i prekida radnog odnosa osoblja Institucije Ombudsmana i procesa zapošljavanja novih radnika umesto onih koji su napustili instituciju, jeste nepotrošeni budžet koji iznosi 7,187.91 €, odnosno 1.99 %.
3. Realizacija budžetskih troškova za ekonomsku kategoriju *robe i usluga* je iznosila 209,301.77 €, odnosno 91.06 %. Institucija Ombudsmana je potrošila na domaćinski način 97 % od planiranog budžeta. Ostatak koji se pojavljuje kao nepotrošena suma u iznosu od 13,454.00 € ili 5,85 %, za *robe i usluge* je posledica direktne i arbitrarne, namerne i protivzakonite intervencije Ministarstva Finansija na budžet Institucije Ombudsmana 21. novembra 2011 godine. Ovo je direktna intervencija na budžetsku nezavisnost Institucije Ombudsmana od strane vlade Republike Kosovo.
4. Realizacija budžetskih troškova za budžetsku kategoriju *komunalni troškovi* je postignuta za 55.10 %. Ovaj nivo komunalnih troškova je rezultat smanjenja komunalnih troškova, kao što je potrošnja električne energije i troškova fiksne telefonije.
5. Smanjenje troškova električne energije se nadovezuje sa činjenicom da je Institucija Ombudsmana počela da greje kancelarije Institucije preko sistema grejanja naftnim derivatima - kao rezultat premeštaja u privatni objekat, ne upotrebljavajući električnu energiju u tu svrhu. Dok je smanjenje troškova za fiksnu telefoniju rezultat politike Institucije Ombudsmana postignut ograničenjem komuniciranja s fiksne telefonije, tako što je data prednost komuniciranju preko mobilne telefonije - jer su cene mobilne telefonije unutar mobilne mreže niže nego cene komuniciranja sa fiksne na mobilnu telefoniju. Tako da se korišćenje budžeta za ovu budžetsku kategoriju nije moglo iskoristiti namenski, zbog unutrašnjih izmena ali i zbog spoljnih faktora.

Tabela 3: Prikazivanje komunalnih troškova za 2011. godine u odnosu sa 2010 i 2009.

Komunalni troškovi	2011	2010	2009
1. Električna energija	7,619.27	9,489.15	8,850.00
2. Fiksna telefonija	4,273.62	7,223.70	14,175.95
3. Smeče	632,76	1,128.70	944.63
Ukupno	12,525.65	17,345.55	23,971.48

Po svemu sudeći, za funkcionisanje i realizaciju misije i raznih aktivnosti Institucije Ombudsmana, jako veliki i pozitivan uticaj je imao i budžet izdvojen od strane mnogih donatora. Tako je na menadžiranje i realizaciju budžetskih troškova iz budžeta Republike Kosova u velikoj meri uticalo i postojanje donacija. Posedovanje ovih donacija je u velikoj meri uticalo na ispunjavanje potreba Institucije Ombudsmana, a posebno je značajan bio uticaj na ekonomske kategorije kao što su *plate i dnevnice i robe i usluge*, kao i na angažovanje jednog službenika za informativnu tehnologiju i glasnogovornika Institucije Ombudsmana.

5.4. Neisplaćivanje plata zamenicima Ombudsmana

Nakon izbora pet (5) zamenika Ombudsmana, 7. oktobra 2011. godine, od strane Skupštine Republike Kosova, Institucija Ombudsmana je donela odluku o određivanju plata za imenovane zamenike s ciljem ispunjavanja zakonskog vakuuma u članu 32 Zakona o Ombudsmenu br. 03/L-195. Ova odluka je na osnovu Zakona o Ombudsmenu, plate Ombudsmana i zamenika se određuju u skladu sa Zakonom o platama visokih javnih zvaničnika – zakon koji u stvari ne postoji.

Ali, *Vlada Republike Kosova*, odnosno Ministarstvo javne administracije i Ministarstvo finansija nisu sproveli odluku Institucije Ombudsmana za isplatu zarada izabranih zamenika i za platu Ombudsmana. Tako se desilo da, za mesec novembar 2011. godine, dva zamenika Ombudsmana upošte nisu primila platu za njihov rad u Instituciji Ombudsmana, dok su ostala tri zamenika Ombudsmana dobili plate za ova dva meseca kao službenici civilne službe. Ovom prilikom Ministarstvo javne administracije, kao ministarstvo koje je odgovorno za isplatu plata zaposlenima u institucijama Republike Kosovo, prekršilo je zakonske odredbe o isplaćivanju plata za izabrane službenike a ujedno je izvršilo i neposrednu diskriminaciju nad petoricom (5) zamenika Ombudsmana.

U vezi neisplaćivanja plata za zamenike Ombudsmana od strane Ministarstva javne administracije za mesec novembar i decembar 2011, dana 29 novembra 2011. godine informisan je predsednik Skupštine Republike Kosova, premijer Vlade, ministar Ministarstva javne administracije i finansija, kao i Komisija za budžet i finansije Skupštine Republike Kosovo. Ali Institucija Ombudsmana, sve do dana 31. decembra 2011. godine nije dobila službeni odgovor od ovih institucija.

Od stupanja na snagu Zakona o Ombudsmenu br. 03/L-195, Institucija Ombudsmana je podnela nekoliko zahteva Skupštini Republike Kosova za definisanje plata izabranih službenika, pošto Zakon o platama visokih javnih zvaničnika ne postoji. Zahtevi Institucije Ombudsmana od 25. oktobra 2011 i 10. marta 2011. godine, kao i dopunjeni budžetski zahtev kojeg je institucija podnela 23. oktobra 2011. godine, imali su za cilj popunjavanje zakonskog vakuuma u vezi određivanja – definisanja plata izabranih službenika, odnosno određivanja meritorne plate za njihovu poziciju visokih javnih zvaničnika.

U zahtevu od 10. marta 2011. godine i u dopunjenom budžetskom zahtevu 23. marta 2011. godine, Institucija Ombudsmana je podnela zahtev Skupštini Republike Kosovo za određivanje budžeta u vezi plata izabranih zamenika, koje bi bile adekvatne platama sudija Vrhovnog Suda, bazirajući se na zakonskoj odredbi bivše UNMIK Uredbe 2006 o Instituciji Ombudsmana. Ali, do 31. decembra 2011. godine, Institucija Ombudsmana nije dobila odgovor na podnete zahteve. Plate izabranih zamenika Institucije Ombudsmana za ovu budžetsku godinu bile su manje nego plate civilnih službenika u Instituciji Ombudsmana, kao rezultat zakonskog vakuuma i kao rezultat ne davanja odgovora na ponuđena rešenja o

određivanju plate ili izdvajanja budžeta na osnovu budžetskog zahteva Institucije Ombudsmana.

Ovakvo stanje plata izabranih zamenika, odnosno status i nivo osnove plata izabranih zamenika u Instituciji Ombudsmana, predstavlja jedinstven protivzakonit i protivustavni čin u institucijama Republike Kosovo, pošto se njihove plate određuju na osnovu nepostojećeg zakona, dok su sa druge strane, njihove plate manje od plata civilnih službenika u samom IO.!

5.5. Finansiranje Institucije Ombudsmana od donatora

Tokom 2011, Institucija Ombudsmana je finansijski podržana od strane raznih međunarodnih donatora. Donacije koje su bile dostupne Instituciji Ombudsmana su realizirane u dve forme: donacije u gotovim finansijskim sredstvima (slobodne za upotrebu), kao i donacije za treninge i studijske posete (ovi treninzi i studijske posete su direktno finansirane od samih donatora).

Institucija Ombudsmana je primila donacije (gotova i slobodna finansijska sredstva za upotrebu i njihovu namenu) od Ambasade Norveške, Ambasade Turske i od kancelarije UNICEF-a na Kosovu. Dok je za treninge i studijske posete, Institucija Ombudsmana dobila podršku OEBS misije na Kosovu, UNICEF-a, UNDP-a itd. Dok domaća donacija dodeljena od strane PTK predstavlja budžet za neispunjene obaveze Institucije Ombudsmana za 2010. godinu. Ova donacija je pripojena budžetu Institucije Ombudsmana od PTK nakon zaključivanja zakonskih procedura za izvršenje obaveza – isplata za 2010. godinu. Značaj donacija za budžetsku 2011-tu godinu bio je veoma koristan za profesionalno napredovanje i realizaciju mnogobrojnih aktivnosti Institucije Ombudsmana, upravo zbog ograničenja koja su postojala u regularnom budžetu Republike Kosovo.

Tabela 4: Izveštaj o donacijama Institucije Ombudsmana za 2011. godinu.

Donatori	Budžet na osnovu ekonomske kategorije	Iznos budžeta	Nedodeljena sredstva	Potrošena sredstva	Neisplaćena sredstva	Slobodna sredstva	Realizacija u %
Ambasada Norveške	Plate i dnevnice	10,897.42	-	9,735.02	-	1,162.40	89,33 %
Ambasada Norveške	Roba i usluge	47,691.82	-	41,648.93	3,268.80	2,773.67	87,33 %
Ambasada Turske	Roba i usluge	6,468.28	-	4,094.20	-	2,374.08	63,30 %
UNICEF	Roba i usluge	2,548.52	-	2,548.52	-	-	100,00 %
PTK	Roba i usluge	2,981.00	-	2,981.00	-	-	100,00 %
Ambasada Belgije	Plate i dnevnice	1,846.11	1,846.11	-	-	1,846.11	0 %
Ambasada Belgije	Roba i usluge	721.20	721.20	-	-	721.20	0 %
	Ukupno	73,153.9	2,567.31	61,007.67	3,268.80	8,877.80	83,39%

6. Statistički pregled žalbi i slučajeva za 2011 godinu

Od 1. januara 2011 do 31. decembra 2011, 1453 lica posetilo je IO, u centralnoj kancelariji u Prištini i u regionalnim kancelarijama, radi podnošenja žalbi ili radi dobijanja saveta ili pravne pomoći. Od njih, je 546 žalbi istraženo u postupku istrage, dok su za ostali deo žalbi žalioци upućeni ili savetovani o mogućnostima preduzimanja odgovarajućih proceduralnih radnji. Tokom ovog perioda, 238 lica se susrelo sa Ombudsmanom ili njegovim zamenicima na "Otvorenim danima" koji su realizovani tokom izveštajnog perioda.

Najveći broj žalbi koji je istražen od strane IO tokom izveštajnog perioda, uglavnom je bio povezan sa: pravom na pravično i nepristrasno suđenje, pravo na profesiju i rad, zaštitu svojine, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravo na pravne lekove, jednakost pred zakonom itd.

Tabela 1: Priljene žalbe (1. januar 2011 – 31. decembar 2011.)

	Priljene žalbe	1453
Etnička pripadnost žalilaca		
	Albanci	1284
	Srbi	87
	Bošnjaci	39
	Romi	18
	Turci	16
	Ostali	9
Pol		
	Muški	1099
	Ženski	354

Tabela 2: Istraženi slučajevi (1. januar 2011. – 31. decembar 2011.)

	Slučajevi otvoreni za istragu (od priljenih žalbi)	546
	Slučajevi otvoreni <i>ex-officio</i>	13

Tabela 3: Rešeni slučajevi (1. januar 2011. – 31. decembar 2011.)

	Ukupan broj zatvorenih slučajeva	269
	Pozitivno rešeni	162
	Proglašeni neprihvatljivim	86
	Ostali razlozi	21

Tabela 4: Etnička pripadnost žalilaca, na osnovu istraženih slučajeva

	Albanci	471
	Srbi	39
	Bošnjaci	14
	Turci	9
	Romi	8
	Ostali	5
Pol		
	Muški	414
	Ženski	132

Tabela 5: Odgovorne strane u istraženim žalbama

	Sudovi	193
	Ministarstva	141
	Opštine	107
	Javna preduzeća	35
	Policija	28
	Ostali	84

Tabela 6: Izveštaji, preporuke i zahtevi za uvođenje privremenih mera

	Izveštaji o žalbama	5
	<i>ex officio</i> Izveštaji	4
	Preporuke	2
	Zahtev za uvođenje privremene mere	1

Tabela 7: Individualne odgovorne strane istraženih slučajeva

SISTEM SUDOVA I TUŽILAŠTVA		
	Opštinski sud u Prištini	30
	Opštinski sud u Prizrenu	23
	Vrhovni sud Kosova	20
	Opštinski sud u Gjilanu	16
	Okružni sud u Prištini	15
	Okružni sud u Prizrenu	15
	Opštinski sud u Peći	12
	Okružni sud u Peći	7
	Posebna Komora Vrhovnog suda	6
	Opštinski sud u Mitrovici	5
	Okružni sud u Gnjilanu	5
	Opštinski sud u Suvoj Reci	5
	Opštinski sud u Dragašu	4
	Opštinski sud u Mališevu	4
	Opštinski sud u Uroševcu	3
	Opštinski sud u Vitini	2
	Opštinski sud u Kačaniku	2
	Opštinski sud u Đakovici	2
	Okružni sud u Mitrovici	2
	Opštinski sud u Orahovcu	2
	Opštinski sud u Vučitrnu	1

	Okružno javno tužilaštvo u Gnjilanu	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Gnjilanu	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prizrenu	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Glogovcu	1
	Opštinski sud u Dečanima	1
	Opštinski sud u Istoku	1
	Opštinski sud u Klini	1
	Opštinski sud u Lipljanu	1
	Opštinski sud u Štrpcu	1
	Sudski savet Kosova	1
	Opštinski sud u Srbici	1
	Okružno javno tužilaštvo u Prištini	1
	Opštinsko javno tužilaštvo u Prištini	1
	Opštinski sud u Podujevu	1
	Okružno javno tužilaštvo u Prizrenu	1
	Opštinski sud u Kamenici	1
ORGANI VLADE		
	Direkcija penzijske administracije Kosova	21
	Ministarstvo rada i socijalne zaštite	14
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	8
	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	8
	Ministarstvo zdravlja	7
	Vlada Kosova	7
	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja	5
	Ministarstvo infrastrukture	5
	Poreska administracija Kosova	5
	Zatvor u Dubravi	3
	Ministarstvo kosovskih snaga bezbednosti	3
	Ministarstvo javne administracije	3
	Veće za uslovni otpust	2
	Ministarstvo pravde	2

	Pritvorni centar u Lipljanu	2
	Pritvorni centar u Gnjilanu	2
	Zatvor u Lipljanu	2
	Zatvor u Prizrenu	1
	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	1
	Ministarstvo trgovine i industrije	1
	Korektivna služba Kosova	1
	Ministarstvo kulture, omladine i sporta	1
	Pritvorni centar u Prištini	1
	Direkcija za porodice palih boraca, ratnih invalida i civilnih žrtava	1
LOKALNA VLAST		
	Opština Priština	31
	Opština Gnjilane	22
	Opština Prizren	17
	Opština Peć	7
	Opština Mitrovica	7
	Centar za socijalni rad u Gnjilanu	5
	Opština Podujevo	5
	Opština Uroševac	4
	Opština Đakovica	3
	Centar za socijalni rad u Prizrenu	3
	Opština Dragaš	3
	Opština Ranilug	3
	Opština Obilić	3
	Opština Orahovac	2
	Opština Srbica	2
	Opština Glogovac	2
	Opština Kamenica	2
	Opština Lipljan	2
	Opština Mamuša	2
	Opština Gračanica	2

	Opština Vitina	2
	Opština Kačanik	1
	Opština Istok	1
	Centar za socijalni rad u Peći	1
	Centar za socijalni rad u Đakovici	1
	Opština Novo Brdo	1
	Opština Kosovo Polje	1
	Opština Suva Reka	1
	Centar porodične medicine u Podujevu	1
	Centar porodične medicine u Prizrenu	1
	Glavni centar porodične medicine u Prištini	1
OSTALO		
	Policija Kosova	28
	Energetska korporacija Kosova	18
	Kosovska agencija za imovinu	14
	Kosovska agencija za privatizaciju	13
	Univerzitet u Prištini	8
	Strani autoriteti	6
	Preduzeće Trepča	6
	N.P. Južni Hidroregioni	5
	Skupština Kosova	5
	Privatna produzeća	4
	Pošta i telekom Kosova	3
	Aerodrom u Prištini	3
	Privatne stranke	3
	Kosovske carine	2
	Radio televizija Kosova	2
	Arhiva Kosova	2
	Kosovska agencija inteligencije	2
	Kancelarija regulatora za energiju	2
	Nezavisni nadzorni odbor	1

	Centralna izborna komisija	1
	Javno stambeno preduzeće	1
	Javno preduzeće “NBI Suva Reka”	1
	Kosovska agencija za šume	1
	Kosovska kadastarska agencija	1
	Regionalno preduzeće za otpad “Pastrimi”	1
	Kosovsko udruženje osiguranja	1
	Regulativni autoritet telekomunikacije	1
	EULEX	1
	Centralna banka Kosova	1
	Regionalna bolnica u Prizrenu	1
	UNMIK	1

Tabela 8: Predmet istraženih slučajeva

	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	111
	Pravo na rad i obavljanje profesije	102
	Zaštita svojine	81
	Zdravstvena i socijalna zaštita	81
	Pravo na pravne lekove	76
	Jednakost pred zakonom	21
	Sudska zaštita prava	18
	Zabrana torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka	14
	Dečja prava	13
	Pravo na obrazovanje	12
	Odgovornost za životnu sredinu	11
	Pravo na pristup javnim dokumentima	10
	Slučajevi posredovanja	8
	Pravo na slobodu i sigurnost	7
	Pravo na ženidbu i porodicu	7
	Prava optuženih	5

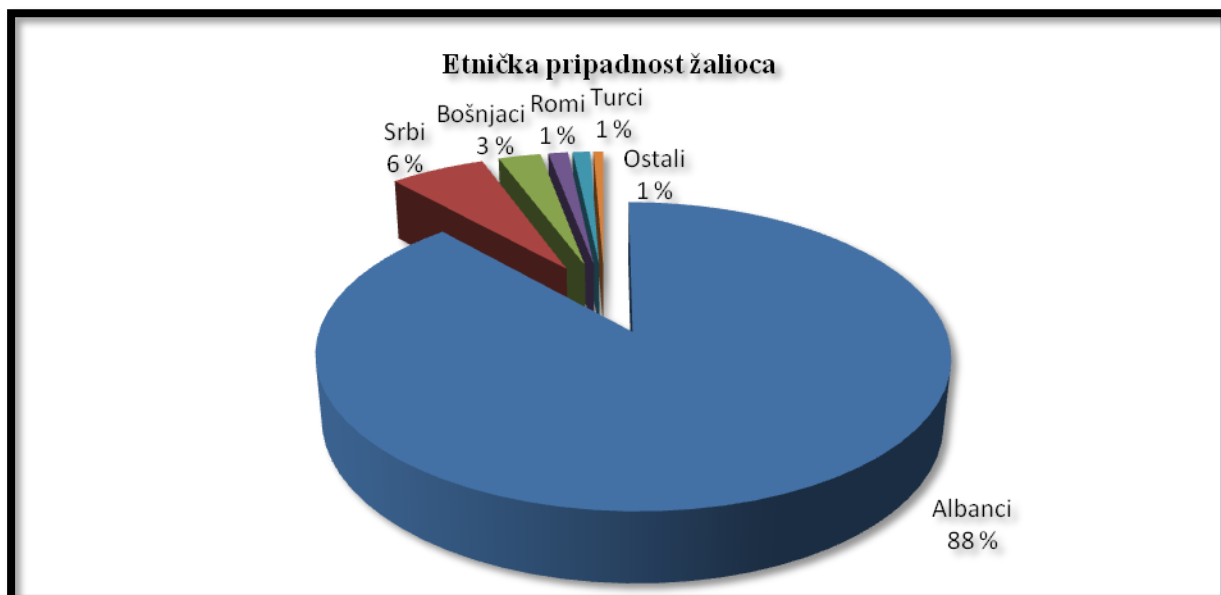
	Ograničavanje prava i osnovnih sloboda	5
	Pravo na život	4
	Sloboda savesti i veroispovesti	4
	Ljudsko dostojanstvo	3
	Sloboda kretanja	3
	Interpretacija odredbi o ljudskim pravima	3
	Dobre usluge	2
	Pravo na lični integritet	1
	Pravo na privatnost	1
	Verske konfesije	1
	Sloboda okupljanja	1
	Pravo na učešće i izbor	1
	Sloboda umetnosti i nauke	1

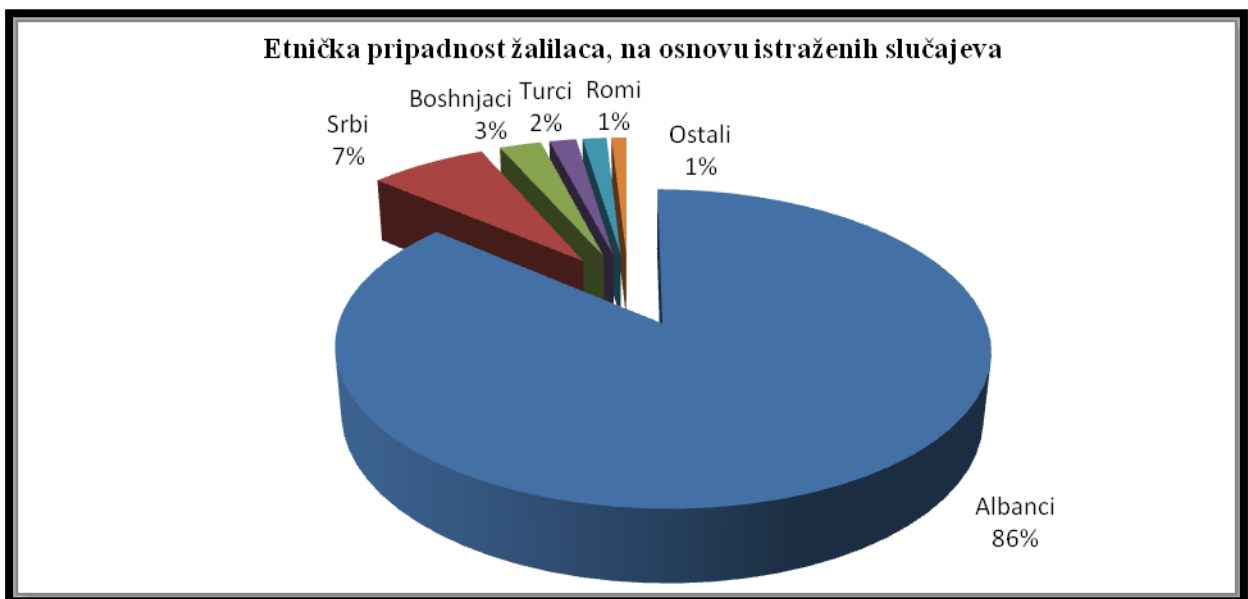
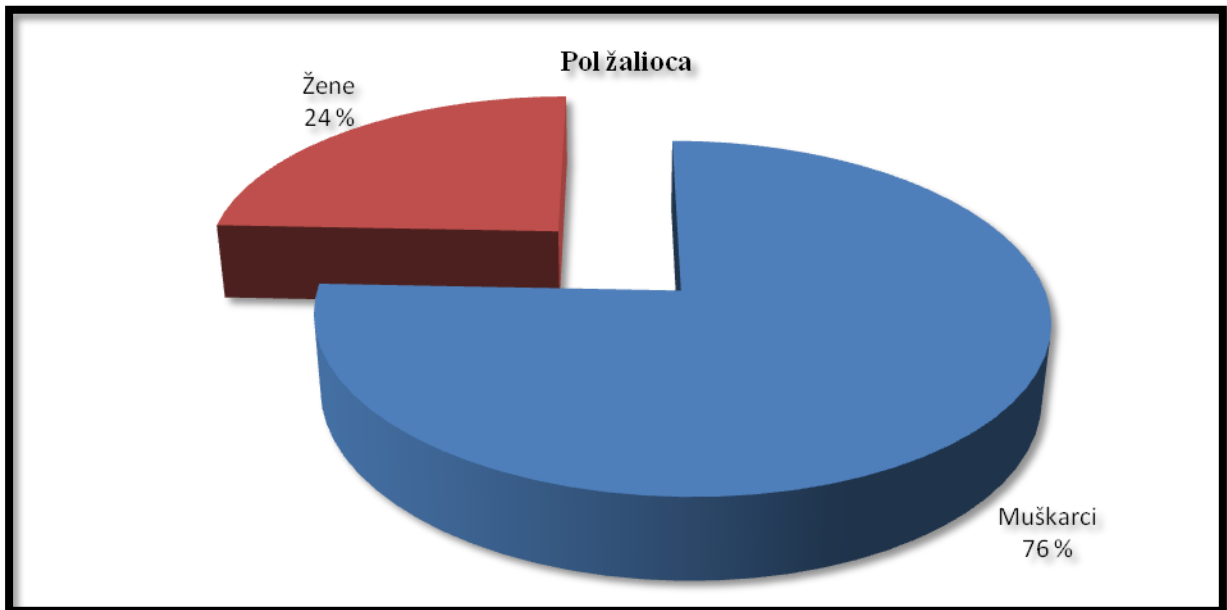
Tabela 9: Neuspeh vlasti da odgovori na pisma Institucije Ombudsmana

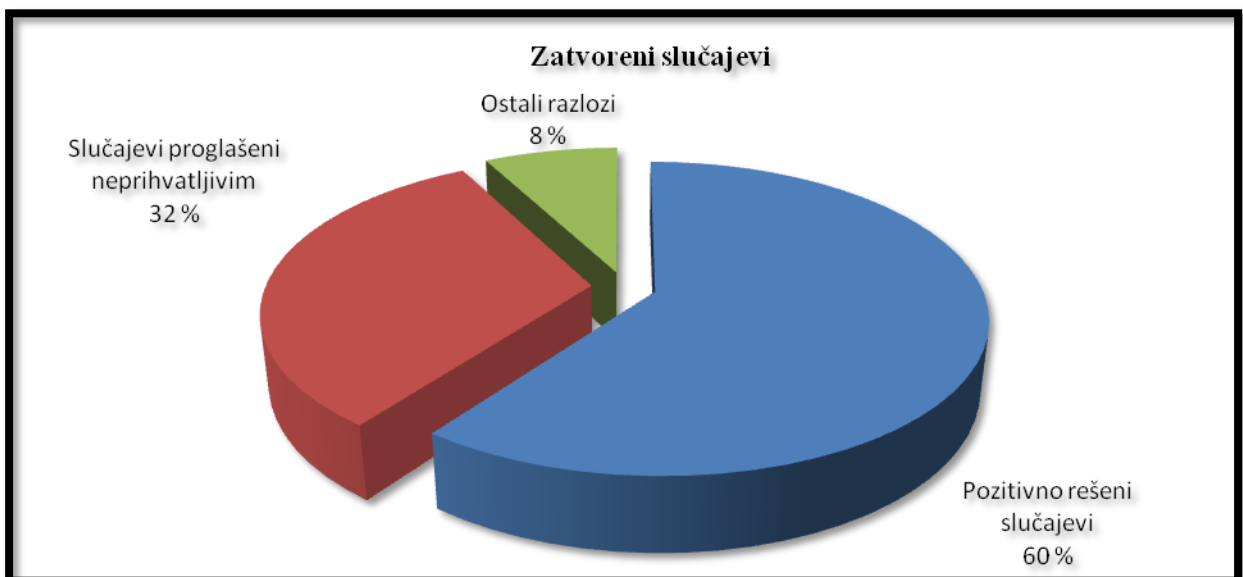
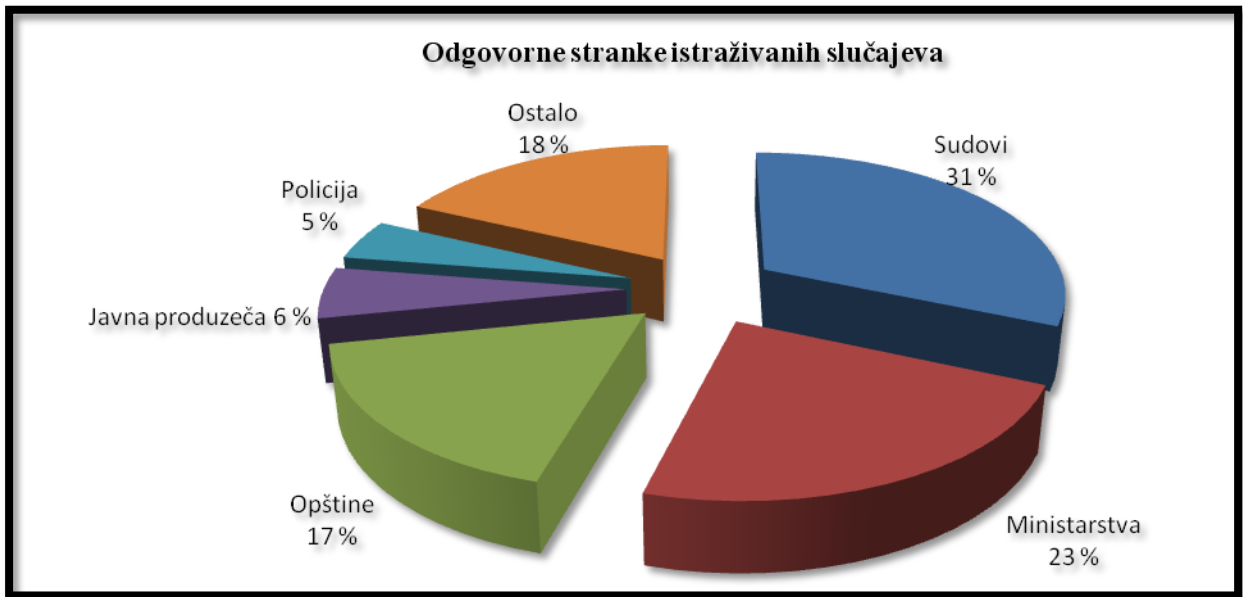
SISTEM SUDOVA I TUŽILAŠTVA		
	Opštinski sud u Prištini	5
	Opštinski sud u Prizrenu	3
	Posebna komora Vrhovnog suda	3
	Vrhovni sud Kosova	2
	Opštinski sud u Gnjilanu	2
	Opštinski sud u Peći	2
	Opštinski sud u Suvoj Reci	1
	Opštinski sud u Štrpcu	1
	Opštinski sud u Vitini	1
	Opštinski sud u Srbici	1
VLADINI ORGANI		
	Ministarstvo rada i socijalne zaštite	4
	Ministarstvo Finansija	2
	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja	2

	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	2
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	1
	Ministarstvo zdravlja	1
	Pritvorni centar u Prištini	1
LOKALNA VLAST		
	Opština Priština	10
	Opština Gnjilane	2
	Opština Vitina	1
	Opština Mitrovica	1
	Opština Prizren	1
OSTALO		
	Kosovska agencija imovine	1
	Kosovska agencija za privatizaciju	1
	Policija Kosova	1
	Univerzitet u Prištini	1

Figura 1: Grafički prikaz statistika za vremenski period 1. januar 2011. – 31. decembar 2011.

7. Organizaciona struktura IO

Na osnovu Ustava Republike Kosovo i Zakona o Ombudsmanu, struktura IO je sastavljena od izabраних лица од стране Skupštine Kosova, kao i od civilnih službenika IO, koji se biraju u skladu sa odredbama Zakona o civilnoj službi.

I pored potrebe za povećanjem broja radnika u IO, Ministarstvo za finansije je usvojilo broj od 48 zaposlenih za 2011. godinu, uključujući i civilne službenike. Ovaj broj radnika je raspodeljen u Centralnoj kancelariji u Prištini i u regionalnim kancelarijama u Prizrenu, Peći, Gnjilanu, Mitrovici sa dve kancelarije – u južnom i severnom delu, kao i u Gračanici.

Na osnovu člana 31 Zakona o Ombudsmanu br. 03/L-195, Ombudsman je Odlukom br. 01/2011 od 21. marta 2011. godine, usvojio Pravilnik o radu IO. Na osnovu ovog pravilnika predviđa se organizaciona struktura IO, koju sačinjavaju:

- Ombudsman;
- Zamenici Ombudsmana;
- Izvršni direktor;
- Stručna služba;
- Administrativna služba.

Šematski prikaz (organogram) organizacione strukture odlikava međusobnu povezanost struktura i usvojen je internom odlukom Ombudsmana.

Izgradnja organograma IO prikazana je tako da bi se jasno definisala organizaciona struktura, kao jedan preduslov za dobro funkcionisanje institucije, poštujući vertikalnu hijerarhiju, kao i stvarajući potrebnu povezanost horizontalnog funkcionisanja.

Izbor zamenika Ombudsmana u oktobru 2011. godine, pomogao je u funkcionalizaciji organizacione strukture, u skladu sa zahtevima i potrebama koje su identifikovane tokom svakodnevnog rada.

Smatrajući da ljudska prava ne traže eksplicitno samo školsku i stručnu spremu, nego takođe i ljudsku posvećenost i spremnost za suočavanje sa određenim situacijama, koje su u većini slučajeva izazovne i teške, radnici IO su obavezani da daju svoj doprinos u formiranim jedinicama, u oblastima gde se predviđa zaštita i promovisanje ljudskih prava.

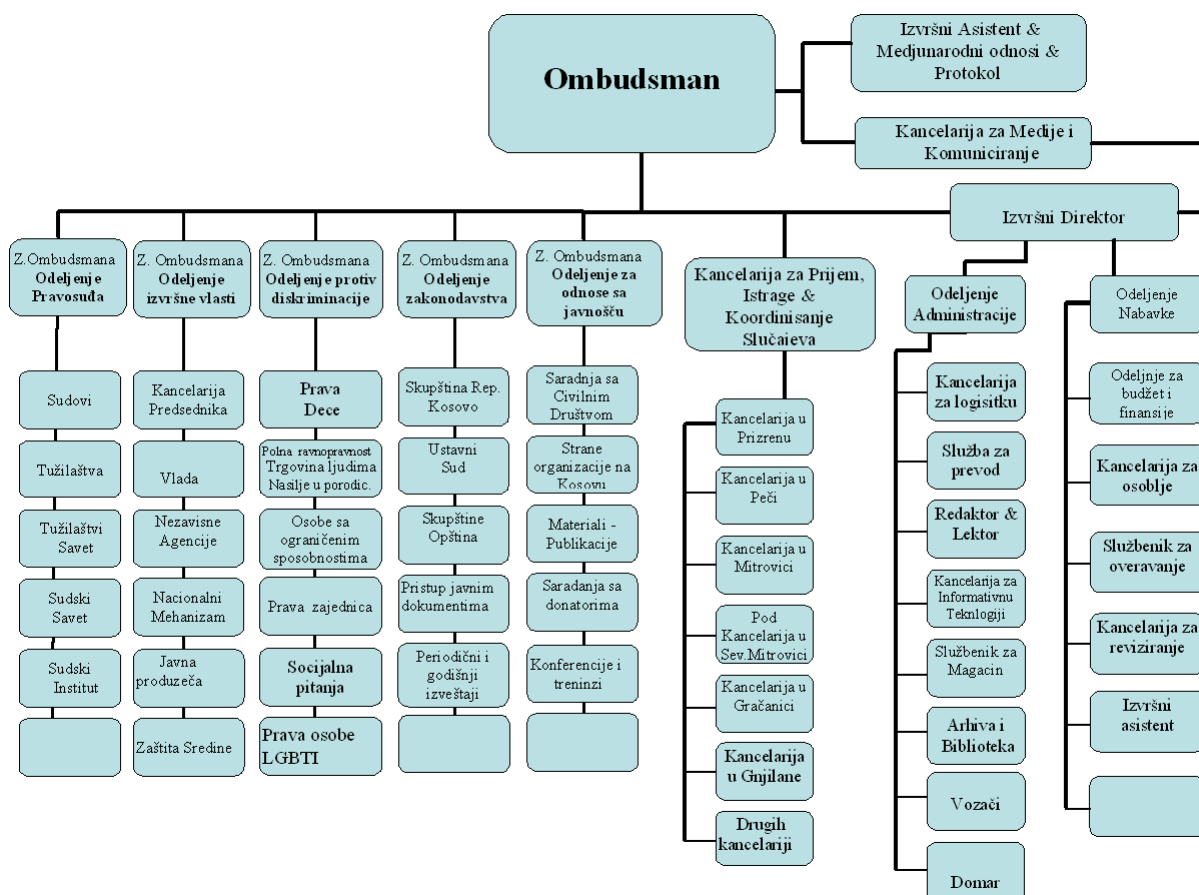
Ove jedinice grupisane su u pet odeljenja :

- Odeljenje za sudstvo,
- Izvršno odeljenje,
- Odeljenje protiv diskriminacije,
- Odeljenje za zakonodavstvo,
- Odeljenje za odnose sa javnošću.

Ovim odeljenjima rukovode zamenici Ombudsmana, omogućujući tako veću efektivnost i jasnije planiranje mogućih objekta.

Kao posledica ograničenja finansijskih sredstava, IO ima nedostatak osoblja, posebno onog stručnog, s toga određene jedinice ne postižu ispunjavanje obaveza koje imaju.

7.1. Organizaciona šema IO

7.2. Stanje osoblja

Za funkcionisanje IO, budžet izdvojen za osoblje u 2011. predviđen je za ukupno 48 radnika. Ovo izdvajanje budžeta za navedeni broj radnika, u celini je isti kao za 2010. godinu. Međutim prema ovom stanju sa postojećim brojem radnika, IO je u ovoj godini imala velike prepreke i ograničenja u realizaciji ustavnog i zakonskog mandata, u vezi sa ostvarivanjem misije, obaveza i odgovornosti u radu.

Broj i struktura osoblja, prema usvojenom budžetu sačinjava 48 službenika. Struktura osoblja podeljena je u dve kategorije službenika, kao u nastavku:

1. Šest (6) javnih službenika, izabranih od strane Skupštine Republike Kosovo i
2. Četrdesetdva (42) civilna službenika.

Bazirajući se na postojeće osoblje IO, evidentno je da postoji ograničen i nedovoljan broj službenika za vršenje poslova i radnih zadataka, u odnosu na porast broja žalbi od najmanje 20 % u 2010. godini, kao i mnogih novih obaveza i odgovornosti koje su delegirane IO preko mnogih zakona usvojenih u Skupštini Republike Kosovo. S druge strane, mnogi drugi zakoni o upravi utvrđuju zakonske obaveze i odgovornosti za menadžiranje i funkcionisanje uprave,

kao na pr. Zakon o menadžiranju javnih finansija i odgovornosti, Zakon o civilnoj službi Republike Kosovo, Zakon o unutrašnjoj reviziji i druge zakonske odredbe koje se tiču informativne tehnologije, Zakon o arhivu Kosova i dr.

Budžetski zahtev IO koji se odnosi na novo osoblje od 16 radnika za 2011.godinu, nije usvojen. Dakle sa istim brojem zaposlenih civilnih službenika od strane Vlade Kosova, odnosno Ministarstva za finansije i Komisije za budžet i finansije Skupštine Republike Kosovo.

Budžetski zahtev za 2011. godinu bio je za sledećih 16 pozicija – radnih mesta, ne računajući osoblje za 2010 godinu od 47 radnika, kao u nastavku:

1. Jednog (1) Zamenika Ombudsmana,
2. Dva (2) pravna savetnika, za kancelariju u Prištini,
3. Četiri (4) pravna savetnika, za regionalne kancelarije na Kosovu,
4. Jednog (1) direktora za međunarodne odnose
5. Jednog (1) višeg službenika za osoblje,
6. Jednog (1) službenika za overu,
7. Jednog (1) unutrašnjeg revizora,
8. Jednog (1) službenika za informativnu tehnologiju,
9. Jednog (1) izvršnog asistenta za zamenike Ombudsmana,
10. Jednog (1) arhivistu – bibliotekar.
11. Jednog (1) redaktora i lektora,
12. Jednog (1) prevodioca sa engleskog na srpski jezik.

Neusvajanje budžetskog zahteva za povećanje broja zaposlenih u IO za 2011. godinu, zbog radnih potreba za napred navedene pozicije, IO su stvorene prepreke i trpi posledice u radu i menadžiranju mnogih odgovornosti, tokom realizacije zadataka i aktivnosti na ostvarivanju ustavnog mandata i raznih zakonskih obaveza.

Iz procena izvršenih o raspoloživim ljudskim resursima u IO, rezultira da broj radnika odobrenih budžetom Kosova za 2011. godinu, sa ukupno 42 zaposlena civilna službenika, bio je i jeste nedovoljan za funkcionisanje IO. U konkretnom slučaju nemoguće je da radi i funkcioniše jedna javna institucija bez ijednog službenika za informativnu tehnologiju, bez odgovornog službenika službe za osoblje, bez službenika za unutrašnju reviziju, bez službenika arhive i bez dovoljnog broja ključnog osoblja u profesionalnim uslugama, kako u centralnoj kancelariji u Prištini, tako i u regionalnim kancelarijama.

Potrebe za osobljem, uočene tokom 2010. godine, prenete su i u 2011.godinu, jer je povećanje broja radnika neophodno radi boljeg i efikasnijeg funkcionisanja i menadžiranja IO.

7.3. Kretanja službenika

Ttokom ovog izveštajnog perioda, 7. oktobra 2011. godine, izabrano je pet (5) zamenika Ombudsmana, na osnovu procedura Zakona o Ombudsmanu, od strane Skupštine Republike Kosovo.

Tokom ovog izveštajnog perioda, dobrovoljno su raskinula radni odnos 3 civilna službenika, dok je zaposleno 6 novih, (od kojih se dvoje finansira iz donacija, samo do 31.12.2011.). Glavni razlozi za dobrovoljno napuštanje radnog odnosa, prema njihovim pismenim ostavkama su pronalaženje novih radnih mesta na boljim pozicijama, bilo u međunarodnim ili domaćim institucijama, gde suzarađe veće i uslovi rada mnogo povoljniji.

7.4. Struktura osoblja

Broj pozicija radnika IO za 2011. godinu, kao i broj i pozicija – radnih mesta koja su tražena za nove radnike za 2011. godinu, prikazani su u sledećoj tabeli:

Br.	Naziv pozicija radnika - osoblja	Budžetski zahtev za osoblje u 2011. godini	Broj usvojenih pozicija u 2011. godini
I.	1. OMBUDSMAN	1	1
	2. Zamenici Ombudsmana	5	5
	3. Izvršni/a asistent/kinja – za Ombudsmana i zamenike Ombudsmana	2	1
II.	1. IZVRŠNI DIREKTOR	1	1
	2. Izvršni/a Asistent/kinja	1	1
	3. Službenik za overu	1	1
	4. Unutrašnji revizor	1	0
	5. Kancelarija za međunarodne odnose	1	0
	6. Kancelarija za budžet i finansije	2	1
	7. Kancelarija za nabavku	1	1
III. DEPARTMAN ZA ISTRAGE;	1. Direktor Departmana za istrage	1	1
	1.1 Sektor – pravni savetnici za istrage	7	5
	1.2 Sektor – Grupa za antidiskriminaciju	3	3
	1.3 Sektor – Grupa za dečija prava	1	1
	1.4 Sektor - jedinica za polnu ravnopravnost	1	1
	1.5 Pravni asistent	3	3
	2. Regionalne kancelarije:		
	2.1 Kancelarija u Prizrenu	2	2
	2.2 Kancelarija u Gnjilanu	2	2
	2.3 Kancelarija u Peći	2	2
	2.4 Kancelarija u Mitrovici (i podkancelarija		

	u severnom delu)	3	3
	2.5 Kancelarija u Gračanici	2	2
	2.6 Kancelarija u Đakovici	1	0
	2.7 Kancelarija u Uroševcu	1	0
	2.8 Kancelarija u Štrpcu	1	0
	2.9 Kancelarija u Dragašu	1	0
IV.	DEPARTMAN ADMINISTRACIJE		
	1. Direktor Departmana za Administraciju	1	1
	1.1 Sektor za medije	2	1
	1.2 Sektor za logistiku	1	1
	1.3 Sektor za prevođenje	3	2
	1.4 Viši službenik za osoblje	1	0
	1.5 Službenik za informativnu tehnologiju	2	1
	1.6 Redaktor i lektor	1	0
	1.7 Arhivista - bibliotekar	1	0
	1.8 Službenik za magacin i imovinu	1	1
	1.9 Službenik za prijem/ operater	1	1
	1.10 Vozač	2	2
	1.11 Domar	1	1
	Ukupno pozicije i broj osoblja:	64	48

8. Skraćenice

AECID	Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (Španska agencija za razvoj i međunarodnu saradnju)
AŠK	Agencija za šume Kosova
CEDAW	Convention on the Elimination of Discrimination Against Women (Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena)
CIK	Centralna Izborna Komisija
CLARD	Center for Legal Aid and Regional Development (Centar za pravnu pomoć i regionalni razvoj)
CPT	Committee for the Prevention of Torture (Komitet za sprečavanje torture)
EBU	European Broadcasting Union (Unija evropskih emitera)
EKLJP	Evropska Konvencija za Ljudska Prava
EULEX	European Union Rule of Law Mission (Misija evropske zajednice za sprovođenje zakona)
EZ	Evropska zajednica
HMIK	Hidrometeorološkog Instituta Kosova (
IOK	Institucija ombudsmana Kosova
IPF	Institut za psihijatrijsku forenziku
ISCED	International Standard Classification of Education (međunarodni standardi klasifikacije prosvete)
JLJP	Jedinice za ljudska prava (
JRP	Jedinicu za ravnopravnost polova
KAI	Kosovska agencije za imovinu
KCZŽT	Kosovski centar za zaštitu žrtava preživelih od torture
KEK	Kosovska Energetska Korporacija
KIPRED	Kosovar Institute for Policy Research and Development (Kosovski institut za istraživanja i razvoj politika)
KKS	Kosovska korektivna služba
KZK	Krivični zakon Kosova
MAJV	Ministarstvo administracije javne vlasti,
MI	Ministrastvo za infrastrukturu
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MP	Ministarstvo pravde
MPŠRR	Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i ruralni razvoj
MRSZ	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu
MSP	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja

MUP	Ministarstvo unutrašnjih postova
MZ	Ministarstvo zdravstva
NKM	Nezavisna komisija za medije
NNOCSK	Nezavisnog nadzornog odbora za civilnu službu Kosova
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija evropske bezbednosti i saradnje
OPCAT	Optional Protocol to the Convention Against Torture (Opcionalni protokol Konvencije protiv torture)
OUN	Organizacija ujedinjenih nacija
OPMK	Odbor pisanih medija Kosova
OZLJPS	Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda
PK	Policije Kosova
PUO	Panel za uslovno oslobađanje
RCT	Rehabilitation and Research Centre for Torture Victims (Centra za rehabilitaciju preživelih od torture)
RTK	Raditelevizija Kosova
SAD	Sjedinjene američke države
SEEMO	South East Europe Media Organization (Organizacija za Medije Jugoistočne Evrope)
SO	Skupština opštine
SPC	Srpska Pravoslavna Crkva
SSK	Sudski Savet Kosova
UKCK	Univesitetski klinicki centar Kosova
UNDP	United Nations Development Programme (Program Ujedinjene nahije za razvoj)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacija Ujedinjene nacije za prosvetu, kulturu i nauku)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisariat ujedinjene nacije za izbeglice)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Fond ujedinjene nahije za decu)
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Misija ujedinjene nahije na Kosovu)
USAID	United States Agency for International Development (Agencija Sjedinjene američke države za međunarodni razvoj)
YIHR	Youth Initiative for Human Rights (Omladinska inicijativa za ljudska prava)